

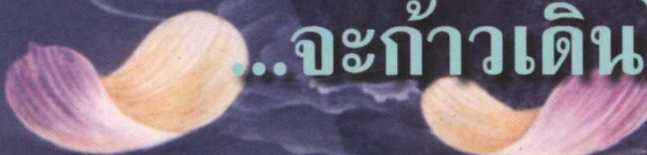
เสด็จธรรม

อนนหนังสือ ■ ฉบับที่ ๔๒ ปีที่ ๕ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๔๒

พระสงฆ์กับการทำงานเพื่อสังคม

...จะก้าวเดินไปทางใด?

“

...การที่พระสงฆ์ปกครองในหน้าที่ทางสังคม ในการเป็นผู้นำทางวิญญานแก่ประชาชนก็ดี ประชาชนไม่เข้าใจ และไม่ได้รับแสงสว่างในทางธรรมที่แท้จริงจากพระสงฆ์ก็ดี สถาบันที่มีหน้าที่อุปถัมภ์พระศาสนาต่าง ๆ นานาชนิด ทำไปอย่างไม่ได้รับอานิสงส์คุ้มค่าที่ดี ซึ่งสรุปแล้วก็คือการเผยแพร่พระศาสนาไม่สำเร็จนั้น ล้วนมีมูลมาจากการที่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตกเป็นทาสของปีศาจแห่งวัตถุนิยมเท่านั้นขอให้เราหันปากกระบอกปืนของการสัมมนามุ่งตรงไปยังปีศาจตัวนี้ อยู่เป็นประจำเถิด เราจะพบหนทางราบรื่นในการทำหน้าที่ของเรา สักวันหนึ่ง ในกาลข้างหน้า เป็นแน่นอน

เราคิดที่จะเพิ่มการสร้างบ้านใหม่ สร้างโรงเรียนใหม่ สร้างวัดใหม่ เพิ่มให้มากขึ้นกันเสียเรื่อย โดยมีได้มองดูว่าบ้าน โรงเรียน หรือวัด ที่มีอยู่แล้วนั้น ยังใช้ไม่ได้ เพราะกลายเป็นรังที่สถิตของปีศาจแห่งวัตถุนิยมอย่างแน่นแฟ้นไปเสียแล้ว ไม่น้อยเลย ดังนั้น แม้เราจะเพิ่มปริมาณสิ่งเหล่านี้ให้มากขึ้นเท่าไร ก็น่ากลัวว่าจะเป็นการเพิ่มให้ปีศาจนี้มีอำนาจหรือตั้งรกรากอันมั่นคงยิ่งไปกว่าเดิมเท่านั้น เราจะต้องลงนั่งร้องไห้กันสักวันหนึ่ง ในเมื่อเรายังคงมีความรักดี ต่ออุดมคติอันประเสริฐของเรา และเราไม่สามารถเข้าถึงผลอันนั้นได้ เพราะความมีเส้นผมบังภูเขาของเราเอง...”

พุทธทาส อินทปัญโญ
 โมกขพลาราม ไชยา
 ๘ มี.ค. ๑๓

ที่มา : บางส่วนของคำอรรถาธิบาย
 ประกอบการจัดพิมพ์บันทึกการสัมมนา “พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน”
 จัดโดยสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ สยามสมาคม
 เมื่อวันที่ ๙-๑๐-๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

เสขิยธรรม

เป็นจดหมายข่าวมีวัตถุประสงค์
เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์
การประยุกต์หลักธรรมมาใช้กับชีวิตและสังคมสมัยใหม่
ทั้งในหมู่ของบรรพชิตและฆราวาส

ผู้จัดทำ

กลุ่มเสขิยธรรม ร่วมกับ
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

คณะสรวาณียการ

พระครูสังฆวิชัย (สมนึก นาโถ)
พระอธิการทับทิม อนาวโร
พระอธิการวิยา จิตตธมโม
พระมหาประจวบ ปณฺญาทีโป
พระมหาพนธ์ สุภทฺธโม
พระมหาเจิม สุวโจ
พระไพศาล วิสาโล
พระใบฎีกาสัทธน์ วชิรญาณโณ

นายเชน นคร

นายนิพนธ์ แจ่มดวง

นายปริดา เรื่องวิชาธร

นายสมเกียรติ มีธรรม

นายวรพงษ์ เวชมาลินนท์

นางพุลฉวี เรื่องวิชาธร

นายพรชัย บริบูรณ์ตระกูล

นางสาวสุภัทรา สุขเจริญจิตต์

นางสาวศิริพร ฉัตรหิรัญมงคล

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นายธำรง ปัทมภาส

การเป็นสมาชิก

เสขิยธรรม ออกเผยแพร่ปีละ ๓ ฉบับ ค่าสมาชิก

๒๐๐ บาท/ปี ประสงค์จะบอกรับเป็นสมาชิก โดยส่งชานาติ
หรือตัวแลกเงินไปรษณีย์ในนาม **นายวรพงษ์ เวชมาลินนท์**
หมายเลขที่ ๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
คลองสาน กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐ ปณ.คลองสาน

กลุ่มเสขิยธรรม

เกิดขึ้นจากการรวมตัวของพระภิกษุ-สามเณรและ
ฆราวาสผู้ห่วงใยในพระพุทธศาสนาและสภาพของสังคมไทย
มีความประสงค์จะประยุกต์ใช้ศาสนธรรมเพื่อการพัฒนา
ตนเองและสังคมอย่างสมสมัย นอกเหนือจากการประสานงาน
และเกื้อหนุนกำลังใจซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อสังคมใน
ด้านต่าง ๆ แล้ว ลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งของกลุ่มฯ
ก็คือ การเพียรพยายามประยุกต์ธรรมะเป็นข้อวัตรปฏิบัติเพื่อ
ขัดเกลาตนเอง โดยมีมุ่งประโยชน์สุขของสังคมและเพื่อสมดุล
ของระบบนิเวศน์ อาทิ การลดและพยายามงดเว้นจาก-อบายมุข
สมัยใหม่ เช่น บุหรี่ เครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม
ภาวะพลาสติกและโฟม เป็นต้น

ผู้มีความสนใจ ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

ฝ่ายประสานงานกลุ่มเสขิยธรรม

๑๒๔ ซ.วัดทองนพคุณ ก.สมเด็จเจ้าพระยา คลองสาน
กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐ โทร. ๔๓๗-๗๕๕๕ โทรสาร ๔๓๗-๗๕๕๐

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วย
งานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการพัฒนาเพื่อดำเนินงาน
ร่วมกัน

๒. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจเรื่อง
ศาสนาและการพัฒนา พร้อมทั้งศึกษาหาแนวทางร่วมกันใน
การทำงาน

๓. ฝึกอบรมและสรรหาทรัพยากรบุคคลและวิสด
อุปกรณ์ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมหน่วยงานซึ่งต้องการการเกื้อ
หนุนดังกล่าว

ฉบับที่ ๔๒ ปีที่ ๙ เดือนกันยายน - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

สารบัญ

- บทนำ**
- ๒ **เสมือนบทนำ**
: เสขิยธรรม...จะก้าวเดินไปทางใด?
- ปฏิริยา**
- ๗ **พุทธศาสนาในเมืองไทย**
เลื่อมทนต์ด้วยเหตุใด :
เมื่อเงินเป็นใหญ่ในชีวิตพรหมจรรย์
/ สันติโกโรภิกขุ
- ๙ **เป้าหมายสูงสุดของทะเลาะ...**
ขอเป็นพระธรรมดา
- บทความหลัก**
- ๑๕ **การฟื้นฟูศาสนาในอนาคต**
/ สุตกษณฺ์ คิวรักษ์
- เสขิยทัศน์**
- ๒๔ **พระสงฆ์กับการทำงานเพื่อสังคม**
: พระนักพัฒนาในมุมมอง
ของ...นักวิชาการตะวันตก
/ กองสรวาณียการ
- ธรรมลีลา**
- ๓๒ **เรื่องสุกรยักษ์**
: เมื่อพุทธศาสนิกขุวิพากษ์คณะสงฆ์
/ พุทธทาสภิกขุ
- เรื่องจากผู้อ่าน**
- ๓๗ **ไกลวัลย์ในธรรมยาตรา**
/ สันตติ ณ ป่าสาละธรรม
- ข่าว-กิจกรรม**
- ๔๐ **พระกับคนจน บนสันเขื่อนปากมูล**
/ กุวิโรภิกขุ
- อนุทินเสขิยธรรม**
- ๔๔ **การประชุมใหญ่เสขิยธรรมครั้งที่ ๑๐**
: กลุ่มเสขิยธรรมกับการฟื้นฟูคณะสงฆ์
/ กองสรวาณียการ
- ๔๖ **เสขิยธรรมวิทยาลัยครั้งที่ ๓**
การถวาทกับชีวิตพรหมจรรย์
/ กองสรวาณียการ
- ประยุกต์ธรรม**
- ๕๑ **ธรรมมิกชุมชนที่กุดชุม**
/ ปริดา เรื่องวิชาธร
- ๕๖ **ชักเมืองน่าน**
๓ ประสาน เพื่อชุมชนเข้มแข็ง
/ สมเกียรติ มีธรรม
- สตรีและเด็ก**
- ๖๐ **ดูงานและแลกเปลี่ยน**
ระหว่างนักบวชสตรีในเอเชีย ครั้งที่ ๒
/ พุลฉวี เรื่องวิชาธร
- ท่องไปในชีวิตและงาน**
- ๖๓ **กลุ่มพุทธศาสนศึกษา**
กับการสร้างสรรค์ชุมชนแบบพุทธ
/ สุทธโร วัฒนะ
- ๑๐๐ ปี ชาตกาล ปรีดี พนมยงค์**
- ๖๖ **ปรีดี พนมยงค์ กับพระพุทธศาสนา**
/ ธรรมเกียรติ กันนอร์
- ๗๖ **งานอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ ...**
สุดตรวณปรีดี พนมยงค์
/ ผู้สื่อข่าวเสขิยธรรม
- ๗๘ **ผู้หนังสือเสขิยธรรม**
- ๘๐ **วิจารณ์หนังสือ**
- ๘๖ **ปิดประเด็น**

นิตินัน ปวดต่าร์

นิกคยหาที่ เมธาวิ

ดาทีลี ภขมานสส

ย ปสเส วุชทสลิณ

ดาทีลี ปณทิต ภข

เสยโย โทติ น ปาปิโย.

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าวคำขานบออยู่เสมอไป ว่าคน
นั้นแหละ คือผู้ชั่วชั่มชั่วร้ายละ, ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น, เมื่อคบหากับบัณฑิตชัษนิตนั้น
อยู่ ย่อมมีแต่ดีแต่ทำดีเลย ไม่มีเลยเลย.

ปณฺฑิตวาทคค.ช.ช. ใตรวปฏิภณบับบาสีสยามรัฐ เล่ม ๒๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๕

สำนวนแปลของ พุทธทาส อินฺหฺพญโย

ปกหน้า ภาพ "มารศาสนา" สีอะคริลิกขนาด ๖๐ x ๔๐ ซม.

โดยจิรภาพ อาจสงครวม

เสมีอน บทนำ

เสขิยธรรม...

จะก้าวเดินไปทางใด?*

! **เสขิยธรรม :** เมื่อวานกับวานขึ้น

ในที่ประชุมใหญ่กลุ่มเสขิยธรรม ทั้งพระและแม่ชีได้ร่วมกันวิเคราะห์เรื่องสถานการณ์พุทธศาสนา ทั้งปัจจุบันและในอนาคตอีก ๒๐ ปีข้างหน้า ผลสรุปที่ได้ก็คือ สถานการณ์พุทธศาสนาในประเทศไทยหากมองจากฐานที่กำลังเป็นอยู่ อนาคตมีแนวโน้มที่ส่อไปในทางวิกฤตยิ่งขึ้น จึงอยากจะขอคำแนะนำจากท่านเจ้าคุณอาจารย์ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสถานการณ์ศาสนาที่ค่อนข้างจะวิกฤตในองคาพยพต่าง ๆ อีกทั้งพระสังฆาธิการผู้บริหาร ค่อนข้างจะพยายามจำกัดบทบาทของพระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเล็กพระน้อย ในการทำงานที่ต่าง ๆ เช่นนี้ พวกเราทั้งที่เป็นพระและแม่ชีซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในชนบท น่าจะกำหนดบทบาท หรือวางท่าทีอย่างไรครับ?

ขอโอกาสเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ครับ เพื่อไม่รบกวนพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์

พระธรรมปิฎก : เรื่องสภาพวิกฤตนี้ก็เห็นเค้าปรากฏขึ้นแล้ว ยิ่งถ้าคณะสงฆ์และรัฐบาลแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะนี้ไม่ได้ หรือไม่แก้ ก็คงยิ่งวิกฤตมาก

ขึ้น เป็นปัญหาที่ถึงรากถึงแก่นของตัวพระพุทธศาสนาเลย แล้วก็จะมีผลไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะที่น่าห่วงมากที่สุดคือชุมชน

ชุมชนเป็นรากฐานของประเทศชาติสังคม ในชุมชนแต่ละชุมชนเคยมีวัดเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นส่วนที่ประกอบกันอยู่ ถ้ารูปการณ์เป็นอย่างขณะนี้ ชุมชนก็มีแนวโน้มที่จะแตกสลายยิ่งขึ้น เวลานี้ก็โทมมมากแล้ว แต่จะเป็นอย่างไรก็อยู่ที่ตัวพระสงฆ์เราเองด้วยว่าจะสามารถสร้างปัจจัยฝ่ายดีขึ้นมาเพื่อช่วยผ่อนเบาปัญหาได้หรือไม่

การที่จะผ่อนเบาปัญหาและรักษาชุมชน หรือทำชุมชนให้เข้มแข็ง ก็อยู่ที่พระจะต้องฟื้นฟูสภาพวัดและคุณภาพของตัวเองขึ้นมาให้เป็นศูนย์กลางหรือเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยดำรงรักษาชุมชนนั้นไว้ เพราะบทบาทเดิมก็เป็นอย่างนั้นอยู่ก่อนแล้ว แต่เรากำลังสูญเสียบทบาทนั้นไป จึงต้องทำให้ฟื้นกลับคืนมา พระที่จะทำอย่างนี้ได้ก็ต้องมีคุณภาพ ที่เรียกว่าเป็นเนื้อนาบุญของประชาชนจริง ๆ

ขณะนี้ต้องรับความจริงว่า พระสงฆ์นั้นเสื่อมคุณภาพมาก ทุกท่านคงยอมรับ แล้วเราจะทำ

* บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎก ณ วัดญาณเวศกวัน หลังพุทธมณฑล อ.ศาลายา จ.นครปฐม เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๒

อย่างไร? การที่จะฟื้นฟูฟื้นฟูขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งว่า ชาวบ้านเองก็มีปัญหาจากความสัมพันธ์กับสังคมใหญ่ ของทั้งประเทศอยู่ คือชุมชนชนบทอยู่ในภาวะที่ เหมือนกับถูกถือว่าต่ำต้อย แล้วตัวเองก็ไปรู้สึกด้วย ว่าฉันต่ำต้อย จึงทำให้เกิดความรู้สึกหรือท่าทีที่ผิด เช่น ไปมองสังคมใหญ่หรือชุมชนเมืองว่าเจริญ เมื่อ มองว่าตนเองต่ำต้อยก็อยากจะเจริญอย่างเขา โดย ไม่มีความคิดความเข้าใจที่ชัดเจนว่าอย่างไรจึงควรจะ เรียกว่าเจริญ ความคิดความเห็นที่พร่ามัวเลื่อนลอย หรือเข้าใจผิดก็เกิดขึ้น เมื่อมีความเห็นผิดแล้ว ความ ดำริผิด ตั้งใจผิด พูดผิด ทำผิดก็เกิดตามมาหมด เพราะฉะนั้น ก็จะต้องทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และพระสงฆ์เองจะต้องมาช่วยเป็นหลักให้แก่ ชุมชน

ตกลงว่าเราจะต้องหาทางให้พระสงฆ์มีคุณภาพที่ จะเป็นผู้นำของชุมชนขึ้นมาให้ได้ โดยตัวเองมีความ สามารถที่จะนำและเป็นที่ยอมรับของชุมชน การมี ความรู้ความเข้าใจสามารถชี้แจงแนะนำบอกทางแก่ ชาวบ้านได้จึงเป็นเรื่องสำคัญ คือต้องมี “การศึกษา” นี้แหละ

พูดถึงกลุ่ม“เสขิยธรรม” ชื่อก็ตรงอยู่แล้ว **เสขิย-ธรรม** นั้นตัวศัพท์เองหมายถึงข้อปฏิบัติที่เรียกกันว่า **เสขิยวัตร** นั้นแหละ ในพระไตรปิฎก ท่านเรียก เสขิยวัตรว่า “**เสขิยา ธมฺมา**” อย่างในบทสวด ปาติโมกข์ สรุปล่า “... **เสขิยา ธมฺมา นิฎฺฐิตา...**” **เสขิยธรรม** แปลว่า ธรรมที่พึงศึกษาหรือต้องศึกษา แม้ว่า จะหมายถึงเสขิยวัตร แต่ตัวศัพท์เองมีความ หมายกว้าง คือแปลว่าสิ่งที่จะต้องศึกษา ซึ่งหมายถึง อะไรก็ตามที่จะต้องเรียนรู้ฝึกหัดเพื่อพัฒนาชีวิตให้ ดีงามขึ้น รวมเข้าใน “ไตรสิกขา” ทั้งสามด้าน ทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา

การที่จะพัฒนาชีวิตให้เจริญขึ้นในไตรสิกขานั้น ถ้าพูดกับชาวบ้าน ก็ขยายเป็น ทาน ศีล ภาวนา เรียกว่าบุญกิริยา

ความจริง กิจกรรมต่าง ๆ แม้ที่เป็นเรื่องของการ เป็นอยู่ประจำวัน การทำอะไรก็ตามที่จะให้อาชีพและ การเป็นอยู่ดีงาม ก็อยู่ในไตรสิกขาทั้งนั้น เช่น สัมมา อาชีวะ ก็อยู่ในศีล หรือใน “บุญ” ท่านก็จัดไว้เป็น

บุญกิริยา

เมื่อทำอะไรที่เป็นการพัฒนา หรือทำในทางถูกต้อง ทำชีวิตให้ดีขึ้น ทำชุมชนให้ดีขึ้น ก็เป็นเรื่องของสิกขา เป็นเรื่องบุญ เรื่องกุศล ทั้งนี้ เรื่องบุญกุศลก็คือ การทำชีวิตให้ดีขึ้น ทำความเป็นอยู่ร่วมกันในชุมชนให้ ดีขึ้น มีความสัมพันธ์กันดี พูดสั้น ๆ ว่าการทำความดี

การฝึกฝนในเรื่องเหล่านี้เป็นการศึกษา ในพระ ไตรปิฎกมีคำว่า “ศึกษาบุญ” พระพุทธเจ้าตรัสถึงบุญ กิริยา คือ ทาน ศีล ภาวนา เสร็จแล้ว พระองค์ก็ ตรัสว่า “**บุญญเมว โส สิกฺขเขย...**” แปลว่า พึงศึกษา บุญ คือ พึงเรียนรู้ พึงฝึกตัวเอง พึงพัฒนาตัวเองใน ความดี เพราะฉะนั้นการทำตั้งใจทำความดีงาม มาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามในชุมชน แล้วช่วยกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน และอยู่กันดีมีความ สงบสุข ชุมชนก็ดี ชีวิตก็องงาม นี้เรียกว่าเป็น **การศึกษาบุญ**

ถ้าชุมชนสามารถศึกษาบุญกันได้ ชุมชนนั้นก็อยู่ รมเย็นเป็นสุข โดยมีความสามัคคีร่วมใจของคนใน ชุมชนนั้น พระก็เป็นเพื่อนบุญ เป็นแหล่งของการ ศึกษา ที่จะให้ข้อแนะนำ และชักจูงในทางความดี เหล่านี้ ไม่ให้ชาวบ้านเขวออกไปในทางชั่วช้าเสียหาย และแนะนำให้พัฒนายิ่งขึ้นในความดีงาม ให้เขาเห็น ช่องทางที่จะปฏิบัติตัว และดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง และ รู้จักพัฒนาชุมชนของตนเอง ถ้าทำได้อย่างนี้ก็เรียก ว่าทำบุญ “ครบวงจร”

ถ้าเราเอาคำว่า “บุญ” มาใช้อย่างถูกต้องก็จะเพียง พอ ขอให้นึกถึงเรื่อง “มฆมาณพ” ซึ่งเป็นตัวอย่าง ของการทำบุญ กิจกรรมดีงามสร้างสรรค์ ในบาลี ใช้คำว่า “การทำบุญ” ทั้งนี้ กิจกรรมของพวก มฆมาณพ ซึ่งมีกัน ๓๓ คน ท่านใช้คำว่า “ทำบุญ”

ตอนเริ่มต้นคนกลุ่มนี้เห็นว่า สถานที่ในบริเวณ หมู่บ้านไม่เรียบร้อย ก็ไปทำความสะอาด ไปจัดให้ เรียบร้อย และทำให้เกิดความสะอาดในการใช้ ประโยชน์ อย่างในสมัยนี้เรียกว่าพัฒนา ท่านก็ใช้คำ ว่า ทำบุญ ต่อมาเห็นว่าในหมู่บ้านขาดถนนหนทาง หรือมีแต่ไม่เรียบร้อย ก็ไปทำถนน ไปสร้างศาลาที่ พักคนเดินทาง ทั้งหมดนี้เรียกว่าทำบุญ การทำบุญ หรือความดีประเภทรับใช้บริการชุมชนนี้เรียกว่า

“

สำหรับเสขิยธรรมก็หวังว่า

ในระหว่างรอบปีใหม่นี้ก็คงเดินหน้ากัน
ต่อไปอีก เดินหน้าในท่ามกลาง
สภาพที่อาจจะมีอุปสรรคเพิ่มขึ้น
แต่อย่าไปกลัวอุปสรรค
อุปสรรคมาเราต้องยังมีกำลังเข้มแข็ง
ถ้าอุปสรรคมาแล้วยังบำเพ็ญความดีได้
ก็จะสามารถก้าวไปสู่
การเป็นเบารมี

”

“เวรยาวจุง” พอไปทำงานอย่างนี้ก็ต้องใช้เวลา จึง
กลับบ้านมีด ๆ คำ ๆ ใครถามว่าไม่ไหนมา ก็บอกว่า
ไปทำบุญมา จนกระทั่งต่อมาก็เลยทำให้คนในหมู่บ้าน
นั้นเห็นคุณค่าเข้าใจถึงประโยชน์ ก็เลยชวนกันทำบุญ
หมดทั้งหมู่บ้าน

การทำบุญที่เห็นนั้นมีความหมายกว้าง มีทั้งทาน
ทั้งศีล ทั้งภาวนา รวมเป็น ๓ อย่าง ขยายออกไป
อีกเป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ซึ่งรวมทั้ง เวรยาวจุง
(ไวยาวัจจะ) คือ การรับใช้บริการบำเพ็ญประโยชน์
และกิจการอื่น ๆ เช่น การให้ความรู้เรื่องธรรมะ สัน
สอนวิชาการต่าง ๆ การฟังธรรม การเรียนสดับวิชา
ความรู้ อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องการทำบุญกุศล
ทั้งนั้น ถ้าเราทำตามหลักของพระพุทธเจ้าก็เพียงพอ
เลย คดีเรื่อง “บุญ” อย่างเดียวนี้แหละ ให้ชาวบ้าน
พัฒนาชีวิตครอบครัวและการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน
ทำตัวพระสงฆ์เองให้เป็นเนื้อนาบุญ เป็นศูนย์กลาง
ของกิจกรรมบุญ และสามารถสั่งสอนช่วยให้ชาวบ้าน
เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

ข้อสำคัญก็คือ เราจะต้องสามารถโยงให้เห็นได้

ว่า ความดีงามที่ทำเหล่านี้ทั้งหมดออกมาจากธรรมชาติ
หรือออกมาจากหลักที่เรียกแคบเข้ามาเช่นหลักบุญ
กิริยานี้อย่างไร?

ในหลักบุญกิริยานั้นมีธรรมข้อสำคัญข้อหนึ่งรวม
อยู่ด้วยคือ “ปัญญา” ได้แก่ความรู้ความเข้าใจที่จะให้
เรามองเห็นว่าอะไรดีงามถูกต้องเป็นประโยชน์แท้จริง
ปัญญานี้เป็นแกนของสิกขา เรื่องสิกขาเราจึงมักเห็น
ไปที่การเรียนรู้อารมณ์พัฒนาการ วาจา ความเป็นอยู่ การ
ประกอบอาชีพอะไรเหล่านี้ ตลอดไปถึงจิตใจ ต้อง
เรียนรู้ทั้งนั้น จึงจะพัฒนาขึ้นไปได้ และการปฏิบัติ
ทุกส่วนก็ต้องโยงให้ได้ ให้อำนาจประกอบในการ
ปฏิบัติเหล่านี้สัมพันธ์กันอย่างไร ให้เห็นว่าทั้งหมด
นั้นเป็นการปฏิบัติตามธรรมวินัย

อีกอย่างที่สำคัญคือการแบ่งหน้าที่ งานบางอย่าง
พระเราอาจจะเป็นผู้ริเริ่มหรือเริ่มต้นให้ เพราะอาจ
เป็นได้ว่าชาวบ้านนั้น ได้เขวออกไป หรือหลงทาง หรือ
มัวไปเพลิดเพลินเรื่องอื่น เช่น ไปเพลิดเพลินบริโภค
นิยม หรือไปมัวตื่นความเจริญในเมือง เป็นต้น ก็เลย
ไม่ได้มองสิ่งที่ควรทำในชุมชนของตนเอง แล้วก็
มองดูพวกตัวเอง เพราะมัวไปมองแต่ข้างนอก คือ
มองออกไปนอกชุมชน ตลอดจนไปร่วมมือกับพวก
ข้างนอกมาหาผลประโยชน์จากชุมชนของตัวเอง หรือ
มองไปนอกชุมชนเพื่อหวังพึ่งความช่วยเหลือจากเขา
บ้าง ไม่มองเข้ามาข้างในที่พวกตัวเองที่จะมาร่วมมือ
กันทำอะไร ๆ กันขึ้นเอง นี่เป็นปัญหาสำคัญ คือเป็น
แนวคิดแบบเดียวกับการพึ่งพา “เทวดา”

แนวคิดพึ่งพาเทวดาก็แบบเดียวกันนี้ คือ อ่อน
วอนเทวดา เพราะหวังให้เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มา
ดลบันดาลให้ เลยมองข้ามหัวเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
ได้แต่มองไปที่เทวดาว่าจะมาบันดาลให้ ความ
สัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ก็เลยไม่มี เหมือนกับคนที่
มองข้ามชุมชนของตัวเองไปหาผู้มีอำนาจ หรือผู้มีเงิน
นอกชุมชน ไม่มองพวกตัวเอง คล้าย ๆ กับว่าฉัน
ไม่ต้องพึ่งพวกเดียวกัน ถ้าเป็นอย่างนี้ก็จะพึ่งตัวเอง
ไม่ได้ ชุมชนนั้นก็ขาดสามัคคี และจะยิ่งล่มสลาย

ถ้าชาวบ้านไม่มัวหวังพึ่งความช่วยเหลือหรืออำนาจ
ดลบันดาลจากข้างนอก ไม่ว่าจะเป็นการดลบันดาลของ
มนุษย์ยิ่งใหญ่ข้างนอกก็ตาม การดลบันดาลของ

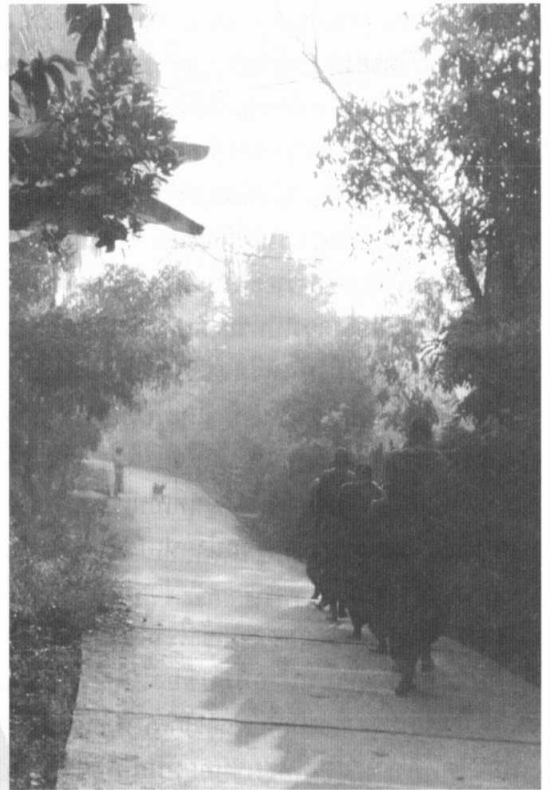
เทพเจ้าก็ตาม เขาก็จะหันมาหาความร่วมมือภายในชุมชน คือมองเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มองมองเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ก็จะต้องสามัคคี ต้องช่วยกันทำชุมชนก็พัฒนาได้ นี่เป็นเรื่องของการที่เราแนะนำให้ชุมชนร่วมมือกันทำความดี คือทำบุญอย่างที่เข้ามาแล้ว ถ้าชาวบ้านพัฒนาในบุญอย่างพวกมฆมาณพ ก็จะเป็นการทำบุญแบบที่ครบวงจร ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาได้

เพราะฉะนั้นควรจะชวนกันเอาคติเรื่องบุญมาใช้ แต่ต้องเอามาโยงกับศึกษาหรือสิกขา เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า ไตรสิกขา ให้ศึกษาในศีล สมาธิ ปัญญา แต่สิกขาฉบับชาวบ้านนั้นมีจุดเน้นต่างออกไป เพราะชาวบ้านนั้นเขาอยู่กับวัตถุมาก จึงมีข้อ "ทาน" เข้ามา

การฝึกบุญในข้อทานนั้นเป็นการเริ่มต้นที่วัตถุสิ่งของนอกกาย ชาวบ้านต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ก็เริ่มฝึกศึกษาบุญโดยไม่คิดจะเอาอย่างเดียว ต้องคิดให้ด้วย แล้วก็เอาวัตถุมาเฉลี่ยแจกจ่ายและมาร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นี่แหละ ตรงกับที่พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า "สิกขาบุญ" หรือศึกษาบุญ เพราะฉะนั้นเราควรจะให้การศึกษาชาวบ้านโดยหันมาเน้นเรื่องบุญ แล้วก็ให้คำขวัญที่มีความหมายที่กลับไปสู่หลักเดิม ไม่ใช่มาอยู่แค่ว่าไปสร้างเจดีย์ สร้างโบสถ์ ไปสร้างโน่นสร้างนี่ตามที่พระบอกแล้วให้บุญแคบอยู่แค่นั้น หรือเอาปัจจัยไป เอาอาหารไปถวายพระ ทำให้บุญสมัยนี้อยู่ในความหมายที่จำกัดแคบมาก

ผมคิดว่าสมัยก่อนนี้ ชาวบ้านคงจะยังมีความเข้าใจเรื่องบุญถูกต้องดีกว่านี้ เช่นที่เขามีการทำถนนหนทาง มีการตั้งน้ำดื่มตามบ้าน ให้คนเดินทางไปมาได้ ใช้สอยบริโภค เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องบุญตามคติโบราณ

ถ้าสืบสืบลงไปถึงสมัยพระเจ้าอโศกก็เห็นชัด พระเจ้าอโศกที่ว่าทรงหันมาปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนานั้นทรงทำอะไร? เห็นได้ชัดว่าทรงสร้างถนนหนทาง สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำ แหล่งน้ำ ปลูกต้นไม้ สร้างโรงพยาบาลสัตว์ โรงพยาบาลคน ท่านเขียนศิลาจารึกไว้ว่า ขุดบ่อน้ำไว้ทุกระยะกึ่งโศรณะ คือประมาณกิโลสองกิโล แล้วก็ปลูกต้นไม้

จัดที่พักคนเดินทาง เป็นต้น สิ่งที่พระเจ้าอโศกทำก็คือบำรุงห้องถิ่นชุมชนให้อยู่กันได้ดี คตินี้เรียกว่าคติการทำบุญ แม้แต่ในพระไตรปิฎก ท่านพูดถึงคนที่คิดจะทำความดี ก็บอกว่าต่อไปนั้นจะเลิก-ละไม่ทำความชั่วแล้ว จะมาสร้างสิ่งเหล่านี้ เช่น ที่ไหนขำมยากก็สร้างสะพาน ที่ไม่มีถนนหรือที่ไปยากก็จัดทำให้เรียบร้อย ขุดบ่อน้ำ ปลูกต้นไม้ พวกนี้เป็นบุญที่เป็นหลักสำหรับให้ประชาชนอยู่ดี เมื่อประชาชนอยู่ดีแล้ว ในแง่หนึ่งก็เท่ากับมีกำลังบำรุงพระศาสนาไปด้วย

แต่ในเวลาเดียวกัน ชีวิตนั้นไม่ได้อยู่แค่วัตถุเท่านั้น แต่ต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม ไม่เบียดเบียนกัน คือ มีศีล และต้องพัฒนาที่จิตใจให้ดีงาม และมีปัญญา รู้ความจริงด้วย ซึ่งจะทำให้เราวางท่าทีถูกต้องต่อวัตถุทั้งหลาย เช่น รู้ความจริงของสังขาร นี่เรียกว่าภาวนา ต้องโยงกันทั้งหมด การทำชีวิตให้ดีงามทุกด้าน นี่แหละคือสิ่งที่เราเรียกว่าง่าย ๆ สำหรับชาวบ้านว่า "บุญ"

ถ้าเราสามารถทำให้ชาวบ้านมองเห็นได้ว่ากิจกรรม

ที่เราทำนี้โยงมาหาหลักพระศาสนาอย่างไรในคดีเรื่องบุญ ทำให้ชีวิตของคน ดีทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งจิตใจ ทั้งปัญญา ก็เป็นเรื่องของพระศาสนาโดยตรง เพราะเอาเรื่องการศึกษาในความหมายที่เน้นการเรียนรู้อบรมให้มีปัญญา มาทำความดีพัฒนาชีวิต สร้างสรรค์ชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เป็นแกนที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าอะไรเป็นบุญเป็นกุศล

บทบาทบางอย่างควรเป็นของคฤหัสถ์ เมื่อพระเจ้าเริ่มต้นแล้วต่อไปก็โอนหรือแบ่งให้คฤหัสถ์ไปทำ แล้วก็แบ่งให้ชัด ให้เขารู้หน้าที่ และรับบทบาทของตัวเอง เพื่อต่อไปเขาจะพึ่งตนเองได้ด้วย ถ้าชาวบ้านทำบทบาทให้ถูกต้อง ให้เขาทำในส่วนที่เป็นเรื่องของชาวบ้านให้ได้ และให้ชาวบ้านรู้จักนำกันเองด้วย สังคมไทยก็น่าจะมีทางไป

เราจะต้องทำงานด้วยความเข้าใจที่โยงคลุมอย่างนี้ คือ มองเห็นว่าบทบาทที่ถูกต้องในการทำงาน เหล่านี้เป็นเรื่องบุญ และเป็นไปตามหลักพระศาสนา ซึ่งมุ่ง “เพื่อชีวิตที่ดีงาม และให้ชุมชนอยู่กันเป็นสุข” แล้วทุกคนก็พัฒนาขึ้นมาในบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้อง ชาวบ้านก็พัฒนาในบทบาทหน้าที่ตามขอบเขตของเขา พระก็พัฒนาในแนวทางของตัวเอง และสามารถเปลี่ยนบทบาทได้ด้วย เช่น ญาติโยมเขาพัฒนามากขึ้น จิตใจพัฒนามากขึ้น เขาอาจจะมาบวชก็ได้ หรือพระเกิดไม่อยากบวช ก็สึกก็ได้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น จึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นวงจรที่เวียนกลมรอบ เมื่อเราเข้าใจดีอย่างนี้ โยงได้ชัดเจน เราก็คงพยายามให้พระที่ท่านบริหารเข้าใจด้วย เพราะพระที่บริหาร ก็เป็นไปตามสภาพทั่ว ๆ ไป บางทีก็มองแคบ ๆ บุญก็นึกว่าเอาอะไรทำอะไรไปถวายพระ แล้วก็คิดว่าแค่นี้เป็นบุญ อย่างนี้ความหมายของบุญก็จำกัดมาก เพราะไปนึกถึงแต่เรื่องทาน ที่ถวายแก่พระ

ต้องให้เห็นว่าเวลานี้ถ้าเราฟื้นฟูบุญไม่ขึ้น ชุมชน สังคมไทยจะแยแน่ ๆ เพราะขณะนี้เรื่องที่เป็นปัญหาก็คือจากการที่มีความเข้าใจเรื่องบุญคลาดเคลื่อนไป ก็เลยถูกผู้ฉวยโอกาสนำเอาคำว่าบุญในความหมายที่คลื่อนคลาดไปหาผลประโยชน์ จนเกิดปัญหาทั้งเป็น

วิกฤตไป จึงต้องรีบสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องบุญ ก็คือต้องมีสิกขา คือการศึกษาที่แท้และ แต่ศึกษาในความหมายที่ว่าครบเป็น “องค์รวม” หรืออะไรก็แล้ว แต่ ให้มันครบก็แล้วกัน คือให้เป็นการศึกษาที่มองเห็นว่าออกผลต่อชีวิตและชุมชนจริง ๆ

บุญที่ไม่สัมพันธ์กับชีวิตคนที่เป็นจริงนั้นไปไม่รอด ชาวบ้านนึกถึงบุญมีแต่เอาปัจจัยไปถวายพระ ให้สร้างโน่นสร้างนี่ ที่ไม่มีผลเกี่ยวกับชีวิตและชุมชนของเขา ระยะยาวก็เสื่อมโทรมหมด ตอนนั้นเราจะต้องฟื้นขึ้นมา แต่ตัวเราเองก็ต้องเข้าใจชัดเจน คือมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในการสร้างสรรค์พัฒนาชีวิตและชุมชนนี้ และสร้างความเข้าใจนี้ให้ถึงชาวบ้าน ญาติโยม แล้วขยายให้ผู้บริหารเข้าใจด้วย ถ้าอย่างนี้ก็ไปกันได้ แต่ตัวเราก็ต้องระวังบทบาทไม่ให้ล้ำเส้นเกินไป เพราะถ้าล้ำเส้นก็จะเกิดปัญหากลายเป็นอุปสรรค เกิดผลตรงข้ามได้ ถ้าความเข้าใจกับบทบาทไม่ไปด้วยกัน ก็อาจจะพลาด และต้องทำให้คนอื่นรู้และเข้าใจด้วย

ขออุทิศพรหมทุกท่านอีกครั้งหนึ่ง สำหรับเสขิยธรรมก็หวังว่าในระหว่างรอบปีใหม่นี้คงเดินทางกันต่อไปอีก เดินทางในท่ามกลางสภาพที่อาจจะมีอุปสรรคเพิ่มขึ้น แต่อย่าไปกลัวอุปสรรค อุปสรรคมาเราต้องยังมีกำลังเข้มแข็ง ถ้าอุปสรรคมาแล้วยังบำเพ็ญความดีได้ ก็จะสามารถก้าวไปสู่การเป็นบารมี เพราะว่าการที่จะเป็นบารมี จะต้องทำความดีไม่ย่อท้อด้วยเสียสละเต็มที่ ทำความดีก้าวไปข้างหน้า ไม่ถอย

ขอให้ทุกท่านไม่ถอยและก้าวหน้าอย่างที่ว่ามา ก้าวหน้าทั้งในงานที่ทำที่เป็นบุญเป็นกุศล และก้าวหน้าในธรรมวินัย โดยเฉพาะในการเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อเจริญกุศล และละอกุศล ทั่วกันทุกท่าน เทอญ.

พุทธศาสนาในเมืองไทยเสื่อมทรุดด้วยเหตุใด: เมื่อเงินเป็นใหญ่ในชีวิตพรหมจรรย์

สันติกโรภิกขุ*

กว่าทศวรรษแล้ว ที่สื่อมวลชนไทยได้เสนอบทความเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับพุทธศาสนาในเมืองไทย พระธัมมชโย เจ้าอาวาสผู้อื้อฉาวที่ถูกฟ้องร้องด้วยข้อหาภัยกยศอหฺรพฺยและเผยแพร่หลักคำสอนนอกรีต เป็นเพียงกรณีล่าสุดและใหญ่ที่สุดในบรรดาเรื่องอื้อฉาวที่เป็นมา ชาวอื้อฉาวของวัดที่ร่ำรวยอย่างวัดพระธรรมกาย ก่อให้เกิดการทำหายที่สาหัสสากรรจ์ต่อคณะสงฆ์ไทย ซึ่งกำลังเต็มไปด้วยปัญหาวิกฤตขณะเดียวกันประเด็นที่น่าจับตาซึ่งเป็นหลักสำคัญที่แท้จริงของพุทธศาสนาในประเทศไทย อันเป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งนั้นกลับถูกละเลยไป การที่จะเกิดความเข้าใจได้นั้น (ตามหลักอริยสัจสี่) นอกจากตัวปัญหาแล้ว จำเป็นต้องมีมิติทั้งสามส่วนเพิ่มเข้าไป นั่นคือ ๑. การวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ๒. วิสัยทัศน์ที่แจ่มชัดว่าคณะสงฆ์ควรเป็นอย่างไร ๓. ทน

ทางที่สามารถเป็นไปได้จริงอันจะนำไปสู่วิสัยทัศน์นั้น

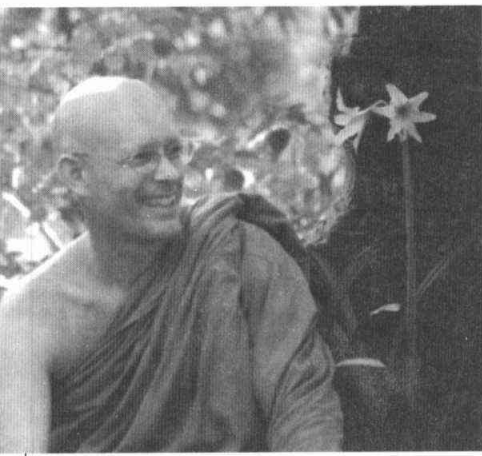
ความเข้าใจที่บกพร่องคืออาการที่ปกติธรรมดาในสังคมไทย ทุกวันนี้ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในกรณีนี้ ไม่ว่าจะเป็น นักการเมือง นักวิชาการ นักธุรกิจ หรือพระเถระทั้งหลาย ผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ไม่มีสักคนหนึ่งที่รู้ว่า เรื่องมันจะออกมาอย่างไร และมีอะไรบ้างที่จะต้องทำ ไม่มีใครยอมรับว่าสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนาในเมืองไทยกำลังถึงมรณกาลด้วยมะเร็งร้ายที่ไม่มีใครล่วงรู้ ทั้งผู้ป่วยและนายแพทย์เองยังคงเลือกยืนอยู่ในฝ่ายปฏิเสธ ซึ่งอันนี้มีสาเหตุที่เชื่อมโยงกันหลายประการ ประกอบด้วย

๑. การครอบงำและแทรกแซงจากรัฐบาล สาเหตุหลักที่ทำให้คณะสงฆ์อ่อนแออยู่ที่การควบคุมอย่างอุกอาจก้าวร้าวของรัฐบาลตลอดศตวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะรัฐบาลเผด็จการที่เต็มไปด้วยการโกงกินและนิยมความรุนแรงตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ พระภิกษุสามเณรทั้งหลายตกอยู่ภายใต้ความหวาดกลัวระแวงระวัง

และถูกอบรมให้อยู่เฉย ๆ โดยไม่ต้องทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน ความสัมพันธ์ที่เคยอยู่ร่วมกันกับชาวบ้านอย่างพึ่งพากันและกัน ซึ่งเคยมีมาในอดีตนั้นไม่มีให้เห็นอีกต่อไป พระเองตกอยู่ภายใต้อำนาจควบคุมของคนรวย นักการเมือง และข้าราชการชั้นสูง เลยห่างเหินจากโลกอันแท้จริงของประชาชนส่วนใหญ่

๒. เป็นระบบศักดินา การจัดลำดับชั้นสมณศักดิ์นั้นเกี่ยวโยงกับโครงสร้างแบบศักดินา ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการจัดสรรผลประโยชน์ด้วยระบบที่ดินที่พึงสูญหายไปไม่นานมานี้ ระบบอันนี้ไม่ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงและความต้องการของคนไทยรวม ทั้งพระส่วนใหญ่ของประเทศในปัจจุบันนี้เลย

* กองสารนิยกรแปลจากบทความ "What Ails Thai Buddhism", ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารเอเชียวิค ฉบับวันที่ ๔ มิ.ย. ๒๕๕๒

สันติกโรภิกขุ

๓. เป็นระบบอมตยาธิปไตย

(ระบบเจ้าขุนมูลนาย) ระบบการบังคับบัญชาที่เลียนแบบข้าราชการ ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจแบบแนวตั้ง(เบื้องบนสู่เบื้องล่าง) ที่สร้างขึ้นโดยจอมพลทั้งหลาย ทำให้พระองค์ต้องพึ่งพิง ไม่สามารถที่จะคิดและกระทำการด้วยตัวของตัวเองและอย่างรับผิดชอบ ท่านเอาแต่รอคอยคำสั่งเหมือนข้าราชการทั่วไป

๔. เป็นระบบผู้ชายเป็นใหญ่

กตขีทางเพศ การปกครองคณะสงฆ์เป็นระบบผู้เฒ่าชราซึ่งไม่ใส่ใจต่อความทุกข์ยากของโสเภณี และปฏิเสธที่จะพิจารณาการอุปสมบทของภิกษุณีที่เต็มรูปแบบ ผู้หญิงที่มีความคิดอยู่บ้างจึงแทบไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากคณะสงฆ์ ที่จะมาสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแนวทางให้แก่พวกเธอได้

๕. มีลักษณะอำนาจนิยมกึ่ง

เผด็จการและสยบยอม ไม่ต้องการหรือไม่สามารถสลัดทิ้งความสะดักสะบายนที่พวกเศรษฐีและผู้มีอำนาจป้อนให้ พระเถระฝ่ายปกครองทั้งหลายใช้วิธีส่งผ่านคำสั่ง(ซึ่งมักจะมาจากรัฐบาล)ไปยังพระผู้น้อย แทนที่จะลงมาทำงาน

ร่วมกับกับพระรุ่นใหม่และพระส่วนใหญ่ที่อาศัยตามชนบท

๖. การขาดทักษะเชิง

องค์กร ตำแหน่งต่างๆ ในมหาเถรสมาคมได้มาจากการจดจำไวยากรณ์บาลี(ไม่ใช่พระไตรปิฎกหรือพุทธธรรมโดยตรง)

และการสยบยอมหาประโยชน์จากระบบอุปถัมภ์ในคณะสงฆ์ ความสามารถในการบริหารจัดการแทบไม่เกิดการพัฒนาในกระบวนการนี้ มีแต่วัดใครวัดมัน

๗. การศึกษาอบรมที่ล้าสมัย

การปฏิรูปซึ่งเกิดขึ้นในต้นศตวรรษนี้ถูกยึดถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรจะต้อง การปฏิรูปในคราวต่อมาซึ่งเป็นยุคที่ประชาธิปไตยเบงบาน (หลัง ๒๔๗๕) ก็ถูกลบทิ้งโดยเผด็จการทหาร พระเถระทั้งหลายไม่สามารถเข้าใจได้ และซึ่ซลาดตาขาวต่อระบบใหม่ ๆ ที่ตัวเองไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นการศึกษาของฝ่ายบรรพชิตจึงล้าหลังห่างไกลออกไปอีกเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาแบบทางโลกซึ่งอ่อนแออยู่แล้ว แถมที่มีก็ไม่ได้สอนตัวพุทธธรรมแท้ ๆ กันเลย

๘. ขบวนการทำให้เป็นเงิน

ตรา เงินเข้ามามีบทบาทหลักในทุก ๆ ระดับของคณะสงฆ์ จนกลายเป็นการฉ้อโกงต่อพระพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ สำหรับผู้ที่จมอยู่ในสังคัมทุนนิยม สภาพนี้อาจดูว่าไม่เห็นเป็นไร อย่างไรก็ตาม พระภิกษุในยุคพุทธกาลนั้นท่านถือ

ปฏิบัติในเรื่องนี้โดยแลกเปลี่ยนสิ่งของกันในหมู่พระเองเท่านั้น แม้ปัจจุบันนี้ยังมีพระที่ “เคร่ง” โดยปฏิเสธไม่แตะต้องเงินสด แต่บางท่านกลับมีเงินก้อนโตเป็นบัญชีเงินฝากในธนาคาร สิ่งนี้กลับไม่มีใครเห็นว่าเป็นการหน้าไหว้หลังหลอก และไม่มี ความพยายามที่จะจัดการกับความขัดแย้งนี้แต่อย่างใด

ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก พระนักปราชญ์แห่งยุคสมัย ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระและฆราวาส มีเงินเป็นตัวเชื่อมแทนที่จะเป็นบุญตั้งแต่ก่อน การที่ฆราวาสบริจาคเงินให้พระก็เหมือนกับการลงทุน ผู้ที่สนับสนุนวัดเช่นนี้อาจจะได้รางวัลกลับมาเป็นผลประโยชน์งาม ๆ จากการค้าที่ดินหรือไม่ก็จากการเมืองที่ใช้พระเป็นเครื่องมือให้ตัวเองได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อสามารถเข้าถึงเงินงบประมาณแผ่นดินได้โดยง่าย

พระเถระทั้งหลายต่างก็จมปลักอยู่ในระบบนี้แทบทั้งสิ้น หากคุณต้องการนิมนต์ท่านเหล่านี้มาสวดพุทธมนต์ในงานบำเพ็ญศพบิดา คุณต้องเตรียมถวายเงินไว้ให้พร้อม (เลขาณุกรของคุณต้องเช็ค-โดยละเอียดว่าสำหรับองค์หนึ่งค่านั้น จำนวนที่เหมาะสมควรเป็นเท่าไร) ตำแหน่งบางตำแหน่งสามารถหาซื้อได้ เมื่อเงินตรามีคุณค่าสูงสุดในคณะสงฆ์เช่นนี้ คุณค่าทางจิตวิญญาณ อันได้แก่ พระพุทธ และพระธรรม ล้าจะบังัญญา และกรุณาจึงเป็นเรื่องรอง ออกจะเป็นการไม่ถูกต้องนักที่

จะปล่อยเรื่องทั้งหมดนี้ให้อยู่ใน
ความรับผิดชอบของพระเถระ
ผู้ใหญ่ ในหลายครั้ง ท่านเองก็ตก
เป็นเหยื่อเท่า ๆ กับเป็นผู้ทำชั่วเสีย
เอง อย่างไรก็ตาม ความอ่อนแอ
เหล่านี้ได้ระบดไปในทุกศาสนาทั่ว
ทั้งโลก ไม่ได้มีพิเศษอยู่ที่ประเทศ
ไทยเท่านั้น.

...ความหวังมีอยู่หรือไม่...?

แม้จะอ่อนแอและถูกทอดทิ้ง
แต่เมล็ดพันธ์แห่งความหวังก็ดำรง
อยู่ในกลุ่ม “พระนักพัฒนา” ที่
กระตือรือร้นต่อปัญหาในหมู่บ้าน
รวมทั้งในสภาพแวดล้อมที่ท่าน
อาศัยอยู่ ที่ซึ่งพระสายวัดป่ายังไม่
มีหม่อมแปดเดือน และในหมู่พระ
นักวิชาการที่มีประสบการณ์ซึ่งมี
เป็นจำนวนน้อย และยังมีแม่ชีและ
พระรุ่นใหม่ที่อยู่ทำสังฆมคค
นิยม ถ้าผู้ที่อยู่ในตำแหน่งผู้นำอัน
เฉาะชาที่หลงคำบื้อยจะถอยห่าง
ออกมา (ในช่วงปลายแห่งอายุ พระ
เถระควรได้รับความเคารพและ
ความเมตตา) และถ้านักการเมือง
รวมทั้งข้าราชการจะหยุดใช้พุทธ-
ศาสนาเป็นเครื่องมือในการแสวง
หาผลประโยชน์ เมื่อนั้น เมล็ด
พันธ์เหล่านี้ก็จะแตกหน่อเจริญวัย
และเข้ามาสู่สถาบันศาสนา ซึ่งจะ
เป็นโยชน์ต่อชีวิตคนไทยอีกครั้ง
หนึ่ง.

ปฏิกิริยา

เป้าหมายสูงสุดของทะเลลามาะ... ขอเป็นพระธรรมดา*

สุทธิชัย หยุ่น : สัมภาษณ์ทะเลลามาะ
ณ ธรรมศาลา ประเทศอินเดีย

อนการสัมภาษณ์ องค์กร
ทะเลลามาะ ที่เมืองธรรม
ศาลา ทางเหนือของอินเดียหนึ่งวัน
ผมแวะไปหาเลขาธุการของท่าน
เพื่อเตรียมจัดหเวลาของการ
ตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบจาก
ท่านผู้นำทางจิตวิญญาณของชาว
ทิเบต พุดจากันเรื่องเตรียมการ
เสร็จ ท่านเลขาฯ หันมาบอกผมว่า
“การสัมภาษณ์ท่านทะเลลามาะพรุ่ง
นี้ ผมขออะไรสักอย่างได้ไหม?”
ผมบอกว่ายอมได้ถ้าอยู่ในวิสัยแห่ง
การทำงานในฐานะนักข่าว ท่าน
เลขาฯ บอกผมว่า “องค์กรทะเลลามาะ
ท่านไม่ชอบคำถามพื้น ๆ ท่านจะ
เบื่อมากถ้าถามคำถามเขย ๆ หรือ
ถามอย่างเกรงใจ ขอให้คุณตั้ง
คำถามที่ยั่วยุและท้าทาย เพราะ
ท่านชอบอย่างนั้น ถ้าถามดู ๆ ท่าน
จะสนุกและพร้อมจะตอบทุกประ
เด็น...” ท่านเลขาฯ เท็นซิน เกยเซ
เท็ดทอง บอกผมพลางหัวเราะร่วน
ด้วยความเป็นกันเอง เชื่อไหมว่า
วันรุ่งขึ้น เมื่อผมทำตามที่ท่าน
เลขาฯ แนะนำ องค์กรทะเลลามาะคุย
ยาวนานเกือบชั่วโมงครึ่ง และ
หากรวมช่วงแรกที่ท่านสนทนาเป็น
การส่วนตัว และที่ท่านแสดงการท่า

สมาธิแล้ว การได้เข้าสัมภาษณ์ที่
ธรรมศาลาของทีมเนชั่นและไอทีวี
ก็กินเวลาสองชั่วโมงทีเดียวเชียว
แหละ

ท่านเป็นกันเอง ตอบคำถาม
เสียงดังฟังชัด หัวเราะเสียงใสอย่าง
จริงใจ และเชื่อหรือไม่ว่า เมื่อผม
ถามว่างานอดิเรกของท่าน คือ การ
ซ่อมนาฬิกาเสียใช่หรือไม่

ท่านไม่เพียงแต่บอกว่าใช่ แต่
ยังเปิดโต๊ะพิเศษที่มีเครื่องมือเครื่อง
มือซ่อมนาฬิกา ซ่อมนาฬิกาเสียให้
ได้ดูกันสด ๆ เดียวนั้น “บางคนพอ
รู้ว่าผมซ่อมนาฬิกาได้ ก็ส่งนาฬิกา
เสียมาให้ผม ส่งมาเฉย ๆ ยังไม่
เป็นไร ยังส่งจดหมายมาถามว่าเมื่อ
ไหร่จะซ่อมเสร็จ...”

ว่าแล้วองค์กรทะเลลามาะก็หัวเราะ
เสียงดังด้วยอารมณ์ของผู้มีเมตตา
และดูเหมือนจะเข้าใจคนทั้งโลก

เมื่อถูกบอกให้ตั้งคำถามอย่าง
ตรงไปตรงมา

ผมมีข้อสงสัยประการแรกก็คือ
การเป็นพระและเป็นผู้นำทางการ
เมืองที่ต่อสู้เพื่อเอกราชของ
ประเทศตนเองย่อมหมายถึงการ
ต้องมีบทบาททางการเมืองพร้อม
กันไปอย่างช่วยไม่ได้ สองบทบาท
นี้ไปด้วยกันได้หรือไม่?

ท่านทะเลลามาะยืนยันว่าการ

* จาก กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันพฤหัสบดี
ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๔๒

เมืองสกปรกก็มี แต่การเมืองเพื่อความถูกต้องชอบธรรมก็เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องทำเพื่อให้เกิดความชอบธรรม

“การเมืองปกตินั้นอาจจะสกปรกแต่ผมได้ประกาศชัดเจนว่าเมื่อเราสามารถกลับไปอยู่เขตตั้งที่เราเรียกร้องแล้ว ผมก็จะยกอำนาจทั้งหลายทั้งปวงให้กับรัฐบาลที่จะมาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ผมยืนยันเมื่อเราบรรลุเป้าหมายของเราแล้ว ผมก็จะมีปัญหาทางการเมืองอีกต่อไป เพราะผมเพียงต้องการเป็นพระธรรมดา ๆ องค์หนึ่งเท่านั้น...” ท่านตอบอย่างฉลาดฉลาดและมุ่งมั่น

ผมถามต่อว่าในฐานะที่ท่านต้องต่อรองและเจรจากับจีนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิแห่งการปกครองตนเองที่รัฐบาลปักกิ่งยังไม่ยอมให้ ท่านมีต้องใช้กลเม็ดแห่งการต่อรอง เช่นต้องการอะไรก็เรียกร้องมากเอาไว้ก่อน แล้วไปยอมทีหลังหรือ? “เปล่าเลย คนอินเดียเคยเรียกท่าน มหาตมะ คานธี ว่าเป็นบุรุษแห่งสัจจะหรือ Man of Truth เพราะท่านจะไม่เคยโกหกพูดคำไหนเป็นคนนั้น ผมก็เชื่อในหลักการเดียวกัน

ผมพูดมา ๓๐ ปีแล้ว ว่าเราต้องการเพียงการปกครองตนเองหรือ autonomy ไม่ได้ต้องการอิสรภาพเต็มรูปแบบ หรือ independence ผมก็จะพูดอย่างนั้น ถึงแม้บางคนบอกว่า ผมควรจะต่อรองด้วยการบอกว่าเราต้องการอิสรภาพสมบูรณ์แบบจากจีน แล้วค่อยไปลดคำเรียกร้องให้เหลือเพียงการ

ปกครองตนเอง แต่ผมก็ไม่ทำอย่างนั้น เพราะผมเชื่อว่านี่ไม่ใช่การเมืองเพื่อการต่อรอง หากแต่เป็นการเรียกร้องอย่างจริงจังและตรงไปตรงมา...”

ผมถามว่าจีนมองว่าท่านเป็น “ตัวปัญหา” ดังนั้น จีนจึงซื้อเวลาไม่ยอมเจรจาด้วยเพื่อรอให้ท่านหาไม่แล้ว ปัญหาที่เบตก็อาจจะหมดไปเอง

ทะเลลามะตอบอย่างอารมณ์ดีว่า “มองอย่างนั้นก็ไ้เพราะผมก็อายุเริ่มจะมากแล้ว แต่มองอีกแง่หนึ่งก็ได้ไม่ใช่หรือว่าถ้าผมไม่อยู่แล้วการเจรจาเรื่องนี้อาจจะยากและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพราะผมเชื่อว่าเส้นทางสายกลางที่ผมเสนอนั้นมีเหตุมีผลกว่า...” เพราะหนุ่มสาวทิเบตแห่ง Tibetan Youth Congress ที่มีสมาชิกกว่า ๑๕,๐๐๐ คน ต้องการอิสรภาพเต็มรูปแบบ

และใช้วิธีการประท้วงเงินที่รุนแรงเช่นบีทีแล้วเผาตัวเองตายไปคนหนึ่งจนเกรียวกราวไปทั่วโลกแล้ว

“ความรุนแรงแก้ปัญหาไม่ได้...ผมยังเชื่อว่าทางสายกลางคือทางออกสำหรับปัญหาทิเบต”

ท่านยืนยันกับผมอย่างหนักแน่น.

ท่านผู้อ่านครับ...

นับตั้งแต่เสขียธรรมฉบับที่ผ่านมา ได้มีโอกาสวางแผงโดยระบบสายส่งไปทั่วประเทศ ก็มีเสียงตอบรับกลับมาเป็นจำนวนมากไม่น้อย จากทั้งพระภิกษุ สามเณร แม่ชี และฆราวาสญาติโยม ส่วนหนึ่งติดต่อมาทางโทรศัพท์ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงส่งเข้ามาเป็นจดหมาย โดยเฉพาะที่ส่งมาจากต่างจังหวัด พวกเราน้อมรับคำแนะนำทั้งหลายด้วยความยินดีและเคารพเป็นอย่างยิ่งครับ

กองสารณีเยกรได้นำจดหมายบางฉบับลงตีพิมพ์ในฉบับนี้ เพื่อจะเป็นประโยชน์ด้านข้อมูลกับผู้อ่านท่านอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกรวิจารณ์หนังสือ ซึ่งได้รับบริการจากตู้หนังสือเสขียธรรม

เสขียธรรมในรูปแบบลักษณะใหม่ กำลังพยายามอย่างยิ่งที่จะเป็นหนังสือรายสัปดาห์ซึ่งให้ประโยชน์สูงสุดต่อท่านผู้อ่าน เท่าที่ความสามารถของมือสมัครเล่นอย่างพวกเราจะทำได้ ดังนั้นความคิดเห็น, คำแนะนำ, ชื่นแนะ-ติ-เตือน ของผู้อ่านจึงมีคุณค่าต่อเราเสมอ

ว่าแต่ว่า... ถ้าเราจะออกเป็นรายสามเดือน ท่านผู้อ่านจะว่าอย่างไรครับ

สวัสดีครับ

แทน กองสารณีเยกร

๑๓ พ.ค. ๒๕๕๒
วัดธารน้ำไหล ไชยา

เจริญพร กองสาราณียการ

ตามที่อาตมาภาพได้ขอใช้บริการตู้หนังสือ ของวารสาร
เสขิยธรรม โดยได้ขอรับบริการ หนังสือ บทเรียน ๒๕ ปี
คนไทยเรียนรู้หรือยัง ของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)
และตามเงื่อนไข ของการใช้บริการ จำเป็นจะต้องส่งบท
วิจารณ์เกี่ยวกับหนังสือ ส่งกลับไปยัง ศพพ. ด้วย

ก่อนอื่น ต้องขอขอบพระคุณให้กับความเมตตาที่
เสขิยธรรมมีต่ออาตมา และขออนุโมทนาต่อการกระทำอัน
เป็นกุศลในครั้งนี้ด้วย

การวิจารณ์หนังสือเล่มนั้นนั้น ก่อนอื่น ต้องขอให้เข้าใจ
ด้วยว่า ตัวผู้วิจารณ์ยังด้อย ด้วยประสบการณ์และยังขาด
ความรู้ความเข้าใจบางอย่างอยู่ คงด้วยจากคุณวุฒิและ
วัยวุฒิยังน้อย ยังต้องพัฒนาอีกมาก.

โดยรวมแล้ว เนื้อหา สารที่อัดแน่นอยู่ในหนังสือนั้น
ย่อมบ่งบอกถึง ระดับสติปัญญาของผู้บรรยายได้ดีทีเดียว
ว่า มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาของสังคม สามารถมอง
ถึงรากฐานอันแท้จริงของปัญหาและยังเข้าใจในหลักการ
ความสำคัญที่เชื่อมโยงกันในปัญหาเหล่านั้น ซึ่งเป็นเหตุทำ
ให้สามารถเห็นลู่ทางการแก้ปัญหาเหล่านั้น อย่างชัดเจน
โดยผู้บรรยายได้นำเอาหลักสำคัญของพุทธศาสนา เข้ามา
เป็นกลไกในการแก้ปัญหา คือ ให้รู้แท้ซึ่งปัญหา ก่อน
จากนั้นรู้ถึงเหตุปัจจัยของปัญหาเหล่านั้น พร้อมทั้งยัง
แสดงถึงผลสำเร็จของการยุติของปัญหา และรวมทั้งวิธีการ
ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม อันทำให้ปัญหาเหล่านั้นสำเร็จลุล่วง
ไปได้

๒๕ ปี คนไทยเรียนรู้หรือยัง จึงเป็นเสมือนบท
วิเคราะห์ปัญหาของสังคมบ้านเราได้เป็นอย่างดี น่าจะนำ
ไปใช้ประกอบในการปฏิรูปสังคม โดยเฉพาะทางด้านการ
ศึกษาของประเทศ

เนื่องด้วยประโยชน์ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้มีมากมาย
และเป็นเรื่องที่ถูกคนในสังคมควรที่จะรับรู้ด้วย ดังนั้น
การสื่อสารกับคนผู้อ่านจึงควรเป็นสิ่งที่น่าสนใจ แต่
สำนวนและภาษาที่เข้าใจยากอยู่ในบางส่วนทำให้ผู้ที่มิถุมิ
ทางภาษาน้อย เมื่ออ่านแล้วอาจจะไม่สามารถเข้าใจใน
ความหมาย หรือมุ่มมองที่ผู้บรรยายต้องการอธิบายให้เข้าใจ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนน่าจะได้รับการอ่านหนังสือ
เล่มนี้ทุกคน ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ถ้าภาษาและสำนวน

อ่านง่าย เข้าใจง่าย มันก็ยิ่งชวนอ่านมากขึ้น.

ส่วนในแนวทางการแก้ปัญหา ผู้บรรยาย ได้เข้าใจและ
พยายาม ชักจูงให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนา ซึ่งมุ่งเน้น
ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขคือ ไม่มีปัญหา
เพราะฉะนั้นสิ่งที่ต้องทำตอนแรกก็คือ ทำให้ทุกคนเข้าใจ
หัวใจของศาสนา ที่สอนให้เรายู่ร่วมกันได้ ให้ทุกคนเห็น
ถึงประโยชน์อันพึงจะได้รับ การใช้ศาสนาที่ถูกต้อง ซึ่ง
ถ้าทุกคนเห็นประโยชน์ของศาสนาตรนี้ ก็จะทำให้พวกเขา
เหล่านั้นกลับมาสู่หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาเอง แล้ว
สันติภาพสันติสุขความสงบร่มเย็นของสังคมก็จะเกิดขึ้น
เอง

สำคัญอยู่ที่การทำให้บุคลากรของศาสนาคือพุทธ-
บริษัทโดยเฉพาะพระสงฆ์ได้เข้าใจ เข้าใจในหัวใจของ
ศาสนาที่มุ่งเน้นความสงบร่มเย็นทางจิตใจ เป็นหลัก.

สุดท้าย บทเรียน ๒๕ ปี คนไทยเรียนรู้หรือยัง น่าจะ
เป็นสิ่งที่บอกกับพวกเราทุก ๆ คนว่า ถึงเวลาแล้วที่พวก
เราต้องมาทบทวนกับสิ่งที่เรากระทำอยู่ หรือกำลังเดินไป
อยู่ ว่าถูกต้องตามหลักของมนุษยสากลที่ไม่มีปัญหาเลย.

ธรรม พร เมตตา ชันติ
พระบุญเลิศ อคคฺยุญโย

๖๘/๑ หมู่ ๖ ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐
ป.ล. ขอใช้บริการตู้หนังสือของ เสขิยธรรม อีกคือเป็น
หนังสือ คำคมปชวีต กรุณา กุศลลาสัย รวบรวมและแปล
เสขิยธรรม ฉบับ ๓๑ ปีที่ ๖ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๓๙
(หนังสือ เสขิยธรรม อาตมายังไม่ได้รับ).

.....

ศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐานฯ วัดชายนา
๙๖/๓ ต.เมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๒

ถึงกองสาราณียการ

ตามกติกาการใช้บริการ "ตู้หนังสือเสขิยธรรม" จึงขอ
เสนอความคิดเห็นตามที่ได้อ่าน "บทเรียน ๒๕ ปี คนไทย
เรียนรู้หรือยัง" ที่ทางกองสาราณียการได้ส่งไปปะนะคะ

เมื่อได้อ่าน "บทเรียน ๒๕ ปีคนไทยเรียนรู้หรือยัง"
ของท่านเจ้าคุณอาจารย์พระธรรมปิฎกซึ่งได้ปาฐกถาไว้ใน
ปี ๒๕๑๗ ตีพิมพ์เป็นหนังสือ ปี ๒๕๒๗ และ ๒๕๔๑
นี้จบ รู้สึกเสียดายว่าในขณะที่ดินเป็นนักศึกษาเอกประวัติ
ศาสตร์ น่าจะได้รู้จักและอ่านหนังสือเล่มนี้มาก่อนแล้ว

แต่กลับไม่เลย เพราะการวิเคราะห์ของท่านเป็นไปอย่างลึก และก่อให้เกิดความเข้าใจทางโครงสร้างของสังคมไทยจริง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสถาบันสงฆ์

ดิฉันเคยเรียนรู้ว่าบุคลิกภาพของคนไทยมีส่วนทำให้การพัฒนาที่เลียนแบบตะวันตกไม่ค่อยได้ผลนัก เป็นเพราะคนไทยรักสนุก รักสบาย ซึ่งแปรตามสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย แต่พระอาจารย์บอกว่า เป็นเพราะคนไทยเฉื่อยชาและขาดใฝ่ผลสัมฤทธิ์ ซึ่งดูจะชัดเจนกว่า และชอบที่พระอาจารย์วิเคราะห์บทบาทสถาบันสงฆ์ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทำให้มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ให้ตกต่ำลง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ที่ให้ความเป็นธรรมอย่างยิ่ง แทนที่เราจะวิพากษ์ว่าสงฆ์เป็นผู้สร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชน เป็นผู้ทำให้ศาสนาพุทธเสื่อมถอยนั้น เป็นเพราะสงฆ์ขาดการศึกษา ไม่ใฝ่ปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดแล้ว นอกเหนือจากนั้นคืออะไร ซึ่งพระอาจารย์บอกว่า คือ การที่ประชาชนมองเห็นและให้ความสำคัญกับสงฆ์อย่างไรนั่นเอง ทำให้หนักถึงบทบาทสงฆ์ในสมัยก่อน ที่มีบทบาทอย่างสูงในการเป็นผู้นำทางสังคม ดังเช่น สมัยศึกห่มบ้านบางระจัน หรือศึกไทย-พม่าที่ภูเก็ต พระสงฆ์เป็นผู้ให้กำลังใจในการต่อสู้ แม้เป็นทางที่คนสมัยใหม่ว่าเป็นไสยศาสตร์ก็ตาม แต่เราปฏิเสธไม่ได้ว่าสงฆ์ทำให้เกิดกำลังใจไพร่พลขึ้น และมีผลต่อการแพ้ชนะนั้นด้วย หรือกรณีครูบาศรีวิชัยเป็นผู้นำในการก่อสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ หลวงพ่อคล้าย วาจาสิทธิ์ ผู้นำสร้างถนนทางไปลานสกา จ.นครศรีฯ สมัยที่ยังเป็นเขตลี้ซิมพู และสร้างบ่อน้ำที่ไม่เคยแห้งมีให้ใช้อยู่ถึงปัจจุบันนี้คือบทบาทพระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับประชาชนอย่างเข้าถึง ภายใต้โครงสร้างสังคมที่รัฐยังไม่ครอบงำและผูกขาดโครงสร้างทางวัฒนธรรม การสาธารณูปโภคทั้งหมดของไทย แต่เมื่อรัฐเป็นผู้แย่งบทบาทจากสงฆ์ สงฆ์จึงเหลือเพียงบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจ ซึ่งเมื่อประชากรพระที่มากขึ้นกับการส่งเสริมทางปริยัติและปฏิบัติที่น้อยลง ทำให้พระต้องเป็นหมอดู เพื่อช่วยคลายทุกข์ตามที่ประชาชนยังให้ความสำคัญ

นี่คือ บทบาทสงฆ์ที่สัมพันธ์กับประชาชนตามการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย (วิเคราะห์เพิ่มเติมเพราะพระอาจารย์วิเคราะห์เฉพาะด้านการศึกษา)

และท้ายที่สุดที่พระอาจารย์พูดถึงอุดมคติของปัญญาชน ว่าต้องตรวจสอบและแยกแยะให้ได้ว่าตนเป็น

ผู้ยึดมั่นในอุดมคติ หรือ เป็นผู้ที่มีอุดมคติอยู่ในใจ จึงนับว่าหนังสือนี้ให้ประโยชน์ไม่น้อยกับผู้ที่ต้องการเข้าใจความเป็นไปของสถาบันสงฆ์ไทย

เสร็จสิ้นแล้วการแสดงความคิดเห็น ขอบคุณที่ให้โอกาสฝึกหัดเขียนนี้ด้วยค่ะ

สำหรับหนังสือที่ต้องการ คือ เงินกับศาสนา เทพยุทธแห่งยุคสมัย นะคะ ขอบคุณสำหรับธรรมบรรยายการนี้คะ
แม่ชีสุทธิพร สาสุวรรณสกุล

... ..

วัดนายโรง บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ

๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒

เจริญพร กองสาราณีย์กร

สามเณรได้รับหนังสือ “กวีศรีอยุธยา” ของท่านอังคาร กัลยาณพงศ์ ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๒ ขออนุโมทนา ขอบคุณทางเสขิยธรรมที่ได้กรุณาจัดส่งมาให้ตามที่ขอไป สามเณรได้อ่านหนังสือที่ได้รับแล้ว ตั้งแต่วันที่ได้รับจนถึงปัจจุบัน และสามารถอ่านได้ทุกเมื่อเพราะเป็นบทกวีที่จรรโลงใจได้ดี พร้อมกันนี้สามเณรได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อหนังสือที่ได้อ่านตามที่ได้แนบมาด้วยนี้ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นในที่นี้ ก็เป็นไปตามแต่กำลังของสมอง และปัญญาอันจะพึงกระทำได้ และอาจจะไม่ถูกต้องมากนักต่อการวิจารณ์งานของท่านมหากวีอังคาร กัลยาณพงศ์

อนึ่งในการนี้สามเณรขอเจริญพรมมาเพื่อขอหนังสือที่ดูหนังสือเสขิยธรรมได้แนะนำไว้ เพื่อถวายเป็นวิทยาทานแด่พระภิกษุสามเณร คือหนังสือ “เงินกับศาสนา : เทพยุทธแห่งยุคสมัย” ของอาจารย์สุวรรณ สถาปนันท์ และขออนุโมทนาในกุศลจิตของเสขิยธรรมและ ศพพ. ในการช่วยสร้างสรรคดียิ่ง ๆ ให้แก่สังคมไทย.

ขอเจริญพร

สามเณรประกอบ การะเกตุ

ข้อคิดเห็นต่อหนังสือ “กวีศรีอยุธยา”

ตามที่ได้อ่านงานกวีนิพนธ์ของท่านมหากวีอังคาร กัลยาณพงศ์ รู้สึกมีความประทับใจมาก แต่ก็มีกวีหลายบทที่ไม่อาจเข้าป็นใจในหัวใจของท่านมหากวีผู้นั้นได้ เพราะบางครั้งก็ไม่อาจซึมซับผลงานของท่านที่แต่งย้อนไปยังโบราณยุคได้ เหตุด้วยความด้อยประสบการณ์ของผู้อ่าน และไม่สามารถเข้าถึงความล้าลึกแห่งจินตนาการ

กมลคำ กมลความคิด

ของท่านมหากวีผู้นั้น อีกประการหนึ่งเพราะเหตุที่ท่านมีเอกลักษณ์ในการประพันธ์กลอนเป็นเฉพาะ แม้จะเป็นกลอนแปดก็อาจไม่ใช่กลอนแปด แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเสรีภาพในความคิดอันล้ำลึกของท่าน ที่ไม่จำกัดอยู่ในขอบอันเคร่งครัดมากเกินไปของฉันทลักษณ์ จนครั้งหนึ่งท่านมหากวีผู้นี้เคยถูกกล่าวหาว่าแต่งกลอนไม่เป็น แต่กาลเวลาอันมาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงก็ได้พิสูจน์ฝีมือของท่านเป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนกับทั้งเกียรติคุณต่าง ๆ ในด้านวรรณศิลป์ของท่าน ไม่ว่าจะเป็นกวีซีไรท์, ศิลปินแห่งชาติ, หรือกระทั่งกวีศรีอยุธยา ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึง การยอมรับฝีมือการประพันธ์ในด้านวรรณศิลป์ของท่านในหมู่มหาชน สามเณรชอบการประพันธ์โคลงสี่สุภาพของท่าน รวมทั้งกลอนแปดที่มีเอกลักษณ์ต่างไปจากกวีร่วมสมัยในปัจจุบัน แต่เนื้อหาหาได้เป็นรองผู้ใดไม่ ความเป็นกวีและศิลปินของท่านทำให้หนังสือที่สามเณรได้รับงามทั้งบทกวีนิพนธ์และภาพวาด มีกวีหลายบทที่งามทั้งคำและความ น่าจดจำเช่น อปริหานิยธรรม, อุทานธรรม, โลก ฯลฯ เป็นต้น รวมทั้งบทกวีต่าง ๆ ของท่านที่แสดงถึงปณิธานกวีอันแน่วแน่ต่อกรพยุงความเป็นธรรม และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเพื่อจรรโลงสังคมไทยให้งามสืบไป

...จากการที่ได้อ่านงานของท่านทำให้เกิดแรงบันดาลใจอยากเขียนบทกวีได้เช่นท่านบ้าง ก็เลยลอง ๆ เขียนดู ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ไม่ได้คิดเทียบค่าหมายเทียบเคียงฝีมือท่านแต่ประการใด เป็นเพียงแต่อยากเขียนกลอนอันเป็นแรงบันดาลใจจากงานเขียนของท่านเท่านั้น คือ

“สังสารวัฏฏ์”

- ระเบียบชนวน่วยในวัฏฏะ
สมุราคะโสภาโมทมามหันต์
กามกินเกียรติก่อเกิดสารพัน
เพลิงไฟพลันเผาؤونกัถกรอนใจ
- วัฏฏะวนเวียนน่วยในสังสาร
หมู่คนพาลคงพลาถหลงอสงไขย
กรรมก่อเกิดนาลัสตวีให้พัดไป
กิเลสไฟเผาؤونเป็นพอนพิน
- วิชาภผลนำเนื่องเรื่องจำแนก
กรรมคอยแจกปราณีตทราวมนามไฉน

“...อาชีพอเกษตรกรรมมิใช่การเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวแต่พืชผล หากแต่ตรงนี้เป็นเครื่องมือในการบ่มเพาะวิถุญาณแห่งการเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ขึ้น นั่นก็คือหัวใจของการทำเกษตรกรรม...”

คำเตือน ภาซี

(เกษตรกรจาก อ.สติ๊ก จ.บุรีรัมย์)

จากงานสัมมนา “มิตินานากับปัญหาเศรษฐกิจ”
เมื่อวันที่ ๑๕ พ.ค. ๒๕๔๒ ณ ห้องประชุมชั้น ๓
อาคารสนั่น เกตุทัต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

หนังสือออกใหม่ที่น่าสนใจ

ศึกษาเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่ ๒)

อุทัย ดุลยเกษม
จัดพิมพ์ มูลนิธิสคคริ-สฤกษ์ดิวังค์
(โทร. ๒๕๓๓-๕๑๓๑-๒ โทรสาร ๒๕๓๓-๒๗๗๗๕)
๑๖ หน้ากพิเศษ กระดาษปอนด์
๑๒๗ หน้า ๖๐ บาท
ระดับความน่าสนใจ ★★★★★

ขัมบาลา (พิมพ์ครั้งที่ ๓)

เชอเกียม ตรุงปะ /เขียน พจนานันท์ /แปล
จัดพิมพ์โดย สนม.มูลนิธิโกลคิมทอง
(โทร. โทรสาร ๕๑๒-๐๓๕๕, ๕๖๖-๑๕๕๗)
๑๖ หน้าก กระดาษปอนด์
๑๕๒ หน้า ๕๕ บาท
ระดับความน่าสนใจ ★★★★★

คืนชีวิตสู่ความเรียบง่าย

เอเลน เซนต์ เจมส์ /เขียน นุชจรีย์ ชลคุป /แปล
จัดพิมพ์โดย สนม.มูลนิธิโกลคิมทอง
๑๖ หน้ากพิเศษ กระดาษกวีนิพนธ์
๒๖๔ หน้า ๑๘๐ บาท
ระดับความน่าสนใจ ★★★★★

นิรพาทคือจุดหมายอันยั่งยืน
เราจึงตั้งมาสร้างธรรมประจำใจ.

สามเถรก็ขอแสดงความคิดเห็นจากหนังสือ “กวีศรีอยุธยา” ที่ได้รับถวายจากเสขิยธรรมแต่เพียงเท่านี้ ในกาลข้างหน้าหากได้รับการอุปถัมภ์เป็นวิทยาทานจากเสขิยธรรมและ ศพพ.แล้ว ก็จะร่วมแสดงความคิดเห็นมาอีก ซึ่งนับว่าเสขิยธรรม ได้ให้สิ่งที่เป็นประโยชน์และช่วยจรรโลงสังคมไทยให้ตั้งมาสืบไป.

สามเถรประกอบ การะเกตุ

... ..

วัดสามัคคีอุปถัมภ์(ภูกระแต)

อ.บึงกาฬ จ.หนองคาย

๒ ก.ค. ๒๕๔๒

เจริญพร กองสาราณียกร

อาตมาได้รับหนังสือที่ได้ขอไปทางตู้หนังสือ แล้วเมื่อวันนี้เอง(๒ ก.ค.) รู้สึกดีใจมากที่ยังมีจ.ม. ตอบข้อความที่ได้ถามไป ขอขอบคุณอนุโมทนามา ณ ที่นี้ด้วย หนังสือ “แนวคิดทางปรัชญาไทย” ที่ส่งมานั้น ได้อ่านจบแล้วใช้เวลาประมาณ ๑ ชม. จึงได้มาเขียน จ.ม. นี้ และขอวิจารณ์ดังนี้

โดยเนื้อหาที่ อ.สุลักษณ์ บรรยาย ตั้งแต่ความไม่ตรงกันของคำว่า ปรัชญา กับ Philosophy แนวคิดของฝรั่งที่มีรากจากยุคกรีก จนมีแนวคิดที่แยกเป็นส่วนแตกเป็นเสี่ยง มุ่งไปสู่บริโภคนิยม แนวคิดอย่างไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่ สุโขทัย ถึงยุค “Thailand” และจบด้วยความพิเศษ ๘ ประการของท่านพุทธทาส กับ พระธรรมปิฎก ที่เป็นผู้วางรากฐานความคิดเห็นของไทยร่วมสมัย

ทำให้ทราบคร่าว ๆ ถึงความเป็นมาของความคิด ค่านิยมของประเทศเรา และก็พอจะนึกถึงความจะเป็นไปได้พอเลา ๆ ที่แน่นอนของหนังสือ อ.สุลักษณ์คือข้อมูลแน่น สำนวนแผ่ด แต่เนื่องจากเป็นปาฐกถา เนื้อหาจึงไม่มากนัก

โดยความเห็นส่วนตัว รู้สึกว่าชื่อของหนังสือ “แนวคิดทางปรัชญาไทย” กับเนื้อหาที่อยู่ข้างในไม่ค่อยจะเข้ากันนัก เพราะรู้สึกผิดหวังเมื่ออ่านจบ เพราะก่อนจะขอหนังสือเล่มนี้ หวังไว้อีกอย่างหนึ่ง หนังสือนี้มุ่งบรรยายในเชิงประวัติศาสตร์ มากกว่าสาระของแนวคิดปรัชญาไทย แต่

ก็ได้ความรู้ไม่น้อยเหมือนกัน สำหรับหนังสือเล่มเล็ก ๆ เช่น วิจัยของฝรั่งบอกว่าหลังตายจะมียมบาลมาถามว่าเคยทำดีอะไรบ้าง (หนักก่อนสุดท้าย) อ่านแล้วแปลกดี

ก็ไม่รู้ว่าจะวิจารณ์หนังสือได้ตรงจุดประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ แต่อาตมาก็อ่านอย่างพิจารณาตามแล้ววิจารณ์ตามความรู้สึกและความรู้ของพระปาที่พึงมี

ขอขอบคุณ สำหรับเสขิยธรรมฉบับเก่าถ้าได้ส่งมาให้สำหรับฉบับใหม่ ๆ คงไม่รบกวนสมาชิกอุปถัมภ์ เพราะคงจะมีคนสมัครให้แล้ว พร้อม Seeds of Peace (ฉบับเก่า ๆ มีหรือไม่?)

ขอใช้บริการตู้หนังสือเสขิยธรรมโดยขอ หนังสือ “นิติศาสตร์แนวพุทธ” ของพระธรรมปิฎก

สุดท้ายอาตมาอวยพรไม่เป็น ได้แต่บอกว่า “ธรรมแลยมรักษาผู้ประพฤติธรรม” เหมือนเดิม

ขอเจริญพร

พระจักรเทพ บุญญาโชโต

ขลุ่ย

เป็นและตาย

กลับฟื้นขึ้นมาใหม่

ความกลัวภายใน

ความกลัวอันตรายหายไป

ฉลาดและเขลา

ผลัดเปลี่ยน ผ่านเข้าผ่านออก

๑๑๑๑ วันคืนใจก็ปัดปัด

หลับและตื่น

เดินและหยุด

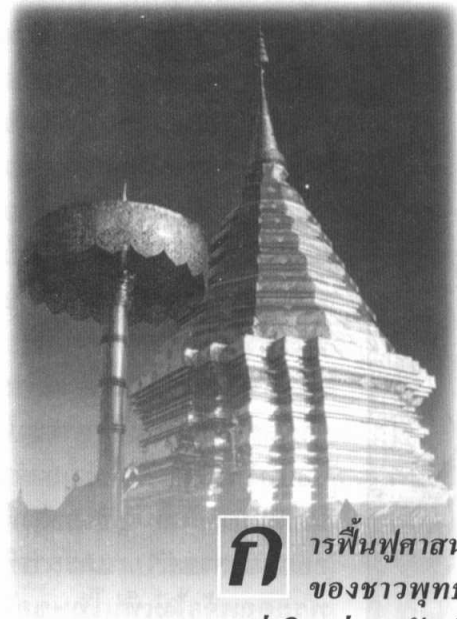
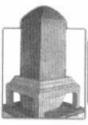
ยากยิ่ง ในใจคู่ต่างตรงกันข้าม

ภายในและภายนอก

เปิดเผยและซ่อนเร้น

พักวางทุกสิ่งองราว ทั้งหมดไว้แทบเท่า

การฟื้นฟู ศาสนา ในอนาคต

สุลักษณ์ ศิวรักษ์*

การฟื้นฟูศาสนาในอนาคตนั้น ต้องเริ่มจากปัจจุบัน การกิจประการแรก
 ของชาวพุทธร่วมสมัยคือการฟื้นฟูตัวเองให้พ้นจากการครอบงำของ
 ค่านิยมร่วมสมัย อันได้แก่ ลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งใช้สื่อมวลชนและระบบการศึกษา
 อย่างฝรั่งตลอดจนโครงสร้างสังคมที่สะกดให้ใคร ๆ พวกกันสยบยอมต่อโลกธรรมโดย
 นัยบวก็คือ ลาภยศ อามิสสุข และสรรเสริญเยินยอ ซึ่งผนวกเข้าไปกับความฟุ้งเฟ้อ
 ฟุ่มเฟือยและความสะดวกสบายที่อาศัยเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่สำคัญ แทบทุกคนกลัว
 หรือไม่กล้าเผชิญกับโลกธรรมในทางลบ คือ การปราศจากลาภ ปราศจากยศ และกลัว
 ทุกข์กับนินทา แม้คำวิพากษ์วิจารณ์ก็กลัวกันเสียแล้ว ลัทธิบริโภคนิยมสะกดให้แทบ
 ทุกคนพากันต้องการไต่เต้าขึ้นบันไดในทางโครงสร้างสังคมขึ้นไป โดยมองไม่เห็นหรือ
 เมินสภาพแห่งความทุกข์ และแทบทุกคนรู้สึกต้อโดยโดยที่แต่ละคนมักถูกตัดขาด
 จากก้าพืดเดิมของตนจนมองข้ามคุณธรรมดั้งเดิม หากถูกสะกดโดยสิ่งทีถือว่าเป็น
 วิทยาศาสตร์อย่างใหม่ ให้นับถือวัตถุและเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ แม้ที่สุดจนองคาพพ
 ของมนุษย์ก็แทบไม่แตกต่างไปจากยंत्रกรรมอื่น ๆ โดยเข้าไม่ถึงความวิเศษมหัศจรรย์
 ของนามธรรมอันล้ำลึก หากคิดได้เป็นเสี่ยง ๆ อย่างฝั่งตัวเองไปในวิซาชอย่างฝรั่งยิ่ง ๆ
 ขึ้นทุกที

อาณาจักรเคยควบคู่กับธรรมจักร ซึ่งคอยตักเตือนผู้มีอำนาจให้ถือธรรมเป็นอำนาจ
 ต่อมาอาณาจักรสะกดให้ศาสนจักรอยู่ใต้อำนาจการเมือง
 การปกครอง แม้จะไม่ชอบธรรมก็ตามที ครั้นมาบัดนี้
 อาณาจักรเองก็สยบยอมกับบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นตัว
 กำหนดที่สำคัญของลัทธิบริโภคนิยม หากใช้คำว่าโลกา-
 กิวัตน์ ซึ่งจะนำไปสู่โลกาวิบัติและโลกาวินาศ สำหรับ
 บรรษัทข้ามชาติและรัฐบาลต่าง ๆ ที่สยบยอมอยู่กับระบบ
 โลกาภิวัตน์ ทรัพยากรธรรมชาติมีไว้ให้ชนชั้นนำถนอมถนวย
 เอามาใช้เพื่อแปรรูปเป็นเงินตรา แม้ว่าการกระทำนั้น ๆ

* บรรยาย ณ หมู่บ้านราชธานีโอค วันที่ ๒ มกราคม ๒๕๔๒

จะทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จะทำลายสิทธิมนุษยชน หรือมีการเอาเปรียบชุมชนต่าง ๆ ก็ตามที่ โดยมีรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐวิสาหกิจตลอดจนข้าราชการในระดับต่าง ๆ รองรับค่านิยมอันเป็นมิจฉาทิฐิที่ว่านี้ ดังจะเห็นได้จากกรณีท่อแก๊สจากพม่ามาเมืองไทยเป็นตัวอย่าง

เมื่อทรัพย์สินากร ณ ที่ใด ปลาสนาการไป บรรษัทพวกนั้นก็ จะย้ายไปหาแหล่งอื่น ๆ ผู้คนเป็นเพียงผู้รับใช้โครงสร้างดังกล่าวในฐานะผู้รับจ้างหรือผู้รับซื้อผลผลิตเท่านั้นเอง ทั้ง ๆ ที่มนุษย์ควรมีค่ายิ่งกว่านั้น มนุษย์ควรคำนึงถึงการดำรงชีพอย่างมีความสุขอย่างมีศักดิ์ศรี อย่างมีมิติทางด้านคุณธรรมที่ลึกซึ้งเกินกว่าวัตถุธรรม โดยมนุษย์ควรสืบสานวัฒนธรรมและความคิดอ่านถอยขึ้นไปได้ถึงบรรพชนในหลายต่อหลายชั่วคนก่อนหน้า และดำรงชีพอยู่ด้วยความห่วงใยถึงอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป แม้เขาจะยังไม่ถือกำเนิดในบัดนี้ก็ตาม พร้อมกันนั้นมนุษย์แต่ละคนควรมีมิติที่อาจแสวงหาได้ซึ่งความดี ความงาม และความจริง ที่พ้นจากโลกีย์สุขจนถึงโลกุตระ

ถ้าเราต้องการฟื้นฟูตัวเราและคณะสงฆ์ของเรา เราต้องตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับทิศทางและความเป็นไปของกระแสหลักต่าง ๆ ในทางโลก ไม่ว่าจะรัฐบาลไทยหรืออภิมหาอำนาจตลอดจนธนาคารโลก องค์กรค้าโลก และกองทุนระหว่างประเทศ ซึ่งล้วนผูกสนธิหรือสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบรรษัทข้ามชาติทั้งหลายแทบทั้งนั้น โดยที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของหน่วยงานในระดับนานาชาตินั้นมักไม่รับผิดชอบกับประชาชนคนธรรมดาสามัญ และมีพฤติกรรมอันคนธรรมดาสามัญตรวจสอบไม่ได้คือด้วย แม้งระบบ

ภาพวาดฝาผนังถ้ำอชันดา ประเทศอินเดีย

กฎหมายและขบวนการยุติธรรม ในประเทศต่าง ๆ ตลอดจนขบวนการทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการสาธารณสุข รวมถึงการศึกษาก็มีนัยแห่งการเอาเปรียบคนเล็กคนน้อย โดยสยบยอมกับอำนาจอันไม่ชอบธรรม และกับอัครฐานอันไม่ชอบธรรมรวมอยู่ด้วยแทบทั้งสิ้น

การที่พระของเราเอาอย่างทางโลก เช่น ไม่ให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของพระคุณเจ้า ไม่ให้มีการแยกบัญชีของสงฆ์ ออกจากส่วนตัว และการที่พระคุณเจ้าไม่เห็นโทษของกิจกรรมในทางโลกจนไปหาเงินมาอุดหนุนให้เกิดโรงพยาบาลอย่างฝรั่งและโรงเรียนอย่างของรัฐนั้น แสดงว่าพระคุณท่านนั้น ๆ ถูกโมหจริต หรืออวิชชาครอบงำอย่างยากจะแก้ไขได้เอาเลย ยิ่งพระคุณเจ้าที่ตั้งตัวเป็นออรหันต์และเก็บเงินจากคนจนมาช่วยคนรวยด้วยแล้วนับว่านำ

สงสารจนถึงขั้นมัดขบเอาเลยด้วยซ้ำ โดยที่ลัทธิบริโภคนิยมดำรงคงอยู่ได้ด้วยการใช้สื่อกระตุ้นให้ผู้คนนิยมความรุนแรง (โทสจริต) นิยมความทะยานอยากทั้งทางโลกและระคา โดยมีโมหะหรืออวิชชาเป็นเจ้าเรือน ถ้าพระและฆราวาสไม่เห็นโทษในประเด็นหลักเช่นนี้ ย่อมจักไม่เห็นคุณค่าของการดำรงพรหมจรรย์ว่าเป็นวิถีชีวิตอันประเสริฐ การกุศลย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ยากเอาเลย โดยที่หิริและโอตตบปะแทบไม่มีความหมายสำหรับคนร่วมสมัยที่ถูกครอบงำโดยบริโภคนิยมและทุนนิยม

สำหรับพุทธศาสนิกกร่วมสมัย ถ้าต้องการไปพ้นความครอบงำทางเศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา ตลอดจนการสาธารณสุขในกระแสหลัก เราต้องแสวงหาเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

ทางเลือก ดังที่ซูมาร์กเกอร์เป็น
คนแรกที่พูดถึงเศรษฐศาสตร์
แนวพุทธ ซึ่งได้แก่เศรษฐศาสตร์
ที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์และ
สัมมาอาชีวะ ยิ่งกว่าคำนึงถึงการ
เพิ่มทุนหรือการสะสมโลกคติซึ่ง
ไม่คำนึงว่าจะเป็นมิฉฉาทิฐิหรือไม่
ก็ตามที

การศึกษานอกระบบที่เราต้อง
การนั้นก็คือ หันกลับมาหา
ไตรสิกขานั้นเอง เพื่อประสานหัว
สมองให้เข้ากันได้กับหัวใจ ใช้
จิตสิกขาอบรมให้เกิดศีลสิกขา
อย่างไม่เอาเปรียบตนเองและผู้
อื่น เมื่อสังวรศีลกลายเป็น
ปกติศีล ปัญญาสิกขาย่อมเกิด
อย่างเป็นองค์รวม ยิ่งลดความ
เห็นแก่ตัวลงไปได้มากเพียงไร
เกิดความสงบภายในมากเพียงไร
และรู้จักใช้วิจารณ์อย่างแยบ
คายเพียงไร ย่อมแลเห็นโครง
สร้างของตนเองที่ปัญจขันธ์แล้ว
โยงไปเห็นโครงสร้างทางสังคม
ซึ่งเอาเปรียบผู้คนและสร้างค่านิยมทางความรุนแรง
จนสามารถทำลายโครงสร้างนั้น ๆ ได้อย่างแยบคาย
และอย่างสันติ โดยไม่โกรธเกลียดผู้ที่กดขี่เราหรือผู้
ที่เบียดเบียนบีฑาคคนเล็กคนน้อย รวมถึงสิ่งแวดล้อม
ทางธรรมชาติด้วย

ไตรสิกขาจะกลับมามีความหมายกับชาวพุทธร่วม
สมัยทั้งพระและฆราวาส ก็ต่อเมื่อเรารู้เท่าทันการ
ครอบงำทางสติปัญญาที่มีอยู่ในบัดนี้ จากสิ่งที่เรียกว่า
วิทยาศาสตร์จากตะวันตกหรือวิทยาการกระแสหลัก
โดยทั่ว ๆ ไป เพราะนั่นคือมิฉฉาทิฐิที่คับแคบและอุด
ตัน โดยอ้างถึงความผูกพันกับคำว่าพัฒนาหรือความ
เจริญก้าวหน้าของโลกตะวันตกเอาชนะชีกโลกอื่น ๆ ได้
ในรอบ ๕๐๐ ปี มานี้ เดิม ๆ มักอ้างกันว่าโคลัมบัส
ค้นพบอเมริกา หรือนิวตันเป็นบิดาแห่งวิชาฟิสิกส์สมัย
ใหม่ และเดคาร์ตเป็นบิดาแห่งวิชาปรัชญาสมัยใหม่

“
**ถ้าเราต้องการฟื้นฟู
ตัวเราและคณะสงฆ์ของ
เรา เราต้องตั้งข้อสงสัย
เกี่ยวกับทิศทางและ
ความเป็นไปของกระแส
หลักต่าง ๆ ในทางโลก
ไม่ว่าจะรัฐบาลไทยหรือ
อภิมาอำนาจตลอดจน
ธนาคารโลก องค์การค่า
โลก และกองทุนระหว่าง
ประเทศ ซึ่งล้วนผูกพัน
หรือสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด
กับบรรษัทข้ามชาติ
ทั้งหลายแทบทั้งนั้น**
”

รวมไปถึงคำอ้างของเบคอนที่ว่า
วิชาคืออำนาจ และอำนาจคือการ
ที่มนุษย์สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ โดยเอาเปรียบเพื่อน
มนุษย์ด้วยกันด้วยกันก็ได้

ทั้งหมดนี้เน้นที่การใช้เหตุผล
ทางหัวสมอง และการใช้ห้อง
ทดลอง เพื่อให้ได้สิ่งซึ่งอ้างว่า
เป็นความรู้อันบริสุทธิ์อย่าง
ปรนัย ซึ่งขยายความรู้ทางวัตถุ
ธรรมอย่างเป็นสิ่ง ๆ ที่เพิ่ม
ปริมาณยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที โดยหามี
คุณภาพในทางนามธรรมที่ล้าลึก
อย่างเป็นองค์รวมแต่ประการใด
ไม่ อะไรที่ไม่อาจพิสูจน์ได้โดย
ตรรกวิทยาหรือเอาเข้าห้อง
ทดลองทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ ไม่
ถือว่าเป็นองค์แห่งความรู้ และ
องค์แห่งความรู้ล้วนผูกพันอยู่กับ
วัตถุโดยไม่มีความตั้งถามเข้ามา
เป็นตัวกำกับ จนแม้ร่างกายของ
มนุษย์ก็เป็นเพียงยันตรกรรม
อะไร ๆ ที่เป็นนามธรรมซึ่ง

ศักดิ์สิทธิ์และมหัศจรรย์ พวกวิทยาศาสตร์กระแส
หลักไม่อาจพิสูจน์ได้ตามวิธีวิทยาของตน จนเห็นว่าไม่
มีหรือไม่สำคัญ แม้จนโลกพิภพซึ่งประกอบไปด้วยแม่
น้ำ ภูเขา มหาสมุทร รวมถึงพระจันทร์ พระอาทิตย์
ก็เป็นเพียงวัตถุธาตุที่ปราศจากชีวิตอย่างวิเศษ
มหัศจรรย์ด้วยเช่นกัน

ยิ่งจำเดิมแต่สมัยที่เรียกว่าการตื่นตัวทางความรู้ใน
ยุโรป ที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า The age of
enlightenment และสมัยที่เรียกว่าปฏิวัติใหญ่ทาง
อุตสาหกรรมด้วยแล้ว เครื่องยนต์กลไกไม่แต่เปลี่ยนแปลง
วิถีชีวิตและวิธีรับเอาผลผลิตมาเสนอเท่านั้น
หากขยายมารวมถึงทัศนคติของเราเกี่ยวกับตัวเรา
เกี่ยวกับการจัดสรรสังคมของเรา และความสัมพันธ์
ของเรากับผู้อื่น สัตว์อื่น ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทาง
ธรรมชาติ เป็นอันว่าจิตวิทยาของมนุษย์ตลอดจน

เศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรมของมนุษย์ ถูกครอบงำโดยสิ่งซึ่งเรียกว่าแนวคิดกระแสหลักทางวิทยาศาสตร์ตะวันตกทั้งนั้น แม้พระของเราที่หารอดพ้นไปจากแนวคิดกระแสนี้ไม่ โดยที่แนวคิดดังกล่าวคือคณาพ้อมกับการตั้งคณะธรรมยุตในรัชกาลที่ ๓ เอาเลยด้วยซ้ำ และแข็งกล้าขึ้นทุกที อย่างเป็นทางการกับความอ่อนแอของคณะสงฆ์ที่ห่างจากเนื้อหาสาระของไตรสิกขา ยิ่งหันมายุติถือการศึกษาแบบที่มุ่งเพียงแค่หัวสมอง ความประพฤติดีที่ปฏิบัติชอบย่อมนอบน้อมขาลงสู่ความยิ่งใหญ่ที่ทางยศศักดิ์ศฤงคารไม่ได้

ทั้งหมดนี้แหละคือขบวนการมีจฉาธิฐิที่ครอบงำหรืออยู่เหนือความคิดแบบพุทธอย่างดั้งเดิมของเราเอาเลยก็ว่าได้

ยันตรกรรมได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือเราในการมองสิ่งต่าง ๆ

จนสาระสำคัญทางธรรมชาติของมนุษย์ กลายเป็นเพียงเป็นไปเพื่อสนองตัณหา จนสังคมของมนุษย์กลายเป็นรัฐ หรือยันตรกรรมทางการเมือง ซึ่งคอยเรียกเก็บเงินตราจากสมาชิกในรัฐหรือราษฎร ได้แก่ภาษีอากรแล้วแบ่งปันเงินตรานั้นออกกระจายให้ราษฎรด้วยการสร้างถนน เขื่อน อาคาร โรงพยาบาล โรงเรียน โรงทหาร โรงตำรวจ ซึ่งก็ล้วนเป็นวัตถุทั้งสิ้น แม้จนตลาดยี่สานซึ่งเคยเป็นสถานที่ที่มนุษย์สัมพันธ์กันฉันเพื่อน แลกเปลี่ยนสินค้ากัน สนทนาวิสาสะกัน แม้จนเป็นศูนย์สัมพันธ์ทางการเมืองอย่างกรุงเอเธนส์และกรุงโรมในสมัยโบราณ แต่บัดนี้ตลาดกลายเป็นเพียงเวทีที่คนรวยหรือโครงสร้างทางบรรษัทที่ยิ่งใหญ่ระดับนานาชาติใช้เป็นเวทีควบคุมคนเล็กคนน้อย และประเทศเล็กประเทศน้อยให้อยู่ในอำนาจในฐานะสัตว์เศรษฐกิจเท่านั้นเอง โดยที่เศรษฐกิจผูกติด

อยู่กับวิทยาศาสตร์ และการเมืองในเรื่องที่มีภารกิจที่มนุษย์สำคัญ จำเพาะเพียงการแข่งขันกัน ให้สยบยอมต่อกัน หากปราศจากอิครฐานทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง มนุษย์ก็เป็นเพียงผู้ซึ่งไร้สถานภาพใด ๆ กล่าวคือมนุษย์มีเพียงสมรรถภาพในการแสวงหาเท่าที่ตัณหาเป็นตัวกำหนด ยิ่งหาได้มาก ย่อมยิ่งใหญ่มาก ยันตรกรรมที่กำหนดมนุษย์และสังคมของมนุษย์ให้สัมพันธ์กันเพียงเพื่อความมั่งคั่งหรือความมั่นคงทางวัตถุ หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ โดยอ้างว่านั่นแลคือความก้าวหน้า ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในสมัยอาณานิคมต่อมาเปลี่ยนเป็นใช้คำว่าพัฒนาในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยที่บัดนี้เปลี่ยนมาใช้คำว่าโลกาภิวัตน์

ถ้อยคำที่เอ่ยถึงนี้ ชี้บ่งถึงปริมาณทางด้านวัตถุที่จับต้อง

และชั่งตวงได้ เช่นรายได้ถั่วเฉลี่ยของพลเมืองในประเทศ จำนวนประชากรต่อการอ่านออกเขียนได้ จำนวนแพทย์ต่อประชากร โดยที่ระบบดังกล่าวไม่คำนึงถึงคุณธรรมที่เป็นองค์รวมเอาเลย

ถ้าเราเข้าใจว่าแนวคิดกระแสหลักเป็นมีจฉาธิฐิควรหันมามองสัมมาธิฐิแบบพุทธ ว่าต่างจากกระแสหลักโดยสิ้นเชิง กล่าวคือพุทธธรรมช่วยแนะนำให้เราเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ไม่แนะนำให้เราเข้าไปก้าวกายหรือจัดการกับมนุษย์ดังหนึ่งกับว่ามนุษย์เป็นยันตรกรรมหรือเป็นชิ้นส่วนของวัตถุเพียงเสี้ยว ๆ พุทธธรรมนั้นลึกและกว้างขวางทางความหมายในหลายมิติ ธรรมะหมายถึงธรรมชาติรวมถึงกฎเกณฑ์ที่เกิดจากธรรมชาติและการทำหน้าที่ของตน ๆ ตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวเพื่อให้ได้ผลจากการกระทำนั้น ๆ กล่าวคือ ทั้งหมดนี้ไม่ใช่ระบบที่กำหนดอย่าง

ตายตัวจากนักวิทยาศาสตร์ใจ
แคบที่ต้องการใช้สัจภาวะให้เป็น
ไปตามกำหนดกฎเกณฑ์ที่ตนคิดค้น
ได้อย่างเป็นเสี่ยง ๆ หากพุทธ-
ธรรมเป็นสัจธรรมที่องกาม
และเปลี่ยนแปลงอย่างไม่คงที่
ถาวร เป็นอนิจลักษณะ อันมนุษย์
ที่มีปัญญาย่อมสามารถเข้าถึงได้
เท่าที่เขาคอนั้นลดความเห็นแก่
ตัวลงไปมากเพียงไร ย่อมจักเข้า
ถึงธรรมะหรือสัจจะนั้น ๆ ได้
เพียงนั้น ยิ่งเข้าถึงอนัตตภาวะได้
เท่าไร ปัญญาอันเต็มทีก็เกิดได้
มากเพียงนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็
คือ ธรรมะเป็นวิทยาศาสตร์ที่แท้
ที่เป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้เจาะลงไป
ที่วัตถุธรรมหรือชีววิทยาเท่านั้น
หากรวมไปถึงธรรมชาติของจิตใจ
และโยงไปทางเหตุและปัจจัยให้
เข้าใจในเรื่องของกรรม หรือการ
กระทำอันประกอบไปด้วยเจตนา
และผลของกรรมหรือวิบากอีก
ด้วย นำเสียดายที่ประเด็นหลัก
ข้อนี้ชาวพุทธร่วมสมัยในเมืองไทยทั้งบรรพชิตและ
คฤหัสถ์มีความเข้าใจน้อยมาก

ถ้าเข้าใจประเด็นนี้ชัดได้เท่าไรจะเห็นได้ว่าพุทธ-
ธรรมขัดกับกระแสหลักที่อ้างว่าเป็นวิทยาการในทาง
โลกเป็นอย่างยิ่ง เพราะพุทธธรรมครอบคลุมทั้ง
วัตถุธรรมและนามธรรม และนามธรรมไม่ได้รวม
เพียงจำนวนซึ่งขังตวงวัดไม่ได้ หากรวมถึงสิ่งซึ่ง
ประพจน์ปฏิบัติและรับรู้ได้ด้วยตนเองเป็น ปัจจัยตั้ง
เวทิตัพโพ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พุทธธรรมไม่เห็น
ที่ยันตรกรรมซึ่งตายแล้ว แต่เห็นที่ความมีชีวิตของ
สรรพสัตว์ หมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีชีวิต และ
ทุกชีวิตมีคุณค่าและชีวิตที่ว่ามันไม่ได้ถึงมนุษย์และสัตว์
เป็น ๆ ที่แลเห็นได้เท่านั้น หากรวมถึงเทวดา มาร
พรหม ยมยักษ์ ซึ่งเราถูกนักวิทยาศาสตร์กระแสหลัก
สะกดไม่ให้เชื่อ โดยที่ความคิดแนวพุทธที่ว่านี้ต่างจาก

“
ถ้าเราเข้าใจชัดในเรื่อง
ข้อจำกัดของวิทยา
ศาสตร์กระแสหลักที่
ครอบงำเราอยู่ แล้วสลัด
มันออกได้ นี่แหละคือปฐม
ฐานทางด้านภารกิจของ
ชาวพุทธไทยร่วมสมัย
โดยที่ชาวพุทธในโลก
ตะวันตกในบัดนี้ได้สลัด
มิจฉาทิฐุเช่นนี้ออกไป
มากแล้ว

”

ความคิดของนักวิทยาศาสตร์
กระแสหลักอย่างดำเนินขาว โดย
เราต้องรู้จักวางท่าทีที่ถูกต้อง
เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์
ทั้งหลายเหล่านั้นด้วย ยิ่งรู้จักใช้
ภาษาคนและภาษาธรรมอย่าง
แยบคายและเจริญไตรสิกขาได้
อย่างต่อเนื่องกัน ความเข้าใจ
อะไร ๆ ย่อมชัดแจ้งยิ่งขึ้น
เรื่อย ๆ ตามลำดับ

สำหรับนักวิทยาศาสตร์
กระแสหลัก มนุษย์ก้าวหน้าหรือ
เคลื่อนย้ายไปในทางวิชาความรู้
ซึ่งเป็นเสี่ยง ๆ โดยที่ความรู้
นั้น ๆ อาจไม่เป็นคุณประโยชน์
กับมนุษย์โลกส่วนใหญ่เอาเลยก็
ว่าได้ ในขณะที่ธรรมะนั้นเป็นตัว
กระตุ้นให้มนุษย์เข้าถึงธรรม มี
โอกาสได้ลดความเห็นแก่ตัวลง
ไปเรื่อย ๆ ยิ่งลดความเห็นแก่ตัว
ลงไปเพียงใด ความรู้จะกลายเป็น
ความรู้ดีอย่างเป็นองค์รวมและ
ความรู้ดีก็จะเป็นความรักอย่างไม่

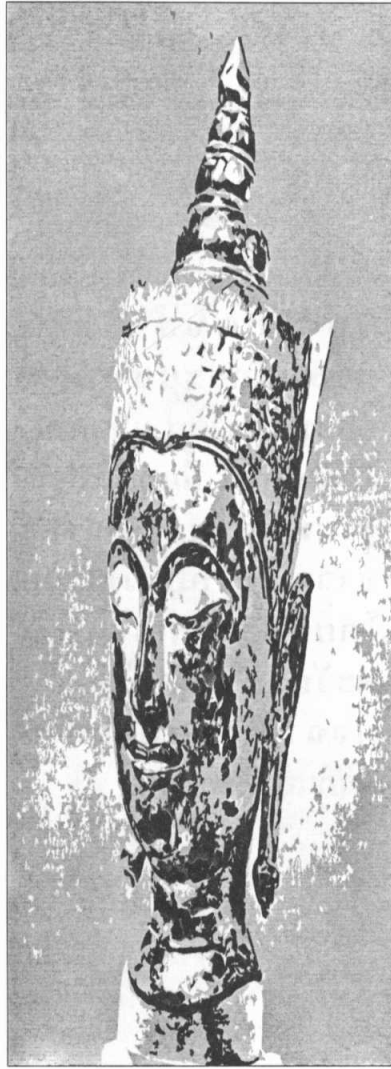
เห็นแก่ตัวเช่นเดียวกัน ปัญญากับกรุณาจึงไปด้วยกัน
เพื่อเกื้อกูลสรรพสัตว์และเพื่อแสวงหาสัจจะแห่ง
ชีวิตที่ต้องการจำเพาะบางส่วนบางเสี้ยวแห่งความรู้ที่
เอื้ออาทรกับสรรพสัตว์ และธรรมย่อมเป็นอภิลิขิตคือ
เหมาะแก่การนำมาใช้ในกาลสมัยที่เหมาะสมที่ควร เท่าที่
ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความเข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม และ
ธรรมชาติที่เป็นองค์รวม

ถ้าเราเข้าใจชัดในเรื่องข้อจำกัดของวิทยาศาสตร์
กระแสหลักที่ครอบงำเราอยู่ แล้วสลัดมันออกได้ นี่แหละ
คือปฐมฐานทางด้านภารกิจของชาวพุทธไทยร่วมสมัย
โดยที่ชาวพุทธในโลกตะวันตกในบัดนี้ได้สลัด
มิจฉาทิฐุเช่นนี้ออกไปมากแล้ว ดังงานเขียนของ ซีเฟน
แบทชเลอ ที่อังกฤษ เรื่อง *Buddhism without
Believe* หรือศาสนพุทธนั้นไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่บน
ความเชื่อ และงานเขียนของเจอร์มี เฮเวิร์ด (*Jeremy*

Hoyward) ที่สหรัฐเรื่อง เพอซีฟ วิ่ง ออดินารี เมจิก ไฮเอ็น แอนด์ อินทูนีทีฟ วิสตอม (*Perceiving ordinary magic : science and intuitive wisdom*) กล่าวคือ สิ่งซึ่งเรียกว่าไสยศาสตร์นั้น ถ้าเข้าใจให้ถูกต้องแล้วเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ที่เกิดจากสัญชาตญาณอันปรากฏโดยกระแสแห่งปัญญา และเล่มสุดท้ายของเขาเป็นจดหมายที่เขียนถึงลูกสาว ชื่อ *Letters to Vanessa* เล่มนี้มีวิจารณ์อยู่ใน *ปาจารย์สาร*

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องที่นักวิทยาศาสตร์ในตะวันตกซึ่งทำทฤษฎีวิทยาศาสตร์กระแสหลักและนักวิทยาศาสตร์นอกกระแสหลักนั้น ได้ปรึกษากับบองค์ ทะไลลามะติดต่อกันมา ๕ ปี แล้ว การสนทนาวิสาสะเหล่านี้พิมพ์ออกมาเป็นเล่ม ๆ แล้ว ชื่อ *เยลเติล บริจเจดส์ (Gentle Bridges)* แปลว่าสะพานเชื่อมอย่างสุภาพเรียบร้อยมีภาษาอังกฤษต่อไปว่า *คอนเวอร์เซชัน วิช ดาไลลามะ ออน ไฮเอ็นส์ ออฟ ไมนด์ (Conversation with the Dalailama On the Science of mind)* ว่าด้วยการสนทนาวิสาสะเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ในทางสติปัญญา หนังสือชุดนี้น่าจะแปลเป็นไทยเป็นอย่างดี เพราะเป็นการช่วยเชื่อมวิทยาศาสตร์นอกกระแสหลักเข้าหาพุทธธรรมอย่างน่าสนใจยิ่งนัก ดูดัง ชูมาร์กเกอร์นำเศรษฐศาสตร์เข้าหาพุทธศาสนาเมื่อสองทศวรรษที่แล้วมานั่นเอง เสียหายที่สถาบันการศึกษาหลักของเรารวมถึงมหาวิทยาลัยสงฆ์และคณะสงฆ์ในเมืองไทยของเรายังไม่สนใจในเรื่องเช่นนี้กันอย่างเพียงพอ

ภารกิจของชาวพุทธร่วมสมัยนั้น นอกจากเลิกสมาทานวิทยาศาสตร์อย่างตะวันตกด้วยความ

เลื่อมใสแล้ว ยังต้องหาทางออกจากโครงสร้างทางสถาบันต่าง ๆ ที่เอาอย่างฝรั่งมาด้วย ไม่ว่าจะสถาบันการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง กระบวนการยุติธรรม กระบวนการสาธารณสุข โดยต้องรู้จักเคารพนับถือพระธรรมอย่างถูกต้องถ่องแท้อีกด้วย ว่าพระธรรมนั้นมีคุณสมบัติพิเศษที่อาจนำทางให้ทุก ๆ คนได้ในแต่ละกาลเทศะ เพราะพระธรรมคือธรรมชาติซึ่งมีความแตกต่างหลายอย่างหลายประการ และแสดงออกได้อย่างพิเศษพิสดารที่สุด โดยมีเนื้อหาสาระที่สำคัญอยู่ที่ความบรรสานสอดคล้องซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ได้ในแต่ละคนให้เกิดความสมานฉันท์ภายในให้เกิดสันติภาวะทั้งภายในและภายนอก แล้วโยงมาให้เกิดสามัคคีธรรมในสังคมอย่างบรรสานสอดคล้องกับสรรพสัตว์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ทั้งหมด

การเข้าถึงธรรมะช่วยให้เข้าใจแต่ละสิ่งแต่ละสัตตะให้เข้าใจต้นไม้นี้ เข้าใจมหาสมุทร เรือไปจนปรากฏการณ์อื่น ๆ รวมถึงเข้าใจชีวิตและจิตใจอันละเอียดอ่อนยิ่งกว่าอะไรอื่น ด้วยการเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อย่างรู้เท่าทันและวางท่าที่ได้ถูกต้อง ย่อมช่วยให้เกิดอิสรภาพในการแสวงหาความหมายได้อย่างแท้จริง นับเป็นอิสรภาพที่จะแสวงหาคักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในภายในตนให้ไปพ้นอวิชชาอุปปัญญา ไม่ใช่การแสวงหาความรู้อันมีแรงกระตุ้นที่มาจากกิเลสตัณหา การแสวงหาความรู้หรือความจริงตามนัยนี้ ช่วยให้เราารู้ซึ่งถึงกรณียกิจหรือหน้าที่และความรับผิดชอบของเราที่ช่วยให้เราเข้าถึงอิสรภาพที่แท้ ยิ่งเราเข้าถึงสภาวะที่แท้มากเพียงไร เราก็ลดความต้องการหรือการพึ่งพาสิ่งที่เป็นของเทียมมากขึ้นเพียงนั้น

การเข้าถึงธรรมชาติที่แท้จริง หมายถึง การไปพ้นของเทียม ที่ระบบ ตลาดและลัทธิบริโภคนิยมอาศัย สื่อสารมวลชนมอมเมาเรา โดย เราสามารถไปพ้นเทคโนโลยีที่เป็น ของปลอมยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย หากแต่ จะขึ้นอยู่กับ การฟังฟังในทาง ที่จริงแท้แน่นอนในเรื่องอันเนื่อง ด้วยตัวเรา เรากับสังคมและ ธรรมชาติ ขบวนการทั้งหมดนี้ นี้แหละที่เรียกว่า ปัจจัยการ หรือ อิทัปปัจจยตา

วิทยาศาสตร์กระแสหลักหรือ ลัทธิศาสนาระแสหลักซึ่งรวมถึง ลัทธิพุทธศาสนา ล้วนมีความ คับแคบอย่างไม่ยอมเปลี่ยนจุด ยืนได้ง่าย ๆ ยิ่งบรรพชิตที่ติดอยู่ กับความเป็นพราหมณ์ยิ่งกว่า ความเป็นสมณะ ติดอยู่กับอาชีพ ในการแสวงหาลาภ และแสวงหา ยศ โดยสยบยอมกับรัฐและ บรรษัทต่าง ๆ ด้วยแล้ว พวกนี้มี โทษยิ่งกว่ามีคุณด้วยกันทั้งนั้น

แม้ขบวนการอย่างสันติอโศกที่ออกจากกระแสหลัก ก็ต้องพิจารณาเรื่องนี้ให้ดี ๆ มิฉะนั้นการออกจาก กระแสหลักอาจจะพลาดไปสู่อีกกระแสหลักหนึ่งอีกก็ ได้ พร้อม ๆ กันนั้นก็ใครเรียนให้ทราบว่ามันได้เกิด วิทยาศาสตร์นอกกระแสหลัก เศรษฐศาสตร์ทางเลือก และการเมืองทางเลือกก็มีมาขึ้นแล้วอย่างเป็นองค์รวม และไปพ้นบริบทเดิม ๆ หากมีความกว้างขวางอย่าง อ่อนนุ่มถ่อมตน และมีมิติในทางนามธรรมที่ลุ่มลึก ลงไปเรื่อย ๆ อีกด้วย ควรที่ชาวพุทธร่วมสมัยที่ต้อง การออกนอกกระแสหลักจะพิจารณาและหาทางเข้าใจ ในเรื่องเช่นนี้ให้ถ่องแท้

ถ้าชาวพุทธร่วมสมัยต้องการฟื้นฟูคณะสงฆ์ จำต้องฟื้นฟูตัวเองก่อน สลัดมิจฉาทิฐิออกจากการ ครอบงำทางวิชาการของความรู้อันกระแสหลัก จาก ตะวันตก ซึ่งเป็นอวิชชา แล้วหันมาศึกษาหาความรู้

๘๘

วิทยาศาสตร์กระแสหลักหรือลัทธิศาสนา กระแสหลักซึ่งรวมถึง ลัทธิพุทธศาสนา ล้วนมีความ คับแคบอย่างไม่ยอมเปลี่ยนจุดยืนได้ ง่าย ๆ ยิ่งบรรพชิตที่ติด อยู่กับความเป็น พราหมณ์ยิ่งกว่าความเป็น สมณะ ติดอยู่กับ อาชีพในการแสวงหา ลาภและแสวงหายศ โดย สยบยอมกับรัฐและ บรรษัทต่าง ๆ ด้วยแล้ว พวกนี้มีโทษยิ่งกว่ามีคุณ ด้วยกันทั้งนั้น

๙๙

ตามแนววิทยาการทางเลือกที่มีความ เป็นองค์รวม โดยที่วิธีการ เหล่านี้โยงหัวใจมาถึงหัวสมอง และล้วนได้รับอิทธิพลมาจาก พุทธกระแสแบบทั้งนั้น จากจุด ยืนหรือมุมมองที่เป็นสัมมาทิฐิ เช่นนี้เท่านั้นที่เราจะฟื้นฟูตัวเรา ได้ ไม่ว่าจะป็นพระหรือฆราวาส แล้วจึงจักฟื้นฟูคณะสงฆ์ขึ้นได้ ในอันดับต่อไป

วัดกับบ้านเคยทำภารกิจร่วมกันระหว่างพระกับฆราวาสในการสร้างสรรคสังคมนิยมมาธิฐิ และบัดนี้ทั้งสองหน่วยนี้ บุปผสลายเกินกว่าที่จะเยียวยาเสีย แล้ว โรงเรียนและมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะของสงฆ์หรือของโยม ตลอดจนระบบการปกครองของ พระและฆราวาส ก็ผูกสนิหอยู่ กับระบบเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่เป็นมิจฉาทิฐิ ซึ่ง เข้ามาครอบงำในทุก ๆ ทางจน หาทางออกจากอูกุศลมูลไม่ได้

เสียแล้ว นิมิตต์ที่เป็นทางออกมีอยู่ตรงที่ระบบนั้น ๆ แม้จะมีเงามืดปกคลุมอยู่เพียงใด ถ้าใครพอมิ แวตามองไปพ้นกระแสแห่งมิจฉาทิฐิ โดยเข้าใจความ ครอบงำนั้น ๆ แล้วแสวงหาทางออกจากความมืดมน อนาคต ก็ยังมีทางที่จะคลำไปสู่แสงสว่างได้ เพราะ เมืองไทยเพิ่งถูกมิจฉาทิฐิอย่างฝรั่งเข้ามาเบียดเบียน ปีศาแต่เมื่อปลายรัชกาลที่ ๓ หรือเมื่อต้นรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง และความเคารพเลื่อมใส ในกระแสธารแห่งมิจฉาทิฐิมีแควดวงจำกัดไว้แต่ชนชั้น ปกครองจำนวนน้อยมาจนสิ้นสมัยราชาธิปไตยในปี ๒๔๗๕ ก็ว่าได้

แม้ตราบถึงเวลานั้น คณะสงฆ์ในกรุงจะเริ่มรวนเร ตามความนิยมของชนชั้นปกครองที่หันเหินตามฝรั่ง ไปมากแล้ว ในชนบทนอก ๆ ออกไป คณะสงฆ์ยัง ทรงคุณค่าอย่างเป็นทางการของตัวเองมิใช่น้อย ดังกรณีนี้

พระมหาเงื่อม ซึ่งละลาชธานี ออกไปตั้งสวนโมกข์ที่ไชยา ในปี ๒๔๗๕ ย่อมเป็นพยานว่ารากฐานทางภูมิธรรมดั้งเดิมของคณะสงฆ์ตามหัวเมืองนั้นเข้มแข็งกว่าในเมืองหลวง ดังกรณีของพระอาจารย์ชาที่วัดหนองป่าพง แห่งอุบลราชธานี เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง หรือครูบาศรีวิชัยที่เชียงใหม่ ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นต้น

ชนบทมาเริ่มถูกประหารให้ทั้งวัดและบ้านแทบมาถึงอวสานกาล โดยที่เมืองและกรุงเองก็ยับเยินไปด้วยมลพิษต่าง ๆ ทั้งช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนก็ห่างกันเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงหายนภัยอันใหญ่ยิ่งกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเริ่มในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องอำนาจมาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ หรือเมื่อกิ่งพุทธกาลมานี้เอง

สิ่งซึ่งเรียกว่าการพัฒนาทางวัตถุก็ดี การเมือง การเศรษฐกิจ ที่ผูกติดอยู่กับมิถิลลาอาชีวะก็ดี การโฆษณาชวนเชื่อในเรื่องงานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุขก็ดี ล้วนเป็นเล่ห์ในการนำเอาสถาบันสงฆ์และสถาบันภษัตริย์ไปไว้ใต้อำนาจเผด็จการ โดยใช้โลภะ หรือโภคะทรัพย์ ตลอดจนจนคำสรรเสริญเยินยออย่างหลอกลวงกับสถาบันหลักทั้งสองของบ้านเมือง อย่างปราศจากเนื้อหาสาระของสันติประชาธรรม ถ้าชาวพุทธร่วมสมัยยังไม่เห็นชัดถึงโทษสมบัติของคนอย่างสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และให้พระเถระและเปรียญลาภพรตที่ประจบประแจงคนชั่วเช่นนี้ทำลายคณะสงฆ์ไทย ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นจะเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ฟื้น) แห่งวัดสามพระยา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ(จวน) แห่งวัดมกุฏกษัตริยาราม หรือหลวงวิจิตรวาทการ แห่งวัดมหาธาตุ และพันเอกปิ่น มุทุกันต์ แห่งวัดสัมพันธวงศ์ ก็แสดงว่าเราหลับตากับอดีต ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า

เราควรคุมแค่น หรือเกลียดชังบุคคลเหล่านี้ ที่ยกชื่อมาให้เห็นเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น โดยเราต้องเข้าใจว่าโครงสร้างทางสังคมอันอยู่ติธรรมซึ่งอุดหนุนโลก โกรธ หลง ที่เข้ามาถึงสถาบันสงฆ์นั้น แม้ตัวสถาบันเองจะหมดพลังที่จะหยุดมัน แต่ชาวพุทธร่วมสมัยต้องรู้เท่าทันอดีต และรู้ว่าที่พื้นฟูตนเองจนตื่นตัวออกนอกกระแสหลักได้ จึงมีทางชวนชวนให้เกิดการฟื้นฟูคณะสงฆ์ไทย ซึ่งจะนำไปสู่การฟื้นฟูพุทธศาสนาในอนาคต

การฟื้นฟูคณะสงฆ์ไทยก็แปลก เช่นการฟื้นฟูคณะธรรวาสไทย กล่าวคือไม่มีอะไรอื่นนอกจากหันกลับมาฟื้นฟูทางด้านศึกษาที่ ศีล สมาธิ ปัญญา แม้วัดส่วนใหญ่จะล่มสลายไปแล้ว นิมนต์ก็คือในทางตรงข้าม บัดนี้ มีวัดร้างมากมาย ที่พระหนุ่มเถรน้อยซึ่งต้องการแสวงหาทิศทางของ

สัมมาทิฐินอกกระแสหลัก ย่อมหาได้ไม่ยาก หากมีความกล้าหาญพอที่จะประกาศถึงความเป็นทาสของพระพุทธเจ้าเช่นพระมหาเงื่อม อินุทปญโญ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ คือการกล้าลาออกจากตำแหน่งในทางสังฆาธิการ เช่นพระมหาประยุทธ์ ปยุตโต ก็ย่อมมีทางเป็นตัวของตัวเองได้

กรณีของสมณะโพธิรักษ์และขบวนการสันตโศกนั้น ถ้าใครสนใจศึกษาประวัติของลัทธิศาสนาอื่น เช่นของฝ่ายคริสต์ ก็จะช่วยให้เห็นชัดว่า ขบวนการเช่นนี้ควรแก่การศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ เช่นกรณีของมาร์ติน ลูเธอร์ ปฏิเสธลัทธิโรมันคาทอลิกเดิมที่ผูกสนิหอยู่กับาณาจักรและรับใช้อณาจักร จึงเกิดนิกายโปรเตสแตนท์ขึ้น พระเจ้าเฮนรี่ที่ ๘ แห่งอังกฤษก็ปฏิเสธการผูกขาดทางอำนาจของสันตะปาปาแห่งกรุงโรม จึงเกิดลัทธินิกายอังกฤษขึ้นจนกลายเป็น

ศาสนาประจำชาติ และแล้ว
ศาสนาประจำชาติอังกฤษเองก็
กดขี่คนเล็กคนน้อยในอังกฤษ
จนเป็นเหตุให้เวสเลย์พี่น้องใน
อังกฤษตั้งนิกายใหม่ จึงเกิดกึ่ง
นิกายเมโทดิสต์ขึ้น ทั้งนี้ โดยไม่
จำเป็นต้องเอ่ยถึงนิกายอื่น ๆ
ที่ปฏิเสธความรุนแรงทุกกรณี
ที่แฝงเข้ามาเช่นพวกควอเกอร์
และพวกเมโนไนต์ เป็นต้น

เพราะฉะนั้นการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงพุทธศาสนาออก
จากกระแสหลักเป็นนิมิตหมายที่
ดี เป็นสิ่งซึ่งรัฐธรรมนูญของ
ทุกประเทศจะต้องให้สิทธิแก่
ประชาชน การที่จะให้พุทธศาสนา
เป็นศาสนาประจำชาตินั้น เป็นไป
ไม่ได้ เป็นสิ่งที่ผิดฉันใด จะใช้
กฎหมายกำหนดให้คณะสงฆ์มี
เพียงคณะธรรมยุตและมหา
นิกายก็ขัดรัฐธรรมนูญเช่นกัน
ยิ่งบัดนี้เราต้องการสิทธิเสรีภาพ
ยิ่ง ๆ ขึ้นในทางความเชื่อ ทั้งทาง

การพูด การเขียน และการแสดงออกอย่างอื่น ๆ ยิ่ง
ควรจะต้องเรียกร้องให้เกิดลัทธิศาสนาและนิกาย
ต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามกฎหมายยิ่ง ๆ ขึ้น และไม่มี
ลัทธินิกายใดได้รับอภิสิทธิ์จากกฎหมาย ไม่ว่าในทาง
ใด ๆ อังกฤษเคยผูกขาดไม่ให้ศาสนาอื่นนอก
จากนิกายอังกฤษ ไม่ให้คนในนิกายอื่นนอกจากนิกาย
อังกฤษเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เคม-
บริดจ์ เป็นเวลาหลายร้อยปี แม้ครูบาอาจารย์ก็ต้อง
เป็นนักพรตแห่งนิกายนั้นเท่านั้น แต่แล้วกำแพงที่กีด
กันในทางศาสนา ในทางเสรีภาพ ก็จำต้องถูกทำลายลง
ไทยเราเองแม้จะไม่ได้เดินตามอังกฤษ แต่เมื่อเราเห็น
สัญญาเบาริงในรัชกาลที่ ๔ เราอ้างว่าไม่ได้เป็นเมือง
ขึ้นของอังกฤษ แต่เราก็อยู่ในฉายาทางอาณานิคมของ
ประเทศนั้นเรื่อยมา ทั้งทางเศรษฐกิจ การคลัง
วัฒนธรรมและการศึกษา จนภายหลังเราย้ายออก

“
การฟื้นฟูคณะสงฆ์
ไทยก็เฉกเช่นการฟื้นฟู
คณะฆราวาสไทย กล่าว
คือ ไม่มีอะไรอื่นนอก
จากหันกลับมาพื้นฐาน
ทางด้านศึกษาที่ สีส
สมาธิ ปัญญา
”

นอกอาณาเขตอิทธิพลทาง
เศรษฐกิจการเมืองของอังกฤษ
เราก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลทาง
เศรษฐกิจการเมืองของอเมริกัน
จนบัดนี้เราตกอยู่ใต้อำนาจ
อิทธิพลทางเศรษฐกิจการเมือง
ของบรรษัทข้ามชาติ ของธนาคาร
โลก ของกองทุนระหว่างประเทศ
ถ้าเราไม่ยอมรับความจริงข้อ
นี้ แสดงว่าเราปฏิเสธสัจจะ ถ้าเรา
ปฏิเสธสัจจะ เราไม่มีทางที่จะ
กลับมาหาพระพุทธรธรรมซึ่งเป็น
สัจธรรมได้ ประเทศอังกฤษใช้
นิกายอังกฤษรัตนนิกายอื่น
นอกจากนิกายของรัฐฉันใด ไทย
เราก็เอาอย่างมาให้เกิดมีเพียง
คณะธรรมยุตและมหานิกาย
เพื่อเอาเปรียบนิกายอื่น ๆ ฉันนั้น
ทั้ง ๆ ที่ก่อนพระราชบัญญัติการ
ปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑
เมืองไทยมีนิกายอื่น ๆ ต่าง ๆ
เป็นอันมาก แต่ความจริงข้อนี้ถูก
บิดเบือนดังหนึ่งว่าเมืองไทยไม่มี

นิกายต่าง ๆ เหล่านั้น เพราะฉะนั้นการพิจารณาถึง
ปัญหาต่าง ๆ จะต้องให้มีลัทธินิกายต่าง ๆ อย่างโปร่ง
ใส ต้องให้มีลัทธินิกายต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของพหุชน
ไม่ใช่ให้มีลัทธินิกายต่าง ๆ เพื่อมอมเมาประชาชน หรือ
ใช้ลัทธิศาสนามาสยบยอมให้บุคคลขึ้นอยู่กับทุนนิยม
หรือบริโศคนิยมหรือขึ้นอยู่กับรัฐบาล เราต้องเข้าใจให้
ชัด ดังคริสต์ศาสนาเองถูกสะกดโดยระบบทุนนิยม
ถ้าใครศึกษาของแม็กซ์ เวเบอร์ ก็จะได้ชัดใน
เรื่อง *Protestantism and the rise of capitalism*
กล่าวคือลัทธิโปรเตสแตนต์นั้นได้ถูกสยบและผูกติด
อยู่กับระบบทุน จนระบบทุนนั้นคุมศาสนาจักรไว้ใน
อำนาจได้หมดสิ้นฉันใด เมืองไทยเราเวลานี้ก็มีลัทธิ
ใหม่เกิดขึ้นคือ คณะธรรมกาย ซึ่งเป็นคณะซึ่งเป็นไป
อย่างชัดเจนแจ่มชัดกับระบบทุนนิยม เป็นระบบที่ปรับ
ให้คนยิ่งเข้ากับระบบทุนมากเท่าไร ก็เข้ากับระบบนี้

ได้มากเท่านั้น และคณะ
ธรรมกายนี้จะไม่มีการลงโทษ
จะไม่มีการขึ้นศาลอย่างกรณี
สันติอโศก เพราะเหตุว่าเป็น
ระบบซึ่งอยู่กับทุนนิยม

ที่กล่าวมานี้ ขอสรุปว่าขบวนการ
การสันติอโศกควรพิจารณาตาม
ขั้นตอนของรัฐธรรมานุญฉบับ
ใหม่ ควรเรียกร้องต้องการสันติ
ภาพ เสรีภาพในทางศาสนา ไม่
จำเป็นที่จะต้องมีพุทธศาสนา
เพียง ๒ นิกาย ดังที่กำหนดไว้
ตามพระราชบัญญัติการปกครอง
คณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และพระ
ราชบัญญัติการปกครองคณะ
สงฆ์เวลานี้ไม่ได้แตกต่างโดย
เนื้อหาสาระไปจากฉบับ ร.ศ.
๑๒๑ อิศรภาพในทางศาสนา
อิสรภาพในการนับถือ อิศรภาพ
ในการเชื่อถือ ต้องเป็นสิทธิอัน
หนึ่งซึ่งไม่ใช่ขบวนการสันติอโศก
เท่านั้นที่จะต้องเรียกร้อง
ประชาชนทั้งหมดจะต้องเรียก
ร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพอัน
นี้เป็นประเด็นที่ ๑

ประเด็นที่ ๒ ขบวนการสันติอโศก ไม่จำเป็นต้อง
ติดยึดอยู่กับรูปแบบของฝ่ายเถรวาท ไม่ควรติดยึดกับ
รูปแบบของสถานะของสมณะ ซึ่งทางฝ่ายเถรวาทนั้น
ให้สถานะของสมณะอยู่สูงส่งกว่าฆราวาสมากเกินไป
ยึดที่ศีลที่รูปแบบมากเกินไป ควรจะให้ถือว่าความเป็น
ปกติที่ศีลมากกว่าจำนวนของศีลที่ถือ ใครที่ศึกษา
วิมลเกียรติคุณเทสสูตร ของฝ่ายมหายาน จะเห็นได้
เลยว่าทางฝ่ายมหายานนั้นเขาโจมตีเถรวาทในความ
คับแคบอย่างไรบ้าง ควรที่เราจะต้องฟังมติจากฝ่าย
มหายาน แม้เราไม่จำเป็นต้องเชื่อเขาก็ตาม

ประเด็นที่ ๓ ขบวนการอย่างสันติอโศกต้องรู้จัก
ปรับปรุงตนเองอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนยิ่ง ๆ ขึ้น
พยายามเรียนรู้จากฝ่ายมหายานและวัชรยานยิ่ง ๆ ขึ้น

ภาพวาดกษัตริย์ทรงนา บนฝาผนังอุโบสถ
วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

ควรปรับออกแบบของบาลี
ตรีปิฎกมากขึ้น หันมาใช้สูตรต-
มยปัญญา จินตามยปัญญา และ
ภาวนามยปัญญา ในมิติที่ลึกยิ่ง
กว่าที่ปรากฏในขบวนการเถรวาท
ซึ่งคับแคบและไม่ได้คลี่คลาย
ขยายตัวมาเลยในรอบ ๒๕๐๐
ปีมานี้

ประเด็นที่ ๔ ขบวนการพึง
ตนเองของสันติอโศก ที่โยงโยไป
ยังชุมชนต่าง ๆ พร้อมทั้งการ
จัดการศึกษา รวมทั้งการเยียวยา
รักษาโรค ซึ่งเกือบจะเรียกว่าเป็น
ไปอย่างเหมาะสมกับปัจจัย ๔ ที่มี
สันตุมุขีธรรมเป็นแกนนำนั้น
ควรจะได้รับการพิจารณาให้ลึกซึ้ง
และกว้างขวางยิ่งขึ้น และแผ่ขยาย
มากขึ้น จนมีทานบารมีกับศีล
บารมี เป็นตัวเกื้อหนุนไปสู่สมถิ
และปัญญาเป็นสำคัญ ความข้อนี้
เป็นจุดเด่นที่ควรแก่การยกย่อง
และควรที่จะแผ่ขยายโดยไม่ติด
ยึดที่รูปแบบ แต่แผ่ขยายในวง
กว้างของสังคม โดยเฉพาะสังคม
ที่กำลังจะพลิกกะเปลี่ยนเวลานี้ สิ่ง

ที่เราต้องการนั้นไม่ใช่ลัทธิใหม่ ไม่ใช่ นิกายใหม่ แต่ต้อง
การเนื้อหาสาระในพุทธธรรมซึ่งแทรกซึมไปสู่สังคมวง
กว้าง ซึ่งกำลังอ่อนเพลีย โดยเฉพาะคณะสงฆ์หลัก วัด
หลัก ศาสนาหลัก อ่อนแอเกินกว่าที่จะเยียวยาได้
ถ้าไปทำลายก็จะเป็นเรื่องขึ้นอีก แต่ถ้าแทรกซึมเข้าไป
ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตัว เชื่อว่าจะช่วยได้เป็น
อันมาก

พร้อมกันนั้นขบวนการสันติอโศกก็ควรเรียนจาก
กระแสอื่น อย่างขบวนการสุรวาทัยของคานธี
ของอารีรัตน์แห่งศรีลังกา และควรเรียนรู้และ
ประสานกับภูมิปัญญาชาวบ้านอื่น ๆ แม้กับคณะสงฆ์
กระแสหลักอย่างพระครูสุภาจาโรวณฺเณแห่งยโสธร
และพระครูพิพิธประชานาถแห่งสุรินทร์ ยิ่งเกิดการ

**การฟื้นฟูคุณธรรม
ไทยในเวลานี้ คือชาว-
พุทธร่วมสมัยทั้ง
บรรพชิตและคฤหัสถ์
จำนวนน้อยที่เห็นคุณค่า
ของสัมมาทิฐิจำต้องเอา
ชนะมิฉฉาทิฐิในกระแส
หลัก จำต้องหาทางสร้าง
สรรค์ศาสนทายาทและ
อุดหนุนศาสนบุคคลซึ่ง
มีขึ้นบ้างแล้วในบางกลุ่ม
หากจำต้องจัดขึ้นให้เป็น
องค์รวมยิ่งกว่าที่แล้วมา
เน้นหนักในทางจิตศึกษา
ยิ่งกว่าที่เป็นมา ทั้งทาง
ด้านศีลสิกขา ก็ควรตี
ประเด็นไปที่โครงสร้าง
ทางสังคมให้ชัดเจนยิ่ง
ขึ้นกว่าที่แล้ว ๆ มาด้วย**

ประสานกลมเกลียวกันกับ
ศาสนิกนิกนรเหล่าอื่น จะช่วยให้
ขบวนการของสันตโศกเป็น
กระแสหลักกระแสหนึ่ง ซึ่งจะนำ
ทางต่อไปได้ โดยเฉพาะเรากำลัง
จะขึ้นศตวรรษใหม่ แม้จะไม่ใช้
การนับตามแบบพุทธของเรา
ก็เป็นสัญลักษณ์ในทางสมมุติอย่าง
หนึ่งซึ่งน่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดี
เพราะการขึ้นศตวรรษใหม่ในทาง
คริสต์ศตวรรษนั้นตรงกับชาติ-
กาลครบร้อยของอาจารย์ปริดิ
พนมยงค์ ซึ่งเป็นคนสำคัญคน
หนึ่งซึ่งต้องการให้เกิดธัมมิก-
สังคมในเมืองไทย

ทั้งที่ว่ามาทั้งหมดนี้ เป็นการ
พูดฝากไว้เพื่อญาติธรรมนำไป
พิจารณา จะพิจารณานัยบวกหรือ
นัยลบก็แล้วแต่บุญญาบารมีของ
ท่านทั้งหลาย

การฟื้นฟูคุณธรรมไทยใน
เวลานี้ คือชาวพุทธร่วมสมัยทั้ง
บรรพชิตและคฤหัสถ์จำนวนน้อย
ที่เห็นคุณค่าของสัมมาทิฐิจำต้อง

เอาชนะมิฉฉาทิฐิในกระแสหลัก จำต้องหาทางสร้าง
สรรค์ศาสนทายาทและอุดหนุนศาสนบุคคลซึ่งมีขึ้น
บ้างแล้วในบางกลุ่ม หากจำต้องจัดขึ้นให้เป็นองค์รวม
ยิ่งกว่าที่แล้วมา เน้นหนักในทางจิตศึกษายิ่งกว่าที่เป็น
มา ทั้งทางด้านศีลสิกขา ก็ควรตีประเด็นไปที่โครงสร้าง
ทางสังคมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าที่แล้ว ๆ มาด้วย กล่าว
อีกนัยหนึ่งคือทั้งพระและฆราวาสต้องเผชิญกับ
ทุกขสังขารสังคมยิ่งกว่าที่แล้ว ๆ มา เราต้องเข้าใจ
ในเรื่องทุกขสังขารของสังคมร่วมสมัยให้ชัดเจนด้วย
ราฟสุย เป็นพุทธศาสนิกอเมริกันเชื้อสายจีน ซึ่งทำ
เป็นตัวเลขให้เราเห็นจากจุดที่หนึ่งถึงเก้า เลขหนึ่ง
หมายถึงทุกขเล็กน้อยที่ก่อให้เกิดความไม่สบายกาย
ไม่สบายใจ เช่น ต้องไปหาทันตแพทย์ ความทุกข์เช่น
นี้คนทั่ว ๆ ไปเผชิญอยู่แทบทุก ๒๔ ชั่วโมง โดยที่

ลัทธิบริโภคนิยมพยายามช่วยให้
ให้หนีทุกข์หรือให้ลืมความทุกข์
ด้วยการป้อนของปลอมให้ทั้งทาง
เนื้อหนัง และทางความคิดตลอด
จนถึงจิตใจ เราจึงหันไปสู่มหา
ลัทธินั้นกันเป็นอันมาก ราฟสุย
บอกว่าหมายเลขเก้าหมายถึง
ความทุกข์ที่เราจับไม่ได้อีกแล้ว
จนพร้อมที่จะตายจากชีวิตนี้ไป
เข้าไปชายวิฆวตมหาเอาเลยที่
เดียว ดังที่เกิดกรณีการฆ่าตัวตาย
ยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที แต่แล้วรัฐบาล
ข้าราชการและสถาบันสงฆ์ใน
กระแสหลัก ก็ไม่เข้าใจประเด็น
ทุกขสังขารในเรื่องนี้และหนีประเด็น
นี้กันทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นถ้าเราต้องการ
จะเข้าใจตีตัวทุกขสังขารให้แตก
ระหว่างเลขหมายเลขหนึ่งถึงเก้า
ว่ามีความทุกข์กระจายออก
ต่าง ๆ กันจนเหลือที่จะพรรณนา
เช่น เมื่อคนรักตายจาก หรือเมื่อ
เกิดแผ่นดินไหว อัคคีภัย หรือภัย
สงครามที่ทำให้เกิดความพินาศ

กับทรัพย์สินหรืออวัยวะของเราตลอดจนชีวิตของคน
ที่เรารัก แม้จะไม่ถึงเลขเก้า ก็ใกล้เคียงเข้าไปมาก
แล้ว ความทุกข์ที่เลวร้ายเช่นนี้ที่เกิดกับคนอื่น ๆ ที่เรา
ไม่รู้ นั่นอีกเล่า เช่น คนกว่าครึ่งโลกไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มี
มีเสื้อผ้าห่มอย่างพอเพียง ไม่มีอาหารการกินให้ได้
อิ่มท้อง ไม่มียารักษาโรค โดยที่ถ้าเราไม่ยอมรับรู้ถึง
ทุกขสังขารเช่นนี้แสดงว่าเราหนีโลกหรือหลอกหลวงตัวเรา
เอง จนบางที่เรากินดีอยู่ดีเกินไป สะสมทรัพย์สิน
ศฤงคารมากเกินไป โดยเราไม่เข้าใจดอกหรือว่า ความ
มั่งคั่งของเราเป็นสัมพันธภาพกับความอดอยากยากไร้
ของคนอื่น ๆ ทั้งนี้แสดงว่าเราฉวยโอกาสฉวย
ประโยชน์จากระบบและโครงสร้างอันอยู่ติธรรมของ
สังคม ถ้าเราไม่เข้าใจประเด็นเช่นนี้ เราจะเป็นพุทธ-
ศาสนิกกร่วมสมัยที่ฟื้นฟูตัวเองได้อย่างไร คณะสงฆ์ที่

ไม่มีบทบาทด้านทุกขสังขในสังคม ก็แทบจะไม่มีประโยชน์เท่าใดเลย ยิ่งคณะสงฆ์ที่ยืนหยัดอยู่ข้างผู้ กดขี่โดยไม่คำนึงถึงผู้ยากไร้ พระสงฆ์พวกนั้นคือเหลือบของ สังคม แม้จะไม่ได้เป็นสมิหรือเป็น อลัชชีกก็ตามที

ราฟสุยกกล่าวว่า แม้เราจะ ตกลงร่วมกันไม่ได้ว่า สังคมที่ดีที่ ฟังปรารภน่าจะควรจะเป็นเช่นใด แต่เราเห็นพ้องต้องกันได้ไม่ ยากว่าสังคมที่เลวร้ายเป็นอย่าง ใด ดังดูได้จาก

๑. สังคมที่มนุษย์ถูกคร่ำเอา ชีวิต และอวัยวะหรือทรัพย์สินไป เพื่อผู้มีอำนาจหรือผู้มีทรัพย์

๒. สังคมที่มนุษย์ปราศจาก คักดีศรีหรือเสรีภาพในการ แสดงออก โดยไม่ต้องเอ่ยถึง สังคมที่ผู้คนจำนวนไม่น้อยขาด บััจฉัยสิ้นพื้นฐาน เกิดช่องว่าง ระหว่างคนรวยกับคนจนมีกว้าง ขวางมากเหลือเกิน

ถ้าเราเข้าใจทุกขสังขทางสังคมเช่นนี้ เราจะเข้าใจ เหตุแห่งทุกข์ได้อย่างไร โดยโยงไปถึงรูปธรรมของ โลก โกรธ หลง โดยไม่ยาก คือบริโภคนิยม อำนาจ นิยม และอัตตานิยม ถ้าตีประเด็นแห่งสมุทัยหรือเหตุ แห่งทุกข์ได้ชัด ไม่ได้แต่เพียงจากหัวสมอง หากจาก จิตศึกษา ปัญญาสิกขาก็จะบ่มเพาะให้เราเข้าใจ ศิลศึกษา คือความเป็นปกติของตัวเราและสังคม

สำหรับพวกเราที่เป็นฆราวาส ถ้าเราจะเดิน ตามพระอรियมรรค เพื่อเข้าถึงความดับทุกข์ของเรา และของสังคม ให้ช่วยบรรเทาและเบาบางลง เราย่อม ต้องเจริญโยนิโสมนสิการ อย่างรู้เท่าทันกิเลสสารใน ตัวเรา อย่างรู้จักล้วงลึกลงไปในจิตใต้สำนึกของเรา ให้ลดให้ละ พร้อม ๆ กับใช้วิริยยะอุตสาหะอย่างมี ชั้นดิธรรมในทางสันติวิธี โดยที่เราจะทำเช่นนี้ได้ อย่าง ไม่ท้อแท้ ก็ต้องอาศัยการภาวนาให้เกิดพลังภายใน ให้

เกิดแรงบันดาลใจ จากพระ- พุทธคุณ พระธรรมคุณ และ พระสังฆคุณ ซึ่งถือได้ว่าเป็น อธิษฐานบารมีที่สำคัญยิ่ง

มองจากแง่ของมหายาน เรา ควรมองหาภัลยาณมิติที่เป็น มหาสงฆ์ มาคอยช่วยเตือนเรา ช่วยกิจการของเรา และช่วย วิพากษ์วิจารณ์กิจการของเรา จนคนนั้น ๆ เป็นอีกเสียงหนึ่งซึ่ง เป็นประหนึ่งมโนธรรมสำนึกให้ เราเดินตามทางของพระอรिय- มรรค ให้ไปพ้นความคิด จิตใจ ตลอดจนไปพ้นคำพูดการกระทำ และอาชีพการงาน ที่เป็นมิถฉา- อาชีวะ จนสัมมาอาชีวะของเรา รวมเข้าถึงกระแสแห่งการบำเพ็ญ เพียรทางจิตใจให้เกิดสติอย่าง เป็นสมภาติ

มองจากแง่มุมของเถรวาท อย่างเรา ๆ เรายังควรอุดหนุนให้ มีท่านที่ดำรงทรงพรหมจรรย์ อย่างมีวิถีชีวิตอันประเสริฐ อย่าง ปราศจากความเกะือกกลัวไปกับกามคุณ โดยที่ใน บัดนี้ เราต้องการพระภิกษุสงฆ์ที่ทรงศีลาจารวัตร และ เจริญจิตศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญา เพื่อความสว่างของ พระคุณท่าน อันมีวิถีชีวิตอันสะอาดและสงบ เพื่อ ท่านจะได้เป็นพลังในทางไตรสิกขา เพื่อให้สังคม บริสุทธิยุติธรรมอย่างบรรสานสอดคล้องกันยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าเราร่วมใจกัน ร่วมมือกัน สร้างสรรค์ บรรยากาศให้เกิดองค์คุณดังกล่าวมาแต่ต้น เชื่อว่า เราจะไปพ้นภาวะอันวิกฤต ข้ามพ้นหายนภัยร่วมสมัย เข้าสู่พุทธเกษตรได้แม้ในเมืองไทยร่วมสมัยของเรา และนี่คือจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูพุทธศาสนาใน อนาคตที่แท้.

คนไทยเริ่มฟุ่มเฟือย ... สัญญาณอันตรายของเศรษฐกิจ

เมื่อเศรษฐกิจเริ่มส่งสัญญาณฟื้นตัว ทำให้คนไทยคลายความหวาดวิตก กับวิกฤตเศรษฐกิจที่ทอดยาวนานมากกว่า ๒ ปีเต็ม คนไทยเริ่มใช้จ่ายเพิ่มขึ้น โดยพิจารณาจากมูลค่า การนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคในเดือนเมษายนที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นอย่างมากถึงร้อยละ ๑๐๓.๗ เมื่อเทียบกับระยะเดียวกัน ของปีที่แล้ว และในช่วง ๔ เดือนแรก มูลค่านำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๒.๙ โดยเฉพาะการนำเข้าสุราที่ในช่วง ๔ เดือนแรก ปี ๒๕๔๒ เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๘๐.๕ และคนไทยที่ไปเที่ยวต่างประเทศ ที่คาดว่าในปี ๒๕๔๒ จะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๔.๘ โดยคาดว่าค่าใช้จ่ายในการไปท่องเที่ยวต่างประเทศในปีนั้นเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๓.๐ จากที่เคยขบเขาลงอย่างมากในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ตลาดรถยนต์ที่เพิ่มขึ้นจากยอดจำหน่ายรถยนต์ ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เป็นต้นมา โดยเฉพาะรถอเนกประสงค์ ซึ่งในช่วง ๕ เดือนแรกขายตัวถึง ๒.๓ เท่าตัว โดยเฉพาะรถขนาดกลาง และขนาดเล็กรวมทั้งหมดนี้แนวโน้มว่า ยอดจำหน่ายสินค้าฟุ่มเฟือยจะเพิ่มขึ้น หลังจากการประกาศลดภาษีนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือย ซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจรอบใหม่ของรัฐบาลที่คาดว่าจะมีการประกาศในเดือนกรกฎาคมนี้ ซึ่งจะมีผลทำให้ราคาสินค้าฟุ่มเฟือย ลดลงถึงร้อยละ ๑๕-๒๐

จะเห็นได้ว่า การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยที่เพิ่มขึ้นของคนไทยกลุ่มหนึ่งนั้น ส่วนทางกับปัญหาเรื่องการว่างงาน ที่ยังอยู่ในเกณฑ์สูงและรายได้ของเกษตรกร ที่ลด

ลงอย่างชัดเจน จากปัญหาวิกฤตราคาสินค้าเกษตร ในปี ๒๕๔๒ นับได้ว่าเป็นการย้ำให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ ของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัจจัยฉุดรั้งทางเศรษฐกิจ ที่จะเป็นตัวถ่วงการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยหลายประการ โดยเฉพาะปัจจัยเสี่ยง ทั้งภายใน เช่น วิกฤตสถาบันการเงิน ที่ยังคงเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะคลี่คลายไปบ้าง แต่ยังไม่ควรวางใจ ทั้งในเรื่องการเพิ่มทุน ของธนาคารพาณิชย์ การปรับโครงสร้างหนี้ ปัญหาหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่ยังอยู่ในระดับสูง ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอกที่ต้องระวัง ก็คือเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ที่กำลังเข้าสู่ช่วงการชะลอตัว ซึ่งก็จะส่งผลให้เศรษฐกิจโลกชะลอตัวด้วย ในขณะที่ปัจจัยเสี่ยง ในเรื่องการลดค่าเงินหยวนของจีน อาจเกิดขึ้นเร็วกว่าที่มีการคาดหมายไว้ ซึ่งก็จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องเตรียมความพร้อมเพื่อปรับกลยุทธ์ทางธุรกิจรับมือกับปัจจัยเสี่ยงดังกล่าว

การที่คนไทยเริ่มฟุ่มเฟือยมากขึ้น นับว่าเป็นสัญญาณอันตรายต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ทางรอดของเศรษฐกิจที่ยั่งยืน น่าจะเป็นเพียงการปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักสำคัญในการให้ความพอเพียง เลี้ยงตัวได้ หรือพอมีพอกิน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนไทยร่วมใจประหยัด หันมากินของไทย ใช้ของไทย ส่วนรัฐบาลก็หันมาใช้นโยบายการสกัดการเดินทาง ไปท่องเที่ยว

ต่างประเทศของคนไทย โดยการตั้งให้ท่องเที่ยวในประเทศ โดยต้องมีกำไรประเมินผลว่า ทำอย่างไรจึงจะจูงใจให้คนไทยเที่ยวในประเทศ ทั้งนี้เพื่อหามาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้มาตรการดึงดูดคนไทยเที่ยวไทยไม่สำเร็จ ซึ่งถ้าการรณรงค์ไม่ประสบผลสำเร็จ รัฐบาลควรเตรียมการนำเอากาสิโน การเดินทางออกนอกประเทศ หรือ EXIT TAX กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งด้วย เพื่อสกัดการเดินทาง ไปท่องเที่ยวต่างประเทศของคนไทย

รวมทั้งการพิจารณาถึงผลกระทบทั้งผลดีและผลเสีย ในการลดภาษีนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างรอบคอบด้วย เนื่องจากมาตรการลดภาษีนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือนั้น เปรียบเสมือนดาบสองคม โดยรัฐบาลมุ่งหวังรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งก็เป็นผลดีที่นำเงินตราเข้าประเทศ แต่ก็ควรคำนึงว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ ไม่ได้มาเพื่อที่จะซื้อปิ้งเพียงอย่างเดียว สิ่งที่ควรพิจารณาการคือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติด้วยวัฒนธรรมไทย และการจับจ่ายใช้สอยสินค้าที่ผลิตโดยคนไทย ซึ่งนำเงินตราเข้าประเทศได้ โดยไม่ต้องเสียเงินไปในการนำเข้าสินค้าด้วย

สำหรับผลเสียของการลดภาษีนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยก็คือ มีแนวโน้มว่าคนไทยจะซื้อสินค้าเหล่านี้เพิ่มขึ้นเนื่องจากราคาที่ถูกลง ถึงเวลาแล้วที่คนไทยต้องช่วยกันเพื่อให้เศรษฐกิจฟื้นตัวกลับสู่ภาวะปกติโดยเร็วที่สุด อันหมายถึงความอยู่รอดของประเทศชาตินั่นเอง

ข้อมูลโดย บ.ศุนย์วิจัยกลไกไทย

ขสัดเกลื่อว นานอว แอ็ด นตชน

จาก มติชนรายวัน / ๓ มิ.ย. ๔๒

กองสาราณียกร : สัมภาษณ์และถ่ายภาพ

พระสงฆ์กับการทำงาน เพื่อสังคม

: พระนักพัฒนาในมุมมอง ของ...นักวิชาการตะวันตก

เท็ด เมเยอร์ เป็นบุตรศาสนาจารย์นิกาย ลูเธอร์แรน (Lutheran) ชาวอเมริกัน กำเนิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ที่เมืองเล็ก ๆ ในรัฐมิสซิปปี ของ อินเดีย และอาศัยอยู่จนถึงอายุ ๑๑ ปี ก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่เมืองเซนต์หลุยส์ รัฐมิสซูรี สหรัฐอเมริกา ช่วงก่อนสงครามเวียดนามเล็กน้อย

เมื่อจบมัธยมในปี ๒๕๑๓ ตัดสินใจทำงาน เคยเป็นกรรมกรในบริษัทรถยนต์ ช่างทาสีบ้าน และช่างไม้ รวม ๙ ปี จากนั้น จึงตัดสินใจเรียน ภาษาสเปน ปรัชญา และรัฐศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเวสต์เวอร์ ไนเซนต์หลุยส์ ระหว่างนั้น ได้เข้าร่วมในกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสังคม ชื่อคณะกรรมการเพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งเดียวกับชาวลาตินอเมริกา(Latin America Solidarity Committee)

เริ่มสนใจการภาวนาเมื่อปี ๒๕๓๓ เนื่องจากได้อ่านหนังสือของติช นัท ฮันห์ และตัดสินใจเรียนภาษาไทยในปีเดียวกัน เพื่อเป็นโอกาสที่จะเรียนรู้พุทธศาสนา และปัจจุบันศึกษาในระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา กำลังทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับขบวนการศาสนาเพื่อสังคมในประเทศไทย โดยใช้ธรรมาชาติราเพื่อทะเลสาบสงขลาเป็นส่วนหนึ่งของกรณีศึกษา

เสขียธรรม : ในช่วง ๕-๖ ปีที่ผ่านมา มีนักวิชาการตะวันตกสนใจบทบาทกิจกรรมของพระที่ทำงานในชนบทซึ่งเรียกว่าพระนักพัฒนาหรือพระนักอนุรักษ์กันมาก มีการศึกษา มีการทำวิจัย มีการทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับพระเหล่านี้มาก ทำให้เริ่มมีความสนใจ

เท็ด เมเยอร์ : คิดว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าประเด็นที่ค่อนข้างสำคัญในแวดวงนักวิชาการอเมริกันและยุโรปด้วย คือลักษณะของอำนาจในสังคม นักวิชาการเหล่านี้สนใจเรื่อง อำนาจที่ศูนย์กลาง เขาอยากเห็นทางออก อยากหาทางออก จนรู้สึกว่เกือบจะเป็นจิตใต้สำนึก เมื่อเห็นกระบวนการการเคลื่อนไหวสังคม หรือกระบวนการทางศาสนาที่ตั้งคำถามกับอำนาจเหล่านี้ ก็เกิดความสนใจมาก เพราะเห็นว่าปัญหาหลายอย่างที่มนุษย์กำลังเผชิญหน้า มันเกี่ยวข้องกับอำนาจ

เสขียธรรม : อำนาจที่ว่าหมายถึงอำนาจที่ปรากฏในรูปของนโยบายการพัฒนาประเทศ หรือว่าอำนาจจากบรรษัทข้ามชาติ อำนาจที่ว่านั้นมันหมายถึงอำนาจอะไรบ้าง ที่ว่ามาจากศูนย์กลาง

* สัมภาษณ์ เท็ด เมเยอร์ ณ พุทธมณฑล ระหว่างการประชุมใหญ่กลุ่มเสขียธรรมประจำปี ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๒

เท็ด เมเยอร์ : อำนาจบางอย่างค่อนข้างชัดเจน อย่างเช่นอำนาจทหาร และอำนาจของบรรษัทข้ามชาติ ที่มีเงินเยอะ ที่มีทรัพยากรเยอะ ที่ค่อนข้างจะเป็น ศูนย์กลางทรัพยากร แต่ก็มีอำนาจอย่างอื่นอีกหลังจากฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญาฝรั่งเศส เขียนหนังสือออกมาหลายเล่ม ก็มีคนเริ่มคิดถึง อำนาจทางความคิด คือความสามารถของบรรษัทข้ามชาติหรืออำนาจรัฐ ที่จะทำให้คนคิดตามเขา ปฏิบัติตามเขามีสูงมาก โดยอาศัยระบบการศึกษา และ สื่อสารมวลชน แล้วก็หลายครั้ง ศาสนาก็กลายเป็น เครื่องมือของศูนย์กลางหรือรัฐเพราะเหตุนี้

เสขิยธรรม : เขาได้ค้นพบอะไรบ้าง หลังจากที่เขาได้เข้ามาศึกษา

เท็ด เมเยอร์ : ตามที่ผมเคยอ่าน นักวิชาการส่วนใหญ่คิดว่า นักพัฒนาแควตงพุทธในประเทศไทย ก็พอมีความหวัง ส่วนใหญ่จะเขียนในทำนองที่เป็น การชม ผมสังเกตว่าเป็นอย่างนั้น และบางครั้งอาจ จะเป็นการชมมากเกินไป

เสขิยธรรม : ชมตรงไหนบ้าง และที่ว่าเป็นทาง ออก เป็นทางออกของชุมชนหรือเป็นทางออกใน ระดับประเทศ ที่เขามองที่เขาชม

เท็ด เมเยอร์ : คิดว่า ภายหลังมีความหวังว่าจะ เป็นทางออกสำหรับประเทศ แต่ยังไม่ค่อยมีหลักฐาน เท่าที่ผมเห็น นักวิชาการชมเพราะเห็นว่ามีโครงสร้าง สร้างทางด้านความคิดและจารีตประเพณี จารีต ประเพณีทางศาสนากลายเป็นพลังแห่งการแก้ปัญหา ในระดับสังคม อย่างเช่น การที่พระนักพัฒนาพูดถึง ธรรมชาติ รู้สึกธรรมชาติเป็นจุดที่ทำให้ นักวิชาการ สนใจมาก เพราะความสนใจของนักวิชาการมาจาก สถานการณ์ในโลกด้วย คือเขาเห็นว่าโลกมีปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อม และเขาเริ่มออกหนังสือเกี่ยวกับ ธรรมชาติเยอะ เช่น มนุษย์สร้างธรรมชาติขึ้นอย่างไร ที่นี้นักวิชาการเห็นว่า ในประเทศไทยมีขบวนการ การทำลายธรรมชาติอย่างรุนแรง การที่มิพระสังเกตว่า เกิดอะไรขึ้น และคิดจะทำอะไร ผมคิดว่านี่เป็นจุด ที่นักวิชาการสนใจ

อย่างไรก็ตาม ผมเองรู้สึกว่ายังไม่มีนักวิชาการที่ ได้วิเคราะห์กระบวนการพระนักพัฒนาในประเทศ

“

...นักวิชาการอยากรู้ว่า พระ นักพัฒนาเกิดขึ้นได้อย่างไร และตี ความพุทธศาสนาในแง่ไหน เอาความคิดไหน เอาสัญลักษณ์ ไหน เขาตีความอย่างไร อันนี้ สำคัญมาก...

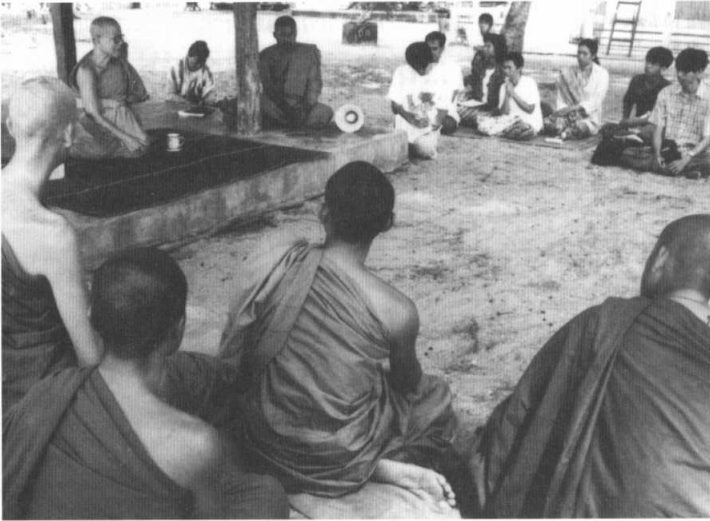
”

ไทยอย่างสมบูรณ์ นอกจากนั้น มีการพูดถึงการใช้ สันติวิธีด้วย อันนี้ค่อนข้างชัด มีการพูดถึงสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เรื่องการพึ่งตนเอง รู้สึกว่า มี แต่ผมอาจจะตอบอย่างดีตอนนี้ได้ไม่ได้ เพราะว่า ยังไม่ได้อ่านเท่าไร ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่เขาสงใจ คือเรื่องการสร้างสรรค์ชุมชน

ที่นักวิชาการนิยมในช่วงนี้ คือศึกษาว่าจารีต ประเพณีเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พุทธศาสนา กลาย เป็นแหล่งภูมิปัญญา และก็มีผลผลิตหลายอย่าง นักวิชาการอยากรู้ว่าพระนักพัฒนาเกิดขึ้นได้อย่างไร และตีความพุทธศาสนาในแง่ไหน เอาความคิดไหน เอาสัญลักษณ์ไหน เขาตีความอย่างไร อันนี้สำคัญ มาก และก็จะเป็นส่วนหนึ่งของงานตรงนี้ของผมด้วย

เสขิยธรรม : นอกจากนักวิชาการ ชาวตะวันตก ทั่ว ๆ ไปที่เขาได้อ่านเรื่องพระในเมืองไทยจากงาน เขียนของนักวิชาการ หรือได้อ่านจากบทความใน หนังสือพิมพ์ที่เขียนโดยนักข่าวต่างประเทศ เขารู้สึก อย่างไรบ้าง

เท็ด เมเยอร์ : หลายคนจะรู้สึกประทับใจ ในแง่ ความเยียบสงบ ความเย็น โดยเฉพาะเห็นว่าพระ อยากร้องกันสิ่งแวดล้อม เพราะว่าสิ่งแวดล้อมเป็น เรื่องสำคัญในทั่วโลก เป็นเรื่องที่หลายคนเป็นห่วง ฝรั่งเศสเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นธรรมชาติทุกคนประทับใจ มาก แต่ที่อาจจะเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะว่าเขามี ประสบการณ์โดยตรงด้วย คิดว่าอีกด้านหนึ่งคือ หลายคนเห็นว่า ชีวิตในสังคมบริโภคนิยมอย่างเช่น ที่สหรัฐอเมริกา มันมีอะไรที่ขาด และอีกสาเหตุหนึ่ง

ภาพ : สมเด็จพระมหาโฆษาธิบดี สังฆราชแห่งประเทศไทย ทรงแสดงธรรม ในธรรมยาตราเพื่อทะเลสาบสงขลา ครั้งที่ ๒

ก็คือเห็นว่าพระเป็นฝ่ายที่จะเชื่อมโยงชีวิตภายในกับการเคลื่อนไหวภายนอก

เสขิยธรรม : หมายความว่าตอนนี้พระในสายตาของชาวตะวันตก คือพระที่อยู่ในป่าหรือว่าพระที่ทำงานด้านพัฒนา คือพระที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และก็มีมีการประสานกันระหว่างจิตวิญญาณด้านใน กับกิจกรรมการเคลื่อนไหวภายนอก

เท็ด เมเยอร์ : ต้องบอกว่าอันนี้เป็นส่วนน้อย รู้สึกว่าคนส่วนใหญ่ค่อนข้างไม่เข้าใจว่าพระนักพัฒนาเป็นอย่างไร มีบทบาทอย่างไร จะเข้าใจแต่ว่ามีภาพพจน์แบบสงบ เป็นคนที่ใฝ่ความรู้ทางด้านภายใน ไม่ได้ทำลายสังคมหรือธรรมชาติเท่านั้น แล้วสำหรับหลายคนอาจจะเห็นเป็นสิ่งที่แปลก ๆ เท่านั้น

เสขิยธรรม : คราวนี้ ในสายตาของคุณเท็ดบ้าง หลังจากเข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่ปี ๒๕๓๗-๓๘ และก็ต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ ได้เห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของพระที่ทำงานในชนบท เพราะว่าตอนที่มาเนี่ยยังมีพระประจักษ์ ตอนนี้พระประจักษ์ก็ไม่อยู่แล้ว เห็นความเปลี่ยนแปลงในทางดี ในทางไม่ใช่อะไรบ้างจากประสบการณ์และจากที่ได้เห็นโดยส่วนตัว

เท็ด เมเยอร์ : ที่จริง จะให้พูดถึงพัฒนาการของกระบวนการทางด้านศาสนาอย่างนี้ รู้สึกผมจะตอบค่อนข้างยาก เพราะว่าอยู่ในครั้งหนึ่งของการทำวิจัย ตอนนี้อยากศึกษาวารสารเสขิยธรรม ตั้งแต่ ๑๐

ปีที่แล้ว แต่ยังไม่ได้อ่าน ผมรู้สึกว่าการบวนการนี้ค่อนข้างซับซ้อน มีเยอะ มีมากมายที่คนภายนอกจะไม่เห็น อย่างเช่นเรื่องสันติวิธี

อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของผม รู้สึกว่าพระที่ทำงานพัฒนาตั้งคำถามกับสังคมหลายระดับ อย่างน้อยมีพระบางรูปสร้างสนามการเรียนรู้อื่นๆ หมายถึงสร้างพื้นที่ขึ้น เวทีขึ้น ให้มีกระบวนการเรียนรู้ เช่น อาจจะมีพระบางรูปที่เน้นการเรียนรู้ออกไป การเจริญสติ การนั่งสมาธิ แต่พระองค์นี้ถ้าอยู่ในแวดวงนี้ก็สนใจสังคมด้วย แล้วก็มีมีการเชื่อมโยงการ

เจริญสติกับการสร้างสรรค์ชุมชน หรือว่าการวิเคราะห์ สังคม ผมคิดว่าน่าสนใจมาก มีพลังเยอะ แล้วก็คล้าย ๆ กับเป็นการสร้างสรรค์ทั้งระดับภายในและภายนอก

ซึ่งพอเริ่มศึกษากลุ่มนี้ เห็นว่ามีมีการฝึกอบรมของเสมสิกขาลัย และก็มีการฝึกอบรมหลายอย่างที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปจนถึงการสร้างสรรคชุมชน มีกิจกรรม มีเกม มีหลายวิธีที่จะสร้างความรู้สึกเป็นชุมชนขึ้น หรือว่าการสร้างความมั่นใจในตัวเอง ในความเป็นผู้นำชุมชนซึ่งรู้สึกว่าสำคัญมาก เพราะแสดงว่านี่เป็นกระบวนการทางด้านศาสนาที่ไม่ว่างเปล่า คือไม่มองแต่เฉพาะสิ่งภายนอก แต่คำนึงถึงเป้าหมายภายในด้วย อย่างเช่น เราอยากอนุรักษป่า แต่ไม่ได้มองความรู้สึกของตัวเองกับธรรมชาติ ไม่ได้มองถึงชุมชนที่อยู่กับป่า ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนนั้นหรือว่าความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนนั้นกับรัฐ หรือกับโครงสร้างอำนาจ กับโครงสร้างสังคม คือ ถ้ากระบวนการนี้ไม่ได้มองถึงทุกระดับ มันค่อนข้างอ่อนแอ

ผมเห็นว่า ที่กลุ่มเสขิยธรรมมีพลังสูง มีศักยภาพสูง เพราะตั้งคำถามกับทุกระดับ และก็เปิดโอกาสให้คนเรียนรู้ทุกระดับ หมายความว่าเรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างสังคม โครงสร้างเศรษฐกิจ โครงสร้างอำนาจระดับชาติ ระดับโลก ระดับท้องถิ่น ซึ่งสำคัญ

มาก ในแง่นี้ ผมรู้สึกว่เสขยธรรมเป็นกลุ่มที่ก้าวหน้ามาก แต่บางครั้งก็จะมีผิดหวัง เพราะผมเห็นว่าถึงแม้จะมีศักยภาพค่อนข้างสูง และค่อนข้างเปิด แต่บางครั้งมีความรู้สึกว่เปิดไม่พอ มีการยึดติดจารีตประเพณีมากเกินไป หรือว่ใคร่สร้างอำนาจภายในสงฆ์เอง

เสขยธรรม : ยึดติดจารีตประเพณี และยึดติดโครงสร้างอำนาจนี้ ขยายความอีกหน่อยได้ไหม

เท็ด เมเยอร์ : พุดจากประสบการณ์ในธรรมยาตราได้ไหม เพราะเป็นกิจกรรมที่รู้ดีที่สุด คือบางครั้งผมรู้สึกว่ สังคมไทยยกย่องพระ พระมีระดับสูงมากทางด้านสัญลักษณ์ แต่บางครั้งผมรู้สึกว่คนไทยจะพอใจ ถ้าพระมีมารยาทดี ส่ารวม มีภาพพจน์ดีหมด แต่ภายในเขาไม่ค่อยสนใจ คือพระจะทำอะไรก็ได้ อย่างน้อยก็ให้ส่ารวมภริยาเรียบร้อย คล้าย ๆ กับเด็กในโรงเรียนที่ปฏิบัติดี ไม่ได้ทำอะไรก้าวร้าว มีภาพพจน์ที่ดีก็พอ ซึ่งผมรู้สึกว่ นี่เป็นเรื่องสุดซั่ว และทำให้พระมีความกดดัน ทำให้พระต้องส่ารวมมาก แล้วก็ไม่เป็นกันเอง บางครั้งเมื่อมีเฉพาะพระอย่างเดียวก็เป็นกันเอง ถ้าพระต้องทำงานในชุมชนต้องเผชิญหน้ากับสาธารณชน เขาจะ...

เสขยธรรม : เขาจะต้องวางฟอร์ม

เท็ด เมเยอร์ : ใช่ วางฟอร์มมาก ๆ

เสขยธรรม : ทำให้เกิดช่องว่างกับชาวบ้าน และบางครั้งจะเข้าไปกดขี่หรือสั่ง ใช้อำนาจกับชาวบ้าน

เท็ด เมเยอร์ : ใช่ แต่ผมจะพุด ๒ ด้าน ในด้านศักยภาพของพระ มันทำให้มีขีดจำกัด คือว่ แทนที่พระจะกล้าทำอะไรที่คิดว่าถูกต้องตามพระธรรมวินัย แต่ถ้ามันไม่ค่อยส่ารวมแบบไทย จะไม่ทำ จะเก็บตัว

เสขยธรรม : ส่ารวมแบบไทย คือจะต้องเรียบร้อย ไม่พุดวิจารณ์

เท็ด เมเยอร์ : ใช่ เรียบร้อย ไม่พุดวิจารณ์ คือดีเกินไปในสายตามผม แต่ดีในแง่แคบ ซึ่งจะทำให้ศักยภาพของพระน้อยกว่าที่ควร **อีกด้านหนึ่ง** บางครั้งพระที่กลายเป็นผู้นำ จะมีพฤติกรรมที่ใช้อำนาจ

ยกตัวอย่างง่าย ๆ คือเวลาที่เราจะตัดสินใจว่วันนี้เราจะทำกิจกรรมอะไรในช่วงเดินธรรมยาตรา บางครั้งพระจะตัดสินใจด้วยตนเอง โดยไม่ปรึกษาใคร โดยไม่ได้บอกใครล่วงหน้า จะตัดสินใจด้วยตนเอง ผมคิดว่นี่เป็นนิสัยที่มาจากโครงสร้างอำนาจในพระสงฆ์ด้วย

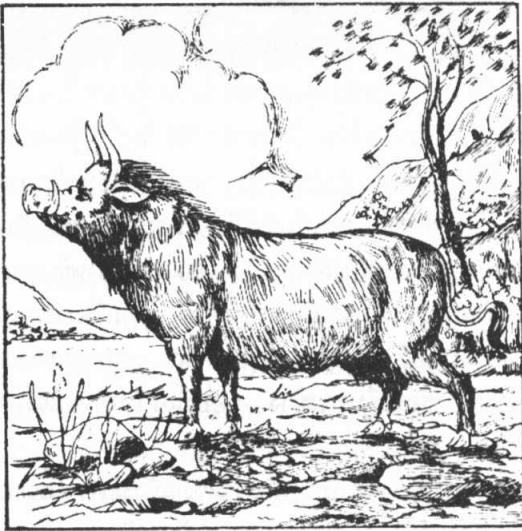
เสขยธรรม : อันนี้คือจุดอ่อนของพระเสขยธรรม และพระทั่ว ๆ ไปด้วย ยังมีจุดอ่อนด้านอื่น ๆ ที่น่าจะแก้ไขอีกไหม ที่จะทำให้ศักยภาพของพระที่ทำงานทางด้านชุมชน พระเสขยธรรมก้าวหน้าขึ้น

เท็ด เมเยอร์ : ที่จริงเป็นความสงสัยเท่านั้น เพราะว่ยังไม่แน่ใจ คือเรื่องอิสรภาพ เรื่องเป็นอิสระ ผมรู้สึกว่ ในระดับบุคคลผมได้เรียนรู้เยอะ ในเรื่องความหมายของคำว่ นิพพาน หรือ วิมุตติ รู้สึกเป็นคำที่มีความหมายอย่างลึกซึ้ง และเกี่ยวข้องกับการเป็นอิสระภายใน จะเห็นว่วิถีของพระเป็นอิสระ เป็นอิสระจากโครงสร้างสังคมบ้าง โดยเฉพาะสำหรับพระนักพัฒนา ที่มักจะเน้นเรื่องนี้ด้วย แทนที่จะติดอยู่ในกรอบของวัดใหญ่ อะไรวางนั้น แต่ท่านจะชอบเรียนรู้ ชอบเดินทางบ้าง ชอบมีโอกาสที่จะพัฒนาตัวเอง พัฒนาจิต

แต่บางครั้งผมเห็นว่ามีความขัดแย้งระหว่างความเป็นอิสระกับการจัดการ เพราะว่ถ้าเรามีการวางแผน รู้สึกว่ พระหลายรูปจะไม่ชอบ ไม่ชอบเลยที่จะมีการจัดการ ที่จะมีการวางแผน ผมสงสัยว่ เพราะในประเทศไทย ระบบการศึกษา ระบบอำนาจทางการเมือง เวลาจะจัดการอะไรจะมีการเอาเปรียบคนเลยเข้าใจว่การจัดการมันเท่ากับการเอาเปรียบ แล้วก็ผมสงสัยว่ คนจะรู้สึกไม่ยอมจัดการไม่ยอมจะวางแผน เพราะการวางแผนหมายความว่ามีคนจะเอาเปรียบคนอื่น ก็เลยชอบเป็นอิสระ แต่ที่จริงบางครั้งถ้ามีการจัดการและวางแผน แล้วก็ทำตามแผนด้วยแม้จะยึดอัดบ้าง อาจจะดีกว่า เพราะว่หลายครั้งผมรู้สึกว่มีการทำกิจกรรมอย่างเฉพาะหน้ามากเกินไป.

Phnom Penh

พากยบาลี

(จากสุ่มังคลวิลาสินี ภาค ๒ หน้า ๓๔๑)

ยถา --

วามเนน สุกโร โหติ ทกฺขิณเณ อชามิ โค
 สเรน เอฟโก โหติ วิสาณเณ ชรคฺคโว ติ
 อยํ สุกกรยกฺโข สุกกรทิสฺวา สุกกรสทิสํ
 วามปสฺสํ ทสฺเสตฺวา เต คเหตุวา ขา ทติ, อชมิเค
 ทิสฺวา ตํสทิสํ ทกฺขิมปสฺสํ ทสฺเสตฺวา เต
 คเหตุวา ขาทติ, เอฟกวจฺจนเก ทิสฺวา วจฺจนรํ
 วิรวนฺโต เต คเหตุวา ขาทติ, โถณเ ทิสฺวา เตสํ
 วิสาณสทิสานํ วิสาณานํ มาเปตฺวา เต พุโรโตว
 โคโณ วิย ทิสฺสตีติ เอวํ อูปคเต คเหตุวา ขาทติ
 ; เตสํ วาจา กาเยน กาโย จ วาจา ย น สมตี ติ.

ภาคทั่วไป

คำแปลเนื้อความในบาลี

อมนุญฺยตฺนหนึ่ง :

ข้างซ้ายเป็นสุกร   ข้างขวาเป็นแพะ
 เสียงร้องเป็นแกะ   มีเขาเหมือนวัวแก่ -- ดังนี้.

สุกรยักษ์ตัวนี้ ครั้นเห็นสุกรก็หันสี่ข้างข้างซ้าย
 ให้เห็น เข้าไปจับสุกรกินเสียง, ครั้นเห็นแพะ ก็
 หันขวาเข้าไป จับกินเสียง, ครั้นเห็นลูกแกะ ก็ร้อง
 ขึ้นเหมือนแกะ จับลูกแกะที่หลงเข้ามาใกล้กินเสียง,
 ครั้นเห็นวัว ก็แสดงเขาให้วัวเห็นแต่ที่ไกล จับวัว
 ที่หลงเข้ามาใกล้กินเสียง..... ซ่อนใจ,

วาจาของเขาผู้ล่อลวง ย่อมไม่เสมอ(คือตรง) กับ
 กาย, และกายของเขาก็ไม่เสมอกับวาจา ฉะนั้น.

ภิกษุพาล ย่อมปรารถนาความสรรเสริญอัน
 ไม่มีในตนด้วย, ปรารถนาความเป็นหัวหน้าใหญ่
 ในหมู่ภิกษุทั้งหลายด้วย, ปรารถนาความเป็น
 ใหญ่ในอาวาสทั้งหลายด้วย, ปรารถนาการบูชา
 ในตระกูลอื่น ๆ ด้วย, ความดำริว่า “คฤหัสถ์
 และบรรพชิตทั้งสองพวก จงสำคัญกิจที่บุคคล
 อื่นทำแล้วว่า อันเราเท่านั้นทำ, คฤหัสถ์และ
 บรรพชิตจงเป็นไปในอำนาจของเราคนเดียว
 ในกิจน้อยใหญ่ใด ๆ” ดังนี้ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุพาล
 ความอยากและมานะย่อมเจริญแก่เขา. ๓

พาลวรรค ธรรมบท

* ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา
 ปีที่ ๔ เล่ม ๑ พฤษภาคม ๒๕๓๔

สุกรยักษ์คำกลอน

“ใคร ๆ”* ประพันธ์

(สำหรับท่องป่นเป็นเกราะกันภัยของคนซื้อจนตกเป็นเหยื่อของคนคดโกง)

ธรรมะ เหมือนป้อม ปรากฏ	ป้องกันหมู่มาร
ดูจกะดอง คุ่มเต่า ตามจน.	
แต่ผู้ หย่อนปัญญา ญาณ	ตกเป็นเหยื่อคน
ลวงโลก โดยอ้าง อิงธรรม	
เท่านี้ ก็มี เงื่อนงำ	สอนให้เราล่า
นึกได้ สองแ่ง แค่นั้น.	
หนึ่งคือ ธรรมเป็น เกราะกัน	สวมเสื้อธรรม ^๑ พลัน
ก็ผ่อง ก็พ้น ภัยพาล.	
อึ่งส่วน ชนเหล่า เผ่ามาร	“สวมเสื้อธรรม” ^๒ ผลาญ
ชาวโลก หลงสิ้น สิ้นตัว.	
ดูเถิด ! ธรรมนี้ นำหัว	เราะให้ระรัว
ฟังดู สองศัพท์ กลับกัน :	
สาธุชน ยามสวม เสื้อธรรม	ทุกคนสุขสันต์
โลกไม่ ถูกหลอก ซอกซ้า.	
ทุรชน ผีสวม เสื้อธรรม	โลกก็ระล่า
ระสาย เพราะหนอน บ่อนใน ๗	
ก็จิต นี้มี กลไก	กลอกกลับได้ไว
ดูจมี อโถมติด ^๓ ในตน.	
เราท่าน ควรบัง คับกล	คุมให้จิตยนต์
หมุนมา แต่ข้าง ทางดี.	
เพราะเมื่อ หมุนทาง ข้างกลี ^๔	ธรรมที่เคยมี
จักหนี จักหน่าย หายสูญ.	
ธรรมะ เข้างำ มากมูล	ความระยำสัมบูรณ์
ก็คิด ปลิ้นปลอก ปอกชน.	
แจกเซน นักบวช บางคน	แรกบวชอดตน ^๕
ว่าหวัง นิพพาน ฐานสูง.	
บวชหน้อย ลากลัก การจุง	ลืมความหวังสูง
มีจิต แน่วแน่ แส่กาม ^๖	
ผ้าเหลือง เป็นเครื่อง มืออราม	หากินอย่างงาม :
เขาถวาย แล้วไหว้ อิกที !	

* เป็นนามปากกาหนึ่งที่ใช้ในการประพันธ์ ของ พุทธศาสนิกชน

๑ มีคุณธรรมประดับตัวเอง.

๒ เอาธรรมบังหน้าลวงโลก

๓ เครื่องกลไกที่กลอกได้ในตัวเองเสร็จทุกท่า.

๔ เลวทรามระยำ.

๕ เมื่อจะบวชกล่าวว่ บวชเพื่อพ้นทุกข์.

๖ ของชอบใจ

ได้มาก ความอยาก ยิ่งทวี
 งาม ๆ แปลก ๆ แผลงอื่น.
 อยากได้ ดั่งไฟ อยากพิน
 ก็แสน ก็อยาก อย่างเดิม.
 ยิ่งได้ น้ำใจ ยิ่งเหิม
 ยิ่งลุค ยิ่งฮือ ; มีอกาง ---
 ใครได้ ทุกทิศ ทุกทาง
 อุบาย เพื่อได้ ทุกวิธี.
 เรื่องราว กล่าวใน คัมภีร์

อยากได้ ดี ๆ
 ได้อีก ก็หมั่น
 ดุจไฟ พินเดิม
 จึงได้ คิดวาง
 อาจารย์ท่านชี้

อรรถให้ เห็นด้วย นิทาน :--

ยังมี ยักชีสัตว์
 เลบงหา ซึ่งอาหาร
 เพราะมันมี วิกิตี^๗กาย
 ซีกขวา เป็นแพะใหญ่
 เสียงร้อง เหมือนลูกแกะ
 เขาโค้ง มีปลายงอน
 ยามเห็น ผุ่งสุกร
 จวบเข้า ระยะเวลาใกล้
 เห็นแพะ และเล็มหญ้า
 ได้ท่า มันมาเสีย
 เห็นแกะ แวะเข้าซุ่ม
 ส่งเสียง อยู่เป็นเมื่อ
 จนใกล้ ไม่เห็นหัน
 เห็นโค ที่ริมป่า
 ผุ่งโค ไม่ฟังพิศ
 เข้าใกล้ หมายถึงคลอเคล้า
 ครองทั่ว “โจรตัวเหลือง”^๘
 จับเหยื่อ กินหวานหวาน
 พ่อแก่ แม่เฒ่านั้น
 ขรวัเทศน์ โอ้โลมไป

“ให้ทาน, ทำบุญเข้า
 ทำบุญ กับพวกฉัน
 ดับจิต มีรธรับ
 พ่อคุณ แม่คุณเอ๋ย
 วิมานเงิน วิมานแก้ว
 ของทิพย์ เป็นกอง ๆ ฯลฯ

สารพัดจะชำนาญ
 ได้ทุกท่า นำพรั่นใจ.
 ที่ยักย้าย ได้จับไว
 ณ ซีกซ้าย เป็นสุกร.
 ที่ยังและ เล็มหญ้าอ่อน
 เหมือนโคเฒ่า จูงเข้าใจ ๆ
 ก็ค่อยจร เอาซ้ายไป
 บ่หนีหัน ก็กินเสีย.
 มันหันขวา เข้าคอคอเคลีย
 อย่างง่าย ๆ สบายเหลือ.
 ณ สุ่มทุม ลับตาเหยื่อ
 ให้ลูกแกะ แวะมาหา.
 ก็เสร็จมัน ทุกครั้งครา
 ก็หมอบอยู่ แต่ชูเขา.
 ลำคัญคิด ว่าเพื่อนเรา
 ถูกจับเอา เป็นอาหาร. ๆ
 พินิจเรื่อง ก็ขุนปาน
 สำเร็จได้ ทุกรายไป :
 เมาสวรรค์ หลงกันใหญ่
 เรื่องบันได สู่สวรรค์.

เรียกสวนเฮ้า, ขายตะบัน
 ไม่มีตก นรกรเวีย !
 จูติวัป สวรรค์เลย
 พระคัมภีร์ นี้รับรอง.
 สุขไสแจ้ว ที่นอนทอง
 นึกอย่างไร ได้ทันที.

^๗ วิกิตี - แปลก ๆ, หลาก ๆ.

^๘ หมายถึงเฉพาะนักบวชลวงโลกโดยใช้ผ้าเหลืองเป็นเครื่องมือ.

นางฟ้า นำโอบอุ้ม
เอาสัก ก็คนมี
เทพบุตร ให้เรื่อนร่อย
หนุ่ม ๆ, สาว, ทั้งนั้น
โง่งง ชาวบ้านนอก
ขายนมา ไว ๆ
ของใช้ แลของกิน
ขรัวนั่ง ฉันทหวาน ๆ
“ชาตินี้ ทนอดเปรี้ยว
เมื่อยยาก น้ำลายสอ

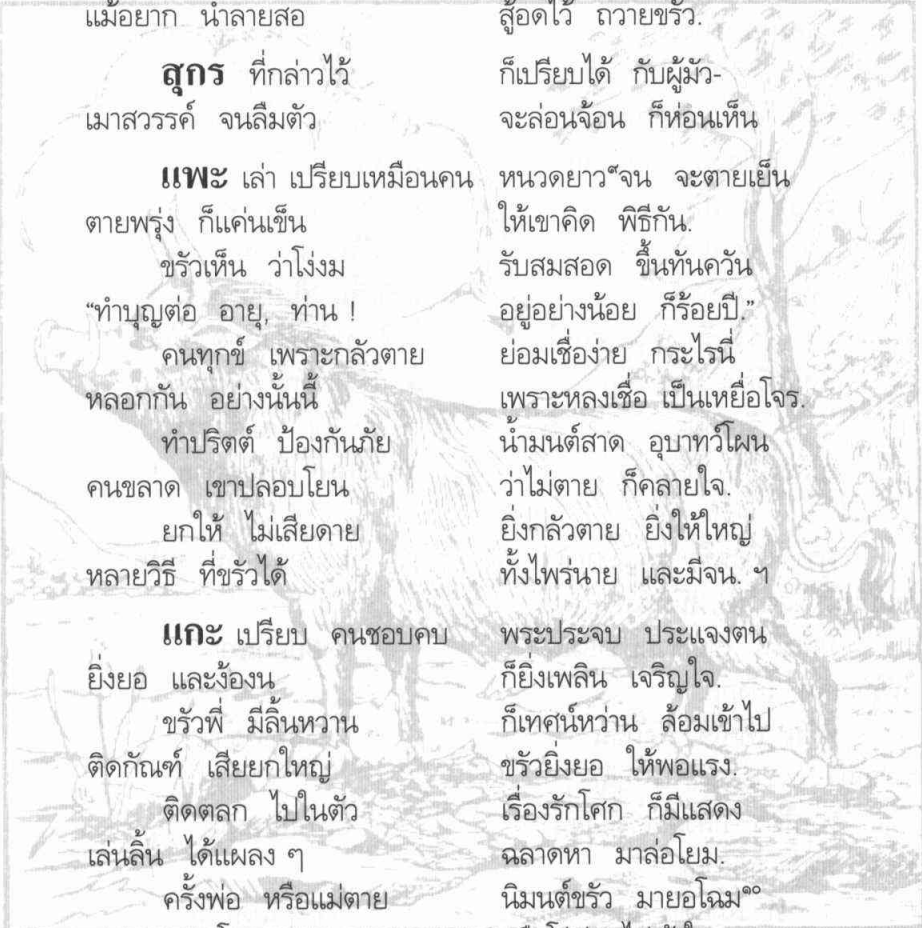
สุกร ที่กล่าวไว้
เมาสวรรค์ จนลืมนตัว
แพะ เล่า เปรียบเหมือนคน
ตายพรุ่ง ก็แค่นเซ็น
ขรัวเห็น ว่าโง่งม
“ทำบุญต่อ อายุ, ท่าน !
คนทุกซั เพราะกลัวตาย
หลอกกัน อย่างนั้นนี่
ทำปริตต์ ป้องกันภัย
คนฉลาด เขาปลอมโยน
ยกให้ ไม่เสียตาย
หลายวิธี ที่ขรัวได้

แกะ เปรียบ คนชอบคบ
ยิ่งยอ และง้อน
ขรัวพี มีล้นหวาน
ติดกัณฑ์ เสียยกใหญ่
ติดตลก ไปในตัว
เล่นลิ้น ได้แผลง ๆ
ครั้งพ่อ หรือแม่ตาย
คนตาย จะโสมม
ขรัวยอ เสียเลิศลบบ
ไม่มี ธรรมข้อไหน
บรรจุ ในผู้ตาย
เจ้าภาพ หน้าบานร่า-

เทพบุตรหนุ่ม โสคสวยดี
ให้จนพอ ขอบประกัน.
ส่วนนางฟ้า ให้เรื่อนพัน
“ไม่มีแก่ จงแนใจ.”
ฟังขรัวบอก กระเสี้ยใจ
สร้างกุฎใหญ่ มโหฬาร.
จัดให้สิน ดูตระการ
ส่วนชาวบ้าน กลืนผิดคอ.
ชาติหน้า เชี่ยวหวานให้พอ!”
สู้อดไว้ ถวายขรัว.

ก็เปรียบได้ กับผู้มัว-
จะล่อนจ้อน ก็หอนเห็น
หนวดยาว “จน จะตายเย็น
ให้เขาคิด พิธีกัน.
รับสมสอด ขึ้นทันควัน
อยู่อย่างน้อย ก็ร้อยปี.”
ยอมเชื่อง่าย กระไรนี่
เพราะหลงเชื่อ เป็นเหยื่อโจร.
น้ำมนต์สาต อุบาทว์โผน
ว่าไม่ตาย ก็คลายใจ.
ยิ่งกลัวตาย ยิ่งให้ใหญ่
ทั้งไพร่นาย และมีเงิน. ๑

พระประจบ ประเจตน์
ก็ยิ่งเพลิน เจริญใจ.
ก็เทศน์หวาน ล้อมเข้าไป
ขรัวยิ่งยอ ให้พอแรง
เรื่องรักโศก ก็มีแสดง
ฉลาดหา มาล่อโยม.
นิมนต์ขรัว มายอโหม^{๙๐}
หรือโง่งง ไม่เข้าใจ.
คุณธรรมครบ ทุกข้อไป
ที่ขรัวไม่ หว่านล้อมมา-
จนสมหมาย ไปทุกท่า
เริงใจโซ ; โข้วคนตาย !

๙ เอาความว่า แก่.
๑๐ เทศน์ความดี ของคนตาย.

แขกเหวี่ยง ก็พอใจ
เป็นเมื่อ ใครล้มตาย
ดูรา เพื่อนข้าเอ๋ย
กินได้ แนบเนียนถ้วน

วัว อ้วน ควระจะหมาย
ไรรณา แลเอาภรณ์
เป็นหม้าย หรือไม่หม้าย
ลักษณะ ของเนื้อความ
แม่หม้าย ยิ่งง่ายมาก

ไม่หม้าย ถ้างงัน
ขรัวพี มีความรู้
หน้าด่าน เหมือนหนังวัว
ป้อยอ ให้เมานุญ
เชิญชวน สหายมิตร
คุณนาย หลงจ่ายทรัพย์
เหมาะท่า ถ้าเข้าครอง
ร่วมรัก ทั้งเพศเหลือง
เป็นเครื่อง มือสำคัญ
จับเหยื่อ กินมามาก
เปลื้องเสียว ก็สิ้นแกง

ดูรา เพื่อนข้า พึงชาย
หลบหน้า สัตว์นี้ หนีหั้น
มีฉะนั้น เชิญช่วยปราบมัน
ให้รู้จักเล่ห์ โกงกล
ที่มัน เคยใช้ ปอกชน
ขวยท่า เพราะเขลา เมานุญ^{๑๑}
หากใคร หลงเอื้อ เจือจุน
กำลัง สัตว์ ผู้ผลาญ
สาสนา ล้มแตก แผลกลาญ

ช่วยกัน กำราบ ปราบหนอน
ป้อนไส้ สูดเลือด เดือดร้อน,
สุขได้ ด้วยบุญ^{๑๒} หนูนเอย.

นิยมใหญ่ พิธีกลาย
ต้องตามขรัว มาโอดครวญ.
สุกรยักษ์ มันเข้ากวาน
ทุกท้าวหน้า ประชากร,
ถึงคุณนาย มีเงินนอน
ทั้งที่ท่า สง่างาม.
ถ้าใจใหญ่ ก็ต้องตาม
บ่งถึงวัว ตัวอ้วนมัน.
ไม่มีชวาก หรือร้วกัน

ก็เหมือนหม้าย : ยอมหน่ายฝัว.
เป็นเจ้าของ จนนอยู่ตัว
ชานาญขับ ให้จับจิต.
พอเคยคุ้น ก็สมคิด
มารู้จัก เป็นพรรคพอง.
ขรัวพีรับ มารวมกอง
ได้ทั้งสิ้น ก็ "กิน" พลัน.
ไม่คิดเปลื้อง เสียตายมัน !
เคยใช้ "ฟลุ๊ก" ได้ทุกเพลง.
จนออกปาก ชมตัวเอง
สุกรยักษ์ จักอดตาย !

จงแคลงแทนหน้า

โดยบอกเล่ากัน

หลงสัทธาชน

ก็เท่ากับหมุน

เร็ว ๆ เกิดท่าน

สงบแล้วจักนอน

สวัสดิ์ !

๑๑ บุญปลอม

๑๒ บุญแท้จริง

๗ วิกฤลีย ในธรรมยาตรา

สันตติ ณ ป่าสาละธรรม

สิ่งที่ทำให้รู้สึกประหลาดใจเมื่อมาร่วมเดินธรรมยาตรารอบทะเลสาบ

สงขลา ก็คือ การได้เห็นลำธารสายเล็กสายน้อยที่ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในแถบลุ่มน้ำสงขลา ปกติผู้เขียนเป็นคนภาคกลาง โอกาสที่จะได้เห็นลำธารน้ำไหลอย่าง เป็นธรรมชาติอย่างที่เคยอ่านในนิทานอีสปจึงมีน้อย พอได้มาเห็นของจริงเลยรู้สึกประหลาดใจ เกมตื่นเต้นอยากจะลงไปแช่ให้หายร้อน ในขณะที่คนที่ยวบยาที่ยวบเขาบ่อย ๆ คงจะไม่รู้สึกตื่นเต้นอะไรเท่าไรหรอก

แต่สิ่งที่ผู้เขียน ไม่รู้สึกประหลาดใจ กลับจะทำให้โมโหขึ้นมา ก็คือ การไม่รู้จักรักษาแหล่งน้ำให้สะอาดบริสุทธิ์ของคนในพื้นที่นั้นเอง ... ในช่วงจังหวะของการเดินก็มีการพาคณะธรรมยาตราไปชมการปล่อยน้ำเสียของโรงงานผลิต

ยางพารา ซึ่งปล่อยน้ำเสียลงลำธารที่ได้พูดไว้เมื่อย่อหน้าแรกนั้น นำเป็นห่วงชาวบ้านที่ต้องพึ่งพิงลำธารเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ แม้บางช่วงจะเห็นได้เลยว่ามีการบำบัดน้ำเสีย เครื่องลอยมาให้เห็นเป็นดวง ๆ (ช่วงวัดเขาพระ) สันนิษฐานว่าคงมีใครล้างรถมอเตอร์ไซค์อยู่เหนือน้ำ เห็นสภาพการใช้สาธารณสมบัติอย่างมั่งก่ายของผู้คนที่นั่นแล้ว ก็ทำให้นึกถึงแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ แถว ๆ ภาคกลาง ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเจ้าพระยา คลองแสนแสบ คลองรังสิต และอื่น ๆ อีกหลายแห่ง กำลังตกอยู่ในสภาพเดียวกันคือใช้แหล่งน้ำเป็นที่ถ่ายและทิ้งของเสีย

อีกภาพที่ไปเห็นแล้วนึกเสียดายมาก คือช่วงที่ไปพักอยู่ที่ที่พักสงฆ์คอกช้างไปเจอภาพการสร้างฝาย เป็นภาพของการทำลายล้างทรัพยากรป่าไม้อย่างจะ

ผืนดินถูกขุดเป็นแอ่งกะทะ มีไฟฟ้า บริเวณนั้นคงเคยมีต้นไม้หนาแน่นแต่ตอนนี้มองไปมีแต่ทรายโล่ง ๆ อันที่จริงผายหรือเขื่อนกำลังอยู่ในยุคที่ใคร ๆ ก็ปฏิเสธนึกไม่ถึงว่ายังมีการสร้างอยู่อีก

พูดถึงการเดินทางธรรมยาตราในครั้งนี้บ้างดีกว่า การเดินทางธรรมยาตราครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๔ แล้ว ระยะทางเดินในแต่ละวันถูกกำหนดให้สั้นลงกว่าครั้งก่อน ๆ แต่ถึงอย่างนั้นหนักเดินหน้าไหมอย่างผู้เขียนก็ยังไม่รู้สักว่าต้องใช้ชั้นดิธรรมในการเดินอย่างมากพอสมควร แต่ที่ร้อนจัดในเวลากลางวันทำให้เหงื่อแตกตามผิวหนังจนเปียกชุ่ม แต่ถึงอย่างไรก็ยังเรียกได้ว่าลำบากน้อยกว่าชาวนาที่ปลูกข้าวอยู่กลางแดดอยู่มา

การเดินทางครั้งนี้อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการเดินทางธรรมยาตรานานาชาติก็ได้ เพราะมีคนหลายชาติหลายเผ่าพันธุ์มาร่วมเดิน ไม่ว่าจะเป็นคนภาคเหนือ คนอีสาน คนภาคกลาง รวมไปถึงเด็กกะเหรี่ยงที่นำมาโดยคุณอ๊อบแอ็บ คิลปินเพลง จิตรกร พระสงฆ์ สามเณร แม่ชี คฤหัสถ์ คนทำงาน องค์การพัฒนาเอกชน ชาวต่างชาติก็มีมาหลากหลาย เช่น เวลเยียม แคนาดา อเมริกา ออสเตรเลีย ลาดักค์ ปากีสถาน ลังกา

สิ่งอันเป็นความรู้สึก

ร่วมที่ทำให้แต่ละคนสนใจมาร่วมเดิน ก็คงจะเป็นการผสมผสานธรรมชาติ เข้าสู่นิเวศน์หรือการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่เช่นนั้นคงไม่มากันอย่างอุ้นหนาผ้างแบบนี้ หน้าซำหน้าตาของแต่ละคนก็พอจะดูออกว่าไฟทาจิตวิญญานภายในกันอย่างกะอะไรดี

เมื่อหยุดพักค้างแรมในแต่ละแห่ง จะมีกิจกรรมสนทนาการโดยแบ่งออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย เพื่อให้ผู้ร่วมเดินทางธรรมยาตราได้มีโอกาสทำความรู้จักกันผ่านกิจกรรมสนทนาการต่าง ๆ ดังว่า ใครที่ไม่เคยมาแล้วคิดว่าพวกเขาจะเอาแต่เดินกันอย่างเดียวก็คงจะไม่ใช่ เพราะความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเป็นหัวใจของการเดินทางธรรมยาตรา

เหมือนกัน

เรื่องความแตกต่างทางศาสนา ที่มีอยู่ในคณะธรรมยาตราก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะรูปแบบของคณะธรรมยาตราในเมืองต้นกำเนิดให้เป็นคณะเดินเท้าที่ไม่อิงรูปแบบทางศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่ในเมื่อผู้ร่วมขบวนส่วนใหญ่ ตั้งแต่ครั้งแรกที่เกิดขึ้นมา มีพระสงฆ์ และฆราวาสชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ คณะธรรมยาตราจึงกลายเป็นรูปแบบของชาวพุทธไปโดยปริยาย ถึงแม้รูปลักษณะจะออกมาเป็นพุทธแต่เขาก็พบว่าในคณะธรรมยาตราก็ยังมีฝรั่งที่เป็นชาวคริสต์อยู่ด้วยเหมือนกัน ท่าทีของชาวคริสต์เหล่านี้ เราพบว่าพวกเขาไม่รู้สักว่า จะต้องทำตัวแปลกแยกต่อคณะ

ธรรมยาตรา ที่ส่วนใหญ่เป็นคนพุทธแต่อย่างไรก็ตามในเวลาเช้ามืดหรือเวลาเย็นที่เรามีการสวดมนต์ไหว้พระ ก็เห็นพวกเขา นั่งพับเพียบร่วมสวดกะเราอย่างเรียบร้อยน่ารัก

แต่อะไรก็ไม่น่าตื่นเต้นเท่ากับการไปเยี่ยมชมสวนป่าของบิษุหรณชาวอิสลาม (บิษุ เป็นชื่อเรียกนำหน้า หมายถึง พ่อ... พ่อหรณอะไรประมาณนี้) ทราบมาว่าข้อปฏิบัติของอิสลามถึงกับมีอยู่ข้อหนึ่งที่ห้ามมุสลิมไปยุ่งเกี่ยวข้องแวะกับคนศาสนาอื่น... ข้อปฏิบัตินี้เองจึงเป็นที่มาของสัมพันธ์ภาพ

ภาพ : ผืนนาชายฝั่งทะเลสาบสงขลา หนึ่งในไม่กี่ผืนที่เหลืออยู่

ระหว่างศาสนาที่ไม่มีโอกาสอองเงย แต่การได้มาสวนของบิษุหรณก็ทำให้ผู้เขียนรู้สึกประหลาดใจในบุคลิกภาพของบิษุหรณว่า บิษุหรณเป็นมุสลิมที่มีใจเปิดกว้างและกล้าหาญที่จะให้การต้อนรับคณะธรรมยาตราที่ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธได้อย่างอบอุ่นและจริงใจสังเกตจากบิษุหรณเตรียมผลไม้ที่ปลูกในไร่ตัวเองมาปอกเลี้ยงชาวคณะธรรมยาตรา ไม่ว่าจะเป็นลับปรรด แดงโม หรือมะละกอสุก ลองคิดดูว่าเดินมาร้อน ๆ แล้วมีผลไม้ฉ่ำ ๆ เลี้ยง พร้อมทั้งน้ำแข็งใส่น้ำหวานสำหรับพระ เณร ซึ่ผู้งดอาหารเลยเที่ยง ไม่เห็นน้ำใจกันก็คงจะเกินไป ที่เคยได้ยินว่ามุสลิมไม่น่าไว้ใจก็กลายเป็นคำพูดที่ต้องลบออกไปจากความทรงจำที่เคยมี

พูดถึงการเข้ามาคลุกคลีกับเพื่อนต่างศาสนา ผู้เขียนเองเคยประสบกับอุปาทานเรื่องพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่พักหนึ่งว่าเราจะไปช้ช่องแวะกับเขาด้วยท่าที่อย่างไรดี เพราะความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ตอนนั้นแก็ ๆ กัง ๆ มากจนในที่สุดก็“หลุด”ไปจากอุปาทานเรื่องนิกายที่แตกต่างได้ พร้อมกับเข้าใจมากขึ้นว่านิกายใด ๆ ก็คือพุทธทั้งนั้น แล้วย้อนมาตระหนักรู้ว่า ตัวเองยังเคยติดอยู่ในอุปาทานเรื่องนิกายขนาดนี้ แล้วยคนอื่น ๆ บนโลกนี้ที่บอกว่าตัวเองมีศาสนาจะติดยึดอยู่ในนิกายมากขนาดไหน?

ดังนั้น เรื่องการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมพิธีกรรมกับศาสนิกอื่น

หรือเกี่ยวข้องร่วมกับศาสนาอื่นจึงเป็นเรื่องภายในเฉพาะบุคคลที่มีความกล้าหาญ หรือมีความพร้อมที่จะก้าวข้ามผ่านกฎเกณฑ์บางอย่างของศาสนาที่ตนนับถืออยู่โดยปราศจากความจำนนต่อคำสอนที่ผูกมัดจนขาดอิสรภาพทางความคิด จุดนั้นนับว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงภายในของบุคคลทีเดียว

และทุกวันนี้จะมีปัจจัยบางตัวที่สามารถทำให้ศาสนิกต่าง ๆ มาชุมนุมกันเพื่อสัมพันธ์และช่วยเหลือกัน นั่นคือ เรื่อง “ความทุกข์” และความทุกข์ทุกวันนี้ก็ได้แปรรูปจากความตายมาเป็น ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจบ้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อมบ้าง ปัญหายาเสพติดบ้าง เป็นความทุกข์ที่ทุกศาสนาต่างก็ประสบเหมือน ๆ กัน ในขณะที่องค์กรทางสังคมแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ตกการเดินธรรมยาตราจึงเป็นโอกาสเหมาะที่ศาสนาทั้ง ๓ (หรือมากกว่านี้) จะได้ทบทวนคำสอนของตนว่า จะมีวิธีเยียวยาปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ได้อย่างไร อีกทั้งปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังรุมเร้าอยู่ในขณะนี้ ยังปัญหา Y2K ในคอมพิวเตอร์ที่กำลังตีบคลานเข้ามาในอนาคตอีก?

เขียนถึงตรงนี้ ทำให้นึกถึงหนังสือธรรมโฆษณ์ของท่านพุทธทาสขึ้นมาเล่มหนึ่งชื่อ “ไคว์ลยธรรม” ที่พูดถึงความเป็นหนึ่งเดียวหรือเนื้อหาทางศาสนาที่มีจุดร่วมเดียวกัน แล้วยนำไปสู่ความกลมกลืนที่ไม่มีอะไรแตกต่างระหว่างศาสนา แล้วยกย้อนกลับมาที่การ

เดินธรรมยาตรารอบทะเลสาบสงขลาที่ผ่านมา

...ไม่มีอะไรมากไปกว่า “ความรู้สึกดี ๆ” ที่คงอยู่.

ธรรมยาตรา เพื่อทะเลสาบสงขลา

จัดมาแล้ว ๔ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ : ๑๗ มี.ค. - ๑๑ เม.ย. ๓๙

“สันติภาพทุกอย่างก้าว...
เดินเท้าพื้นพุทธะเล”

ครั้งที่ ๒ : ๒๐ เม.ย. - ๒๐ พ.ค. ๔๐

“กอบกู้ชุมชน...คนกับทะเล”

ครั้งที่ ๓ : ๑๐ - ๒๕ พ.ค. ๔๑

“ร่วมกอบกู้ชุมชน...จากภูเขาสู่ทะเล”

ครั้งที่ ๔ : ๒๕ เม.ย. - ๑๑ พ.ค. ๔๒

“จาก...เกาะยอ ถึง
ป่าต้นน้ำ...เขาพระ”

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อประยุกต์ใช้หลักศาสนธรรมในการศึกษาและแก้ปัญหาอย่างเป็นบูรพธรรมและสมสมัย
๒. เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชนต่าง ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทะเลสาบสงขลา ในการร่วมกันกระตุ้นให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำ โดยเน้นการใช้ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายความเป็นชุมชน จิตสำนึกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
๓. เพื่อประสานให้เกิดความร่วมมือของพระสงฆ์รอบทะเลสาบสงขลาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา
๔. เพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างศาสนา และหน่วยงานในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา

PS: กับ คนจน

บนสันเขื่อนปากมูล

กวีวิไลภิกขุ

“พระมาทำอะไรในที่ชุมนุม?” คำถามนี้อาจจะพูดพรายอย่างตะหงิด ๆ ขึ้นในใจคนหลายคน เมื่อเห็นพวกเราเที่ยวพาชาวบ้านทำนั่นทำนี่อยู่ในมือปกรณิเรยกร้อ่งที่ทำกินและเงินชดเชยที่ทำกิน ที่เขื่อนปากมูล จ.อุบลราชธานี ของสมัชชาคนจน ... ..

๙ มิ.ย. ๒๕๔๒ วันแรกที่ก้าวขาลงจากรถซึ่งหัวหน้าเป็นกับเอก อุตสาหกรรม ไร่ปรับที่สถานีรถไฟ มั่นอดตื่นตื่นเล็ก ๆ ในใจไม่ได้ เมื่อได้ยินเสียงประกาศที่ตั้งกองเป็นเชิงต้อนรับมาจากเวทีกลางว่า

“ครับ ขณะนี้อาจารย์จากวิทยาลัยเสมสิกขาลัย อาจารย์ของคนทุกซ์คนยาก ผู้มองเห็นความทุกซ์ของพ่อแม่พี่น้อง ได้เสียสละเวลามาให้ความรู้กับพ่อแม่พี่น้อง เขา ขณะนี้กะได้เดินทางมาถึงแล้ว...”

ยิ่งเมื่อได้อ่านโครงการ ดูวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาที่อัดก่วงลลิก ๆ ไม่ได้ เพราะผู้เข้าอบรมเป็นถึงระดับแกนนำ บวกกับพวกเราไม่เคยจัดอบรมในลักษณะเชิงปฏิบัติการ ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวบ้าน เราไม่แน่ใจว่าชาวบ้านจะตอบสนองต่อกิจกรรม

รวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มากน้อยเพียงใด

แต่หลังจากได้ผ่านกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การแนะนำตัว เกม และการทรีอิตารางกิจกรรมที่จะทำในแต่ละวัน ลังเกตเห็นว่ากลุ่มเป้าหมาย (ซึ่งหลากหลายมากคือ อายุตั้งแต่ ๑๗-๗๐) มีทักษะในการแลกเปลี่ยนถกเถียงในที่ประชุมค่อนข้างดี ทำให้ข้อกังวลบางอย่างของพวกเราคลี่คลายไป

เนื่องจากผู้เข้าอบรมมีเกือบหกสิบคน จึงต้องแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ข้าพเจ้ากับคุณกฤษลาภ รับผิดชอบกลุ่มหนึ่ง ขณะที่อีกกลุ่มท่านทวีศักดิ์(พระทวีศักดิ์ จิระมโ) กับหลวงพี่ชาย(พระชาย วรรณโม) เป็นผู้รับผิดชอบ

ทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาและกิจกรรมเหมือน ๆ กัน โดยรายละเอียดอาจจะต่างกันบ้าง แต่ก็ไม่มากนัก

สถานที่จัดอบรมทั้งช่วงเช้าและบ่าย ได้อาศัยวัดแห่งหนึ่ง ห่างจากชุมชนแม่มูลมันยืน ประมาณหนึ่งกิโลเมตรและอยู่ติดกับลำน้ำมูล ส่วนกลางคืนทำกิจกรรมภายในชุมชนแม่มูลมันยืนซึ่งเป็นสถานที่ชุมนุม

พวกเราทั้งที่เป็นวิทยากรและผู้

เข้าอบรม นอกจากขอใช้สถานที่แล้ว ยังได้อาศัยน้ำที่นั่นกินและใช้ โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยต้องอาศัยอาบด้วยจนน้ำฝนหมดไปแห้งก็หนึ่งถ้าไม่มีน้ำจำนวนนั้นก็เห็นที่จจะแยเหมือนกัน

เรื่องน้ำอาบนี้ ข้าพเจ้าได้แต่นึกขำอยู่ในใจว่า ทั้ง ๆ อยู่ติดน้ำมูลแต่เราก็ไม่มีน้ำอาบ เพราะแม่น้ำจะมากแต่ก็เป็นน้ำเสีย ไม่สามารถใช้อาบได้ ผู้ร่วมชุมนุมหลายคนได้โชว์แผลเป็นให้ดู มันเกิดจากเขาไปอาบแล้วเกิดตุ่มคัน พอหายก็กลายเป็นแผลเป็นอย่างที่เห็น บางคนก็ไปด้วยกันซึ่งเคยเปรย ๆ ว่าจะลองอาบเพื่อทดสอบผิว เพราะไม่เชื่อว่าน้ำจะเสียจริง จึงต้องถอยจากลุ่มเล็กความตั้งใจ

ชาวบ้านที่นั่นมีบางคนเท่านั้นที่มีภูมิต้านทานพอจะอาบได้ แต่ส่วนมากอาศัยก็เพียงแค่นำมาซักผ้าเท่านั้น

กิจกรรมเข้า-ป่ายของคอร์สยกระดับจิตสำนึกผู้นำ ซึ่งจัดระหว่างวันที่ ๙-๑๓ มิ.ย. ๔๒ แบ่งเนื้อหาหลักออกเป็น ๒ หัวข้อใหญ่ ๆ คือ เรื่องการทำงานเป็นทีมและการสร้างสรรค์ชุมชน โดยจัดแบ่งไปตามลำดับคือ วันที่ ๙-๑๐

เป็นเรื่องของความสัมพันธ์และเตรียมทักษะการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เข้าอบรมมาจากหลายพื้นที่ ส่วนมากยังไม่รู้จักกันดีพอ รวมทั้งมีการสอบถามความคาดหวังของผู้เข้าอบรมด้วยว่าต้องการอะไรบ้างจากการเข้ามาอบรม

กิจกรรมหนึ่งซึ่งเป็นที่กล่าวถึงสำหรับผู้เข้าอบรมคือ การ “โยนไข่” คุณรินซึ่งเป็นฝ่ายประสานงานได้มากระซิบให้พวกเราฟังว่า ภายหลังผู้เข้าอบรมได้นำเอากิจกรรมนี้ไปใช้กับชาวบ้าน

การ “โยนไข่” ก็ไม่มีอะไรมาก หลังจากมีการสอบถามความคาดหวังเสร็จ ก็ให้ผู้เข้าอบรมยืนเป็นวงกลม หยิบมะนาวขึ้นมา สมมุติว่า คือสิ่งที่เราคาดหวังว่าเราจะได้หรือเป็นเป้าหมายที่เราจะไปให้ถึง จากนั้นก็ให้ทุกคนโยน โดยจะโยนอย่างไรก็ได้ให้กับคนที่ยังไม่ได้รับ แล้วก็ให้โยนกลับ โดยผู้รับจากใครก็โยนคืนให้กับคนนั้นจนครบหมดทุกคน ซึ่งปรากฏว่ามะนาวลูกนั้นหล่นแล้วหล่นอีก

หลังจากที่ทุกคนโยนหมด ข้าพเจ้าหยิบมะนาวลูกนั้นมาแล้วบอกว่ามะนาวก็เหมือนเป้าหมายบางอย่าง แต่มะนาวนี้แม้ว่าเราอาจจะทำตก ๆ หล่น ๆ บ้างก็ไม่มีปัญหา ขณะที่เป้าหมายนั้นต่างกัน มันบอบบางละเอียดอ่อนเหมือนไข่ แล้วจึงนำไข่สดมาให้โยนในลักษณะเดียวกับโยนมะนาว ปรากฏว่าทุกคนตั้งใจดีมาก ไข่ไม่ตกแตกเลย ในช่วงสรุปบทเรียน

ท้ายกิจกรรม ผู้เข้าอบรมบางคนก็ได้สะท้อนออกมาว่าถ้าจะทำอะไรก็ให้ทำอย่างใสใจระมัดระวังเหมือนกับโยนไข่ อย่าทำเหมือนโยนมะนาวที่โยนกันอย่างไม่ระวัง เพราะคิดว่าไม่เป็นไรตกไม่แตก (แต่ของอีกกลุ่มแตก บทเรียนจากกิจกรรมก็อาจต่างกันออกไป)

วันที่ ๑๑ เนื้อหาหลักของวันนี้คือ การทำงานเป็นทีม เรื่องที่จัดไว้สำหรับการเรียนรู้ มีเรื่องการทำงานร่วมกัน เรื่อง อำนาจ เรื่อง ความสำเร็จ

ของปัจเจกกับความสำเร็จของกลุ่ม เรื่องของคนประเภทต่าง ๆ เนื้อหาและกิจกรรมของวันนี้ทั้งวันค่อนข้างหนัก บางกิจกรรมก็ต้องออกแรงมาก โดยเฉพาะกิจกรรมทำทายากลุ่ม บางกิจกรรมก็ทำให้เครียด เช่นเรื่องความสำเร็จของกลุ่ม กิจกรรมที่ทำคือ “สี่เหลี่ยมแตก”

กิจกรรมที่ทำให้อกสั่นขวัญแขวน และเป็นทีที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากในวันที่จบการอบรมคือ

กิจกรรมทำทายากลุ่ม “ข้ามสายไฟฟ้าแรงสูง” โดยใช้เชือกฟางซึ่งระดับอก แล้วบอกสถานการณ์ให้ผู้เข้าอบรม ต้องพยายามข้ามไปได้ ตอนที่หวาดเสียวก็คือ ผู้เข้าอบรมให้คนแก่ยืนบนหลังแล้วกระโดดข้ามเชือกลงมา ที่เป็นเช่นนั้นเพราะลืมนึกถึงสภาพของคนแก่ และการวางแผนไม่รอบคอบพอ แต่หลังจากนั้นกลุ่มก็มีความระมัดระวังมากขึ้น

กิจกรรมที่เราได้พบว่ามีลักษณะการเรียนรู้ของชาวบ้าน เขาจะเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ผ่านการลองผิดลองถูก เมื่อผิดพลาดเขาก็ลองทำใหม่ สรุปบทเรียนและหาวิธีการไม่ให้เกิดการผิดพลาดซ้ำอีก

มีภาพหนึ่งที่ประทับใจมากคือ แม่ท่วนซึ่งอายุมากแล้ว หลังจากที่คนหนุ่ม ๆ ข้ามไปเกือบหมด ปรากฏว่าแม่ไม่ยอมไป บอกว่าแม่ข้ามไม่ไหวแม่ยอมตาย แล้วแกก็วิ่งไปชนเชือกฟางซึ่งสมมุติว่าเป็นสายไฟฟ้า ปรากฏว่า ทั้งกลุ่มไม่ยอม ช่วยกันพูดจนกระทั่งแกยินยอมข้าม และในที่สุดก็ข้ามไปได้อย่างปลอดภัย

วันที่ ๑๒-๑๓ เนื้อหาที่เราวางกันไว้ที่แรกเป็นเรื่องของชุมชนกับเรื่องยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

แต่หลังจากที่ผ่านวันที่ ๑๒ ซึ่งพูดถึงเรื่องชุมชน เนื้อหาเป็นเรื่องของการเป็นผู้นำ การจัดสรรแบ่งบทบาทหน้าที่กันภายในชุมชน กระบวนการจัดสรร เรื่องเป้าหมายร่วม เรื่องหญิงชาย รวมทั้งตรวจ

๑๑

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามันเป็นแหล่งที่เหมาะสมสำหรับไปรยหวานเมล็ดพันธุ์แห่งพุทธะ เพราะคนเหล่านั้นมีทุกข์ พวกเขาจึงง่ายที่จะมองเห็นทุกข์ และพร้อมเสมอที่จะเรียนรู้หนทางดับทุกข์ รออยู่ที่แต่พระคุณเจ้าทั้งหลายว่าท่านจะมีความกล้าหาญพอที่จะเข้าไปประกาศวิถิแห่งการดับทุกข์หรือไม่เท่านั้น

๑๑

สออสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาวันที่ ๑๓ จึงมาเน้นที่เรื่องการสร้างชุมชนแทนที่จะเน้นเรื่องยุทธวิธี เพราะเห็นว่าการที่ชุมชนแม่มูลจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับความเป็นชุมชนของคนในชุมชน รวมไปถึงการที่พวกเขาจะอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนก็ขึ้นอยู่กับว่าจะอยู่กันเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้มากน้อยแค่ไหน ดังนั้นกิจกรรมวันนี้จึงเน้นลงไปไปที่การสร้างชุมชนเป็นหลัก โดยให้บททวนข้อดีข้อดีของชุมชนในปัจจุบัน หลังพิจารณาร่วมกันว่า อยากให้ชุมชนเป็นอย่างไร และจะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น ไม่อยากให้เกิดความแตกแยกเกิดขึ้นในชุมชนนั้นจะต้องทำอย่างไร รวมไปถึงการลงบททวนประสบการณ์การต่อสู้ในอดีตอีกด้วย

เมื่อคุณเฝ้ากับเวลาแล้วจะเห็นว่ามันมากเหลือเกิน แต่เราก็เรียนรู้กันอย่างตั้งใจเห็น้อย่างสนุก

หลักธรรมที่ใช้ในการอบรมนั้นประกอบด้วย สาราณียธรรม ๖, ภาวนาหรือพัฒนา ๔, หลักอริยสัจ ๔, อิทัปปัจจยตา โดยแฝงเข้าไปในรูปแบบของกิจกรรมบ้าง ใช้เป็นกรอบในการคิดบ้าง เป็นกรอบในการพิจารณาปัญหาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและค้นหาทางออกจากปัญหานั้น

เป็นต้นว่า ใช้กรอบภาวนาหรือพัฒนา ๔ คือ กาย คีล จิต ปัญญา ไปตรวจสอบชุมชนแม่มูลว่ามันยี่นว่ามีการพัฒนาหรือภาวนาครบทั้ง ๔ ด้านหรือไม่ มีด้านใดบ้างที่มีปัญหาเช่น ทางด้านกาย (วัตถุ, ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏ) อะไรบ้าง ปัญหาเช่นเรื่องชยะหรือเรื่องสุขภาพอนามัยมีหรือไม่ หรือการใช้อิทัปปัจจยตามาวิเคราะห์ปัญหา ว่าแต่ละปัญหาที่ปรากฏนั้นมีอะไรเป็นสาเหตุบ้าง และในแต่ละสาเหตุนั้นมันมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกันอย่างไร

ทั้งนี้รวมถึงก่อนและหลังทำกิจกรรมในแต่ละช่วง จะมีการทำสมาธิร่วมกันสั้น ๆ ไปตลอดการอบรมทั้งสองคอร์ส

อย่างไรก็ตามการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เป็นวัตถุประสงค์หลักอันหนึ่งของเราอยู่แล้ว

นภาคกลาง คินเป็นกิจกรรมที่ทั้งวิทยากรและผู้เข้าอบรม ทำร่วม

กับชาวบ้านทั้งหมดในชุมชนแม่มูล มันยี่นที่เวทีใหญ่ ผู้มาชุมนุมได้มาร่วมกิจกรรมกันคับคั่ง กะโดยสายตาบางวันอาจถึง ๕๐๐ คน หรือมากกว่า กิจกรรมประกอบด้วยการสวดมนต์แปล ทำสมาธิ และปวารณาธรรมสั้น ๆ จากนั้นก็เป็นการแสดงของกลุ่มพื้นฐาน มีทั้งการร้องเพลงหรือกระทั่งรำวงเป็นที่ครึกครื้น โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่และคนที่เ็นพ่อบ้านแม่เรือนจะถูกใจกับกิจกรรมนี้เป็นพิเศษ อาจเป็นเพราะว่าโดยปกติเวทีใหญ่ถูกปลุกเร้าอยู่ด้วยเสียงเพลงเพื่อชีวิตตลอดมา

เพลงเพื่อชีวิตนั้นแม่คนแก่จะฟังได้คงไม่กินใจเท่าไรนัก พอได้โอกาสสราหมอลำเพื่อชีวิตบ้าง เพลงเพื่อชีวิตก็ทำอะไรไม่ได้เอาทีเดียว

ในตอนค่านั้น มีบรรยากาศอยู่ ๒ แบบ คือทั้งสงบจากการสวดมนต์ทำสมาธิและฟังธรรม และรื่นเริงจากการแสดงของแต่ละกลุ่มพื้นฐาน แม้ว่าบางวันจะต้องทำกิจกรรมกันกลางสายฝนที่โปรยเม็ดลงบาง ๆ ไม่รู้ว่าจะเทโครมลงมาเมื่อไหร่ชาวบ้านก็ยังกรำฝนกันอย่างไม่วุ่นแกรง

มีเสียงสะท้อนมาทั้งจากเวทีกลางและจากผู้เข้าอบรมว่า หลังจากที่เราเข้าไปแล้วบรรยากาศในที่ชุมนุมเปลี่ยนไปค่อนข้างมาก จากที่มีแต่ความร้อนรุ่ม ก็มีบรรยากาศของความสงบแผ่ปกคลุม

โดยส่วนตัวข้าพเจ้าเห็นว่า แม้ผู้ชุมนุมจะถือหลักสันติวิธีในการเรียกร้องในการชุมนุม แต่สันติอันแท้จริงจะบังเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหาก

หากใจของผู้ชุมนุมยังมีแต่ความ
เร่าร้อน มีความโกรธ ดังนั้นจะทำ
อย่างไรเราก็มีความสงบหรือมี
ศานติอย่างแท้จริงบังเกิดขึ้นในใจ
ของเราแต่ละคนได้

อีกคอร์สหนึ่งก็คือ **ศาสนากับ
การออกจากลัทธิบริโภคนิยม** ที่จัด
ต่อจากคอร์สแรก คือเริ่มในวันที่
๑๔-๑๕

ผู้เข้าอบรมชุดแรกบางตาไป
มากเพราะต้องไปดำเนิน ในสัปดาห์
จะมีการผลัดเวรกันเพื่อไปช่วย
ดำเนินของชาวบ้านในระแวกนั้น
ตามแต่ใครจะขอให้ช่วย รวมแล้ว
ทั้งคนเก่าและใหม่ก็พาเข้าไปเกือบ
หกสิบคนเช่นเดิม

แม้คนจะมากแต่เราก็ไม่
สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มได้
เนื่องด้วยต้องการความเป็น
เอกภาพของเนื้อหาและเวลาก็มี
น้อย

เช้าของวันที่ ๑๔ ซึ่งเป็นวันแรก
ก็พาไปชมตลาดช่องเม็กโดยให้
ประเด็นศึกษาไป ๔ ประเด็น คือ
ให้ดูพฤติกรรมที่ฟุ่มเฟือย, สิ่ง-
แวดล้อมที่ดูคล้าย ๆ กันไปหมด
ไม่ว่าจะเป็นสิ่งปลูกสร้าง ร้านค้า
ของใช้, สินค้าที่ส่งเสริมลัทธิบริโภคนิยม, ความแตกต่างแบบตรงข้าม
(ชนิดข้าวกับดำ) ระหว่างตลาด
ช่องเม็กกับชนบท, วัตถุประสงค์ก็
เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้สัมผัสกับ
สถานที่ที่ได้รับอิทธิพลของบริโภคนิยมอย่างเต็มที่

ถ้าได้เห็นคุณตาคุณยายหนีบ
สมุดถือปากกา ด้วยท่าที่เยี่ยงนัก
ศึกษา เดินไปมาเป็นกลุ่ม ๆ ใน
ตลาดช่องเม็กด้วยตาตนเอง

รับรองว่าคุณคงอดยิ้มไม่ได้เป็นแน่

ในช่วงบ่ายหลังจากมีการนำ
เสนอใน ๔ ประเด็นที่ได้ไปศึกษา
มาแล้ว ก็เป็นช่วงของการหาคำ
นิยามของคำว่า บริโภคนิยม ซึ่ง
มีปัญหาอยู่บ้างเพราะชาวบ้านไม่
คุ้นเคยกับศัพท์คำนี้ แต่พวกเขาก็
สามารถนิยามมันออกมาได้เช่น
นิยมสิ่งไม่มีประโยชน์, ใช้จ่ายเกิน
จำเป็น, ใช้จ่ายนอกเหนือปัจจัย ๔,
หลงเชื่อโฆษณา, เหน็ดตามแฟชั่น
 เป็นต้น

จากนั้นจึงมองดูผลกระทบอัน
เกิดมาจากลัทธิบริโภคนิยมโดย
ใช้กรอบการพัฒนาใน ๔ ระดับ
คือ การพัฒนาทางกาย(กายภาพ)
ทางศีล(ความสัมพันธ์หรือกรอบ
ระเบียบทางสังคม) จิต และทาง
ปัญญา

เป็นการสอบถามว่าเมื่อบริโภคนิยม
เข้ามาจะมีอิทธิพลในสังคมแล้ว
ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง มีข้อ
ดีข้อเสียอย่างไร

วันที่ ๑๕ มีการวิเคราะห์ราก
เหง้าของบริโภคนิยม วิเคราะห์สื่อ
โฆษณาโดยใช้หลักตัดงา ๓ ให้
มองเห็นว่า การที่ผู้คนเกิดค่านิยม
ในการซื้อสินค้านั้น จู ๆ เขาเกิด
ต้องการขึ้นมาเอง หรือถูกกระทำ
ให้เกิดความต้องการขึ้น รวมถึงมี
การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจาก
ลัทธิบริโภคนิยมที่มีต่อชุมชน รวม
ทั้งเรียนรู้กลวิธีที่จะออกจากลัทธิ
บริโภคนิยมโดยใช้กรอบวิธีสัง
เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์

!! ละแล้วเมื่อพิธีปิดมาถึงก็
ทำกันที่ข้างลำน้ำมูลนั่นเอง

ทั้งวิทยากรและผู้เข้าอบรมยืนจับ
มือกันเป็นวงกลม โดยคุณกฤษดา
เชอแจกไม้เล็ก ๆ คนละท่อน บอก
ว่าใครอยากจะละเลิกสิ่งใดก็ได้
(ในสิ่งที่คิดว่าสมควรจะเลิก) หรือ
ใครอยากจะทำอะไรหรืออยากจะทำ
ขอคุณใครก็ได้หลังจากที่พูด
เสร็จให้เอาไม้สั้นไปวางไว้ที่ตรง
กลางวง

หลังจากที่ยืนกันนั่งยวบ ๆ อยู่พัก
หนึ่ง พอใหญ่คนหนึ่งก็เดินออก
มา ชูไม้สั้นแล้วประกาศว่า

“ผมจะเลิกกินเหล้า!”

แล้วแกก็วางไม้ท่อนนั้นไว้เป็น
คนแรก หลังจากนั้นก็แกเดินกลับไป
ก็มีคนประกาศเลิกเหล้า เลิกบุหรี่
เลิกใช้ของที่ฟุ่มเฟือยตั้งขึ้นมาเป็น
ระยะ

แม้จะเหนื่อยแสนเหนื่อยต้อง
เตรียมงานกันดึกดื่น กว่าจะได้
นอนก็เที่ยงคืนตีหนึ่ง แต่ก็ภูมิใจ
กับงานที่ได้ทำ มีความสุขลึก ๆ
เมื่อเห็นชาวบ้านกระตือรือร้นใน
การเรียนรู้

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ที่นั่น เป็นแหล่ง
ที่เหมาะสมสำหรับไปรยหว่านเมล็ด
พันธุ์แห่งพุทธะ เพราะคนเหล่านั้น
มีทุกข์ พวกเขาจึงง่ายที่จะมองเห็น
ทุกข์ และพร้อมเสมอที่จะเรียนรู้
หนทางดับทุกข์ รออยู่ก็แต่พระ-
คุณเจ้าทั้งหลายว่าท่านจะมีความ
กล้าหาญพอที่จะเข้าไปประกาศวิधि
แห่งการดับทุกข์หรือไม่เท่านั้น ฯ

ประชุมใหญ่เสขิยธรรมประจำปี ๔๒

กลุ่มเสขิยธรรม กับการฟื้นฟูคณะสงฆ์ :

ความสำเร็จและความล้มเหลว ของกลุ่มเสขิยธรรม

กองสารคดีการ

การประชุมประจำปีกลุ่มเสขิยธรรมทุกครั้งที่ผ่านมา พระสมาชิกละหลายท่านบ่นว่าไม่ค่อยได้เนื้อหาสาระมากนัก มาในปีนี้เป็น (๖-๙ มิ.ย. ๔๒ ที่หอฉันพุทธมณฑล) มีเสียงแพร่งพรายออกมาว่ากิจกรรมต่าง ๆ ค่อนข้างดีมีสาระน่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการระดมความคิดเห็นความสำเร็จความล้มเหลวของกลุ่มเสขิยธรรม, เสวนาในประเด็น **สถานการณ์พุทธศาสนาในประเทศไทย และการระดมภาพฝันพุทธศาสนาในอนาคต**

วันแรกของการประชุมนั้น ประเดิมด้วยการระดมความคิดเห็น เหตุปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มเสขิยธรรม พอจับสาระต่าง ๆ ที่ทางพระสมาชิกระดมออกมาหลายประการด้วยกัน แต่ที่สำคัญและถือเป็นหัวใจของกลุ่มเสขิยธรรมได้แก่ การ

สร้างกระบวนการเรียนรู้แก่บุคคลอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายพระรุ่นใหม่ขยายออกไปในวงกว้าง

ทั้ง ๒ ประการเป็นความสำเร็จที่ซ่อนอยู่ท่ามกลางปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของสมาชิกที่อยู่ห่างไกลกัน แต่ละท่านมีงานมากขาดความเป็นองค์กร ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มไม่มีพลังที่จะก่อตัวขึ้นมาเป็นกระแสใหญ่ในระดับสังคม ตลอดไปจนถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มและแผนงานที่ไม่ชัดเจน ล้วนแต่เป็นปัญหาที่ทางกลุ่มไม่สามารถแก้ไขได้

แต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ก็ยังมีความสำเร็จให้เราเห็นกันอยู่บ้างพอสมควร

● **สถานการณ์พุทธศาสนาในประเทศไทย**

ในวันถัดมาของการประชุมใหญ่ คุณธรรมเกียรติ กันอริ ได้มาพูดถึงสถานการณ์พุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งพอสรุปได้ ๓ ประเด็นใหญ่ ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ ประเด็นปัญหาศาสนบุคคล โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ของการบวชในปัจจุบัน คุณธรรมเกียรติมองว่าน้อยคนนักที่ใฝ่ฝันอุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนา พอบวชเข้ามาจะไปหลงติดครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนมากกว่าที่จะย้อนกลับไปหาพระธรรมวินัย จึงทำให้ประเพณีปฏิบัติวิปัสสนาผิดเพี้ยนไปจากคำสอนของพระพุทธเจ้า จนเกิดลัทธิและเกจิอาจารย์ต่าง ๆ มากมาย นำฆราวาสไปในทางความเชื่อมงายไม่เป็นกุศล

ในประเด็นศาสนบุคคลนี้ คุณธรรมเกียรติชี้ชัดลงไปถึงสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การศึกษาคณะสงฆ์ คุณธรรม-

เกียรติมองว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาคนสู่ความเป็นนิรสภาพ แต่ที่ไม่สามารถทำได้ในปัจจุบันนี้มีสาเหตุมาจากปัญหาการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ที่ไม่มีความหลากหลาย ไม่เหมาะกับจริตของแต่ละคนและกลุ่มเป้าหมาย การศึกษาปัจจุบันเน้นการแข่งขัน ท่องจำ ไม่ได้รู้หลักธรรมที่ลุ่มลึกแต่ประการใด

นอกจากนั้น คุณธรรมเกียรติยังโยงไปถึงประเด็นการปกครองคณะสงฆ์ที่ไม่อำนวยประโยชน์ใด ๆ กับการศึกษาแต่อย่างใด นับวันยิ่งไร้ประสิทธิภาพลงไปทุกที ด้วยเหตุนี้คุณธรรมเกียรติ จึงได้เสนอทางออกด้วยการปฏิรูปคณะสงฆ์ จัดโครงสร้างระเบียบแบบแผนการบริหารงานใหม่ โดยถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก

● พุทธศาสนาในอนาคต

ในวันสุดท้าย พระสงฆ์ได้ร่วมกันคาดการณ์ถึงสภาพพุทธศาสนาในอนาคต ส่วนใหญ่ออกมาทางลบว่า อนาคตพุทธศาสนาจะมีลักษณะต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้น พระสงฆ์มีภรรยาและออกมาทำธุรกิจเอง ฯลฯ บางท่านเตลิดออกไปถึงขั้นว่ามีผู้รับจ้างบวช และจัดหาผู้หญิงมาบริการที่วัดก็มี ฯลฯ

แต่ปัญหาร้ายแรงที่ทางกลุ่มสรุบนั้น พอแยกออกมาเป็นประเด็นใหญ่ได้ ๖ ประการด้วยกันกล่าวคือ สถาบันสงฆ์ล่มสลาย, เกิดลัทธิธรรม

ปฏิรูป, พุทธบริษัทแตกแยก, มีพระอสังฆิฆมาก, นำศาสนามาเป็นสินค้า และพระธรรมวินัยถูกบิดเบือน ซึ่งทั้ง ๖ ประการที่กล่าวมานั้นในสภาวะการณ์ปัจจุบัน บางประเด็นเราเริ่มเห็นเด่นชัดมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกรณีสันตโศกและกรณีปัญหาสำนักวัดพระธรรมกายในขณะนี้ เป็นที่ประจักษ์ชัดให้เราตระหนักว่า ถ้านิ่งนอนใจไม่รีบปรับปรุงแก้ไขในปัจจุบัน วันข้างหน้าพุทธศาสนาก็จะสูญหายจากสังคมไทย กลายเป็นลัทธิธรรมปฏิรูปไปในไม่ช้า

● เครือข่ายเพื่อน พางเส้นสุดท้ายที่ไม่ขาดสาย

ช่วงสุดท้ายของการประชุมใหญ่ เสมือนหนึ่งเป็นสายใยที่ร้อยรัดสมาชิกทุกคนเข้าหากัน แม้จะเสร็จจากภารกิจที่มาปะทะสังสรรค์แล้วในวันเวลานี้ก็ตาม แต่สิ่งที่เหลืออยู่ในความทรงจำของทุกคนคงไม่ใช่คำพูดที่เลือนหายไปกับกาลเวลาแน่ หลายท่านที่พยายามลากสายใยบนผืนกระดาษสีขาวไปเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นที่ตนอยากรู้จัก และอยากทำงานด้วย เป็นประจักษ์พยานยืนยัน

ให้สมาชิกหลายท่านว่า เรายังมีเพื่อนอีกมากมายที่

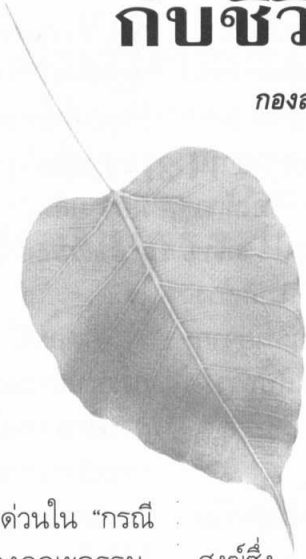
ทำงานอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ กระจายไปทั่วทุกภูมิภาค การย่อภาพให้เห็นความสัมพันธ์กันและกันบนผืนกระดาษสีขาวช่วยให้เราเห็นภาพความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเสถียรธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ที่ผ่านสมาชิกแต่ละท่านซึ่งทำงานในชนบทห่างไกลมีความสัมพันธ์กันอย่างไร และความสัมพันธ์นั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

คำตอบนี้ จะสัมผัสได้ก็โดยการนำเอาแผนงานการส่งเสริมการศึกษาทางโลกและทางธรรม การบริหารงานของกลุ่มแนวราบ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้กับบุคคล ชุมชน การสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนจรรยาบรรณระเบียบของกลุ่มฯ ซึ่งระดมกันในช่วงสามสี่วันของการประชุมประจำปีมาปฏิบัติจริงเท่านั้นจึงจะสัมฤทธิ์ผล.

การภาวนา กับชีวิตพรหมจรรย์

กongsaranyika

ความเป็นมา

ด้วยภารกิจเร่งด่วนใน “กรณีธรรมกาย” ของคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา(ศพพ.) และกลุ่มเสขิยธรรม นับแต่เดือนพฤษภาคม ตลอดจนการประชุมใหญ่ประจำปี ๒๕๔๒ ของกลุ่มเสขิยธรรมในเดือนมิถุนายนที่ผ่านมา เป็นสาเหตุให้การอบรมตามหลักสูตรเสขิยธรรมวิทยาลัย ครั้งที่ ๓ นี้ ต้องเลื่อนมาถึงสองครั้ง ทำให้พระนิสิตหลายรูปที่มีงานในความรับผิดชอบค่อนข้างมาก ไม่สามารถเข้าร่วมการอบรมครั้งนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในที่สุดก็สามารถจัดขึ้นได้ ในระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ณ ศีลนาครมสวนเมตตาธรรม อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ครั้งนี้มีกลุ่มพุทธศาสนิกศึกษา ซึ่งศึกษาและปฏิบัติธรรมอยู่ในสถานที่แห่งนั้นเป็นคณะวิทยากร และมีพระนิสิตจากทั่วประเทศเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๒๖ รูป

วัตถุประสงค์

แม้ว่าเสขิยธรรมวิทยาลัยจะมีการจัดอบรมเพื่อถวายเป็นความรู้และประสบการณ์ให้กับพระเป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดิมมาแล้วสองครั้ง (ในหลักสูตรอื่น ๆ) แต่วัตถุประสงค์พื้นฐานของหลักสูตร “การภาวนากับชีวิตพรหมจรรย์” ก็ยังคงอยู่ที่การสร้างความเป็นกัลยาณมิตร (ทั้งต่อพระธรรมวินัยและเพื่อนสหพรหมจารี) เป็นพื้นฐาน เสริมด้วยการเจริญสมาธิภาวนาที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงาน, การส่งเสริมและให้กำลังใจต่อผู้บวชใหม่ ในการใช้ชีวิตนักรบอย่างสงบเย็นและเป็นประโยชน์ ตลอดจนการฝึกการใช้กรอบ-วิธีคิดแบบพุทธในการวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการแก้ปัญหาทั้งระดับปัจเจกและสังคม

แต่อย่างไรก็ตาม หลักสูตร “การภาวนากับชีวิตพรหมจรรย์” ก็ยังถือว่าอยู่ในขั้นทดลองเท่านั้น จนกว่าจะสามารถหาข้อสรุปที่ลง

ตัวได้ในที่สุด จึงจะขยายออกเป็นระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูงต่อไป

แนวคิด-กระบวนกร

แนวคิดหลักของการอบรมครั้งนี้ คือความพยายามที่จะประสานหรือเชื่อมโยงไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เข้าด้วยกัน โดยการนำหลักธรรมพื้นฐาน เช่น สาราณียธรรม อปริหานิยธรรม มาให้กลุ่มเป้าหมายได้ปฏิบัติจริงผ่านกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็นำเสนอหลักธรรมสำคัญที่เป็นกรอบ-วิธีคิดแบบพุทธ เช่น ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ และอิทัปปัจจยตา ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย(แบบเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้ตอบซักถามได้ทันที ในลักษณะการสื่อสารหลายทาง) การทำกิจกรรมเสริมความเข้าใจ ตลอดจนการร่วมกันวิเคราะห์จากกรณีตัวอย่างที่ใกล้ตัวในชีวิตจริง ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ผ่านประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมประกอบกับการปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็น

พื้นฐานและแนวทางการ
อบรมตลอดกระบวนการ

ผลที่ได้รับ

จากการประเมินผลโดย
แบบสอบถามและการนำ
เสนอโดยตรง พบว่ากลุ่ม
เป้าหมายจำนวน ๒๖ รูป
ส่วนใหญ่พอใจต่อกระบวนการ
โดยรวม ทั้งด้านรูปแบบ
และเนื้อหา ในส่วนของการ
เรียนรู้ความเป็นมาในชีวิต
(สายธารชีวิต) การแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ในชีวิต
พรหมจรรย์ การได้ทดลอง
ปฏิบัติสมาธิภาวนาอย่าง
ต่อเนื่อง(วิเวก) และการ
ประยุกต์ศาสนธรรมกับชีวิต
และสังคม โดยเฉพาะอย่าง

ริมน้ำภายในคีลมนาครม สถานที่อบรมฯ ครั้งนี้

ยั้งการใช้กิจกรรมเสริมความเข้าใจ
ในหลักธรรมที่สำคัญ (ปฏิจจ-
สมุปาบท, อริยสัจ และอิทัปปัจจ-
ยตา) แต่สำหรับภาคบรรยาย
หลักธรรมสำคัญ ในการประเมิน
ผลมีกลุ่มเป้าหมายหลายท่านเสนอ
ให้เพิ่มเวลาและโอกาสในการแลกเปลี่ยน
ทั้งระหว่างกลุ่มเป้าหมาย
และกับผู้บรรยาย ทั้งนี้ เพื่อความ
กระจำงและหาข้อสรุปความเข้าใจ
(หากจะจัดในครั้งต่อไป)

สำหรับในด้านกิจวัตรและ
กิจกรรมประจำวัน แม้ว่าจะมีผู้พอ
ใจต่อวิถีชีวิตอันเรียบง่าย (ฉันมือ
เดียว-ในบาตร, ทำวัตรเช้า-เย็น และ
ร่วมกันปฏิบัติสมาธิภาวนา) ใช้การ
ตรวจสอบและดูแลกันเองโดย
สังฆะ(ใช้กลุ่มพื้นฐานรับผิดชอบ
งานส่วนรวม ร่วมกันกำหนดข้อ

ตกลง-ข้อควรปฏิบัติ ฯลฯ) แต่ก็มี
จำนวนไม่น้อยที่เห็นว่า ระยะทาง
การบิณฑบาตไป-กลับ รวม ๖
กิโลเมตรนั้นไกลเกินไป.

ปัญหาและอุปสรรค

กลุ่มเป้าหมายจำนวน ๒๖ รูป
มาจากหลายภูมิภาค(ภาคตะวันออก
ออกเฉียงเหนือ, ภาคกลาง,
กรุงเทพฯ และภาคตะวันตก) มี
ความหลากหลายและความแตก
ต่างกันค่อนข้างมาก ทั้งด้านการ
ศึกษาทางโลกและทางธรรม
(ประถมปีที่ ๔ - ปริญญาโท, ไม่เคย
เรียนนักธรรม - นักธรรมเอก,
มหาเปรียญ) ระยะเวลาการบวช
และอายุ (อุปสมบทได้ ๓ เดือน -
๑๓ พรรษา, อายุ ๒๓ - ๔๑ ปี)
ตลอดจนประสบการณ์พื้นฐานใน

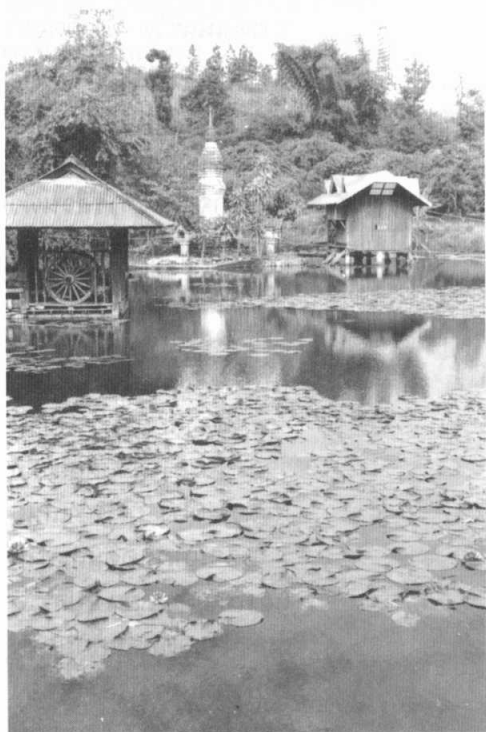
การดำเนินชีวิต อันเกิดจาก
ฐานะทางเศรษฐกิจและ
อาชีพก่อนอุปสมบท(อาชีพ
ทำนา, กรรมกร, ค้าขาย,
ทำธุรกิจ, กิจการส่วนตัว
ตลอดจนผู้ที่เริ่มชีวิตนักบวช
ตั้งแต่เป็นสามเณร) ทำให้
มีความแตกต่างทางด้าน
ศักยภาพในการเรียนรู้
การแสดงออก การมีส่วนร่วม
ร่วม และการตอบสนองต่อ
กิจกรรมต่าง ๆ ที่นำเสนอ
ตลอดจนทัศนคติและท่าที
ในการแลกเปลี่ยน อุปสรรค
เหล่านี้จะลดทอนศักยภาพ
โดยรวมและกำลังใจของ
กลุ่มเป้าหมาย ตลอดจน
กระทบต่อความสัมพันธ์ที่ดี
กับวิทยากรได้โดยง่าย เมื่อ

มีการสอบถามผลการเรียนรู้ หรือ
พยายามให้เกิดการแลกเปลี่ยนใน
กลุ่มใหญ่

ที่กล่าวเช่นนี้มีได้หมายความว่า
ในเชิงเปรียบเทียบ ในลักษณะดี/
ด้อย หรือวัดในเชิงปริมาณ มาก/
น้อย แต่กล่าวในบริบทของการ
ปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เอื้อต่อกระบวนการ
เรียนรู้ ในเวลาและสถานที่
เดียวกันของกลุ่มเป้าหมาย ทั้ง
ระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

ข้อสังเกตบางประการ

กลุ่มเป้าหมายเกือบทั้งหมด
มีทัศนคติและความตั้งใจที่ดีต่อ
การบวช ประสงค์ที่จะทำตัวให้เป็น
ประโยชน์ทั้งต่อคณะสงฆ์และ
ประชาชน ด้วยการใช้ความรู้ความ
สามารถเท่าที่ตนมีอยู่ ส่วนใหญ่

ศาลากลางน้ำในศีลมหาครม

มีความสนใจใฝ่รู้และตื่นตัวต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีทำที่อ่อนน้อม ถ่อมตน แต่พร้อมที่จะแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น(โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในกลุ่มย่อย)

ส่วนใหญ่รับรู้ถึงความเลื่อมใสของคณะสงฆ์ทั้งในฐานะสถาบันและระดับบุคคล หลายรูปมีทำที่ต่อต้านต่อความไม่ถูกต้องที่ตนเคยพบหรือเคยรับรู้มาในวัดหรือในคณะสงฆ์ อีกทั้งยังมุ่งหวังที่จะมีโอกาสแก้ปัญหาหรือมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับฝ่ายต่าง ๆ หลายรูปยอมรับว่าการศึกษาในคณะสงฆ์นั้น ยากที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน อีกทั้งโครง

สร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ก็มีได้อนุเคราะห์ต่อการเจริญสมณธรรม ตลอดจนการทำงานเพื่อส่วนรวมทั้งภายในวัด, งานชุมชน หรืองานสังคม ทั้งนี้เพราะ

การเติบโตของตำแหน่งหน้าที่หรือสมณศักดิ์ภายในคณะสงฆ์สัมพันธ์อยู่กับอำนาจและผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่

ทุกรูปกล่าวตรงกันว่า การที่มีโอกาสได้พบเพื่อนสหธรรมิก ได้ร่วมเรียนรู้และปฏิบัติสมาธิภาวนา ตลอดจนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคในชีวิต นักบวชเช่นในการอบรมครั้งนี้ (หรือลักษณะนี้) นับได้ว่าทำให้เกิดกำลังใจในการเรียนรู้ การฝึกฝนตนเอง และการทำงานเพื่อส่วนรวม อีกทั้งยังจะเป็นโอกาสให้พบเพื่อนร่วมงานที่มีแนวความคิดตรงกัน ซึ่งจะสามารถร่วมงานกันได้ในอนาคต.

ตารางการอบรม “การภาวนากับชีวิตพรหมจรรย์”

	เช้า (๙.๓๐ - ๑๑.๓๐ น.)	บ่าย (๑๓.๓๐ - ๑๖.๐๐ น.)	ค่ำ (๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐ น.)
๒๐ ก.ค.			แนะนำตัว
๒๑ ก.ค.	สมาธิภาวนาในอิริยาบถทั้ง ๔ ทฤษฎี-ปฏิบัติ	ปฏิบัติร่วมกัน / แยก	สรุป - ตอบปัญหา
๒๒ ก.ค.	วิเวก		
๒๓ ก.ค.	สรุปภาคปฏิบัติ	สายธารแห่งชีวิต	
๒๔ ก.ค.	ปฏิจสงมุปบาท - ชีวิตพรหมจรรย์	วิเคราะห์ / แลกเปลี่ยน	ชีวิตพรหมจรรย์
๒๕ ก.ค.	อริยสัง-อทัปปัจจยตา	การประยุกต์ศาสนธรรม กับชีวิตและสังคม	ปิด

แขงแขวในดงขมึน

โดย...คมขวาง

❖ เป็นความอัปยศอดสูครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ สำหรับสังฆมลทิน เอ๊ย!!! สังฆมณฑลยุคนี้... ยุคที่ ขุนนาง/เศรษฐีพระ นั่งหน้าสลอน ยุคที่องค์สังฆปริณายกปฏิบัติเสฐพระวินิจนัย ยุคที่ชาวพุทธไทยปล่อยคนจัญไรอ้างตัวเป็น “ต้นธาตุต้นธรรม” ถึงขนาดประกาศกับสาวกว่าตนเป็น “บรมพุทธ” มีเจ้าชายสิทธัตถะกับหลวงพ่อดมมาปูทางไว้ให้... ก็แทบไม่มีอะไรเกิดขึ้น(นะจ๊ะ!!!).

❖ คาถาบทสำเร็จรูปอีกหลายบท (สำหรับการเดินธรรมาปฏิบัติของธรรมกาย) ยังหาช่องสวดไม่ได้ปล่อยให้เรื่อง “รับเงินจากศาสนาอื่นมาทำลายพุทธ” ซ้ำซากบนกระดานเขียนหมึกรายวันชื่อพิมพ์ไทยยัดเยียดมาจนหาแง่มุมใหม่ ๆ “เล่นข่าว” ลำบากขึ้นทุกที นี่แหละครับ... กรรมเวรของพวกรับจ้างเขียน.

❖ ประเด็น “ความเป็นกลาง” กับประเด็น “เสรีภาพ” ในกรณีธรรมกาย นับได้ว่าทำลายคุณภาพของแวดวงวิชาการไทยเป็นอย่างดี เป็นโอกาสอันดีที่สังคมจะได้เห็นกันว่า... ภายใน “กระดองแข็ง” ที่หุ้มห่อนักวิชาการและสถาบันทางวิชาการอยู่นั้นเป็น “ตัวเต่า” หรือแค่ “ขี้เต่า”.

❖ จบลงแล้วด้วยดี... ครับ!! หมายถึงการประชุมใหญ่กลุ่มเสขิยธรรมปีนี้ แม้จำนวนผู้เข้าร่วมจะไม่มากนัก แต่ถือได้ว่าเป็นแกน

เป็นแกนทั้งสิ้น เพราะสมาชิกรุ่นก่อตั้งมาเกือบพร้อมหน้า รุ่นกลางก็ยังคงคึกคัก ขณะที่รุ่นใหม่ ๆ (ผลิตผลจากโครงการศาสนทายาทและเสขิยธรรมวิทยาลัย) ก็ไฟแรงล้วนแล้วแต่มีคุณภาพและพร้อมที่จะก้าวไปด้วยกัน สู่จุดหมายที่มุ่งหวัง.

❖ เป็นใหญ่เป็นโตกันไปก็มาก ทั้งด้านสมณศักดิ์และตำแหน่งหน้าที่การงาน นำปลื้มใจที่ท่ายังไม่ลืมนวันคืนเก่า ๆ ที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาใน “เสขิยธรรม” ทั้งที่เป็นโฆษกมหาเถรสมาคม, รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์, เจ้าคณะอำเภอ, ตำบล, เจ้าอาวาส ฯลฯ.

❖ กิจกรรมหนึ่งของการประชุมใหญ่ ก็คือการร่วมกันคาดการณ์ถึงสภาพพระพุทธรูปศาสนาในอนาคตอีก ๒๐ ปีข้างหน้า โดยมองจากข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ครับ... ปัจจุบันที่มีวัดพระธรรมกาย มีการค้าเครื่องราง-วัตถุอัปมงคล มีการมรดกศาสนา มีมหาเถรสมาคม มีพระเจ้าลั้ว/ขรัว-ลมี... ฯลฯ ผลที่ออกมาจากข้อสังเกตของพระ, แม่ชี และฆราวาส เมื่อผ่านทวารวิเคราะห์แล้วนั้น เกินกว่าที่ “คนขวัญอ่อน” จะรับได้ ไม่ต้องแปลกใจที่เสียงเรียกร้องให้ “ฟื้นฟูพระศาสนา-ปฏิรูปคณะสงฆ์” จะดังกระหึ่มขึ้น.

❖ แนวคิดการประสานงานโดยตรงในระดับภาคของ “กลุ่มเสขิ-

ยธรรม” ที่พูดกันมานาน น่าจะเป็นจริงได้เสียที อยู่ที่ว่าพันธสัญญาที่ให้ไว้ต่อกันจะได้รับการสานต่อแค่ไหน และจะเป็นรูปธรรมได้สักเพียงใด ความหวังคงอยู่ที่กลุ่มแกนของแต่ละภาคและผู้ประสานงาน ..แหะ ๆ ..ว่าจะเขียน “เรือเกลือ” เข้าท่า... หรือออกทะเล.

❖ ผลต่อเนื่องจากการประชุมใหญ่ “กลุ่มเสขิยธรรม” ที่กำลังส่งผลกระทบกว้าง ก็คือ แนวคิดการฟื้นฟูคุณะสงฆ์ของท่านเจ้าคุณอาจารย์ “พระศรีปริยัติโมลี” ที่สื่อมวลชน, นักวิชาการ, นักการเมืองและผู้เกี่ยวข้องกำลังให้ความสนใจกันเป็นพิเศษ ก็มีทั้งที่ให้กำลังใจและหมั่นไล่ละครับ...ธรรมดา!!?!!.

❖ หนึ่งในมติของที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานเสขิยธรรมชุดใหม่ครั้งแรก เมื่อ ๒ ก.ค. ๒๕๕๒ ก็คือ... ประกาศเจตนารมณ์อย่างเป็นทางการว่าจะร่วมมือกับ “เครือข่ายปกป้องพระธรรมวินัย” ทั้งเรื่องการฟื้นฟูพระศาสนา-ปฏิรูปคณะสงฆ์ และการเคลื่อนไหวทวารณวัดพระธรรมกาย ครับ... ก็เป็นการปฏิบัติหน้าที่พุทธบริษัทนั่นเอง ไม่น่าแปลกใจอะไร!!!.

❖ นี่ลีแปลก!!! กรณีที่วัดพระธรรมกายประกาศจะทอดผ้าป่าวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศนับหมื่นวัด “คมขวาง” ทราบมาว่า... เห็นวัดที่เป็นสำนักเรียนปริยัติธรรม มีความสนใจวิชาธรรมกาย และพร้อมที่จะมารับผ้าป่าที่วัดพระ-

ธรรมกาย ฯลฯ ถ้านักการเมือง เรียกว่า หาเสียง-ซื้อเสียง นี้ฝ่าย ศาสนาจะเรียกว่า “ซื้อ” อะไร...

■ **เมื่อวันวิสาขบูชา** แวะมาจาก จังหวัดราชบุรีว่า พระที่มาร่วมงาน ที่วัดพระธรรมกายมี “ค่าหัว” รูปละ ๕๐๐ บาท แต่ขอประทานโทษ! ต้องแบ่งให้วัดต้นสังกัด ๒๐๐ บาท เป็นค่ารถ ๑๐๐ บาท หลวงพี่รับ สด ๆ แค่ ๒๐๐ บาท หลายรูป บ่นอุบอิบว่า... ถ้ารู้แบบนี้จะให้เถร มาแทน(ฮา).

■ **นี่มันอะไรกัน(ละจ๊ะ)** จากชื่อ ทางอ้อม(แข่งตอบปัญหา ต้องอ่าน ท่องตำราสี่ธรรมปฏิรูป “พระแท้” มาตอบ), มาซื้อรายหัว แล้วนี้จะ เหมาะชื่อเป็นรายวัดอีกแล้ว ใคร อยากแบ่ง “ก้อนเหล็กร้อนแดง” จากคุณไชยบุญย์มาอมเล่นก็น่าคิด นะครับ แต่ “คมขวาง” อยากเสนอ ให้ รมช. กระทรวงศึกษาธิการ- ใหม่แสดง “กิ่น” ด้วยการขอตรวจ สอบบัญชีเงินสด, รับ-จ่าย และที่ มาที่ไปของเงินผ้าป่าธรรมกาย คราวนี้สักหน่อยเถิด... **อยากรู้!!!**

■ **เริ่มต้นก็ทำดี** สุดท้ายที่ก็ เหลว!?! ไม่ใช่อื่นไกล... การ เคลื่อนไหว “กรณีธรรมกาย” ของ ศพพ. พวกเราตนเองนี่แหละ เมื่อ พฤษภายังคึกคักเข้มแข็ง เริ่มต้น แรงแต่ปลายแผ่ว **ไม่รู้เป็นเพราะ แหย** หรือว่าปรับขบวนกันใหม่ ใครรู้ช่วยตอบที...

■ **เสขิยธรรมวิทยาลัยครั้งที่ ๓ “การภาวนากับชีวิตพรหมจรรย์”** ที่ ศีลมนาคารม แห่งสวนเมตตาธรรม อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ จบลงแล้วเมื่อ เย็นวันที่ ๒๕ ก.ค. แม้ว่าจะมีฝน

กระหน่ำและเวลากะชั้นกับวันเข้า พรรษา แต่ทั้งพระนิสิตและ วิทยากรก็มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกัน อย่างกัลยาณมิตร อีกทั้งยังมีพันธ สัญญาร่วมงานกันต่อไป ทั้งใน ระดับส่วนตัวและองค์กรที่ตนรับ ผิดชอบ.

■ **ปาฐกถาพิเศษของอาจารย์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์** เรื่อง “ธรรมกาย ฟางเส้นสุดท้ายแห่งความเสื่อม สลายของสถาบันสงฆ์ไทย เราจะกู้ สถานการณ์ได้อย่างไร” เมื่อ ๒๖ ก.ค. ที่ผ่านมา ณ โรงละครแห่ง ชาติ จบลงด้วยความไม่พอใจของ มิตรรักนักรับ... มีทั้งเสียงกระซิบ และตะโกนว่ามั่วแต่ซี้มั่วเลียบคาย ไม่ก็ว่า... **เดินฟุตเวิร์คจนยกสุดท้าย ไม่ค่อยปล่อยหมัดเด็ด!** “คมขวาง” เองกลับเห็นว่าถ้าตามกระแสเหล่า ธรรมกายกันไปก็ไม่ใช่ “ส.ศ.ษ.” สิ ขอรับ!

■ **ติดใจอยู่ที่แต่ที่อ. สุลักษณ์ชี้ ชุมทรัพย์ไว้ให้ว่า ท่าไมการพินฟู พระศาสนา-ปฏิรูปคณะสงฆ์ จึงคิด อยู่แต่ในกรอบที่ต้องมีพระราช- บัญญัติการปกครองคณะสงฆ์อยู่ ไร่ไป?** คำพูดของอาจารย์อาจไม่ ตรงตามนี้ นี่ “คมขวาง” จับประเด็น มาพูดต่อ ผู้ที่เคลื่อนไหวเรื่องนี้ฟัง แล้วจะว่าอย่างไรก็ว่ามา.

■ **เตือนสติก่อนจากกันสักนิด!!!** การทำผิดพระธรรมวินัยนั้นหากมิ ใช้อำบัติขั้นอันตมะ ก็ยังมีช่องทาง สาราภาพผิดแสดงอาบัติให้ตกไป ตามแต่ระดับอันมีแบบแผนมาแต่ ครั้งพุทธกาล จุดสำคัญอยู่ที่การ สำนึกผิดและไม่คิดตะแบงเอาตัว รอดอย่างไรร้ายอายุ... **ลัชชีหรือ**

อลัชชีก็อยู่ตรงนี้ การที่หลอกลวง ลูกศิษย์สูบลโหลตญาติโยมไปวัน ๆ นั้นเป็นได้แค่หมาโจรนะขอรับ นี่ว่ากันในแวดวงเสขิยธรรมนี้แหละ... ใครร้อนตัวก็เถียงมา!!!

... ..

หน้ากระดาษหมดแล้วครับ...

■ **ถามประจำฉบับนี้ก็คือ**

ท่านคิดว่ากรณีธรรมกาย จะยุติลงอย่างไร? ด้วยเหตุใด?

เป็น “คำถามเปิด” ดังนั้นทั้ง ฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับ แนวทางของวัดพระธรรมกายก็มี สิทธิตอบได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ ขอให้ตอบ ด้วยเหตุผลและหลักการตาม สมควร มิใช่ใช้อีกาสนี้แสดง อารมณ์ กติกาได้ง่าย ๆ ว่า ขอให้ เขียนหรือพิมพ์อย่างน้อย ๒ หน้า กระดาษ(เขียน) หรือ ๑ หน้า กระดาษ(พิมพ์) สำหรับของรางวัล รับรองว่าจะเป็นที่พอใจทั้งของ มรวาสและบรรพชิต การตัดสิน ของกรรมการจะถือว่าเป็นที่สุด ส่ง คำตอบมาถึง “คมขวาง” ตาม สถานที่ติดต่อของหนังสือฉบับนี้ ภายในวันที่ ๓๐ พ.ย. ๒๕๔๒ นี้ นะ ครับ.

จากบทเรียนการพัฒนา สู่ชุมชนแห่งธรรมมิกสังคมนิยม

ปรีดา เรืองวิซาร

ช่วงเวลาก่อนที่พระครู
สุภาจารวัฒน์และผู้นำ
ชาวบ้านจากชุมชน
อ.กุดชุม จ.ยโสธร จะมาแสดง
ปาฐกถาประจำปีของมูลนิธิโกมล
คีมทอง (๒๒ ก.พ. ๒๕๕๒)
สมาชิกในเครือข่ายงานพัฒนา
กุดชุมได้จับเข้าคุยกันมากถึง
ประเด็นที่จะนำเสนอในงาน
ปาฐกถาว่า จริง ๆ แล้วมรรคผล
จากความร่วมมือในการพัฒนา
ชุมชนมากกว่า ๑๕ ปีนั้น เกิดขึ้น

อย่างน้อยแท้จริงเพียงได้กับชุมชน มีจุดแข็งจุดอ่อน
ของยุทธศาสตร์การพัฒนาอะไรบ้างที่ควรแก้การ
ศึกษาเป็นบทเรียน ดังนั้น การเสถียรหลังกลับไป
ทบทวนประเมินผลงานที่ผ่านมาจึงเกิดขึ้นโดยปริยาย
การถกเถียงแลกเปลี่ยนเป็นไปเฉพาะบางกลุ่ม
บางส่วนของเครือข่าย ไม่ได้แลกเปลี่ยนวิพากษ์
วิจารณ์กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากัน เนื่องจากอยู่
ในท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งทางความคิดใน
เครือข่ายด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตชุด
ย่อย ๆ ที่ผมเฝ้าสังเกตและได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน
สมาชิกในเครือข่ายโดยเฉพาะกับพระครูสุภาจารวัฒน์
มานำเสนอในที่นี้ ทั้งนี้ประเด็นที่จะกล่าวต่อไปนี้กำลัง
รอวันที่จะได้พินิจวิเคราะห์ร่วมกันอย่างครอบคลุม
เป็นระบบ จากทุก ๆ ฝ่ายในชุมชนเพื่อให้เข้าถึงความ
จริงอย่างรอบด้านในที่สุด

๑) เมื่อมองถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน
หากเนื้อหาสาระหลักหมายถึง การพึ่งตนเองได้อย่าง

เป็นองค์รวมแล้ว ผมมองว่า
“ชุมชนในกุดชุมยังไม่สามารถพึ่ง
ตนเองได้อย่างแท้จริง” ซึ่งมองได้
หลายแง่มุม

ประการแรก แม้ชุมชนจะมี
โครงการหรือกิจกรรมดำเนินงาน
หลากหลายด้าน (โรงสี, ศูนย์
สุขภาพ, งานกลุ่มสงฆ์, ป่าชุมชน
 ฯลฯ) เพื่อใช้เป็นกลไกนำไปสู่การ
พึ่งตนเองในที่สุดนั้น แต่ชุมชน
ยังไม่สามารถดำเนินงานได้โดย
ตัวของคนในชุมชนเอง การ

ดำเนินงานยังเป็นคนนอกชุมชน (NGOs, เจ้าหน้าที่
รัฐ) เป็นหลักในการกุมบังเหียน ดังนั้น หากคนนอก
เหล่านั้นถอนตัวเมื่อใด โครงการต่าง ๆ ก็มีสิทธิล้ม
ครืนได้ไม่ยาก นิမิตติที่ขณะนี้มีบางโครงการ เช่น ศูนย์
สุขภาพบ้านท่าลาด ดำเนินงานโดยคนในชุมชนเอง
เกือบทั้งหมด ซึ่งน่าจะได้เปรียบในแง่ความยั่งยืน

ประการที่สอง ในความเป็นจริง ชาวบ้านโดยส่วน
ใหญ่ยังมีเป้าหมายและวิถีการดำรงชีวิตภายใต้อิทธิพล
ของวิถีคิดแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมมากกว่าที่จะ
ยึดมั่นวิถีคิดแบบพึ่งตนเองหรือเพื่อยังชีพ เนื่องจาก
ชาวบ้านยังถูกโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยมและ
บริโภคนิยมครอบงำหล่อหลอมอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน โดย
มีสื่อโฆษณาทางทีวีเป็นกลไกสำคัญรวมถึงการสืบทอด
แบบแผนการดำเนินชีวิตแบบบริโภคนิยมจากคนหนึ่ง
ไปสู่อีกคนหนึ่งในหมู่บ้าน จนเกิดวัฒนธรรมใหม่ใน
ชุมชน ประเด็นนี้มองเห็นได้ง่ายจากการที่ชาวบ้านส่วน
ใหญ่เทเวเลาหรือทุ่มสุดตัวให้กับการหาเงินหาทอง

ชีวิตถูกจำกัดให้ต้องอยู่กับเรื่องเศรษฐกิจเกือบทั้งหมดที่น่าเป็นห่วงก็คือ แม้ชุมชนจะร่วมมือกันเปิดช่องทางเพิ่มรายได้ใหม่ ๆ มากขึ้นเท่าใด ก็ยังคงไม่เพียงพอกับการจับจ่ายใช้สอยในสังคมยุคเงินเป็นใหญ่นี้ ยิ่งชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากหลายทางก็ยิ่งเป็นไปได้สูงทีเดียวที่จะตอกย้ำชุมชนให้รู้สึกได้ว่าตนเองมีอำนาจในการจับจ่ายใช้สอยสูงขึ้น ซึ่งเสริมรับกันได้กับอำนาจความอยากในตัวที่มีอยู่เดิม ดังนั้นเวลาและพลังสติปัญญาที่จะสละให้กับการจัดปรับสภาพความเป็นอยู่ด้านอื่นทั้งทางกาย จิตใจและทางวัฒนธรรมจึงขาดหายไปมาก จริงอยู่ ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากศูนย์สุขภาพบ้าง จากโรงสีบ้าง ในแง่การได้ขายวัตถุดิบในราคายุติธรรม อันได้แก่ ข้าวปลอดสารพิษหรือยาสมุนไพรรสดี หรือได้ความรู้หรือสวัสดิการจากโครงการเหล่านี้ แต่หลักใหญ่ใจความชาวบ้านมองเห็นมันเป็นเพียงช่องทางเพิ่มรายได้อย่างหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นนำเสนอสิ่งอยู่บ้างว่า การที่ชาวบ้านทำนาปลอดสารพิษเพียงเพื่อต้องการขายข้าวในราคาที่ดีกว่า (ตลาดให้ราคาดีกว่า) หรือเพื่อรักษาผืนดินและเห็นเป็นพิษภัยต่อสุขภาพของตัวเองและผู้บริโภค

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมานี้ยกเว้นอยู่บ้างกับบางครอบครัวอย่างครอบครัวพ่อศรีเทพ หรือพ่อทองหล่อ (บ้านคำม่วงไซ), พ่อมัน (บ้านโสกชุมพูน) และหลายท่านที่สามารถพึ่งตนเองได้ วิถีคิดหรือวิถีชีวิตก็อยู่ในข่ายของการเป็นอยู่เพื่อการยังชีพ ซึ่งในแง่ปัจเจกบุคคลมีตัวอย่างให้ชื่นชมเขาเป็นเยี่ยงอย่างมากพอสมควร แต่ไปไม่ถึงระดับทั้งชุมชน

๒) ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงหัวใจหรือจิตวิญญาณของโครงการต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งน่าจะมาจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน นอกจากปัจจัยจากแรงกระแทกของโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งมีเสน่ห์ชวนหลงใหลและรู้เท่าทันได้ยากนี้แล้ว อาจเป็นไปได้สูงทีเดียวที่พวกเราและชาวบ้านดำเนินการผิดพลาดหรือไม่สมบูรณ์หลายประการด้วยกันได้แก่

๒.๑ การทบทวนหรือสรุปบทเรียนตั้งแต่ละส่วนงานและทั้งเครือข่ายไม่เป็นระบบเพียงพอที่จะนำไปสู่การปรับตัวใหม่ของยุทธศาสตร์การทำงานพัฒนา

อย่างแหลมคมเหมาะสมสอดคล้องกับความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของชุมชนและสังคม

๒.๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับผลที่เป็นรูปธรรมมาก ในขณะที่เราไม่ได้ให้ความสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้าน เพื่อชุมชนจะสามารถวิเคราะห์ชุมชนตนเองเพื่อชุมชนจะเข้าถึงหัวใจของเป้าหมายและวิธีการจนสามารถคิดสร้างสรรค์กิจกรรมการพัฒนาได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ผ่านมามีเหมือนมีช่องว่างหรืออยู่กันคนละระดับระหว่างแกนนำการพัฒนา กับชาวบ้านทั่วไป

๒.๓ ความล้มเหลวจากการผลักดันเชื่อมโยงพลังมิติทางศาสนาไปสู่วิถีชีวิตของชุมชน กลุ่มสังฆอาสาพัฒนาและศพพ.ที่เป็นความหวังที่จะใช้เป็นที่กลไกเชื่อมโยงคุณค่าทางศีลธรรม และจิตใจไปสู่ชุมชนก็มีความอ่อนแอ ไม่มีพลังเพียงพอที่จะประสานกับฝ่ายอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ ที่ยิ่งเหลือเป็นหลังพิงสุดท้าย เห็นจะได้แก่ พระครูสุภาจาวัณห์ และพระครูสุวิมลพัฒนกิจ ที่ยังชะงักเข้มนกับการให้สติปัญญาแก่ชุมชน และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างไม่ระย่อทอดถอย

๒.๔ แต่ละส่วนงานในเครือข่ายยังขาดการประสานงานอย่างเชื่อมโยงทั้งในแง่เป้าหมาย (ในทิศทางที่เป็นเอกภาพ) และวิธีการ แม้อย่างน้อยการแลกเปลี่ยนบทเรียนซึ่งกันและกันก็ยังไม่เพียงพอ สภาพที่เห็นจึงดูเหมือนว่าต่างคนต่างทำกันไป (ในแง่นี้มีสาเหตุที่น่าสนใจหลายประการแต่ไม่สามารถกล่าวถึงได้ ณ ที่นี้)

๒.๕ เราขาดกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อจากแม่แบบการใช้ชีวิตแบบพึ่งตนเองไปสู่ระดับชุมชน ทำให้แนวคิดการพึ่งพิงตนเองกระจุกตัวอยู่ไม่กี่คน ไม่สามารถพลิกเป็นกระแสหลักในชุมชนได้

๒.๖ เป้าหมายของบางโครงการซึ่งเดิมตั้งไว้เพื่อเอื้อเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง แต่ปัจจุบันอาจจะเปลี่ยนหรือถูกลดส่วนไป ทำให้กิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ยิ่งขึ้น ขาดหายไปบ้าง ดังนั้น โครงการหรือกิจกรรมชุมชนบางอย่างจึงตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้

เพียงเป็นช่องทางเพิ่มรายได้เท่านั้น และในขณะเดียวกันก็แล้วชุมชนอาจจะรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมหรือเป็นเจ้าของร่วมในโครงการแล้วก็ได้ ประเด็นนี้น่าจะได้มีการวิเคราะห์ให้ชัดเจนอย่างถี่ถ้วนเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับอนาคตของชุมชนต่อไป

แม้ว่าความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลากหลายด้านจะถูกกล่าวขวัญถึงเสมอมา ซึ่งส่วนนี้ถือเป็นคุณูปการของชาวบ้านและเครือข่ายงานพัฒนาได้ร่วมกันสร้างสรรค์ไว้ แต่หากชุมชนไม่ได้มองข้ามการสำรวจตรวจสอบเพื่อค้นหาจุดอ่อนของตัวเองแล้ว ก็จะต้องทำให้ขบวนการงานพัฒนาบรรลุผลที่แท้จริงต่อไป พระครูสุภาภรณ์วัฒน์แกนนำในเครือข่ายก็เป็นท่านหนึ่งที่แลเห็นจุดอ่อนที่กล่าวมา แม้ว่าท่านจะมีสุขภาพทรุดโทรมจนแทบจะต้องยุติการทำงานพัฒนาให้กับชุมชน แต่ด้วยวิญญานของการเป็นพระนักพัฒนาที่มีจิตใจสละให้กับส่วนรวมอยู่เสมอมา ท่านยังคงฝันถึงชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง แม้จะมีไม่กี่คนที่จะเป็นได้ตามที่ฝัน ดังนั้น ท่านและสมาชิกเครือข่ายบางคนจึงพยายามสรุปบทเรียนและปรับเป้าหมายและวางยุทธศาสตร์การดำเนินงานใหม่ ซึ่งวางไว้ในรูปของโครงการ “เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน” (ทำอยู่ทำกิน) ในทางหนึ่งอาจจะเป็นการประสานช่องว่างในเครือข่ายเดิมที่ยังมีความขัดแย้งทางความคิดกันอยู่บ้าง เนื่องเพราะการปฏิบัติงานจำเป็นต้องอิงอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานเดิม (มูลนิธิสุขภาพไทย, ศพพ., ไร่สี ฯลฯ) เพียงแต่ปรับรูปโครงสร้างการทำงานใหม่ให้กระชับขึ้นเท่านั้น

โครงการนี้พยายามจับเอาแก่นความคิดสำคัญของท่านพุทธทาสภิกขุ คือ ธรรมมิกสังคมนิยม มาเป็นแนวปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในระดับชุมชน จะเรียกว่า “ธรรมมิกชุมชน” ก็เห็นจะไม่ผิด เนื่องจากโครงการนี้มีความคิดพื้นฐานสำคัญ ก็คือ เป้าหมายการพัฒนาชุมชนจะต้องทำให้ชุมชนมีวิถีชีวิตเจริญงอกงามตามนัยแห่งพุทธธรรม มีการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมครบถ้วนทั้งระดับกาย ศีล จิต และปัญญา กล่าวคือ ชุมชนนอกจากจะประกอบสัมมาอาชีวะพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจแล้ว ก็ต้องมีจิตใจเสียสละ เกื้อกูลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการพยายามลดละความเห็นแก่

ตัวเพื่อเลื่อนขั้นตนเองในทางจิตวิญญาณ

เราได้แบ่งเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ๗ ด้าน แต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจปากท้อง ชาวบ้านจะประกอบสัมมาอาชีวะซึ่งในชุมชนจะหมายถึงการทำเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ เน้นความหลากหลายในการเพาะปลูก สนใจการถนอมรักษาสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การทำเกษตรดังกล่าวจะเน้นไว้บริโภคเองเป็นหลัก เหลือจึงแลกเปลี่ยนแบ่งปันหรือขายในท้ายที่สุด การเป็นอยู่ในชุมชนจะเน้นการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายภายในชุมชนเป็นหลัก โดยชุมชนควรจะต้องผลิตปัจจัยการดำรง

กิจกรรมธรรมสังฆของกุ่มสังฆะอาสาพัฒนา อ.กุดชุม

อยู่ด้วยตัวเองเป็นหลัก แต่หากชุมชนมีศักยภาพในการผลิตด้านอื่นก็อาจจะทำธุรกิจขนาดเล็ก ๆ เพื่อขายเป็นการเพิ่มรายได้ทางหนึ่ง ในขณะเดียวกันจะพยายามลดการซื้อหาผลิตภัณฑ์สินค้าจากที่อื่น (โดยเฉพาะสินค้าฟุ่มเฟือยราคาแพงจากเมือง) รูปธรรมที่น่าจะพูดให้ชัดก็คือ อย่างน้อยชาวบ้านก็ควรจะอยู่อย่างไรหนี้สิน

๒) ด้านสุขภาพ ชุมชนจะกลับมาอาศัยการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งอาจจะผสมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน แต่โดยเนื้อหาสาระก็คือ ชาวบ้านสามารถดูแลป้องกันสุขภาพได้ด้วยตนเองเป็นหลัก ลดการพึ่งพิงหน่วยงานของรัฐซึ่งมีไม่สู้จะเพียงพอกับความเจ็บป่วยของชุมชน ทั้งยังควรจะอนุรักษ์และเผยแพร่

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการแพทย์ไปในวงกว้างอีกทางหนึ่ง

๓) ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม นอกจากจะเน้นการทำเกษตรกรรมที่ไม่ทำลายผืนดินและแหล่งน้ำแล้ว การฟื้นฟูป่าชุมชนให้ขยายทั้งขนาดและจำนวนพื้นที่จนสมดุลเพียงพอกับชุมชน

๔) ด้านจิตใจหรือคุณธรรม ชุมชนควรจะถือเอาศีล ๕ และละอบายมุข ๖ เป็นพื้นฐาน (ในแง่นี้ยังต้องสรุปหาความลงตัวอีก เนื่องจากชีวิตเกษตรกรต้องเกี่ยวข้องกับการฆ่าสัตว์อยู่บ้าง) และเน้นการใช้ชีวิตแบบมีสันตคุณธรรม เปลี่ยนจากการเชิดชวยกย่องความมั่งมีมาเป็นยกย่องคนดีแม้จะยากจนแทน บางโอกาสของชีวิตเช่นวันอุปเสตควรจะรักษาศีล ๘ และฝึกภาวนาให้จิตใจสงบ เพื่อให้เสวยความสุขอันเนื่องมาจากความสงบบ้าง รวมทั้งวิสาสะกับพระสงฆ์เพื่อเจริญสติปัญญา

๕) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนควรจะพลิกพื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดิงาม ไม่จำเพาะแต่งงานบุญประเพณีต่าง ๆ เท่านั้น แต่วัฒนธรรมที่ดิงามที่อยู่ในวิถีชีวิตปกติก็ควรจะทำให้มีความสำคัญ สื่อความหมายใหม่กับคนรุ่นหลังได้ เช่น วัฒนธรรมการลงแขกทำนา หรือประเพณีที่เอื้อเพื่อให้ครอบครัว ชุมชนเข้มแข็ง หรือให้ชุมชนมีจิตใจที่เสียสละต่อส่วนรวม เป็นต้น

๖) ด้านการศึกษา ชุมชนควรจะจัดการศึกษาเป็นทางเลือกเสริมด้วยตัวชุมชนเอง เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๗) ด้านการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่น ชุมชนจะต้องเข้าใจกลไกในการปกครองท้องถิ่น สามารถรวมกลุ่มเพื่อตรวจสอบผู้ปกครองระดับท้องถิ่น และเพื่อรักษาอำนาจอธิปไตยที่ชุมชนจะพึงมี

ในแง่โครงสร้างการดำเนินงานจะมีอยู่ ๓ ส่วนด้วยกัน คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มปฏิบัติการมี ๕ คน โดยมีพระครูสุภาจารวัฒน์เป็นผู้ให้ทั้งคำปรึกษา และเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงชาวบ้านด้วย

ที่เหลืออีก ๔ คน เป็นฆราวาส กลุ่มที่สอง จะเป็นองค์กรหรือบุคคลที่เป็นพันธมิตรคอยให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านองค์ความรู้ และแหล่ง

สนับสนุนด้านวัสดุปัจจัย ได้แก่ โรงสีข้าว ศูนย์สุขภาพ มูลนิธิสุขภาพไทย เป็นต้น

ส่วนกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มเป้าหมายซึ่งชั้นแรกมีอยู่ ๑๕ ครอบครัว จาก ๕ หมู่บ้าน คือ บ้านท่าลาด, บ้านโสกชุมปูน, บ้านกุดหิน, บ้านสันติสุข และบ้านโคกกลาง

จริง ๆ แล้ว เราได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ แล้ว โดยอาศัยเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ (จากโรงสีข้าว และมูลนิธิสุขภาพไทย) ๓ คน ทำการสำรวจความเป็นไปได้ว่า จะมีชาวบ้านที่สนใจแนวคิดอยู่มากเพียงใด ซึ่งก่อนการลงมาจากสมาชิกทำข้าวปลอดสารพิษจากโรงสีในช่วงที่ทำการสำรวจนั้น เจ้าหน้าที่ได้ทำการวิเคราะห์ชุมชนร่วมกับชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย พร้อมกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งชนิดตัวต่อตัว และใช้กระบวนการกลุ่ม โดยเน้นไปที่การตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนเพื่อลดช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่และกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ยังมีการจัดไปดูงานนอกพื้นที่เป็นการเตรียมความคิดของชาวบ้านซึ่งศึกษาทั้งผลสำเร็จและความล้มเหลวจากตัวอย่างของหมู่บ้านไทยในอีสาน

ในขณะที่เราทำการคัดเฟ้นอยู่นั้น กลุ่มปฏิบัติการก็มีการประชุมพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง เกือบทุกเดือนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน ซึ่งนำไปสู่การวางเป้าหมายและยุทธศาสตร์การดำเนินงานในที่สุด ขอกล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินงาน เราเริ่มจากการคัดเฟ้นมาเพียง ๑๕ ครอบครัว ก็ด้วยหวังจะปลูกปั้นให้เป็นครอบครัวแม่แบบของแต่ละหมู่บ้านก่อน หากสมาชิกเหล่านี้สามารถเป็นแม่แบบการดำเนินชีวิตได้จริงแล้ว ก็จะมีการเชื่อมโยงไปสู่สมาชิกในชุมชนอื่นๆ โดยอาศัยเขาเป็นแม่แรงในการรวมกลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งการปะทะสังสรรค์ความคิดไปเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตื่นตัวสนใจกัน (สมาชิกทั้ง ๑๕ ครอบครัว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติอยู่แล้ว) ดังนั้น ในขณะกลุ่มปฏิบัติการร่วมแลกเปลี่ยน ร่วมทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเสมอมาเสมอไหล่แล้ว ก็จะมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย โดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้ง ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับ

ฮัก เมือง น่าน

๓ ประสาน เพื่อชุมชนเข้มแข็ง

สมเด็จพระติ มีธรรม

● กระบวนการรวมกลุ่ม จุดเริ่มต้นของเครือข่าย

นับแต่กลุ่มฮักเมืองน่านก่อตั้งขึ้นมาเป็นองค์กร มีเจ้าหน้าที่เข้ามาทำงานเต็มเวลาร่วมกับพระสงฆ์ ได้เพิ่มศักยภาพในการทำงานของกลุ่มฮักเมืองน่าน ด้วยการเข้ามาเสริมกิจกรรมให้กับกลุ่มที่พระสงฆ์แนะนำให้จัดตั้งขึ้นมา จากเอกสารสรุปการปฏิบัติงานของพระธรรมชุตเฉพะกิจจ้งหวัดน่าน ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ ได้วางเป้าหมายของการออกไปอบรม ประการหนึ่งที่เห็นมากก็คือ การรวมกลุ่มของเยาวชนและชาวบ้าน จากเอกสารชุดเดียวกัน หมวดที่ ๑ บันทึกการพบปะเยี่ยมเยียนให้ความรู้และร่วมกิจกรรมในช่วง ๑ เดือน มีกลุ่มใหม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมากมายแทบทุกสัปดาห์ อาทิ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ วันที่ ๑๔ เกิดกลุ่มเยาวชนต่อต้านโรคเอดส์, ๒ ก.พ. ๔๒ ตั้งกลุ่มดำเนินกิจกรรมด้านกีฬา กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มทำการเกษตร, วันที่ ๓, ๕, ๖, ๗, ๑๗, ๑๘ ก.พ. ๔๒ ก่อตั้งกลุ่มกีฬา กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและกลุ่มเกษตรทางเลือก เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์พระใบฎีกาสมคิด จารณธมฺโม ในประเด็นบทบาทพระสงฆ์ต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนและชาวบ้านว่า พระสงฆ์มีบทบาทเพียงกระตุ้นชี้แนะให้เยาวชนและชาวบ้านเท่านั้น เมื่อรวมกันได้ก็โอนไปให้กลุ่มฮักเมืองน่านเข้ามาดำเนินงานต่อกิจกรรมภายในกลุ่ม

พระครูพิทักษ์นันทคุณได้พูดเสริมถึงแนวคิดการก่อตั้งกลุ่มว่า ต้องการเน้นให้เยาวชนรักแผ่นดินถิ่น

เกิด ช่วยกันดูแลรักษาสีงแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมกลุ่มกันทำการเกษตรและส่งเสริมการเล่นกีฬา ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ พระธรรมชุตเฉพะกิจจ้งได้กำหนดแผนงานออกมาถึง ๕ แผนด้วยกัน เพื่อก่อตั้งกลุ่มเยาวชนและชาวบ้าน กล่าวคือ แผนการออกพบปะและอบรม, แผนการด้านการจัดกิจกรรม, แผนบรรพชา-อุปสมบท พระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน, แผนการก่อสร้างศาลาบำเพ็ญบุญ และแผนการหาทุนก่อตั้งเป็นกองทุนเผยแพร่วรรพพุทธศาสนา

ทั้ง ๕ แผนงานนี้เป็นยุทธวิธีก่อตั้งกลุ่มของเครือข่ายฮักเมืองน่าน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ถือธงธรรมจักรนำปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดตราด ที่มีพระสุบิน ปณีโต เป็นผู้นำกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้าน แต่ที่แตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัดก็คือ กลุ่มฮักเมืองน่านมีเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินงานสานต่อให้กลุ่มต่าง ๆ ทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดตราดนั้น ผู้นำชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินงานบริหารจัดการเองทั้งหมด พระสงฆ์ได้ลดบทบาทจากการนำมาเป็นเพียงพระพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับกลุ่มชาวบ้าน โดยใช้วัดเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะช่วยฟื้นฟูหรือเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอีกด้วย

● เชื่อมสัมพันธ์กลุ่มต่าง ๆ สร้างเป็นเครือข่าย

หลังจากมีกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมารากิจสำคัญอีกประการ

หนึ่งก็คือ การเชื่อมโยงแต่ละกลุ่มเข้าหากันเป็นเครือข่าย ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ ๑. เชื่อมโยงแต่ละกลุ่มที่ทำงานด้านเดียวกันเข้าหากัน และ ๒. เชื่อมโยงกลุ่มที่ทำงานต่างกันเข้าหากัน ตัวอย่างเช่น เชื่อมกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่มีอยู่ทั้งหมด ๘๖ กลุ่มเข้าหากัน และเชื่อมกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนอีก ๖๑ กลุ่มเข้าหากัน ฯลฯ ตลอดจนโยงกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำกับกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน ฯลฯ เข้าหากัน กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อประสานเข้าด้วยกันก็จะยึดโยงเป็นเครือข่ายครอบคลุมไปทั่วจังหวัดน่าน

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนั้น เอกสารของกลุ่มฮักเมืองน่านอธิบายจุดเชื่อมสัมพันธ์ไว้ว่า เริ่มมาจากความเป็นเพื่อนที่เกิดขึ้นระหว่างร่วมกิจกรรม และมีการติดต่อประสานงานสนับสนุนกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ใจร่วมและกิจกรรมร่วม” ซึ่งสอดคล้องกับที่พระครูพิทักษ์นันทคุณให้สัมภาษณ์ในประเด็นความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ว่า มีกิจกรรมและการประชุมเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ ตัวอย่างเช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนมีกิจกรรม บวชป่า ทำแนวกันไฟป่า เดินสำรวจป่าเป็นตัวเชื่อม ส่วนกลุ่มที่ทำงานด้านอื่น ๆ ก็จะมีกิจกรรมแข่งขันกีฬาเป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ ซึ่งทางกลุ่มฮักเมืองน่านจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

๑๐. ข่ายใยแห่งการเรียนรู้ของกลุ่มและเครือข่าย

การเรียนรู้ของกลุ่มและเครือข่ายฮักเมืองน่านแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของแต่ละปัจเจกบุคคลและชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้จัดเป็นระบบระเบียบแบบแผน ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์การดำเนินวิถีชีวิตของแต่ละคนในชุมชน ซึ่งอาจจะได้จากการบอกเล่า หรือไปเห็นคนอื่นทำสำเร็จแล้วนำมาปฏิบัติจนมีความรู้ความชำนาญสามารถถ่ายทอดต่อไปได้ และอีกลักษณะหนึ่งคือการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผนจัดขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ การเรียนรู้ประเภทนี้ เป็นการเรียนรู้ที่มีแบบแผนการปฏิบัติอย่างชัดเจน เช่น การอบรม

กลุ่มฮักเมืองน่าน

เกิดจากการรวมตัวกันของบุคคล ๓ กลุ่มคือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มเยาวชน จากเอกสารของพิเชษฐ์ หนองช้าง ได้ลำดับพัฒนาการของกลุ่มฮักเมืองน่านออกเป็น ๓ ระยะด้วยกัน กล่าวคือ

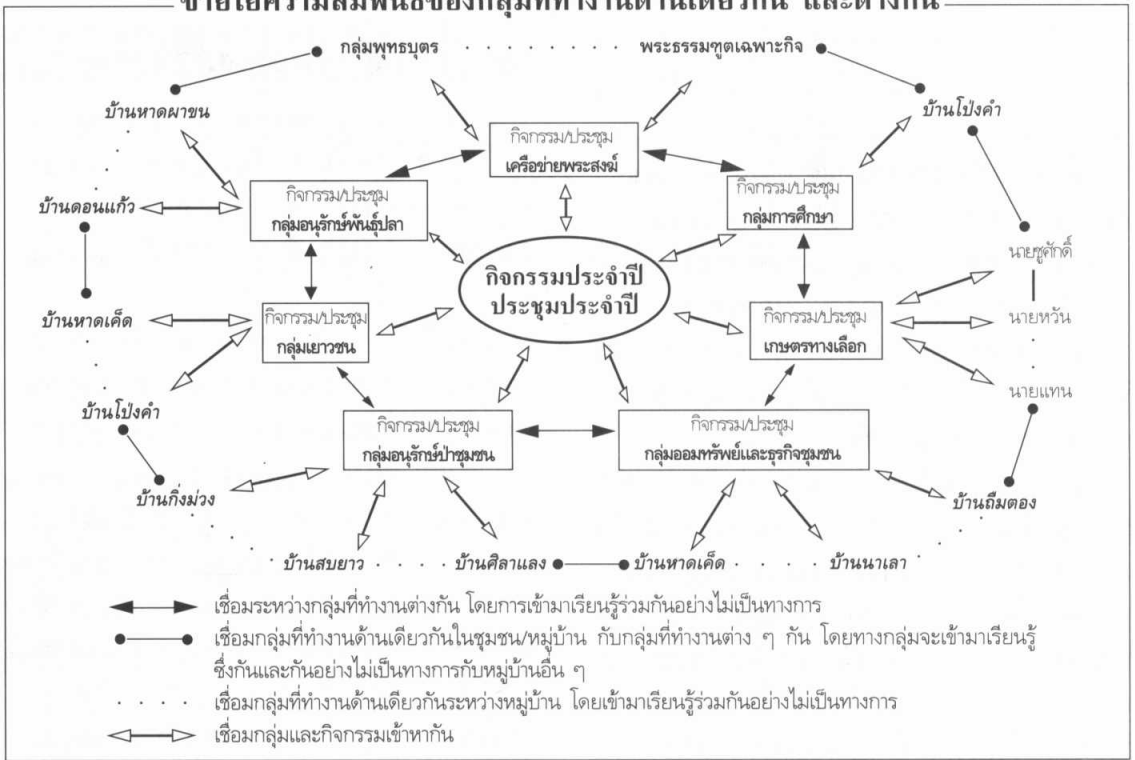
ระยะที่ ๑ ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มีการก่อตัวความคิด และกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มในพื้นที่ทำงานของตนโดยไม่เกี่ยวข้องกัน กลุ่มพระสงฆ์ นำโดยพระครูพิทักษ์นันทคุณ(พ.ศ. ๒๕๑๘) ร่วมกลุ่มชาวบ้านกิวม่วง ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข อนุรักษ์ป่าชุมชน องค์กรชาวบ้าน ได้แก่ กลุ่มบ้านหลวงห้วยป่า อ.บ้านหลวง ร่วมกลุ่มกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนให้ปลอดภัยจากกลุ่มนายทุนที่เข้ามาสัมปทานป่าไม้ และกลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มนักศึกษาที่เข้ามาทำโครงการพัฒนาการเกษตรบนพื้นที่สูง บ้านหาดเค็ด ต.เมืองจั่ง กิ่ง อ.ภูเพียง

ระยะที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๓๔ ทั้ง ๓ กลุ่มได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกัน โดยทำกิจกรรมบวชป่าชุมชนที่บ้านกิวม่วงร่วมกันเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ พร้อมกันนั้นก็มีทุนเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม และรวมกันก่อตั้งกลุ่มฮักเมืองน่าน ขึ้นมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยใช้วัดเป็นศูนย์ประสานงาน

และต่อมา**ระยะที่ ๓** ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ - ปัจจุบัน มีหน่วยงานราชการและเอกชนเข้ามาสนับสนุนเพิ่มขึ้น จดทะเบียนเป็นมูลนิธิฮักเมืองน่าน ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งเป็นระยะที่ดำเนินงานแบบพหุภาคี มีงบประมาณสนับสนุนทั้งในและต่างประเทศ

ปัจจุบันกลุ่มฮักเมืองน่านมีเครือข่ายทั้งหมด ๗ เครือข่าย กับอีก ๑๘๙ กลุ่มทั่วทั้งจังหวัดน่าน คือ เครือข่ายเยาวชน ๓๐ กลุ่ม เครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ๘๖ กลุ่ม เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกอีก ๓๐๐ กว่าคน เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชนอีก ๖๑ กลุ่ม เครือข่ายออมทรัพย์และธุรกิจชุมชนอีก ๑๒ กลุ่ม นอกจากนั้น มีเครือข่ายพระสงฆ์และเครือข่ายการศึกษา.

ข่ายใยความสัมพันธ์ของกลุ่มที่ทำงานด้านเดียวกัน และต่างกัน

สัมมนา ดูงาน บรรยาย รวมไปถึงการศึกษาหาความรู้จากข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นต้น

พระใบฎีกาสมคิด จารณธมโม ยังได้พูดถึงการเรียนรู้ของเครือข่ายชักเมืองน่านอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งภาษาพื้นบ้านเรียกว่าการ “เอามื้อ” หรือ “ลงแขก” ระหว่างกลุ่มและเครือข่าย ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาทางใจที่มีต่อกันและกัน กลุ่มไหนมีกิจกรรมกลุ่มอื่นก็เข้ามาร่วมงานช่วยเหลือกัน การเอามื้อนี้ทำให้ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมได้ทั้งความรู้ความสนุกสนานและพลังสร้างสรรค์ของกลุ่ม เช่น กิจกรรมบวชป่าที่จัดขึ้นภายในกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนไต่ป่าชุมชนหนึ่ง กลุ่มอื่นที่ทำงานด้านเดียวกันและด้านอื่นก็จะพาสมาชิกมาร่วมกิจกรรม ปะทะสังสรรค์ซึ่งกันและกัน

๑๐ เครือข่ายชักเมืองน่าน ครอบคลุมทุกด้านแต่ไม่ลึก

การที่เครือข่ายชักเมืองน่านขยายตัวอย่างรวดเร็ว นั้น ในแง่หนึ่ง ทำให้กลุ่มชักเมืองน่านมีเครือข่ายและกิจกรรมหลากหลายครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็ด้าน การเกษตร, อนุรักษ์พืชพันธุ์พื้นบ้าน, อนุรักษ์ป่า-สัตว์ป่า, อนุรักษ์น้ำ-สัตว์น้ำ, รวมทั้งการส่งเสริมบทบาท

สตรี, งานด้านสุขภาพและโภชนาการ, กิจกรรมเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน, กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน, และกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนไปจนถึงงานเผยแพร่ศาสนาและจริยธรรม ซึ่งถ้ามองภาพรวมทั้งหมด ก็จะทำให้เห็นว่ามีการครอบคลุมในทุกด้าน

ในตรงกันข้ามถ้าแยกแยะกิจกรรมแต่ละกลุ่มออกมา ก็จะได้เห็นว่ายังไม่ครอบคลุมองค์ความรู้ของชุมชนแต่ประการใด นอกจากนั้น กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ แต่ละกลุ่มไม่ได้ขยายเชื่อมโยงไปสู่สวัสดิการด้านอื่น ๆ ของชุมชนอย่างเป็นองค์รวมเหมือนกับกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ที่จังหวัดตราด ซึ่งเริ่มจากกิจกรรมเดี่ยว แต่สามารถแตกแขนงออกไปครอบคลุมถึงสวัสดิการของชุมชนและการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมได้ด้วย และที่สำคัญกิจกรรมของเครือข่ายชักเมืองน่านยังขาดมิติทางด้านพุทธธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

กรณีกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ จังหวัดตราด เป็นแบบอย่างของการใช้กลไกกองทุนสวัสดิการชุมชนมาควบคุมความประพฤติของสมาชิกให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมด้วยการตัดสิทธิสมาชิกที่ฝ่าฝืนข้อตกลงของกลุ่ม เช่น

ตัดสิทธิคำรักษาพยาบาลกรณีนอนค้างโรงพยาบาล จากคืนละ ๕๐๐ บาท เหลือ ๔๐๐ บาท และลดลงตามลำดับหากมีการฝ่าฝืนอีก ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกรณีตัวอย่างจากภาคใต้คือ ธนาคารชีวิตกลุ่มวัดอู่ตะเภา ที่นำโดยพระอาจารย์ทอง หรือพระครูพิพัฒน์โชติ เจ้าอาวาสวัดดอน ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งใช้มงคล ๓๘ มาเป็นอุดมการณ์สร้างเงื่อนไขในการรวมกลุ่มย่อยของสมาชิก เช่น กลุ่มประเพณีธรรม กลุ่มบุชชาคนที่ควรบูชา กลุ่มขันติ กลุ่มไม่ดื่มน้ำเมา ฯลฯ เป็นต้น

๑ ก้าวต่อไปของเครือข่ายชักเมืองน่าน

จากเอกสารกลุ่มชักเมืองน่านได้ประเมินจุดอ่อน จุดแข็งและโอกาสไว้หลายประการด้วยกัน พบว่าจุดอ่อนของกลุ่มชักเมืองน่านที่เห็นได้ชัดในขณะนี้คือ เรื่อง เงิน ซึ่งกำลังเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการร่วมกลุ่ม และการบริหารจัดการองค์กร นอกจากนี้ ประเด็นของแผนงานการตลาดเพื่อชุมชนที่ยังไม่ได้กำหนดออกมาชัดเจน ก็กำลังเป็นปัญหากระทบถึงราคาและตลาดที่จะมารองรับผลผลิตจากชุมชน

แต่ถ้าหันกลับไปดูจุดแข็งและโอกาส เราจะเห็นว่า กลุ่มชักเมืองน่านยังมีทุนทางสังคมเป็นบาทฐานสำคัญในการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง โอกาสที่จะขยายแนวคิดการมีส่วนร่วมให้กว้างออกไปในกลุ่มสถาบันวิชาการและภาคีต่าง ๆ ในจังหวัดน่านมีความเป็นไปได้สูง ยิ่งถ้าวางโครงสร้างการบริหารจัดการไว้รองรับการขยายตัวขององค์กรด้วยแล้ว การขอรับการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนก็เป็นไปได้ไม่ยากนัก ประกอบกับทรัพยากรที่มีหลากหลายเอื้อให้ทำกิจกรรมตามทรัพยากรต่าง ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มหรือขยายเครือข่ายก็สามารถทำได้อย่างต่อเนื่อง

สิ่งที่กลุ่มชักเมืองน่านควรทำในขณะนี้คือ ๑. เร่งจัดหาทุน โดยอาศัยทรัพยากรและทุนทางสังคมของตนเป็นบาทฐาน ทั้งนี้ เพื่อความคล่องตัวในการทำงาน ๒. จัดวางแผนงานการตลาดเพื่อชุมชนให้ครอบคลุมทุกด้านและเป็นระบบเพื่อรองรับการขยายตัวขององค์กร ๓. ควรจัดวางแผนรณรงค์เพื่อเปลี่ยน

แปลงสังคม โดยเริ่มจากการขยายแนวคิดการมีส่วนร่วมออกไปให้กว้างขวาง และ ๔. ขยายเครือข่ายพระสงฆ์ให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดน่าน

แต่ที่สำคัญซึ่งจะละเลยไม่ได้ก็คือ การนำมิติทางด้านจิตวิญญาณมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและสังคม เพื่อเสริมสร้างฐานของกลุ่มให้เข้มแข็งเป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง.

ทุนทางสังคมในจังหวัดน่าน

เหตุปัจจัยที่ทำให้การขยายตัวอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายชักเมืองน่านดังกล่าวมาเบื้องต้น คงจะไม่ล้มฤทธิ์ผลหากไม่มี "ทุนทางสังคม" เป็นบาทฐานจากเอกสารงานวิจัยของสถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่อง จังหวัดน่าน ; เส้นทางสู่การสร้างประชาสังคมของไทย โดย อรทัย อาจอ่ำ และ กมล สุนทรธาดา พบว่าจังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีรากฐานทางสังคมเข้มแข็งและเหนียวแน่น ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความศรัทธาวัดและพระพุทธศาสนา เข้าวัดเข้าวาทำบุญสุนทานฟังธรรมเป็นประจำ จึงทำให้ชาวจังหวัดน่านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสันโดษ นอกจากนั้น ชัยภูมิของจังหวัดน่านที่อยู่ไกลจากการครอบงำของเมืองใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติไม่ถูกทำลายมาก ข้าราชการเป็นคนท้องถิ่น มีความหลากหลายของชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ มีวัดและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความร่ำรวยทางศิลปวัฒนธรรมมีผู้นำที่วิสัยทัศน์ยาวไกลได้รับการศึกษามีสำนึกต่อสังคมและส่วนรวมจำนวนมาก มีความรักและความภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนมีนักธุรกิจนักบริหารที่สนใจปัญหาสังคม และมีจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นสูง เหล่านี้ล้วนแต่เป็นเหตุปัจจัยสำคัญต่อการขยายเครือข่ายกลุ่มชักเมืองน่านทั้งสิ้น

ปัจจุบันในจังหวัดน่าน มีการรวมตัวของบุคคลกลุ่ม องค์กร สมาคม ชมรมต่าง ๆ มากถึง ๔๐๔ กลุ่ม/องค์กร เหลือกลุ่ม/องค์กรละ ๑๐๐ คน ครอบคลุมประชากร หรือสมาชิกที่เกี่ยวข้องไม่ต่ำกว่า ๔๐,๐๐๐ คน หรือคิดเป็นประมาณเกือบ ๑๐ % ของประชากรทั้งหมด ๔๘๐,๐๐๐ คน (พ.ย. ๒๕๔๐).

ดูงานและแลกเปลี่ยน ระหว่างนักบวชสตรีในเอเชีย ครั้งที่ ๒

พุลณี เรืองวิหาร

คณะนักบวชสตรีผู้เข้าร่วมดูงานและแลกเปลี่ยน

กายหลังการแลกเปลี่ยน
ดูงานระหว่างนักบวชสตรีใน
เอเชียครั้งแรกได้เสร็จสิ้น
ลงในเมืองไทยเมื่อเดือน
มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐
ผู้จัดงานได้ประเมินผลและ
จัดทำแบบสอบถามส่งไปยัง
นักบวชสตรีในประเทศ
ต่าง ๆ ได้รับความเห็นตอบ
กลับมาว่ามีประโยชน์และ

ควรทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิด
เครือข่ายการทำงานระหว่างนัก
บวชสตรีในเอเชีย

กิจกรรมครั้งที่ ๒ จึงเกิดขึ้น
ที่ประเทศศรีลังกา ระหว่างวันที่
๒๐-๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ โดย
มีกรรมการฝ่ายสตรีขององค์กร
พุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสังคม
(INEB)ชาวไทยคือ คุณอวยพร
เชื่อนแก้ว และคุณจิ๋ว กรรมการ
จากออสเตรเลียเป็นหัวเรี่ยว
หัวแรงใหญ่ มีนักบวชสตรีจาก
หลายประเทศในเอเชียเข้าร่วมงาน

ด้วย คือ แม่ชีไทย ๖ ท่าน, แม่ชี
เขมร ๕ ท่าน, แม่ชีจากลาดักค์
(ชนกลุ่มน้อยในอินเดีย) ๓ ท่าน,
แม่ชีภูฐาน ๑ ท่าน, แม่ชีซิเบต ๓
ท่าน, ทศศีลมาตา ศรีลังกา ๑ ท่าน
และภิกษุณีจากไต้หวัน และ-
ลิงคโปร์ ประเทศละ ๑ ท่าน อีก
ทั้งยังมีฆราวาสหญิงชายที่มาเป็น
ล่าม และคอยอำนวยความสะดวก
รวมทั้งสิ้นประมาณ ๓๐ คน

วัตถุประสงค์หลักของการจัด
กิจกรรมนี้ เน้นหนักให้ผู้เข้าร่วมทุก
คนที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม

ได้มีโอกาสใช้ชีวิตร่วมกัน
เพื่อแลกเปลี่ยนประสบ-
การณ์ ทั้งทางด้านส่วนตัว,
การทำงาน และความคิด
เห็นทางสังคม รวมทั้งการ
ดำรงพรหมจรรย์อย่างมั่น
คงท่ามกลางกระแสสังคม
ปัจจุบัน วัตถุประสงค์รอง
คือ การที่จะได้มีโอกาสไป
เยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนพูด
คุยกับทศศีลมาตาของ

ศรีลังกาทั้งในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ
ที่ทำ, การเตรียมตัวบวชและชีวิต
การบวชเป็นภิกษุณี, การจัดตั้ง
โรงเรียนฝึกแม่ชีหรือวิทยาลัย
สำหรับแม่ชี ฯลฯ ส่วนผลพลอย
ได้ที่พวกเราได้รับก็คือ การได้
สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธ
ศาสนาในศรีลังกา เช่น พระเขี้ยว
แก้ว ในเมืองแคนดี้, ต้นโพธิ์ ที่นำ
มาจากประเทศอินเดียมาปลูกใน
ศรีลังกาโดยภิกษุณีสังฆมิตตา
(ภิกษุณีองค์แรกในศรีลังกา), เมือง
หลวงเก่า เช่น อนุราชปุระ และ

ยังได้เห็นทิวทัศน์ที่งดงามเป็นธรรมชาติของศรีลังการะหว่างการเดินทางดูงาน, วิถีชีวิตของชาวศรีลังกาที่ยังคงเรียบง่ายเหมือนชนบทในบ้านเรา เด็ก ๆ ชายหญิงที่ใส่ชุดขาวมาวัดมาทำบุญ มาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

แต่สิ่งหนึ่งซึ่งนับว่าน่ากลัวและพบเห็นได้โดยทั่วไปในศรีลังกาก็คือ ความขัดแย้งและความรุนแรงในเรื่องเชื้อชาติ และการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันของชาวหมีฟและชาวสิงหล จนเป็นเหตุแห่งการสู้รบต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน

กิจกรรมเริ่มขึ้นที่วัดกันดาราม ในกรุงโคลัมโบ ด้วยการให้สมาชิกทุกท่านแนะนำตัวเอง จากนั้นจึงให้ตัวแทนแต่ละประเทศได้นำเสนอสภาพความเป็นอยู่ทั้งข้อดีและอุปสรรคในการดำรงชีวิต พรหมจรรย์ กิจกรรมที่ทำ สถานการณ์และสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

กิจกรรมนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสได้ทราบถึงวิถีชีวิตที่มีความยากลำบากของนักบวชสตรีเพื่อนบ้าน เช่น แม่ชีจากเขมร ซึ่งกว่าจะบวชได้ก็ต้องหมดภาระหน้าที่ที่ต้องดูแลครอบครัวเสียก่อน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อบวชแล้วเธอก็ยังมีความต้องการที่จะดำรงพรหมจรรย์อยู่ในระยะยาว และยังต้องการช่วยเหลือหญิงชาวเขมรให้ได้เข้ามาศึกษาพุทธศาสนาให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่ดร.พลาโม ซึ่งเป็นชาวลาดักค์มีโอกาสดูทบทวนมาเรียนแพทย์แผนโบราณที่ธรรมศาลา (สถานที่ที่องค์กร

ทะเลลามาประทับ อยู่ในประเทศอินเดีย) เมื่อจบแพทย์และกลับไปลาดักค์ จึงตัดสินใจบวชเป็นแม่ชี และได้พยายามรวมกลุ่มแม่ชีในดินแดนแห่งนั้น จัดตั้งเป็นสถาบันแม่ชีแห่งลาดักค์เพื่อช่วยเหลือกันทั้งในเรื่องการดำรงชีวิตที่ยากลำบาก และการดำรงพรหมจรรย์ตลอดจนการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม

ดร.พลาโมได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจมากในการนำเสนอของเธอว่า “การมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ควรจะทำให้สมดุลระหว่างประโยชน์ตนเอง คือ การได้ปฏิบัติธรรม ทำจิตใจให้ผ่องใส การปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อเข้าถึงแก่นธรรมให้มากที่สุด และได้ทำประโยชน์ท่าน คือ การช่วยเหลือผู้อื่นเท่าที่ตัวเราจะสามารถช่วยได้” หลังจากทุกประเทศได้นำเสนอแล้ว ก็มีการชี้แจงกิจกรรมต่าง ๆ และสถานที่ที่พวกเขาจะต้องเดินทางไปด้วยกัน ในอีก ๘ วันข้างหน้า

กิจกรรมส่วนใหญ่ของผู้เข้าร่วม คือการนั่งรถบัสเดินทางไปตามวัดและสำนักแม่ชีที่ทางเจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้ให้ ซึ่งเป็นกำหนดการที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และนับได้ว่าเป็นข้อผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงของคณะผู้จัด ที่ไม่ได้ไปสำรวจเส้นทางและสถานที่ต่าง ๆ เอง เพราะพบในภายหลังว่า สถานที่แต่ละแห่งอยู่ห่างกันมาก และใช้เวลาในการเดินทางยาวนาน

เมื่อเดินทางถึงวัดหรือสำนักแม่ชี ก็จะมีการตั้งวงพูดคุยแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนประสบการณ์กับเจ้าของสถานที่นั้น ๆ ประเด็นส่วนใหญ่ที่พูดคุยกัน จะเป็นเรื่องกิจกรรมของทศศีลมาตาที่ศรีลังกา ว่าในแต่ละท้องถิ่นที่ทำกิจกรรมอะไรกันอยู่บ้าง มีความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคอย่างไร ตลอดจนใช้ทางออกอย่างไรในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อกลุ่มของเราจะได้นำกลับไปประยุกต์ใช้กันในแต่ละประเทศ

การพูดคุยแลกเปลี่ยนซักถาม มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การเตรียมตัวทศศีลมาตาเพื่อที่จะบวชเป็นภิกษุณีต่อไป, การจัดตั้งวิทยาลัยสำหรับแม่ชี, การส่งเสริมให้แม่ชีอายุน้อย ๆ ในสำนักได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น, การสนับสนุนจากชาวบ้านและพระสงฆ์ในท้องถิ่นต่อกิจกรรมของแม่ชี(มีบ้างเช่นกันที่ถูกกลั่นแกล้งจากพระสงฆ์ผู้กลัวสูญเสียอำนาจและการยอมรับจากชาวบ้าน)

จากการสังเกตพบว่าการรวมกลุ่มของแม่ชีในศรีลังกานับได้ว่าเข้มแข็งมาก หากเทียบกับประเทศอื่น ๆ อีกทั้งแม่ชีก็มีอายุเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ต่ำ กำลังมีไฟในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเพื่อตัวเองและสังคม

สำหรับอุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งกิจกรรมในครั้งนี้ก็คือประเทศศรีลังกามีพิธีกรรมทางศาสนาที่หลากหลายและใช้เวลาในการทำพิธีกรรมอย่างยาวนาน เช่น มีการสวดมนต์ เช่นสรวงเทวดาต่าง ๆ ใช้เวลามาก พิธีกรรมที่เห็น

ชาวพุทธในศรีลังกาให้การต้อนรับคณะนักบวชสตรี

มีส่วนคล้ายกับฝ่ายฮินดูหรือพราหมณ์ในบางส่วน ซึ่งบางครั้งทำให้ตารางกิจกรรมที่วางแผนไว้ไม่เป็นไปตามที่กำหนด กระทั่งทำให้ผู้ร่วมคณะเหน็ดเหนื่อยเกินไปไม่ค่อยมีเวลาพักผ่อนเท่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากกิจกรรมในคณะของเรามีทั้งกิจกรรมที่ร่วมกับเจ้าของสถานที่ และกิจกรรมภายในของพวกเขาเอง จึงทำให้บางครั้งถึงกับต้องหาสวนสาธารณะริมทะเลสาบระหว่างทางเพื่อที่จะแวะพักทำกิจกรรมภายใน

สิ่งที่เห็นได้ชัดจากการได้มีโอกาสอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเกือบ ๑๐ วัน ก็คือ โอกาสที่จะได้ฝึกความอดทนของทุก ๆ คน, ฝึกการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์, การได้นำธรรมะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ๆ, ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน, ตลอดจนการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อและร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรค บางครั้งมีคนป่วยก็ได้แม่ชีไทยช่วยนวดรักษาให้ และยังมีการสอนนวดแผนไทยให้กับแม่ชี

ชาติอื่น ๆ ด้วย ด้านคุณหม่อมแม่ชีชาวลาดกระบังก็คอยช่วยรักษาโดยยาสมุนไพรและตรวจสุขภาพให้ นับได้ว่าเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ที่อบอุ่นพอสมควร

เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งว่าภาษาที่แตกต่างกันนั้น หากอยู่ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ ก็ไม่ใช่อุปสรรคสำคัญในการทำความเข้าใจ ถึงแม้จะพูดกันคนละภาษาก็สามารถสื่อสารถึงกันได้ ผู้เขียนเองได้ลองไปแอบดูแม่ชีที่คุยกันตอนกลางคืน เมื่อไม่มีล่ามอยู่ช่วยแปลให้ ก็เห็นสามารถสื่อสารกันได้อย่างสนุกสนาน

ช่วงวันสุดท้ายมีการประเมินผลและวางแผนงานอนาคตร่วมกัน โดยรวมแล้ว แม่ชีแต่ละท่านก็ได้ความคิดใหม่ ๆ (หรืออาจจะเก่า?) อันเป็นสิ่งทีแต่ละคนต้องการนำกลับไปประยุกต์ใช้ในประเทศของตน คนละอย่างสองอย่าง และยังมีมาให้พันธสัญญาต่อกัน ว่าจะจะเป็นเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกันเท่าที่โอกาสจะอำนวย

ให้ และสำหรับบรรยากาศการล่ำลាក់นั้นก็นับว่าแคร์อยู่ไม่น้อย

กล่าวสำหรับแม่ชีไทยนั้น ผู้เขียนเห็นว่า มีคำถามที่สำคัญควรแก่การค้นหาคำตอบให้ได้ว่าจะทำอะไรแม่ชีที่ปฏิบัติดีอยู่แล้ว จึงจะออกมาช่วยเหลือสังคมให้มากขึ้นกว่าเดิม และสำหรับผู้ที่ช่วยเหลือสังคมอยู่แล้ว ทำอย่างไรจึงจะศึกษาและปฏิบัติอยู่ในชีวิตพรหมจรรย์ได้ตลอดรอดฝั่ง อีกทั้งสามารถจะมีกัลยาณมิตรมาคอยช่วยเหลือและอุปถัมภ์ในการทำงานร่วมกัน

ก็ได้แต่หวังไว้ว่าอนาคตเราจะมีเครือข่ายแม่ชีไทยในการทำงานเพื่อสังคมเกิดขึ้นมาในไม่ช้านี้.

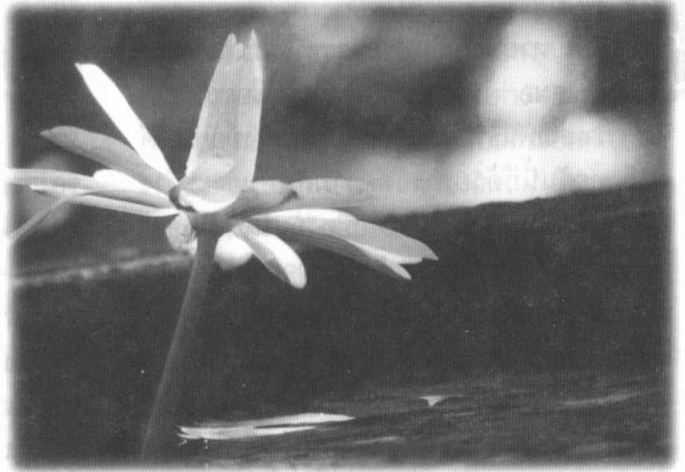

กลุ่ม **พุทธศึกษา** กับการสร้างสรรค์ชุมชนแบบพุทธ

สุนทร วัฒนะ

“ **อ** นานท์เอย ธรรมวินัยที่เราตถาคต
แสดง และบัญญัติแล้วสำหรับ
พวกเธอ ธรรมวินัยนั้นจะเป็น
พระบรมศาสนดาของพวกเธอ เมื่อเรา
ตถาคตล่วงลับไป”

พระพุทธรูปปางที่ยกมาเบื้องต้น
แสดงเจตนารมณ์ของพระพุทธรองค์ที่จะ
ให้สาวกทั้งหลายถือพระธรรมวินัยเป็น
ใหญ่ในการดำเนินชีวิต

เมื่อกาลล่วงมาถึงปัจจุบัน พระสงฆ์
ส่วนใหญ่ได้เบี่ยงเบนพฤติกรรมของตนและหมู่คณะ
หันไปยึดถือตัวบุคคลและตัวบทกฎหมายเป็นหลัก
พระธรรมวินัยที่ตถาคตตรัสไว้ จึงลดความสำคัญลง
ไปอย่างน่าเสียดาย เข้าทำนองที่ว่า ตัวบุคคลอยู่เหนือ
กฎหมายหลักธรรมวินัยอยู่ใต้กฎหมาย นับแต่มี พ.ร.บ.
.คณะสงฆ์ ฉบับแรกขึ้นมา พ.ศ. ๒๔๔๕ (ร.ศ. ๑๒๑)
จนถึงฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
๒๕๓๕ เป็นฉบับที่ ๓ ยิ่งทำให้คณะสงฆ์มีพฤติกรรม
ถอยห่างออกจากพระธรรมวินัย จนทำให้สังฆะใน
ความหมายของชุมชนแห่งการศึกษาพัฒนาตน ชุมชน
แห่งอุดมคติที่สมาชิกทุกคนถือพระธรรมวินัยเป็น
ใหญ่ผิดเพี้ยนไป กลายเป็นเพียงรูปแบบพิธีกรรมที่
ปราศจากเป้าหมาย และเจตนารมณ์ของสังฆะที่มุ่ง
ความเป็นอิสระหลุดพ้นอย่างนิรันดร์

กลุ่มพุทธศาสนศึกษา เป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่ร่วมตัวกัน
เพื่อศึกษางานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส
อินทปญโญ) ประกอบด้วยพระภิกษุ ๔ รูป ซึ่งเคย
พำนักอยู่ที่สวนโมกขพลารามหลายปี ก่อนจะย้ายมา
อยู่ที่ **ศีลมหาครม** ภายในสวนเมตตารธรรม อ.ฝาง

จ.เชียงใหม่ พระสงฆ์กลุ่มนี้ เมื่อย้ายมาอยู่ที่นี้ได้นำ
หลักธรรมวินัยมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและ
สังคม โดยเฉพาะการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
ให้สมาชิกแต่ละคนมีวินัยที่เนื้อที่ตัวอย่างแท้จริง

ซึ่งในเบื้องต้นทางกลุ่มได้ทดลองใช้ชีวิตแบบ
สังฆะร่วมกัน โดยประยุกต์เอาพิธีกรรมจากพระธรรม
วินัย และลดขั้นตอนเย็นเยื่อลงไป แต่ยังคงไว้ซึ่ง
รูปแบบเดิมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของกลุ่ม
ตัวอย่างเช่นการลงปาติโมกข์ เมื่อสวดภาษาบาลีเสร็จ
แล้วก็ส่ายลงไปแปลเป็นภาษาไทยตามมาอีกครั้ง
เพื่อทบทวนข้อธรรมวินัยว่ายังคงตั้งมั่นอยู่ในชีวิต
พรหมจรรย์อยู่หรือไม่ และช่วยกันปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ
ขึ้น

การสวดปาติโมกข์นี้ถ้าพิจารณาให้ดีเราจะเห็นว่า
เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ตรวจสอบ
ตนเองกับพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้ปฏิบัติเผลอออกไป
นอกกลุ่มนอกรทาง โดยที่สมาชิกแต่ละท่านไม่ต้องมาว่า
กล่าวตักเตือนกันและกัน ทุกคนตระหนักรู้ด้วยตนเอง
ว่าควรจะทำปฏิบัติอย่างไร ดังนั้นในการลงปาติโมกข์แต่

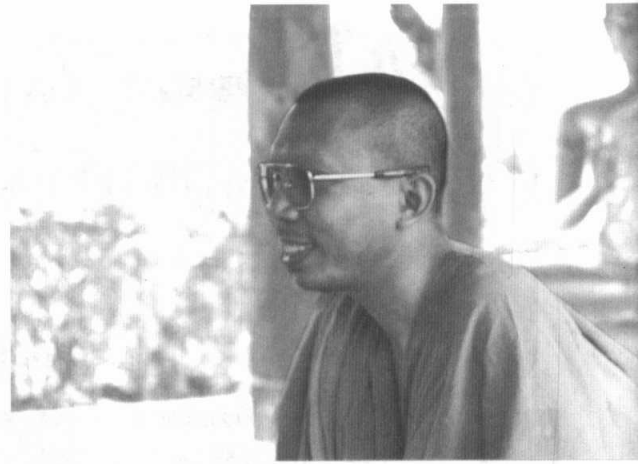
ละครั้งจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าการทำสังฆกรรมอื่นใดทั้งสิ้น พระพุทธองค์ถึงกับต้องบัญญัติปรับอาบัติพระอรหันต์ที่ไม่เข้าร่วมสังฆกรรมนี้เพื่อที่จะกำราบภิกษุผู้หน้าด้าน พร้อมกันนั้นก็เป็นการคัดสรร ขจัด สมาชิกในชุมชนที่ปฏิบัติตนนอกกรอบออกไปโดยให้พระธรรมวินัยเป็นตัวลงโทษพระภิกษุที่มีอาบัติ

ป

ัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นเสมอ ไม่ว่าจะ เป็นพระภิกษุหรือฆราวาสก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ชุมชนสงฆ์อยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ก็ด้วยการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทบกระทั่งกันได้ง่าย ดังนั้นเราจะเห็นว่า พระธรรมวินัยนอกจากพูดถึงเรื่องจิตใจแล้ว ยังพูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนและสังคมอีกด้วย ตัวอย่างหลักธรรมที่พูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชนได้แก่ อปริหานิยธรรม ๗, ทิศ ๖, สังคหวัตถุ ๔ ฯลฯ เป็นต้น

เท่านั้นยังไม่พอ พระพุทธองค์ยังทรงกำหนดพิธีกรรมขึ้นมา เพื่อเปิดโอกาสให้หมู่คณะได้วาทถกเถียงกันและกัน กรณีมีข้อพิพาทระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน การ**ปวารณา**จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมประสานสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างปราศจากอคติ มีความรักความเคารพต่อกันและกัน ดัง**พระสุพจน์สุวโจ** (หนึ่งในสมาชิกของกลุ่มพุทธทาสศึกษา) ได้พูดถึงการแก้ปัญหามือเมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างเพื่อนสมาชิกในกลุ่มว่า “ส่วนใหญ่จะเป็นการพูดคุยกันมากกว่า คือปรึกษากันได้ ตักเตือนกันได้ เหมือนอย่างเมื่อก่อนกลุ่มใช้การ**ปวารณา**แก้ปัญหที่เกิดขึ้นในหมู่คณะ ยิ่งพระสมาชิกมาอยู่ร่วมกันโดยที่แต่ละท่านไม่เคยทำงานร่วมกันมาก่อนด้วยแล้ว ความคิด ความสามารถและบุคลิกภาพแตกต่างกัน การ**ปวารณา**ได้ช่วยประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น”

นอกจากนั้นการบริหารจัดการต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน ก็เป็นสิ่งสำคัญว่าจะมีกิจวัตรร่วมกันเมื่อไร อย่างไร รวมไปถึงสมบัติ

ของสงฆ์ว่าควรจะจัดการอย่างไร ในเรื่องนี้พระสุพจน์สุวโจ บอกว่า “เราใช้มติของสงฆ์ในการกำหนด การทำวัตรสวดมนต์เราก็มีช่วงวันพระกับวันปาติโมกข์เป็นหลัก ส่วนวันอื่น ๆ ใครจะทำตอนไหนก็ไม่ต่างกัน แต่ว่าถือคล้ายกับลงปาติโมกข์มาพบกันมาคุยกัน เพราะช่วงวันธรรมดาบางครั้งอาจจะไปอยู่เจียบ หรือไปปฏิบัติของตนเอง”

วิถีทางของการสร้างสรรค์ชุมชนตามนัยนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่กลุ่มพุทธทาสศึกษานำมาประพடுத்தปฏิบัติ ซึ่งฆราวาสควรนำมาเป็นแบบอย่าง เพื่อจัดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนและที่ทำงาน ดังนั้นชุมชนในความหมายของสังฆะที่กล่าวมานี้ ถ้าพิจารณาให้ดี เราจะเห็นว่า ไม่ได้หมายถึงบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มีเป้าหมายร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน ช่วยเหลือกันเท่านั้น หากยังครอบคลุมไปถึง กลุ่มบุคคลหรือหมู่คณะที่ศึกษาพัฒนาฝึกหัดขัดเกลาตนเองตามหลักพระธรรมวินัย มีความถึงพร้อมแห่งศีล สมาธิ และปัญญา มีเมตตาต่อกัน มีการจัดสรรระบบระเบียบของชุมชนให้ทุกคนดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ นี่คือความหมายของสังฆะในฐานะเป็นชุมชนอุดมคติ เป็นแบบอย่างการอยู่ร่วมกันของบุคคลที่พัฒนาตนแล้ว ดังนั้นชุมชนในความหมายที่กล่าวมานี้มีความแตกต่างจากชุมชนทาง**อากาศหรือสำนักงาน**อยู่มาก เนื่องจากโครงสร้างระบบระเบียบแบบแผนการอยู่ร่วมกันในชุมชนไม่เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง เหมือนกับชุมชนของพระภิกษุสงฆ์ยังมีมติในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งมีผล

ประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องกับแล้ว จะหาคุณค่าแห่งชีวิตจากการงานได้อย่างไร

จากการทดลองใช้ชีวิตร่วมกันเป็นหมู่คณะนี้เอง ทำให้กลุ่มพุทธศาสตร์ศึกษาได้เรียนรู้พฤติกรรม ทักษะและความสามารถของแต่ละท่าน และใช้ศักยภาพของตนร่วมกันทำงานเป็นทีม ปัจจุบันกิจกรรมที่กลุ่มพุทธศาสตร์ศึกษาทำร่วมกัน นอกจากศึกษางานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) แล้ว ยังมีงานจัดฝึกอบรม ซึ่งทางกลุ่มได้ร่วมกับคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) และเสมสิกขาลัย จัดอบรมให้กับพระสงฆ์และฆราวาสเป็นระยะ ๆ และงานผลิตหนังสือ ทางกลุ่มได้รวบรวมงานของท่านอาจารย์พุทธทาสที่ยังไม่จัดพิมพ์ หรือที่จัดพิมพ์มาแล้วแต่ยังไม่แพร่หลายมาจัดหมวดหมู่เป็นประเด็น ๆ ไป หนังสือที่ได้จัดพิมพ์ออกมาสู่สายตาผู้อ่านแล้ว ในขณะนี้ เช่น หนังสือชุด “ปณิธานเพื่อสืบสานปณิธานพุทธทาส” และปาฐกถาพุทธทาสภิกขุมหาเถระ ครั้งที่ ๕ โดย อ.กฤษณา กุศลาลัย นอกจากนี้ยังนิตยสารหนังสือฉบับเสขิยธรรมที่เราเห็นกันมาตั้งแต่ฉบับที่แล้ว ก็เป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่ทางกลุ่มร่วมกันทำ โดยปรับปรุงเนื้อหารูปเล่มใหม่ให้ทันโลกทันเหตุการณ์ยิ่งขึ้น ดังพระสุพจน์ สุวโจ ได้พูดถึงภาพฝันของตนเองต่อการทำถนนหนังสือเสขิยธรรมว่า “ต้องการทำเสขิยธรรมให้เป็นเวทีกลาง มีความสด มีชีวิตมากกว่าที่จะเป็นแค่เอาบทความมาลง เอาเนื้อหา มาลง เอา

คำสอนมาลงแต่ละบท เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็จะได้มาดูกันว่าเสขิยธรรมว่าอย่างไร คิดอย่างไร มีมุมมองต่อปัญหาอย่างไร... สิ่งที่ต้องเริ่มทำขณะนี้คือทำอะไรให้เขายอมรับก่อน ให้มีคุณภาพ มีความเป็นกลาง และยึดหลักพระธรรมวินัย เมื่อเขายอมรับแล้วนั้นแหละเราจะสื่อแนวคิดหรืออุดมคติของกลุ่มเสขิยธรรมออกไปได้”

นอกจากกิจกรรมที่ทางกลุ่มได้ร่วมกันดังกล่าวมา ในเบื้องต้นแล้ว งานเครือข่ายก็เป็นอีกงานหนึ่งที่ว่ากลุ่มพยายามเชื่อมประสานกับกลุ่มต่าง ๆ ผ่านการใช้เวทีประชุมสัมมนา และออกไปพบปะช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกับพระท่านอื่น ๆ ในท้องถิ่นใกล้เคียง พร้อมกันนั้นก็ได้เรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ ที่ต่างความคิดต่างจิตใจต่างความฝันขยายวิสัยทัศน์ของท่านออกไปกว้างขึ้น พระสุพจน์ สุวโจ ให้สัมภาษณ์ว่า “บางครั้งมุมมองเราอาจจะติดอยู่ที่ในแวดวงของเรา ในแวดวงของคณะของเราเอง แต่ถ้าเราไปสัมผัสกับกลุ่มอื่นแล้วจะทำให้โลกทัศน์กว้างขึ้น เพราะบางอย่างเราก็นึกไม่ถึงมันเยอะเยอะมาก แม้กระทั่งวิธีการคิด หรือว่ากลุ่มคนก็ไม่เหมือนกัน...” และท่านยังเล่าต่อไปว่า “ก่อนหน้าที่จะรวมกลุ่มกันนี้ไม่มีแต่คุยเรื่องแวดวงสงฆ์ว่า พระทำอะไรได้บ้าง ปฏิบัติธรรมอย่างไร สายนั้นสายนี้ปฏิบัติอย่างไร ยิ่งช่วงเป็นพระนวกะด้วยแล้วไม่ค่อยได้คิดอะไร ไม่ค่อยขบคิดมากนัก”

รับบริจาคเทปเปล่า

“กลุ่มพุทธศาสตร์ศึกษา” ขอเชิญชวนเพื่อนสหธรรมิก ร่วมบริจาคเทปเปล่า ความยาว ๖๐ นาที (ไม่จำกัดยี่ห้อ) ซึ่งไม่เคยใช้บันทึกเสียงมาก่อน

เพื่อจัดทำศูนย์ข้อมูลแถบเสียงคำบรรยายธรรมของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) สำหรับผู้สนใจ, ผู้เข้าอบรม, ผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรม ณ ศีลมหาศรม สวณเมตตาคาร บ้านห้วยยูงใน หมู่ที่ ๕ ตำบลสันทราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

เราจะนำเทปเปล่าที่ได้รับบริจาค ไปแลกเปลี่ยนคำบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาส ณ โรงมหรสพทางวิทยุณ สวณโมกขพลาาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โครงการนี้จะต้องใช้เทปเปล่ากว่า ๓,๐๐๐ ตลับ

บริจาคโดยตรงที่ กลุ่มพุทธศาสตร์ศึกษา ตู้ปณ.๕๓ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๑๐
หรือ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)
๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จเจ้าพระยา คลองสาน กทม. ๑๐๖๐๐
โทร. ๐๒-๔๓๗๙๔๔๕ โทรสาร ๐๒-๔๓๗๙๔๕๐ (ติดต่อ คุณสมเกียรติ มีธรรม)

รับบริจาคเป็น เทปเปล่า เท่านั้น..กรุณาดำเนินการบริจาคเป็นเงิน

ปรีดี พนมยงค์ กับพระพุทธศาสนา*

ธรรมเกียรติ กั่นอริ

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

ประวัตติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แต่เดิมมีพระพุทธศาสนานิกายมหายานเผยแผ่อยู่ก่อน ต่อมาภายหลังนิกายหินยานหรือเถรวาทได้ขยายผลเข้าแทนที่มหายาน ประวัติพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในไทยปรากฏหลักฐานยาวนานและนับจากสุโขทัยเป็นต้นมา สถาบันสงฆ์ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์บ้างครั้ง บางคราวอาจจะมีคนจากฝ่ายสถาบันสงฆ์ก่อเหตุระคายเคืองเบื้องพระยุคลบาท เช่น เป็นผู้นำก่อกบฏ นักกบฏเหล่านี้ดูประหนึ่งสร้างภาพตนเป็นผู้**นำบารมี**จึงเรียกผู้ก่อกบฏว่ากบฏผีบ้าหรือกบฏผีบุญ (เป็นการลดเกียรติภูมิให้เป็นเพียงผีหรือมาร)

อย่างไรก็ดี สถาบันสงฆ์ที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์นั้นทำให้เข้าใจได้ว่ารับอารักขาจากรัฐและสนองต่อรัฐโดยการสอนศีลธรรม ไม่ทำให้คนกระด้างกระเดื่องต่อการปกครอง และช่วยเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์อันเห็นได้จากสมัยสุโขทัยและอยุธยาอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันต่อเมื่อขัดประโยชน์ของรัฐ เช่น สมัยมีไพร่ทาสและระบบการเกณฑ์แรงงาน คนเข้าไปบวชมากทำให้รัฐขาดแรงงาน จึงขึ้นบัญชีสำรวจจำนวนประชากรพระเรียกว่าสมณครวั เป็นที่มาของสำมะโนครวั นอกจากนี้วิธีคัดคนออกจากสถาบันสงฆ์อย่างละมุนละม่อมเป็น

การส่งเสริมในทางคุณภาพด้วย คือจัดการศึกษาถวายพระ เมื่อพระสอบไม่ผ่านก็ต้องสึกหาลาเพศ การจัดสอบเช่นนี้คือการสอบนักธรรมหรือบาลีสนาทลวงมีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระสอบไม่ได้ก็ไล่ออกจากการเป็นพระ จึงเป็นที่มาของการสอบไล่

พระที่สอบไล่ได้ก็บวชต่อไปได้ มีการรับรองการศึกษาเป็น “บาเรียน” หรือเปรียญ รับพระราชทานปูนบำเหน็จ ถ้าโยมบิดาของพระเป็นไพร่ทาส ก็จะเป็นไทแก่ตนและให้มีหน้าที่ดูแลพระเรียกว่าโยมสงฆ์ ในสังคมที่การผลิตสำคัญคือการเกษตรและยังเป็นเกษตรกรรมล้ำหลัง ย่อมผลิตโดยตัวเองใช้เอง กระนั้นแรงงานย่อมสำคัญ วัดจึงมีที่ดินตามที่พระมหากษัตริย์ถวายเป็นพระบรมราชูทิศ หรือขุนนางกับคหบดีถวายที่ดิน ทำให้วัดมีที่ดินทำนาแต่พระทำนาเองไม่ได้ขัดต่อพระวินัย ซึ่งละโลกทิ้งเรือนและไม่ประกอบกิจการโลกมุ่งแสวงทางธรรม และขึ้นไปทำน่ายังจะขัดพระวินัยเรื่องภุคคามวรรค เรื่องพรากของ-เขี้ยวอันมีชีวิต ดังนั้น แรงงานของวัดจากบุคคลสองระดับจึงปรากฏในทำเนียบคักดินา ประกอบการพระบรมราชูปถัมภ์ คือ มีบุคคลที่เรียกว่า “ข้าพระ” กับ “เลกวัด” เป็นผู้รับใช้พระและใช้แรงงานในกิจการของวัด

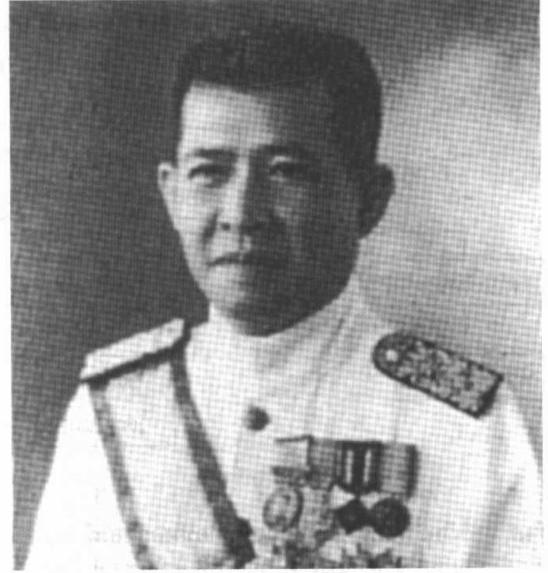
การผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิต และปัจจัยจักรพรรดินิยมตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า-อยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ภายหลังลงนามสนธิสัญญาเบาริง

* ตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๔๒ หน้า ๗๙-๘๓

แล้ว การส่งข้าวออกขายนอกประเทศ การเกิดอุตสาหกรรมโรงสีข้าวและอื่น ๆ ทำให้สังคมไทยเริ่มขาดแคลนแรงงาน ระบบไพร่ที่เกณฑ์แรงงานไปผลิตรับใช้ศักดินา เจ้านาย ขุนนางและพระ จึงเป็นระบบที่ไม่สัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงในสถานการณ์ใหม่ขณะนั้น ล่วงมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ ๕ ความจำเป็นต้องปฏิรูปการปกครองประเทศในทุกทาง ทำให้รัฐเริ่มขาดแคลนงบประมาณ โดยเฉพาะการตัดทอนงบประมาณในการบำรุงอุปถัมภ์วัด ขณะเดียวกันต่อการปฏิรูปการศึกษา รัฐต้องการสถานศึกษาและกำลังคนคือครู ลำพังงบประมาณแผ่นดินที่มีอยู่ย่อมไม่อาจดลบันดาลให้ได้ ดังนั้น ด้วยพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ จึงทรงเห็นว่าการวัดกับพระเป็นที่พึ่งอาศัยในการจัดและขยายการศึกษาได้ ด้วยเหตุนี้ ทรงมอบหน้าที่การจัดการศึกษาส่วนหนึ่งถวายแด่พระเจ้าน้องยาเธอ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สภาพการปกครองพระอย่างหลวม ๆ ก่อนหน้านั้น เมื่อจะอาศัยกำลังพระให้ได้ผล จำเป็นต้องอาศัยอำนาจของอาณาจักรเข้าไปจัดการศาสนจักร โดยเหตุนี้เองจึงตรา**พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑** เป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางอีกวิถีทางหนึ่ง ทำให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงมีพระอำนาจและมีพระบัญชาในคณะสงฆ์ สนองงานพระศาสนาและสนองงานแผ่นดินต่อการจัดการศึกษาทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์อย่างดีเยี่ยม แต่กฎหมายในฐานะเครื่องมือตลอดจนวิธีการนั้น ผู้ใช้และผู้รับปฏิบัติต้องสนใจตรวจสอบว่าเหมาะสมแก่ยุคสมัยต่อ ๆ มาหรือไม่เพียงใด เมื่อไม่สอดคล้องความจริง ต่อมาวิธีการและเครื่องมือก็ต้องเปลี่ยน มิฉะนั้นแทนที่จะเป็นคุณกลับเป็นโทษ

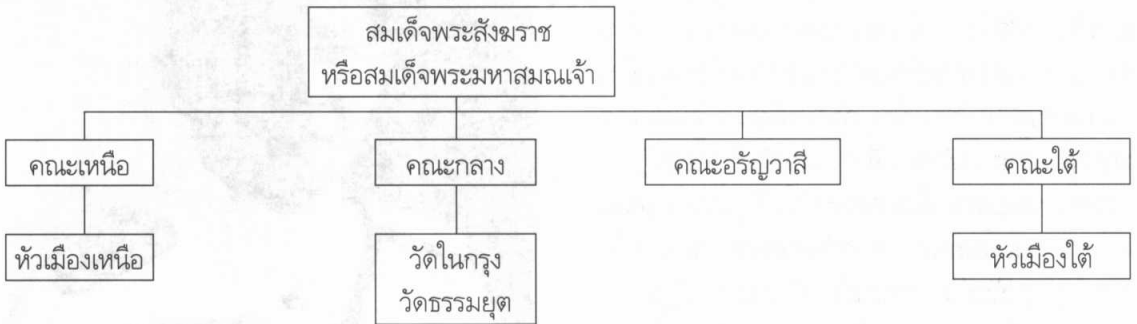
พ.ร.บ.ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ หรือ พ.ศ.๒๔๔๕ นั้น เป็นเครื่องมือที่ให้ผลดีในระยะแรกและยอมรับกันได้ ขณะอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กระนั้น แม้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่สถาบันสงฆ์ไทยสืบทอดจะเป็นนิกายเถรวาท

หรือหินยาน หากด้วยเหตุในประวัติศาสตร์ที่ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงผนวชได้ก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นด้วย จึงมีนิกายย่อยจากเถรวาทในไทยเป็นคณะมหานิกาย กับคณะธรรมยุต โดยที่ธรรมยุตเป็นส่วนน้อยแต่มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาฝ่ายมหานิกายและบางอย่างทางมหานิกายรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงเป็นความคับข้องใจตลอดมา และหาทางออกไม่ได้ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

เมื่อวิวัฒนาการสังคมไทยมาถึงรุ่งอรุณของประชาธิปไตย วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ วันที่คณะราษฎรอุทิศชีวิตตนเข้าเสี่ยงราชภัย (เพราะโดยอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจรัฐสามารถประหารชีวิตผู้ก้าวล่วงทำทลายอำนาจได้) ถ้าคณะราษฎรทำการไม่สำเร็จโทษถึงตาย แต่ทว่าปัญหาได้คลี่คลายไปด้วยดี ในลักษณะประนีประนอมและประสานประโยชน์ตามลักษณะไทย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ จึงทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับที่เรียกว่า “ถาวร” เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๖ ถ้าเราย้อนกลับไปศึกษาวัตถุดิบทางประวัติศาสตร์แห่งการอภิวัฒน์ปกครองแผ่นดิน วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ วัดถุทยานอย่างหนึ่งที่พิสุจน์ทราบได้ว่าเหตุการณ์วันนั้น ขณะพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาอ่านคำประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ (ซึ่งท่านปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าผู้ก่อการสาย

การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔

ที่มา : วิเชียร วชิรพาฬ, *ประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์* อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอนุกุลพิทยภา (เส่ง อินทโสโร)
ณ เมรุวัดน้อยนางหงส์, วันเสาร์ที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๒๑

พลเรือน เป็นผู้ร่าง) ปรากฏภาพทางด้านสวนอัมพร มีพระภิกษุสามเณรอยู่ในแถวราษฎรผู้ร่วมเหตุการณ์ ลองสันนิษฐานดูว่าท่านเหล่านี้เป็นฝ่ายคณะไหน คำสันนิษฐานอันน่าจะเป็นไปได้ว่า ควรเป็นฝ่ายมหานิกายด้วยความหวังว่าผลจากการเปลี่ยนแปลงบ้านเมือง น่าจะมีผลต่อคณะสงฆ์

คณะราษฎรอาจจะมีภารกิจสำคัญเร่งด่วน ยังไม่ล้มล้มปัญหาคณะสงฆ์โดยตรง แม้จะเลิกบรรดาคักดี ขุนนาง ก็มีได้ประกาศยกเลิกสมณศักดิ์ ปัญหาการเมืองทั้งภายในและกับต่างประเทศเป็นเรื่องเร่งด่วน ถึงกระนั้นก็เข้าใจว่า การรับรู้ต่อปัญหาคณะสงฆ์ไทย เป็นสิ่งที่ผู้ก่อการ ๒๔๗๕ เช่นท่านปรีดี พนมยงค์ หรือ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นต้น ย่อมทราบความเป็นไปอย่างดี ท่านเชษฐบุรุษ พระยาพหลฯ เมื่ออุปสมบทจึงได้อุปสมบทโดยพระสงฆ์ ๒ นิกาย ร่วมหัตถบาฬ จอมพล ป. พิบูลสงครามเมื่อสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน เตรียมตั้งชื่อแต่เดิมว่าวัดประชาธิปไตย และเผด็จสงฆ์สองนิกายมาอยู่ร่วมกันเป็นสมานสังฆวาส มีใช้นานาสังฆวาสตั้งวัดต่าง ๆ ที่แยกกันอยู่ตามลำพัง นิกายย่อย แต่แล้วก็ไม่รอด วัดประชาธิปไตยกลายเป็นวัดพระศรีมหาธาตุ และพระฝ่ายมหานิกายค่อย ๆ หายออกจากวัด เหลือลำพังเพียงธรรมยุติกนิกาย

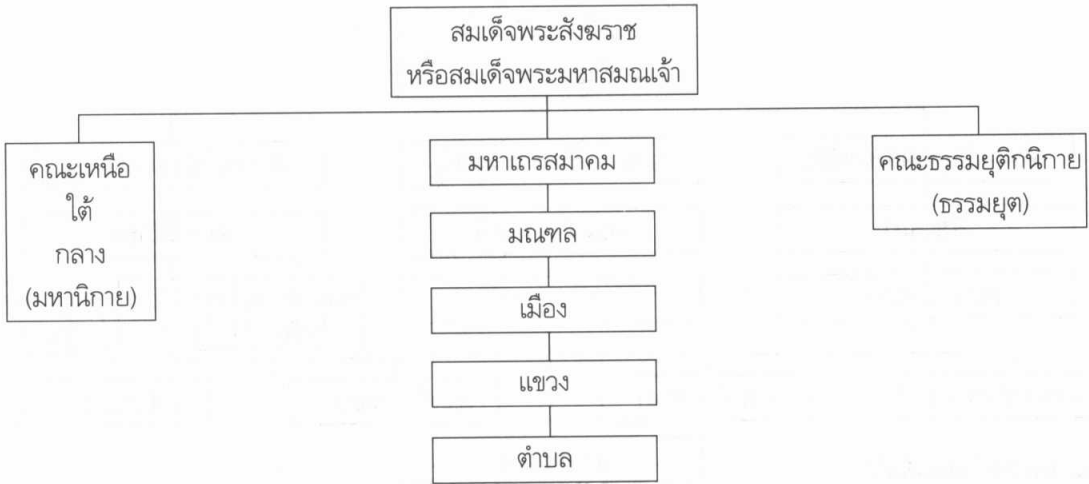
ปรีดีกับพุทธศาสนาโดยฐานะปัจเจกชน

ท่านปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เกิดในครอบครัวพุทธศาสนิกชน ท่านได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นพุทธมามกะที่ดี มีนิวาสสถานเดิมตรงข้ามวัดพนมยงค์ อันถือเป็นวัดประจำตระกูล ในตระกูลพนมยงค์นั้นเมื่อดูลำดับสาแหรกตระกูลจากบรรพชนนับจากชั้นเทียด (บิดาของทวด) จวบจนถึงท่านปรีดี ย่อมพอมองเห็นภาพความสัมพันธ์กับพระพุทธานุศาสน และการบำเพ็ญกุศลตามธรรมเนียมของชาวพุทธ อาทิ ท่านเกริ่นผู้เป็นเทียด เคยอุปสมบทมาก่อนเป็นเวลา ๑๐ พรรษา มีบุตรชื่อปิ่นซึ่งเป็นทวดท่านปรีดี ต่อมาแต่งงานกับนายก๊ก แซ่ตั้ง ชาวจีนที่เข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาในปลายแผ่นดิน ท่านก็ปรับตัวเข้ากับจารีตประเพณีไทยหลายประการ มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เป็นโยมอุปัฏฐากวัดพนมยงค์สมัยนั้นเป็นสมัยที่มีทาสในตระกูลที่มั่งคั่ง ท่านก็ได้ปลดปล่อยทาสของท่านโดยให้บวชในพระศาสนา

ส่วนท่านเลี้ยงบิดาของท่านปรีดีนั้นแล้ว เป็นผู้รับเข้าศึกษาอบรมตามคติวิสัยกุลบุตรขณะนั้น ดังได้อุปสมบทเป็นเวลา ๓ พรรษา มีความรู้ภาษาไทยและบาลี

สำหรับท่านปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เมื่อศึกษาชีวิตประวัติของท่านที่ปรากฏในเอกสาร ไม่พบว่า

การปกครองคณะสงฆ์สมัชชกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๗

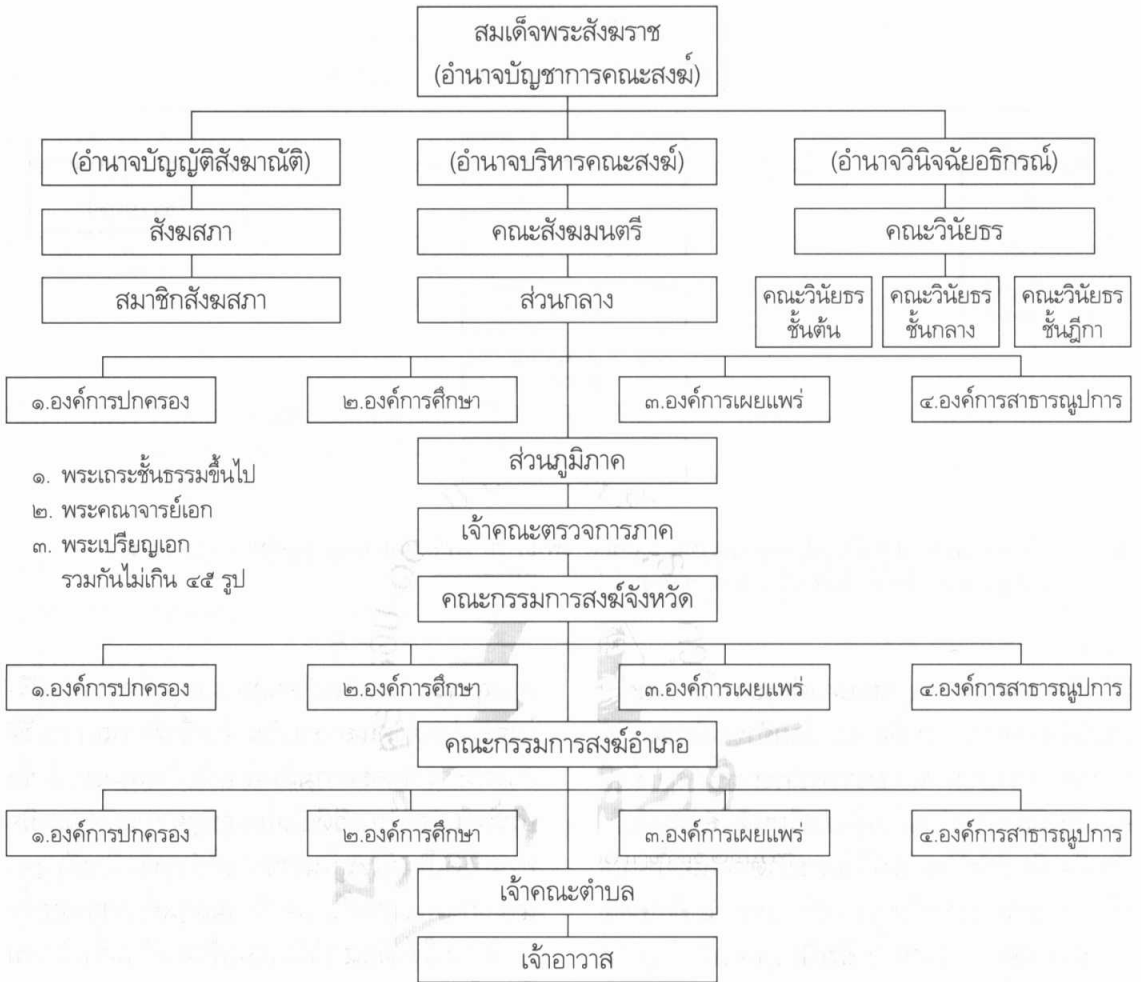
ที่มา : วิเชียร วชิรพาหุ, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอนุกุลพิทยา (แสง อินทสโร)
ณ เมรุวัดน้อยนางหงส์, วันเสาร์ที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๒๑

มีบันทึกเรื่องบรรพชาอุปสมบทแต่ประการใด กระนั้น ประวัติศาสตร์บอกเล่าคือ จากถ้อยคำของคุณครูผู้ เป็นธิดา ทราบว่าท่านเคยบรรพชาระยะสั้น ๆ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะท่านเป็นผู้เล่าเรียนดี สำเร็จเนติ-บัณฑิตเมื่ออายุน้อย ทั้งมีจังหวะชีวิตต่อเนื่องในการ เข้ารับราชการกับการรับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อ ต่างประเทศ หลังจากนั้นยังเป็นบุคคลสำคัญของ คณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน อันมีผลต้องวางแผนดำเนินการต่าง ๆ อย่างสำคัญใน ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนั้นอาจจะเป็นมูลเหตุมิได้ อุปสมบท

กระนั้น มีอาจจะกล่าวว่าท่านปรินิพัตความรู้ความ เข้าใจต่อเรื่องพระพุทธศาสนา หรือขาดความสัมพันธ์ กับพระภิกษุสงฆ์ เพราะนับแต่ประวัติตระกูลก็ใกล้ชิด พระศาสนาอย่างยิ่ง เมื่อถึงคราวต้องมีและใช้นามสกุล เมื่อรัฐบาลประกาศใช้ พ.ร.บ.นามสกุล พ.ศ. ๒๔๕๖ นั้น เดิมทีนายอำเภอตั้งนามสกุลให้แก่ราษฎรโดย อำเภอใจของตน ท่านเสียผู้เป็นบิดาของท่านรัฐบุรุษ อาวุโสก็ถูกกระทำเช่นนั้น ที่จะมีนามสกุลเป็นอันที่ ราชการยึดเยียด หากท่านไม่อยู่นิ่งเฉยจึงได้หรือ

พระสุวรรณนิมิตลึกลับเพื่อขออนามสกุลที่ควรเป็นศิริ- มงคล ท่านเจ้าคุณสุวรรณนิมิตลึกลับ จึงพิจารณาประวัติ ของตระกูลนี้และความสัมพันธ์กับวัดพนมยงค์ ซึ่ง บรรพชนของท่านปรินิพัตเป็นโยมอุปัฏฐาก แม้อมาเมื่อ ท่านปรินิพัตเป็นผู้ใหญ่ในราชการก็บำรุงวัดสืบเนื่องมา นามสกุลพนมยงค์จึงแทนที่นามสกุลที่นายอำเภอตั้ง ท่านปรินิพัตเมื่อเยาว์วัยและเข้ามาเรียนชั้นมัธยม ศึกษาในกรุงเทพฯ เคยอาศัยวัดเบญจมพิตรอยู่ ๑ ปี นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในโอกาสใกล้ชิดพระศาสนา กระนั้นความใกล้ชิดพระศาสนาที่แท้จริงมิได้อยู่ ที่ความสัมพันธ์ทางวัตถุ เช่น การไปอยู่อาศัยใน ศาสนสถาน หรือโดยลัทธิรูปแบบ แห่งการบรรพชา อุปสมบท แต่ทว่าบุคคลนั้น ๆ ไม่ต่างอันใดกับจวก ตักแกง ที่ปราศจากความซึ่มซาบในรสพระธรรมหรือ ขาดความรู้ในศาสนาคติ อย่างไรก็ดี แม้จะไม่พบ ผลงานนิพนธ์ของท่านปรินิพัตทางด้านพระศาสนาโดย ตรง นั้นมิได้หมายความว่าท่านรัฐบุรุษอาวุโสเป็นผู้ ห่างไกลพระศาสนา แท้ที่จริงผลงานและประวัติชีวิต ของท่านมีอยู่หลายประการที่แสดงความเป็นพุทธ- ศาสนิกชนผู้มีความรู้หลักธรรมและรอบรู้เข้าใจต่อ

การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๘๔

ที่มา : พระเทพเมธี (ปุ่นณโก) ผู้รวบรวม ประมวลอาณัติคณะสงฆ์ (พระนคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๙๒)

เรื่องของสถาบันสงฆ์ จากผลความรู้และเข้าใจ เช่นนี้มีอิทธิพลแฝงในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ทั้งเป็นคุณแก่สถาบันสงฆ์ไทยระดับที่แน่นอน โดยเฉพาะฝ่ายที่ปรารถนาความเจริญสิริสวัสดิ์พัฒนา-มงคลอย่างแท้จริง มีใช้พึงใจกับลูกตัมถ่วงความเจริญ แห่งอนุรักษนิยมภายใต้การปกป้องลากผลเฉพาะตน เฉพาะนิกายลัทธิพรคพวกอย่างคับแคบ

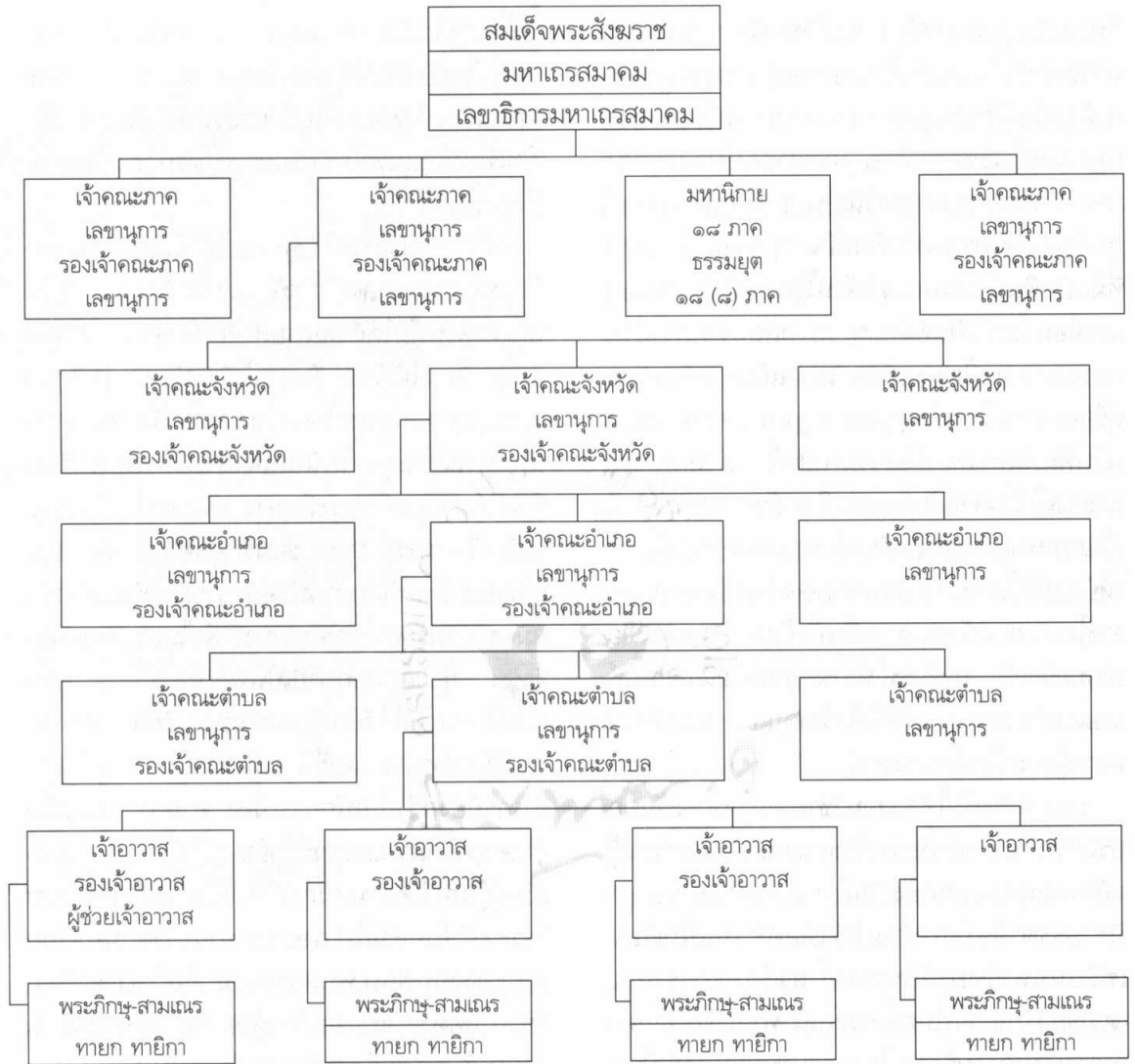
ปรีดีกับพุทธศาสนาในฐานะผู้นำ

เมื่อท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำสำคัญของคณะ

ราษฎรฝ่ายพลเรือน และมีพันธสัญญาต่อกันเสนอ แผนเศรษฐกิจในนามเค้าโครงเศรษฐกิจ เอกสาร สำคัญฉบับนี้ นำเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความรู้ความเข้าใจ ไม่เพียงเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองเท่านั้น ยังเป็นข้อยืนยันถึงความเข้าใจพระพุทธานุศาสน์และเข้าใจถึง อิทธิพลแห่งอุดมการณ์พระศรีอารีย์ที่มีต่อคนไทยทั่วไป ขณะอภิวัดการปกครองแผ่นดิน ภายหลังเมื่อ ท่านปรีดีสิ้นอำนาจทางการเมืองก็มีงานนิพนธ์ซึ่งเป็น ประจักษ์พยานว่าท่านเข้าใจพระพุทธานุศาสน์ลึกซึ้ง เพียงใด นั่นคือผลงานที่มีชื่อว่า *ความเป็นอนิจจังของ*

การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕

ที่มา : ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ (กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเอกอัครราชูปถัมภ์ของชาติ) หน้า ๖

สังคม ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวถึงงานนิพนธ์นี้ว่า ความตอนหนึ่งว่า “ท่านปริดีเชื่อว่าแนวเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง เข้ากันได้กับแนววิเคราะห์ของพุทธศาสนาที่ถือว่า ความเปลี่ยนแปลงเป็นความจริงพื้นฐานของสรรพสิ่ง และโลก จะพัฒนาขึ้นเป็นลำดับจนถึงยุคศรีอาริยะ” (นิตยสารไทยแลนด์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕๔๗ วันที่ ๕-๑๑

สิงหาคม ๒๕๒๖) ความรู้เรื่องศาสนธรรมกับคติความเชื่อชาวพุทธของท่านปริดี ยังแสดงออกนับเนื่องในวิถีชีวิตการทำงานของท่านอีกหลายประการที่น่าศึกษา การสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนั้น แม้เจตนารมณ์สำคัญต้องการให้มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผลิตบัณฑิตสนองตอบการที่ประเทศ

สยามเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยและวิชาธรรมศาสตร์จะเป็นนามของวิชาความรู้กฎหมายจากคติพราหมณ์โบราณ แต่ทว่าธรรมะย่อมเป็นธรรมะอีกทั้งจากการที่ท่านเป็นผู้ประกาศนการมหาวิทยาลัย ท่านมอบให้ศาสตราจารย์ร. แลงการ์ด นักปราชญ์ทางกฎหมายคนสำคัญเป็นผู้ชำระกฎหมายตราสามดวงหรือประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ ๑ เอกสารฉบับพิมพ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้เป็นฉบับพิมพ์ที่สมบูรณ์ถูกต้องที่สุดเพราะฉบับพิมพ์อื่น ๆ ที่พิมพ์หลังจากที่มีฉบับพิมพ์ธรรมศาสตร์ล้วนใช้ฉบับนี้เป็นต้นแบบแต่เมื่อนำไปจัดพิมพ์ต่อ ๆ ไป กลับปรากฏว่ามีข้อความตกหล่น ไม่ครบถ้วน ไม่ว่าจะฉบับกรมศิลปากรหรือฉบับองค์การคำครุสภา กฎหมายตราสามดวงฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดพิมพ์กฎหมายพระสงฆ์ไว้ในส่วนต้นของเล่มที่ ๓ ด้วย กฎพระสงฆ์เป็นกฎหมายต้นรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์โปรดให้บัญญัติขึ้นเป็นกระแสพระราชดำรัสหรือพระบรมราชโองการ แล้วประกาศขึ้นทั้งป้อมปรามและเพื่อปราบอสังขติ การริเริ่มให้ชำระกฎหมายนี้และพิมพ์เผยแพร่กันบว่าท่านปรีดีได้สร้างคุณูปการต่อทำให้ความรู้และเตือนใจพระสงฆ์

ธรรมศาสตร์มิได้สั่งสอนวิชาความรู้จากตะวันตกประการเดียว การอบรมศีลธรรมจรรยาและเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนายังเป็นอีกประการหนึ่งที่มุ่งปลูกฝัง บรรดาศิษย์เก่าท่านปรีดีเมื่อครั้งเป็นนักเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (ต.มธก.) กล่าวว่ในครั้งกระโน้น ท่านปรีดีเลือกครูอาจารย์ที่มีความรู้ภาษาไทย-ภาษาบาลีอย่างดีเป็นผู้สั่งสอนภาษา เพื่อความสามารถในการใช้ภาษาไทย ขณะเดียวกันครูอาจารย์ที่มีความรู้เช่นนี้คือผู้เป็นเปรียญลาภพต จึงกำหนดให้สอนหรืออบรมธรรมะด้วย เช่น การกำหนดหัวข้อให้เรียงความอธิบายกระู้ธรรม ซึ่งอย่างน้อยย่อมจะต้องเข้าใจธรรมภาษิตศิษย์เก่าครั้ง ต.มธก. บางท่านที่มีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบันขณะวัยประมาณ ๗๐ ปีเศษ กล่าวว่ธรรมะบางประการยังฝังแน่นในความทรงจำและเป็นหัวใจของตน เช่น การกล่าวความจริงย่อมเป็นสิ่งไม่ตายหรือธรรมะย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เป็นต้น ศิษย์

ท่านปรีดีที่เป็นนักการทูตท่านหนึ่งกล่าวว่า ความรู้ทางพระศาสนาที่ได้จากท่านปรีดีอบรมสั่งสอนเอง เช่น เรื่องพระไตรลักษณ์ และเรื่องอื่น ๆ เป็นสิ่งที่จำได้ทั้งเข้าใจและใช้เป็นบรรทัดฐานว่าสิ่งใดเป็นธรรม หรือบุคคลใดเป็นพระภิกษุสงฆ์สมควรแก่การเป็นพระสาวกเพราะถึงพร้อมด้วยศีลและวัตรปฏิบัติ บุคคลใดเป็นเพียงภิกษุมหาโจร (คำในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย) หรืออสังขติ

อนึ่ง น่าสังเกตจากคุณสมบัติผู้เข้าเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ สมัยแรกตั้ง มีคุณสมบัติข้อหนึ่งสำหรับผู้มิได้เรียนสายสามัญศึกษา แต่ให้สิทธิสมัครเรียนได้ด้วย คือรับผู้เรียนที่จบการศึกษาเปรียญธรรมสามประโยคหรือ ปธ.๓ เมื่อนึกถึงเวลานั้น พระเถระดูจะไม่นิยมส่งเสริมให้พระไปเรียนทางโลก ขณะเมื่อพระสึกหาลาเพศออกไปก็อาจจจะเคว้งคว้าง การที่ มธก. ยอมรับบุคคลผู้มีวุฒิ ปธ.๓ เข้าเรียน นั้นเท่ากับท่านปรีดีผู้ตรากฎระเบียบการรับสมัคร ยอมรับความจริงการบวช-สึกในครรถลอดคล้องธรรม แม้จะสึกออกมาก็เป็นพลเมืองดีมีประโยชน์

มีความมีสิทธิและได้รับการส่งเสริมความรู้ความสามารถ มีผู้กล่าวว่าท่านปรีดี พนมยงค์มีความเป็นครูอาจารย์ยิ่งกว่าเป็นนักการเมือง คำกล่าวเช่นนั้นเมื่อศึกษาบุคลิกภาพและรวมถึงอัธยาศัยก็สมจริง ความเป็นผู้รู้และมีความสมถะกระเดียดจะเป็นคนแบบ “พระ ๆ” ด้วยหรือไม่ ฉายาของท่านปรีดีตามคำเรียกขานของจอมพลป.พิบูลสงคราม คือ “ขรัวท่าช้าง” ก็ชวนให้คิด ขรัวเป็นคำเรียกผู้มีอายุหรือผู้คงแก่เรียนส่วนท่าช้างหมายถึงท่าช้างวังหน้า ซึ่งในเวลานั้นท่านปรีดีมีบ้านพักเรียกว่า “ทำเนียบท่าช้าง”

ถ้าเราจะลองศึกษาเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับท่านปรีดีเฉพาะส่วนสัมพันธ์อันมีนัยยะทางศาสนา ขำเลียงดูลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดบางท่าน เช่น ชิม วีระไวทยะ กับ สงวน ตูลารักษ์ เป็นต้น ทั้งคู่นี้้นักการเมืองในรุ่นเปลี่ยนแปลงการปกครองเรียกฉายาจะด้วยเหตุใดก็ตาม มักสร้างความรู้สึกว่าทั้งคู่เป็นอัครสาวกของท่านปรีดี เรียกคุณชิมว่า พระสารีบุตร เรียกคุณสงวนว่า พระโมคคัลลานะ เฉพาะคุณชิมก็มีความเกี่ยวพันกับองค์กรทางศาสนาน่าสนใจ ปรากฏหลักฐานใน

พระหัตถ์เลขหายไป-มาระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเรียกว่าสาส์นสมเด็จพระเจ้า แต่ไม่ใช่ฉบับที่เคยเปิดเผยแพร่หลายมานานแล้ว เอกสารนี้เพิ่งเปิดเผยครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๓ มีชื่อเรียกว่าสาส์นสมเด็จพระเจ้าฉบับที่ยังไม่เคยตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

เอกสารราชการที่เป็นหลักฐานแสดงคุณูปการของท่านปรีดี พนมยงค์ ต่อสถาบันสำคัญของชาติ และต่อการยึดมั่นรัฐธรรมนูญที่อยู่บนหลักการประชาธิปไตย คือเอกสารประกาศพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้แต่งตั้งท่านปรีดีในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งมีศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีขณะนั้น ลงนามสนองพระบรมราช-

โองการ ข้อความสำคัญประการหนึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศถึงคุณงามความดีของท่านปรีดีว่า “ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ” คำประกาศนี้ให้ไว้ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ และพิมพ์เผยแพร่เป็นหลักฐานทางราชการ ใน *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ ๖๒ ตอนที่ ๗๐ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

หลักฐานดังได้อ้างแล้ว ระบุชัดถึงจุดยืนและท่าทีต่อการพระศาสนา แต่ด้วยเหตุการณ์บ้านเมืองนับแต่อภิวัฒน์การปกครองแผ่นดิน พ.ศ.๒๔๗๕ ท่านปรีดี พนมยงค์ ก็ได้มีภาระหน้าที่ในราชการโดยตรงต่อการพระศาสนา เว้นเพียงในฐานะพุทธศาสนิกชนที่เป็นปัจเจกชน จึงได้รักษาศีล ฟังธรรม บริจาคทาน ตามกาลเทศะ เช่น การทอดกฐิน, ถวายผ้าป่ายังวัด พนมยงค์หรือสนทนธรรมกับพระเถรานุเถระ เป็นต้น กระนั้นการที่ท่านทำราชการงานเมืองโดยภาระหน้าที่อื่น ๆ ก็เชื่อว่าท่านตัดขาดความสัมพันธ์กับพระศาสนาในความเกี่ยวเนื่องแห่งอำนาจหน้าที่เสียทีเดียว เพราะท่านเองเป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร และภายหลังการอภิวัฒน์การปกครองเริ่มแล้วจาก พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมา โดยฐานะ “มันสมอง” ที่บรรดาคณะราษฎรยอมรับนับถือ ย่อมเข้าใจว่าการดำเนินการสนับสนุนด้านการพระศาสนาหรือการที่รัฐจะมีนโยบายต่อพระศาสนาอย่างไร ท่านปรีดี พนมยงค์ ย่อมจะมีส่วนสำคัญทางความคิด อาทิ เมื่อแรกที่คณะราษฎรได้อำนาจบริหารราชการแผ่นดิน ขณะใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่เป็นฉบับชั่วคราว การร่วมกลุ่มของคณะผู้ก่อการยังไม่มีลักษณะเป็นพรรคการเมือง แต่จัดตั้งเป็นสมัชชาคณะราษฎร มีสถานที่ตั้งภายในอุทยานสราญรมย์ จากการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์พบว่าผู้ใกล้ชิดจำนวนหนึ่งของท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ขอจดทะเบียนจัดตั้งสมัชชาชื่อว่าพุทธมามกสมัชชา มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่พระพุทธานุภาพ เพื่อส่งเสริมการศึกษาและเพื่อบำรุงสัมมนาปฏิบัติ สมัชชาฯนี้ขอใช้อุทยานสราญรมย์เป็นที่ตั้งสมัชชาด้วยเช่นกัน

พระบรมวงศ์สำคัญสองพระองค์ คือ สมเด็จพระ

เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสนพระทัยกิจการพุทธมามกสมาคมตั้งได้ทรงแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรงมีพระวิจารณ์ปรากฏในสารนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และหม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๔๗๕ (มูลนิธิสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และหม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ตีพิมพ์ครั้งที่ ๑๖๓) กำลังสำคัญของพุทธมามกสมาคมคนหนึ่ง คือ ชิม วีระไวทยะ ผู้ที่ถูกมิถุนายนนักการเมืองขณะนั้น เรียกว่า “พระอัศวราวก” ของท่านปรีดี

มีข้อน่าสังเกตว่า พ.ศ.๒๔๗๕ อันเป็นปีแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย ขณะผู้ก่อการ ๒๔๗๕ ได้ใช้อำนาจเข้าแย่งยึดต่อสู้อันอำนาจเก่าเพื่อจัดการปกครองอย่างใหม่ในรัฐยังเป็นเวลาเดียวกับที่ในสถาบันสงฆ์ไทยมีความปั่นป่วนคับข้องใจอันมีผลสืบเนื่องมาจากลักษณะประวัติศาสตร์ตกค้าง คตินิยม จันทบุตร สรุประเบิดปัญหาคณะสงฆ์ตามบริบทหลังคมนั้น ๔ ประเด็น (ดู คตินิยม จันทบุตร, ๒๕๒๘. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ.๒๔๗๗-๒๔๘๔, สำนักพิมพ์ มธ. และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, กทม.) ปัญหาดังกล่าว คือ

ก. ความขัดแย้งระหว่างธรรมยุติกนิกายกับมหานิกาย

ข. ความไม่เป็นธรรมใน พ.ร.บ.การปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

ค. ความไม่เป็นธรรมในการแต่งตั้งตำแหน่งบริหารคณะสงฆ์

ง. ความล้มเหลวทางการศึกษาของฝ่ายอาณาจักรท่ามกลางปัญหาารุมเร้าสถาบันสงฆ์ไทย ของผู้ขัดแย้งชนิดต่าง ๆ ระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ ระหว่างถูกกับผิดหรือเป็นธรรมกับไม่เป็นธรรม รวมทั้งความขัดแย้งทางชนชั้น คือ ชนชั้นหน้าที่เป็นพระกับพระที่ถูกกำหนดให้เป็นชนชั้นที่ต้องปฏิบัติตาม เพราะอยู่ในอำนาจราชศักดิ์สมณศักดิ์ การอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ จึงประหนึ่ง “บังอบาย เบิกฟ้า ผีกพื้น ใจเมื่อง” พระหนุ่มนักคิดรูปสำคัญเวลานั้น จึงปลีกออกไปจากที่เขาขัดกัน สู้การขึ้นภูตจืดจืดใจตน ผีกฝนขบคิดพิจารณา

และเผยแพร่ธรรมที่พระบรมศาสดาสอนเพื่อเป็น “คู่มือมนุษย์” จนสามารถเข้าถึงหลักอนัตตา คือ ความว่าง (เพราะสะอาด สว่าง และสงบ) ท่านรูปนั้น เรา รู้จักและเป็นที่เคารพขงปัญญาชนไทยจำนวนมาก ในกาลต่อมาตราปัจจุบัน ท่านคือ พุทธทาสภิกขุ

ผู้ก่อการสวนโมกข์กับผู้ก่อการ ๒๔๗๕ คือ ท่านปรีดี พนมยงค์มีโอกาสพบกัน สนทนาธรรมต่อกันเป็นเวลาสามวันสามคืน และท่านปรีดีปรารถนาความเป็นเวลาสามวันสามคืน และท่านปรีดีปรารถนาอันเป็นกุศลใครจะเห็นวัดพนมยงค์ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างท่านปรีดีกับพระเถระนุเถระ ท่านปรีดีมิได้แยกตนเป็นฝักเป็นฝ่ายดูพระที่ถืออิกายเป็นพรมแดน ท่านมีความเคารพในพระภิกษุปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและอยู่พินพรมแดนสมมติแห่งนิกาย

ดังนั้น ภายหลังจากท่านอสังกรรมแล้ว เมื่อมีผู้สนใจทางศาสนธรรมและศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องตามโอกาสต่าง ๆ ของท่านปรีดี ย่อมประจักษ์ใจว่ามีพระเถระมหาเถระทั้งสองฝ่ายหรือสองนิกาย กรุณาแสดงพระธรรมเทศนาบ้าง ปาฐกถาธรรมบ้างเป็นการสรรเสริญและอุทิศกุศลแก่ท่านปรีดี อาทิ สมเด็จพระสังฆราช อริยวงศาตถญาณ (วาสน์ วาสนมหาเถร) แห่งวัดราชบพิธ, สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) หรือพระพิมลธรรม แห่งวัดมหาธาตุฯ ซึ่งคุ้นเคยกับท่านปรีดีตั้งแต่เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพแล้วออกไปดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการบริหารที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีพระมหาเถระอีกรูปหนึ่งที่ท่านปรีดีรู้จักในคราวเดียวกับที่ได้สนทนาธรรมกับท่านพุทธทาส ท่านรูปนั้นคือพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทมหาเถร) นอกจากท่านที่กล่าวถึงสมณศักดิ์ ราชทินนาม และนามมาแล้ว ยังมีพระอีกหลายรูปที่มีความสัมพันธ์กับท่านปรีดีในระดับที่แน่นอนบางรูปเมื่อจาริกไปยุโรปในช่วงท่านปรีดีอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส ก็ได้แวะไปเยี่ยมเยียนด้วย มองความสัมพันธ์เช่นนี้คงพอกกล่าวได้ว่าท่านปรีดีเป็นอุปาสาทอยู่ใกล้ชิดพระธรรมเพราะเป็นผู้ศึกษาปฏิบัติธรรมที่แสดงออกในชีวิตการงาน ด้วยความกล้าหาญทางจริยธรรม แม้ดำเนินการทางการเมืองก็มีใช่เป็นนักการเมือง หากเป็นรัฐบุรุษอาวุโส

การคุ้นเคยกับพระเถรานุเถระไม่เพียงความเป็น
กัลยาณมิตรต่อกัน ยังเป็นหนทางจะเรียนรู้เข้าใจใน
ปัญหาของพระสงฆ์

การเปลี่ยนแปลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฝ่าย
อาณาจักรยังมีผลสะท้อนต่อศาสนจักร ด้านหนึ่งเป็น
ผลของความคิดประชาธิปไตยแม้บางคนอาจจะยัง
เข้าใจผิด ๆ ไปบ้าง เช่น ลูกศิษย์วัดสไตรค์ไม่จัดทำ
อาหารพระเคนพระบางรูป เป็นเพราะผู้กดขี่พวกตน
เป็นต้น แต่ด้านหลักของประชาธิปไตยเป็นเรื่องดี
ขณะการสลายลงของอำนาจอนุรักษนิยมระดับหนึ่ง
พระหนุ่มเถรน้อยจึงเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็น
ธรรม เรียกร้องการมีส่วนร่วมและบทบาทในการ
บริหารและสนองงานพระศาสนา ด้วยเหตุนี้ จึงมี
พระภิกษุหนุ่ม ๆ รวมกันเป็นคณะเรียกว่า คณะ
ปฏิสังขรณ์เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและความ
ยุติธรรมในการบริหารคณะสงฆ์ นำเสียดายว่าท่าน
คณะนี้พ่ายแพ้ หลายรูปถูกพระผู้ใหญ่กดดันให้สละ
สมณเพศ

การเคลื่อนไหวคณะปฏิสังขรณ์ เป็นการเคลื่อนไหว
ไหวที่อยู่ในความรับรู้ของท่านปรีดีและคณะราษฎร
แต่การที่อาณาจักรจะไม่ก้าวล่วงต่อศาสนจักร และทั้ง
สองฝ่ายถือคติกาเช่นนั้นในธรรมเนียมการปกครอง
ไทย อาจจะต้องอาศัยเวลาและที่จริงมิได้หนึ่งเฉยกัน
เสียทีเดียว ขึ้นอยู่กับปัญหาเหตุปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ
เพราะในรัฐคึกคินา แม้จะถือหลักการดังกล่าวหากถึง
คราวฝ่ายรัฐจำเป็นต้องเข้าแทรกแซง ก็แทรกแซงจน
กระทั่งตั้งฆราวาสเป็นสังฆการีปกครองพระ ส่วนพระ
มหากษัตริย์ซึ่งทรงอยู่ในพระราชสถานะสูงส่ง ยังต้อง
ประพาศิพระราชาจรยาโดยทศพิชราชธรรมและ
จักรวรรดิวัตร สำหรับพระมหากษัตริย์ไทยในกรุง
รัตนโกสินทร์ นับแต่ลำดับรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา มี
พระราชประเพณีอาราธนาสมเด็จพระสังฆราช ถวาย
มงคลวิเสสภดา ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระยาวชิรญาณวโรรส ตรีสว่างมงคลวิเสสภदानั้นเป็น
อุบายวิจารณ์กับสั่งสอนกษัตริย์นั่นเอง

การเป็นรัฐบาลนั้นคือการเป็นผู้บริหารประเทศที่
รับผิดชอบต่อการแก้ไขข้อบกพร่อง ปัญหาอุปสรรค
ต่าง ๆ และดำเนินการพัฒนาบำรุงชาติให้เจริญรุ่งเรือง

รัฐบาลจึงไม่อาจปฏิเสธการแก้ไขปัญหาใด ๆ (เช่นที่
เมื่อเกิดปัญหาธรรมกาย นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย
แถลงว่า ปัญหาธรรมกายเป็นปัญหาของพระมิใช่ของ
รัฐบาล) ทั้งนี้เพราะเมื่อพระไม่สามารถจัดการตนเอง
ได้ รัฐจำเป็นต้องเข้าจัดการ และธรรมเนียมของรัฐที่
ชนชั้นนำนับถือพระพุทศศาสนา รัฐต้องให้อารักขา
แก่สถาบันสงฆ์แก่พระสงฆ์ที่ประพฤติตามธรรม เพื่อ
มิให้อลัชชีเป็นใหญ่กระทำย่ำยี ธรรมเนียมเช่นนี้มา
แต่ครั้งพุทธกาล ในพุทธศักราช ๒๕๔๔ รัฐบาลซึ่งมี
ท่านปรีดี พนมยงค์ ร่วมรัฐบาล ได้เป็นผู้ผลักดันออก
กฎหมายแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ โดยค้ำนังครครลง
ประชาธิปไตยและอนุวัตรการปกครองคณะสงฆ์จุ
การปกครองของรัฐ จึงตรา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๕๔๔ ทว่ากฎหมายเช่นนี้จะอยู่ได้ในเวลาที่ปกครอง
ประชาธิปไตย ครั้นบ้านเมืองพลิกผันเป็นเผด็จการ
จึงปรากฏ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตราขึ้นสมัย
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ มิใช่สิ่งที่ดีที่สุด
แต่ดีกว่า พ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.
๑๒๑ และ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ปัจจุบัน การแก้ปัญหา
ปัจจุบันจึงมิใช่หวนกลับเข้าหาอดีตอย่างกลไก แต่ต้อง
ศึกษาความเป็นจริงในปัจจุบันกับสรุปบทเรียนอดีต
เพื่อทำสิ่งที่ดีสำหรับปัจจุบัน ขณะเป็นหลักประกัน
อนาคตที่ดี ซึ่งต้องการคนดีที่กล้าด้วยเช่นท่านปรีดี
พนมยงค์ บำเพ็ญประโยชน์แห่งธรรมนั้น.

งานอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ ... สู่ศตวรรษปรีดี พนมยงค์ (การอภิวัฒน์ประชาธิปไตย ภารกิจที่ยังไม่สิ้นสุด)

ผู้สื่อข่าวเสขิชธรรม

“เมื่อ ๖๗ ปีก่อนของวันนี้ เวลาอรุณรุ่งของวันนี้ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มีทหารบก ทหารเรือและพลเรือน ในนามของคณะราษฎร ได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยยึดหลัก ๖ ประการเป็นปรัชญาของการดำเนินการ ๖๗ ปีผ่านไป อุดมการณ์ของคณะราษฎรยังมิได้ลุล่วงตามเจตนารมณ์ของผู้ก่อการครั้งนั้น ด้วยปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหลาย ๆ ด้าน ...”

ข้อความข้างบนนี้ คือส่วนหนึ่งของคำกล่าวเปิดงานอภิวัฒน์ ๒๔๗๕... สู่ศตวรรษปรีดี พนมยงค์ ของท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ณ ลานปรีดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๒

อุปสรรคที่ทำให้อุดมการณ์ของคณะราษฎรยังมิได้ลุล่วงนั้น ด้านหนึ่งน่าจะเป็นเพราะประวัติศาสตร์ในช่วงดังกล่าวถูกทำให้ขาดตอนหรือเลือนหายไป หากถามคนหนุ่มสาวในปัจจุบัน คงมีไม่กี่คนที่ตอบได้ว่าหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรที่ประกาศไว้เมื่อวันเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นคืออะไรบ้าง เพราะนับตั้งแต่จอมพลผืน ชูณหะวัณ ได้ทำการรัฐประหารเมื่อปี ๒๔๙๐ จนทำให้นายปรีดี พนมยงค์ต้องเดินทางออกนอกประเทศ พร้อม ๆ กับการปลาสงาการของ

ระบอบประชาธิปไตย หลงเหลือเพียงรูปแบบที่มีเนื้อหาเป็นเผด็จการ หลังจากนั้น บุคคลในฝ่ายขบวนการประชาธิปไตยก็ได้ถูกทำลายมาตลอดในทุก ๆ ทาง ไม่ว่าจะเป็นการลอบสังหารหรือการจับกุมคุมขังอย่างปราศจากความเป็นธรรม

นับแต่นั้นมา อุดมการณ์ของคณะราษฎรก็ค่อย ๆ จางหายไปจากความทรงจำของราษฎรไทยส่วนใหญ่ ยิ่งเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ยกเลิกให้วันที่ ๒๔ มิถุนายนเป็นวันชาติด้วยแล้ว วันดังกล่าวก็เลยกลายเป็นดังวันธรรมดา ๆ ยิ่งขึ้นทุกที ไม่ต้องพูดถึงแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการที่มีเนื้อหาของ การอภิวัฒน์และนายปรีดีเพียงเล็กน้อย มีหน้าซ้ำยังมี ความพยายามของคนบางกลุ่มที่จะทำให้ความเสี่ยสละและมองการณ์ไกลในครั้งนั้น กลายเป็นเพียง “ความใจเร็วด่วนได้ หักด้ามพร้าด้วย

เข้าของคนหนุ่ม”

แต่สิ่งจะยอมเป็นสังจจะ มีอาจทำให้ผันแปรไป ด้วยการบิดเบือน ซึ่งผู้แสวงหาข้อมพิจารณาได้จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่อย่างพอเพียงให้วินิจฉัยได้ด้วยตนเอง

ดังนั้น เพื่อมิให้คนรุ่นปัจจุบันลืมนึกถึงอุดมคติและคุณูปการของท่านเหล่านั้น ตลอดจนคนเหล่านี้คนเล็กคนน้อยที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย คณะกรรมการฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโส จึงได้จัดงาน**อภิวัฒน์ ๒๕๗๕...สู่ศตวรรษปรีดี พนมยงค์** ขึ้นในวันที่ ๒๔-๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๒ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โดยเริ่มจากพิธีรำลึก ณ บริเวณหมุดอภิวัฒน์ข้างพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นจุดที่พระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎรอ่านคำประกาศการอภิวัฒน์และหลัก ๖ ประการ โดยเชิญคุณกระจ่าง ตูลารักษ์ คณะผู้ก่อการคนสุดท้ายที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้จุดตะเกียงแห่งการอภิวัฒน์ขึ้น เพื่อต่อไปยังตะเกียง ๖ ดวงซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร จากนั้น ตัวแทนขององค์กรประชาชนที่ทำงานตามแนวทางของหลัก ๖ ประการ และผู้รักประชาธิปไตยรุ่นต่าง ๆ ราว ๑๒๐ คน ซึ่งมีพระสงฆ์ ๘ รูปเดินนำหน้าเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้ระลึกถึงศาสนธรรม จึงเดินไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อส่งมอบตะเกียงทั้ง ๖ ให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อสืบสานอุดมคติของคณะราษฎรและนายปรีดี พนมยงค์ ก่อนจะเดินต่อไปยังลานปรีดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่ลานปรีดี นอกจากพิธีสงฆ์และพิธีการต่าง ๆ อาทิ การอ่านบทกวีโดยคุณอังคาร กัลยาณพงศ์ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมแล้ว ที่น่าสนใจคือการแสดงปาฐกถาของพระไพศาล วิสาโล ในหัวข้อ **“ศาสนธรรมแห่งการอภิวัฒน์”** ซึ่งชี้ให้เห็นบางแง่มุมของการอภิวัฒน์ที่ไม่ค่อยมีคนตระหนักถึง กล่าวคือแม้ว่าหลัก ๖ ประการจะได้รับการพัฒนาไปมากจากการต่อสู้ของขบวนการประชาธิปไตยตลอด ๖๗ ปีที่ผ่านมา แต่พร้อม ๆ กับการอภิวัฒน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจแล้ว เราจำเป็นจะต้องมีการอภิวัฒน์ในอีกมิติหนึ่ง คือการอภิวัฒน์จิตใจ เพื่อให้ราษฎรแต่ละคนมีคุณภาพพร้อมที่จะนำเอาหลัก ๖ ประการมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างเต็มที่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการอภิวัฒน์ทางการเมืองต่อไป มิเช่นนั้น การอภิวัฒน์ที่ผ่านมาก็จะได้ผลเพียงแคระดับเปลือกผิว ไม่สามารถลงลึกถึงภายใน จนก่อให้เกิดความกลมกลืนในสังคมได้อย่างแท้จริง ทั้งผลบางประการของการอภิวัฒน์ยังอาจเปิดโอกาสให้แนวคิดบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมใช้เสรีภาพในการสร้าง

ปัญหาให้แก่สังคม และเมื่อผู้คนไม่มีความรู้เท่าทันในการสร้างสันติในจิตใจ สังคมพระศรีอารียก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

ความคิดเหล่านี้เชื่อว่าเป็นสิ่งที่นายปรีดี ตระหนักดี เพราะเมื่อศึกษาจากประวัติของนายปรีดีแล้ว จะเห็นว่า นายปรีดีเคยหารือกับท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อที่จะสร้างสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นทั่วประเทศ น่าเสียดายที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเสียก่อน ความคิดนี้จึงเกิดขึ้นไม่ได้ อย่างไรก็ตาม แสดงให้เห็นว่า นายปรีดีเห็นความจำเป็นของการยกระดับจิตใจของราษฎร ไปพร้อม ๆ กับการอภิวัฒน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ

และถ้าเราเชื่อในอุดมคติของการอภิวัฒน์ ก็เป็นหน้าที่หรือภารกิจของคนรุ่นปัจจุบันที่จะต้องสืบสานอุดมคติของคณะราษฎรและนายปรีดี พนมยงค์ คือการอภิวัฒน์ที่สมบูรณ์ให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างแท้จริง แม้อาจจะไม่สำเร็จได้ในรุ่นของเราก็ตาม.

หลัก ๖ ประการของคณะราษฎร

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น ในทางการเมือง, ในทางศาล, ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุด
๓. จะต้องบำรุงความสุขของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
๔. จะต้องให้ราษฎรได้สิทธิเสมอภาคกัน
๕. จะต้องให้ราษฎรได้เสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนั้นไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการดังกล่าว
๖. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

สอบถามรายละเอียดโครงการ**ฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส**ได้ที่สถาบันปรีดี พนมยงค์ โทร. ๓๘๑-๓๘๖๐-๑.

หรือเปิดดูที่เว็บไซต์ www.pridi.co.th

คู่มือหนังสือเสขิยธรรม

การใช้บริการคู่มือหนังสือเสขิยธรรม

๑) หากท่านมีความต้องการหนังสือเล่มใดที่ทางกองสารนิยกรได้แนะนำผ่านคู่มือแล้ว ขอได้ส่งจดหมายหรือไปรษณียบัตรแจ้งความจำนง พร้อมระบุชื่อหนังสือที่ท่านต้องการ มาให้ทางเจ้าหน้าที่ทราบ ทั้งนี้ โดยขอได้ครั้งละ ๑ เล่ม **โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ**

๒) การใช้บริการคู่มือหนังสือเสขิยธรรมนี้ เพื่อจุดประสงค์สนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าของ **ภิกษุ สามเณร และแม่ชี** เป็นหลัก ดังนั้น ภายหลังจากที่ผู้จัดทำได้ส่งหนังสือไปถวายแล้ว หากท่านมีความสนใจหนังสือเล่มอื่นอีก ขอให้แสดงความจำนงพร้อมระบุชื่อหนังสือที่ต้องการ มาให้ทางเจ้าหน้าที่ได้ทราบ และเขียนวิจารณ์หรือเสนอความคิดเห็นที่ได้จากการอ่านหนังสือเล่มก่อนมาด้วย

สำหรับท่านผู้อ่านที่เป็น **ฆราวาส** นั้น หากท่านสนใจหนังสือที่เราแนะนำ ก็สามารถสั่งซื้อผ่านทาง คพพ. ในราคาพิเศษพิเศษ ๒๐% โดยส่งรายชื่อหนังสือที่ต้องการมาที่

คู่มือหนังสือเสขิยธรรม

๑๒๔ ซ.วัดทองนพคุณ
ถ.สมเด็จพระปิยะมาศ ดอนเมือง
กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

ขนาดดีสี่จั๊ว

นายวรพงษ์ เวชมาลีพันธ์
ปลน. คลองสาน

รายชื่อหนังสือย้อนหลัง ๑ ปี

ที่คู่มือหนังสือเสขิยธรรมยังให้บริการ

๑. นิติศาสตร์แนวพุทธ / พระธรรมปิฎก
๒. ไตรภูมิพระร่วง : อิทธิพลต่อสังคมไทย / พระธรรมปิฎก
๓. รักรูปพระพุทธศาสนา ถึงเวลาชำระล้างหรือยัง / พระธรรมปิฎก
๔. บทเรียน ๒๔ ปี คนไทยเรียนรู้หรือยัง / พระธรรมปิฎก
๕. แนวคิดทางปรัชญาไทย / ส.ศิวรักษ์
๖. บริโภคศีลเขียว / วิฑูรย์ ปัญญากุล
๗. เงินกับศาสนา : เทพบุตรแห่งยุคสมัย / สุวรรณา สถาอานันท์
๘. กวีศรีอยุธยา / อังคาร กัลยาณพงศ์

ความเรียงในวาระ ๖๐ ปี
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) :

พระธรรมปิฎกกับอนาคต ของพุทธศาสนา

พระไพศาล วิสาโล

กองทุนเสขิยธรรม จัดพิมพ์
ขนาด ๑๖ หน้ายกพิเศษ
กระดาษปอนด์ ๑๖๑ หน้า
ราคา ๘๐ บาท

ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

หรือการยกย่องแก่ผู้มีคุณงามความดี ในมงคลวารต่าง ๆ ที่เรียกว่าการ แสดงมุทิตาจิตในภาษาบาลีนั้น นับวันแต่จะขาดหายไปจากสังคมไทย หากจะมีอยู่บ้าง ก็มักจะเป็นการโหม ประโคมवादโอเพื่อประจบสอพลอแก่ ผู้ปกครองซึ่งทรงอำนาจราชศักดิ์ โดยมีได้คำนึงถึงความถูกต้องและเป็นธรรมแทบทั้งสิ้น มิพักจะต้อง กล่าวถึงการศึกษาวិเคราะห์ที่ใน คุณูปการของท่านซึ่งควรแก่การเชิดชู นั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระที่จะเป็นประโยชน์ต่อ การศึกษาค้นคว้าของมหาชน ทั้งใน ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งจะหาได้ยาก ยิ่งขึ้นไปอีก

ดังนั้น "ความเรียงในวาระ ๖๐ ปี พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) : พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา" ซึ่งเป็นผลงานของ พระไพศาล วิสาโล เล่มนี้ จึงนับว่าควรแก่การชื่นชมในความตั้งใจที่ตั้งแต่เบื้องต้น

หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยบทความ ๓ เรื่อง สองเรื่องแรกคือ "พระธรรมปิฎกกับพัฒนาของพุทธศาสนาในประเทศไทย" และ "พุทธศาสนาไทยในศตวรรษหน้า" กล่าวถึงความ เป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยและบทบาทของพระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต)ที่มีต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนคุณูปการของพระมหาเถระท่านนี้ ที่น่าจะหรือควรจะได้มี ต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและปฏิรูปคณะสงฆ์ที่จะต้องเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนบทความเรื่องสุดท้ายซึ่งอยู่ในภาคผนวกคือ "คุณค่าแห่งพุทธธรรม" นั้น เป็นบทความวิจารณ์เชิงแนะนำที่มีต่อหนังสือชื่อ "พุทธธรรม" อันเป็นผลงานที่สำคัญอย่างยิ่งเล่มหนึ่งของพระธรรมปิฎก

พระไพศาล วิสาโล กล่าวไว้ในคำปรารภว่า "ในการรวมพิมพ์เป็นเล่มครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้แก้ไขและเพิ่มเติมหลายจุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบทความทั้ง ๓ ชิ้นเขียนขึ้นเพื่อใช้งานในที่ต่างกัน โดยมุ่งหมายให้มีความครบถ้วนในตัวเอง จึงมีเนื้อความหลายตอนที่ซ้ำซ้อนกัน ข้าพเจ้าขออภัยหากผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าซ้ำซาก" แม้ว่าผู้เขียนและสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นบรรณาธิการโดยตนเอง)จะยอมรับข้อบกพร่องและขออภัยไว้ล่วงหน้าก็ตาม แต่ก็ควรจะกล่าวไว้ในที่นี้ว่า ความซ้ำซ้อนที่ปรากฏอยู่ในบทความทั้งสามเรื่องนั้น เป็นสาเหตุอย่างสำคัญที่ลดทอนคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ลงไปไม่น้อย อีกทั้งยังลดระดับความน่าสนใจด้านความต่อเนื่องและสอดคล้องของเนื้อหาให้ด้อยลงอย่างน่าเสียดาย

แม้ว่าความในส่วนที่ซ้ำซ้อนนั้น จะเป็นเพียงข้อมูลพื้นฐานในแง่ความเป็นมาหรือสาเหตุ ที่จะนำไปสู่วาทะที่เกี่ยวกับโดยตรงของพระธรรมปิฎกกับพระพุทธศาสนา ซึ่งจะว่าไปแล้วก็มีใช้ประเด็นหลักของบทความและไม่ถึงกับทำให้รู้สึก “ซ้ำซาก” อย่างที่ผู้เขียนแก้ตัวเพื่อไว้ก็ตามที

ในส่วนเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ที่กล่าวถึงความเป็นมาและพัฒนาการของปัญหาในแวดวงพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย ตลอดจนบทบาทในการแก้ไขและเสนอทางออกของพระธรรมปิฎกนั้น การที่อาจารย์นิธิเอียวศรีวงศ์ กล่าวยกย่องไว้ในหนังสือมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ ๕๘๗ (ฉบับประจำวันอังคารที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒) หน้าที่ ๔๗ ว่า “...เรื่องนี้(การตีความหมายเชิงสังคมของพระธรรมวินัยกลับคืนมา ภายหลังจากที่สูญหายไปในการปฏิรูประบบความเชื่อขนานใหญ่สมัย ร. ๕ ของท่านพุทธทาสภิกขุและพระธรรมปิฎก --ความในวงเล็บนั้นสรุปโดยผู้วิจารณ์) มีรวมความเรียงของพระไพศาล วิสาโล ในหนังสือ **พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพระพุทธศาสนา** ซึ่งกองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมเพ็งพิมพ์ออกมา เขียนอธิบายไว้อย่างดีเยี่ยม ผู้ที่สนใจพระพุทธศาสนากับสังคมไม่ควรพลาดเป็นอันขาด” นั้นนับว่าไม่เกินความจริงแต่อย่างใด เพราะการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างรัดกุมและรอบด้าน ตลอดจนมีการประเมินสถานการณ์และชี้แนะทางออกทั้งปัจจุบันและอนาคตเอาไว้ด้วยเช่นนี้ เท่าที่ทราบยังไม่เคยมีใครทำมาก่อน การที่ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึง

นัยแฝงเร้นในลักษณะความระหว่งบรรทัดของประวัติศาสตร์ ที่เกิดจากกลไกของชนชั้นปกครอง ทั้งที่กระทำต่อหลักกรรมวินัยและการคณะสงฆ์นั้น นับว่าเป็นการเผยโฉมหน้าแท้จริงของรัฐและชนชั้นสูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง สิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นโลกทัศน์ใหม่ให้แก่ผู้ที่ยังมงงายต่อวาทกรรม ๓ สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ขึ้นมาบ้างไม่มากก็น้อย

ในแง่ที่หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมความเรียงที่จัดพิมพ์ขึ้นในวาระ ๖๐ ปีพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) นั้น กล่าวอย่างตรงไปตรงมาแล้วก็น่าเสียดายยิ่งนัก ที่ผู้เขียนมิได้พยายามจะชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนหรือข้อจำกัดของพระธรรมปิฎกทั้งในแง่ชีวิต, แนวคิด หรือผลงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับอนาคตของพระพุทธศาสนา แม้จะมีข้อความทำนองนั้นปรากฏอยู่บ้างก็นับว่าผิวเผินมิใคร่ชัดเจนในรายละเอียด หากไม่แล้วก็จะเพิ่มความสมบูรณ์ให้ครอบคลุมทุกมิติขึ้นอีกมิใช่น้อย และเชื่อว่าพระคุณท่านผู้ที่ถูกกล่าวถึงก็น่าจะยินดีที่มีกัลยาณมิตรรุ่นเยาว์คอยชื่นชมทรัพย์ ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้เคยกระทำไว้เป็นแบบอย่างในวันล้ออายุ ที่เปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์ตัวท่านอย่างตรงไปตรงมาตลอดปัจฉิมวัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “ความเรียงในวาระ ๖๐ ปี พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) : พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพระพุทธศาสนา” เล่มนี้จะมีข้อบกพร่องที่จำต้องแก้ไขในการพิมพ์ครั้งต่อไปอยู่บ้าง ในแง่ของงานบรรณาธิการเพื่อความกระชับ, สมบูรณ์ และไม่ซ้ำซ้อนของเนื้อหา แต่ก็ถือได้ว่าเป็นอาหารทางปัญญาที่

ไม่ควรจะปฏิเสธ หากพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ทั้งคฤหัสถ์ และบรรพชิตสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องชวนขยายข้อหามาอ่านโดยมนสิการอันแนบคาย มิเช่นนั้นแล้วก็จะขาดแง่มุมในการทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง หรือกระทั่งอาจตกเป็นเหยื่อของผู้ที่พยายามจบบ้างโจมตีท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก(ซึ่งมีขึ้นอย่างหนาหูหลังจากที่พระคุณท่านชี้แจงเรื่องความไม่ถูกต้องของลัทธิธรรมกาย)ได้โดยง่าย

หากการเขียนหนังสือเล่มนี้ของพระไพศาล วิสาโล เป็นการแสดงมุทิตาจิตในวาระ ๖๐ ปี ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เชื่อว่าการอ่านของผู้ใฝ่ใจในการพระศาสนาก็เป็นการบำเพ็ญบุญกุศล ทั้งปัดตานุโมทนาบุญ(ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น), ธรรมสังฆทาน(ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้) และทิวชุกชุม(ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง)ในวาระอันเป็นมงคลยิ่งนี้ด้วยเช่นกัน.

เสียม สมศิริ

ปลายกรกฎาคม ๒๕๕๒

ธรรมวิสัยนา (จดหมายในสวนโมกข์)

พุทธทาสภิกขุ

กลุ่มนพพุทธน้อมธรรม จัดพิมพ์
ขนาด ๑๖ หน้ายก
กระดาษปอนด์ ๑๔๑ หน้า

ธรรมวิสัยนา

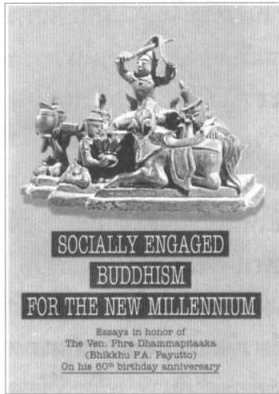

พุทธศาสนาเพื่อสังคม ในศตวรรษใหม่

(Socially Engaged Buddhism for the New Millennium)

สุภัทษณ์ คิวรักษ์ บรรณานิติกรกิตติคุณ,
พิภพ อุดมอิทธิพงศ์ บรรณานิติกรบริหาร,
คริส วอลล์เกอร์ ผู้ช่วยบรรณานิติกร,
จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
และมูลนิธิเด็ก สำนักพิมพ์คึกฤทธิ์สยาม
กรุงเทพฯ ๒๕๕๒

หนังสือรวมบทความเพื่อเป็นเกียรติแด่ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ในวาระครบรอบวันเกิด ๖๐ ปีเล่มนี้ พูดถึงแง่มุมอันหลากหลายของพุทธศาสนาเพื่อสังคม ทั้งที่เป็นหลักทางปรัชญาและในทางปฏิบัติจริง แม้บางครั้งจะเป็นเรื่องการเมือง แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ซึ่งประเทศไทย กลุ่มประเทศทางเอเชีย และแม้กระทั่งประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญหน้าขณะที่ศตวรรษใหม่กำลังจะมาถึง

งานเขียนอันเป็นผลผลิตทางปัญญาของพระธรรมปิฎกนั้นมีเนื้อหาครอบคลุมกว้างขวาง หากสิ่งหนึ่งที่เราพบเห็นเสมอก็คือ งานเขียนเหล่านี้ประกอบด้วยเจตนาที่จะให้ภูมิปัญญาของท่านได้ก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อมหาชน โดยนัยเดียวกัน

นี่จึงเป็นความมุ่งมัดของหนังสือรวมบทความเล่มนี้ด้วย โดยได้นำทัศนะทางปัญญาของนักเขียนที่หลากหลายมารวมกันไว้ภายใต้หัวข้อเรื่องเดียวกัน เพื่อจะให้เห็นภาพรวมของพุทธศาสนาเพื่อสังคม รวมทั้งความคิดและความปรารถนาของบรรดาผู้ปฏิบัติตนเป็นโพธิสัตว์ ที่อุทิศชีวิตช่วยนำทางผู้คนทั้งหลายไปสู่การดำรงอยู่ที่ยั่งยืนกว่าในภูมิภาคทวีปเอเชียและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

ในเล่มจะพบบทความของนักเขียนมีชื่อ อย่างเช่น *เอ ที่ อารีร์วัธนะ* ซึ่งพูดถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาพุทธศาสนาในฐานะศาสนาของรัฐในประเทศศรีลังกา ท่านอารีร์วัธนะและขบวนการสรรโวทัยนำเอาหลักการพุทธศาสนาเพื่อสังคมมาผนวกเข้ากับการพัฒนาชุมชนเพื่อความยุติธรรมทางสังคม แม้แบบชุมชนนี้ไม่เพียงได้แบบอย่างมาจากคณะสงฆ์ดั้งเดิมเท่านั้น หากยังคำนึงถึงความเป็นจริงทางเศรษฐกิจในโลกปัจจุบันอีกด้วย นี่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นอย่างไร และยังเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำคัญและประสิทธิภาพของพุทธศาสนาในการรับมือกับความป่วยไข้ของสังคม บทความนี้ชี้ให้เห็นถึง ความจำเป็นอันยิ่งยวดที่ชาวพุทธเพื่อสังคม จะต้องเร่งมือระดมกำลังเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาที่กำลังทำลายอยู่ในเวลานี้ และการสนับสนุนช่วยเหลือจากผู้ที่กำลังทำงานเพื่อสร้างสังคมดุลยภาพ

หลากหลายแง่มุมของพุทธศาสนาในสังคมไทย รวมทั้งบทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมสมัยใหม่ และบทบาทของขบวนการสตรีนิยมในประเทศไทยได้เป็นประเด็นหลักเคียงในหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ กลุ่มนบพุทธน้อมธรรมและศิษยานุศิษย์ของท่านอาจารย์พุทธทาสได้ร่วมกันจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อถวายเป็นอาจารียบูชา เนื่องในวันพุทธทาส ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๒ ที่ผ่านมานี้เอง โดยเลือกเอาข้อเขียนของท่านพุทธทาสในวาระต่าง ๆ กัน เช่น จากหนังสือ *จดหมายในสวนโมกข์, ชุมชุมข้อคิดอิสระ, ๕๐ ปีสวนโมกข์ภาค ๒ ฯลฯ* มารวบรวมและจัดแบ่งเป็น ๒ หมวดใหญ่ ดังนี้

หมวดแรก คือ “ปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่การกระทำทางจิต” ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องและนำไปใช้เพื่อการปฏิบัติโดยเฉพาะ

ส่วนหมวดที่สอง “เป็นปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ความเห็นถูกเป็นสัมมาทิฐิ” โดยที่ปัญหาบางข้อในหมวดนี้ ยังช่วยคลี่คลายความสงสัยเกี่ยวกับหลักธรรมบางอย่างในปัจจุบันอีกด้วย อาทิ ปัญหาข้อ ๑๓ กรรมกับอนัตตา เป็นหลักธรรมที่ขัดกันหรือไม่?, ข้อ ๑๔ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ เพราะความสุขแปรปรวนใช่หรือไม่?, ข้อ ๑๕ เมื่อหลุดพ้นเป็นอนัตตาไม่มีตนแล้ว อะไรเป็นผู้รู้ตัวตนไม่เกิดอีก?

ทั้ง ๒ หมวดนี้ เป็นปัญหาที่คนรุ่นก่อนได้ประสบมาจากการศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา โดยที่ท่านพุทธทาสได้ตอบปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว และให้หลักในการปฏิบัติไว้พอเป็นสังเขปอีกด้วย จึงเหมาะกับพวกเราในรุ่นหลังที่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งที่กำลังเผชิญกับปัญหาในลักษณะดังกล่าวอยู่หรือที่อาจจะต้องพบเมื่อเราศึกษาและปฏิบัติอย่างจริงจังต่อไป.

เล่มนี้ บทความที่แหลมคมและชัดเจนของ พระไพศาล วิสาโล นำเสนอถึงศักยภาพด้านบวกอันมหาศาลของคณะสงฆ์ไทยในการปฏิรูปสังคมไทย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าคณะสงฆ์ไทยจะเข้มแข็งและฉลาดเพียงพอในการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเองและทำการปฏิรูปตัวเองหรือไม่?

การศึกษา เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่โดดเด่นมากในเล่ม ท่ามกลางปัญหาทั้งหลายทั้งปวงที่โลกกำลังเผชิญหน้าอยู่ทุกวันนี้ มากมายเท่าไรที่เนื่องมาจากการขาดการศึกษา และมากมายเท่าไรที่เกิดจากการศึกษาที่ปลูกฝังคุณค่าอันพิลึกพิการให้แก่สังคม ประเด็นนี้มีการพูดถึงในหลายแง่มุม มุมมองจากบุคคลที่หนึ่งเป็นประสบการณ์ส่วนตัวที่ได้รับอิทธิพลจากครูบาอาจารย์หรือระบบการศึกษา อีกมุมมองหนึ่งค่อนข้างเป็นการวิเคราะห์โดยจำแนกแยกแยะความแตกต่างและความคล้ายคลึงของกระบวนทัศน์อันหลากหลายด้านการศึกษา ส่วนมุมมองอีกด้านหนึ่งก็เป็นของผู้สอน ผู้ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์และสัมผัสโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านอารมณ์และความคิดเชิงอุดมคติ ในหมู่นักเรียนร่วมสมัย ในพุทธศาสนาเพื่อสังคมในสหัสวรรษใหม่ ประเด็นการศึกษา กับพุทธศาสนาที่กล่าวมาได้รับการพูดถึงทั้งสิ้น คริสโตเฟอร์ ทิมมส์ เขียนถึงการพบปะกับท่านพุทธทาสภิกขุ พระภิกษุและครูผู้ยิ่งใหญ่ของสยาม จนเขากลายมาเป็นครูสอนสมาธิวิปัสสนาเสียเอง การวิเคราะห์คุณค่าการศึกษาของตะวันตกโดยทิมมส์ มีพื้นฐานจากการศึกษาธรรมะอย่างเอาจริงเอาจังกับท่านพุทธทาสภิกขุ เขากล่าวว่าคุณค่าพื้นฐานของสังคมตะวันตกอยู่ที่

การยึดเอาอัตตา(ego)เป็นศูนย์กลาง แต่แก่นของธรรมะอยู่ที่ศึกษา ๓ ประกอบด้วย ศิล สมาธิ และปัญญา ซึ่งบริสุทธิ์และเรียบง่าย และมีได้มีรากเหง้าจากความเชื่อชนิดที่ถูกกำหนดให้ต้องเชื่อ(dogma)หรือผลประโยชน์ส่วนตัว การสอนแบบพุทธได้ลืบทอดกันมาจากครูบาอาจารย์ถึงนักเรียนรุ่นแล้วรุ่นเล่าเป็นพัน ๆ ปี ปัจจุบันประเทศทางตะวันตกได้นำวิธีการแบบพุทธมาสอนและประยุกต์ใช้ในท่ามกลางหลาย ๆ วิธีที่แพร่หลายไปยังตะวันตก วิปัสสนาที่เป็นวิธีหนึ่งที่แพร่สู่ตะวันตก ทิมมส์ได้นำเสนอภาพรวมของวิปัสสนาที่ตีความทั้งด้านทัศนะและการปฏิบัติ

บทความที่มีชีวิตชีวาและเยี่ยมยอดชิ้นหนึ่งเป็นของ โยฮัน กัลตุง เขาเขียนถึงประสบการณ์ในฐานะเป็นศาสตราจารย์ โดยยกตัวอย่างนักศึกษา ๒ ประเภทที่พบในห้องเรียน ประเภทแรกคือ พวกที่ถูกป้อนข้อมูลข่าวสารเพื่อจบแล้วจะได้มีงานทำในฐานะเป็นฟันเฟืองตัวหนึ่งในภาคธุรกิจ จากนั้นก็ให้ภาพของนักศึกษาที่มาเพื่อการศึกษา มาเพื่อท้าทายตัวเองในการเปิดโลกทัศน์และจิตวิญญาณของเขาให้กว้างขึ้น เขาทั้งหลายจะเข้าร่วมกลุ่ม ๔-๔-๔ ซึ่งหมายถึง มีสมาชิกครบครัน ๔ คน วิทยนต์ ๔ ล้อ และอาร์ทเมนท์ ๔ ห้อง สิ่งเหล่านี้ผิดพลาดตรงไหนหรือ? คำตอบง่าย ๆ คือ การเป็นนักศึกษานั้นเป็นเอกสิทธิ์อันหนึ่ง โดยเฉพาะในปัจจุบันขณะที่โลกเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ นักศึกษาทั้งหลายต้องร่วมรับผิดชอบทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น เพื่อใช้การศึกษาของพวกเขาไปช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เขาให้ภาพในทางตรงข้ามว่า ภาพ

การศึกษาจะออกมาเป็นอย่างไรหากดำเนินตามกระบวนทัศน์ทางพุทธศาสนา “พุทธศาสนาเน้นการทำงานร่วมกัน การภาวนา การตื่นรู้ จัปใจ และมีเป้าหมายอยู่ที่การลดความทุกข์และเพิ่มพูนความสุข” รูปแบบของการศึกษาแบบนี้ คือ “การเติมเต็มสถาบันการเรียนการสอนขนาดยักษ์ด้วยจิตวิญญาณแบบพุทธ”

พุทธศาสนาเพื่อสังคมในสหัสวรรษใหม่ ยังอุดมไปด้วยบทวิเคราะห์อย่างลุ่มลึกในสถานการณ์อันยุ่งเหยิงซึ่งกำลังเกิดกับผู้คนในหลาย ๆ พื้นที่ และได้นำเสนอหนทางแก้ไขวิกฤตการณ์ภายในโลกแห่งความรุนแรง คับแคบ และเต็มไปด้วยความยากจน

ด้านการเคลื่อนไหวแบบสันติวิธีแกรม แม็คควีน นำเอาโพธิสัตว์มรรคและคำสอนด้านอื่น ๆ มาใช้ในการอภิปรายเรื่องหลักสันติวิธีแบบพุทธ เขาเน้นถึงความจำเป็นในการเสนอทางออกที่สร้างสรรค์ ซึ่งไม่หยุดอยู่แค่การประกาศยืนยันสิทธิของตนเท่านั้น แต่ต้องหาทางแก้ไขความขัดแย้งอย่างยั่งยืนและยุติธรรม

แชลส์ บี คิง เขียนถึงการเผาตัวเองของทูบเทิน ไนดริบ ที่ปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่งต่อสายตาชาวโลก ซึ่งเป็นปฏิบัติการพลีชีพเพื่อการปลดปล่อยทิเบต ไบรอัน มัลคูน พรรณนาถึงวิธีการเชิงบวกในการเผชิญหน้าว่าเมื่อเราทำด้วยความกรุณาและปัญญา ก็จะสามารถก่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การประสานไมตรีในที่สุด

ในเล่มยังมีอีกหลายบทความที่น่าสนใจและกระตุ้นความคิด เป็นเหมือนกระเบื้องโมเสคหลากสีสันแห่งความทุกข์ในฝันโลก และเป็นความพยายามของเหล่าชนผู้อุทิศตัวอย่าง

สุดความสามารถเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาและบรรเทาความอยุติธรรมอย่างไรก็ตาม กุศโลบายอันกอปรด้วยปัญญาและกรุณานั้นเป็นดาบที่มีคมสองด้านเสมอ มันเรียกร่องความตระหนักถึงโครงสร้างอันอยุติธรรมในโลกและความอ่อนไหวฉับไวต่อความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น และยังเรียกร่องความตระหนักรู้ในตัวเองอย่างมีวิจาร์ณญาณ เรียกร่องการเหลียวมาดูข้อบกพร่องและการมีส่วนร่วมให้เกิดความทุกข์รอบตัว หนังสือเล่มนี้มีส่วนประกอบครบทั้งสองส่วน และจะเปิดทัศนะของทุกคนที่หวังจะค้นหาหนทางในการต่อสู้ ขณะที่สหัสวรรษใหม่กำลังจะมาถึง

พุทธศาสนาเพื่อสังคมในสหัสวรรษใหม่พยายามเสนอวิสัยทัศน์และการนำพุทธศาสนาเพื่อสังคมมาประยุกต์ใช้ เนื่องจากคำว่า “พุทธศาสนาเพื่อสังคม” ถูกใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ ๓๐ ปีที่แล้วโดยท่าน ดิช นัท อันท์ คำนี้ได้เติบโตจากการเรียกร้องให้พระภิกษุและชาวพุทธทั้งหลายหันมารู้จักความทุกข์ยากในโลก อันเกิดจากแบบแผนและโครงสร้างทางสังคมมากยิ่งขึ้น แล้วก็พัฒนามาเป็นวิสัยทัศน์เพื่อการเชื่อมร้อยชาวพุทธทั้งหลายกับศาสนิกอื่น ๆ ให้มาร่วมกันเป็นเครือข่ายนักเคลื่อนไหวเพื่อสังคม “พุทธศาสนาเพื่อสังคม” จึงวิวัฒนาการมาเป็นขบวนการอันเป็นรูปธรรมในปัจจุบัน กระทั่งมีการทำปริญญาโทในสาขาพุทธศาสนาเพื่อสังคม และมีองค์กรพุทธต่าง ๆ ขยายออกไปเป็นจำนวนมากอยู่ทั่วโลก

ดังนั้น หนังสือในลักษณะนี้จึงถือเป็นจุดยอดสุดแห่งขบวนการวิวัฒนาการที่จะเห็นว่า บทความบางชิ้นจะ

เจาะจงไปที่วิสัยทัศน์ของพุทธศาสนาเพื่อสังคม และบางชิ้นจะเน้นถึงวิธีการปรับใช้หรือโครงการต่าง ๆ ซึ่งแปรวิสัยทัศน์มาเป็นการปฏิบัติ ด้วยความหลากหลายอย่างแท้จริงของบรรดาผู้เขียนและเนื้อหาในบทความหนังสือเล่มนี้กำลังบอกเราว่า ขบวนการนี้ได้พัฒนามาก้าวไกลเพียงใด พุทธศาสนาเพื่อสังคม ไม่ได้ถูกจำกัดโดยสัญญาหรือศาสนา และไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็น “พุทธ” ด้วย ทั้งมิได้มีบาทฐานอยู่ที่ทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติอย่างใดอย่างเดี๋ยวล้วน ๆ หากเป็นการประสานรวมของสิ่งทั้งหมดที่กล่าวมา และ พุทธศาสนาเพื่อสังคมในสหัสวรรษใหม่ ก็คือ บูรณาการแห่งสรรพวิถีซึ่งเราอาจจะเลือกเอาไปใช้ในการเผชิญหน้ากับสรรพทุกข์ของโลกที่รอบล้อมตัวเราอยู่ในขณะนี้.

บทวิจารณ์โดย ลอรา โรเบิร์ตสัน
กองสารานุกรม แปล

เธอคือโลก

เนตรดาว แพทย์กุล แปล

จากเรื่อง “You Are The World”

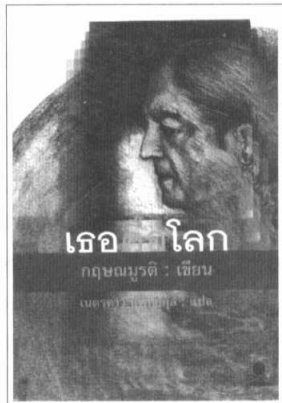
ของกฤษณมูรติ

สนพ. โกลด์คิมทอง จัดพิมพ์

ขนาด ๑๖ หน้ายกพิเศษ

กระดาษปอนด์ ๒๑๒ หน้า

ราคา ๑๖๐ บาท

เธอคือโลกรวบรวมคำบรรยายของกฤษณมูรติ ที่ได้บรรยายไว้ตามมหาวิทยาลัยสามสี่แห่ง เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้พูดถึงปัญหาต่าง ๆ ของโลก เช่น การไม่มีสันติภาพ การใช้ความรุนแรง การแบ่งแยกทางเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา ลัทธิอุดมการณ์ ปัญหาเหล่านี้เกิดมาจากการแบ่งแยกทางความคิด และความคิดเองก็เป็นบ่อเกิดของลัทธิความเชื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและเป็นสงครามในที่สุด

กฤษณมูรติ ได้ตั้งคำถามกับความคิดว่าอย่างน่าสนใจว่า

“...ทำไมคนจึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับความคิด ความคิดที่ก่อรูปเป็นนามธรรมซึ่งเขาพยายามจะใช้ชีวิตตามนั้น การก่อรูปทางอุดมการณ์และความพยายามที่จะปฏิบัติตามอุดมการณ์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วโลก ขบวนการฮิตเลอร์ได้ทำมาแล้วในอดีต คอมมิวนิสต์กำลังทำมันอยู่อย่างแข็งขัน กลุ่มศาสนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคาทอลิก โปรเตสแตนต์ ฮินดู และอื่น ๆ ได้อ้างถึงอุดมการณ์ของพวกตนผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ เป็นเวลาสองพันปีมาแล้วทำให้คนปฏิบัติตามแนวทางด้วยการบังคับ ชมเชย และการให้คำมั่นสัญญาอย่างลวง ๆ เราอาจแลเห็นปรากฏการณ์นี้อุบัติขึ้นทั่วโลก มนุษย์ให้ความหมายและให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับความคิดเสมอ ยิ่งมีความชำนาญเฉพาะมากเท่าไร ยิ่งมีปัญญาชาญฉลาดมากเท่าไร ความคิดก็ยิ่งกลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเท่านั้น ดังนั้นเราจึงถามว่า **ความคิดเคยแก้ปัญหาของมนุษย์ได้หรือไม่...**”

ความคิดก่อรูปเป็นอุดมการณ์ต่าง ๆ และอุดมการณ์เหล่านี้เองกลายเป็นกรอบครอบงำปัจเจกชนไว้พร้อม ๆ กับสร้างตัวตนของปัจเจกชนขึ้นมาให้มีความยึดถือว่าเราว่าเขามีรัฐของฉัน ประเทศของฉัน ครอบครัวของฉัน ศาสนาของฉัน การแบ่งแยกว่าเราว่าของเรานำไปสู่ความขัดแย้งและกลายเป็นสงครามในที่สุด

เราจะทำอย่างไรกับปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งแยก การใช้ความรุนแรงหรือสงคราม?

กฤษฎณุมูติเสนอให้มองดูปัญหาทั้งหมด ไม่ใช่มองแค่บางส่วนทั้งหมดของการมีชีวิต เช่น เรื่องงาน ครอบครัว ความรัก กามารมณ์ ความขัดแย้ง ความทะเลาะทะเลาะ และพระเจ้า เป็นต้น เราต้องพยายามทำความเข้าใจปัญหา มองให้เห็นว่าปัญหาของเราคืออะไร เมื่อเราเข้าใจปัญหา ความเข้าใจนั้นจะก่อให้เกิดการกระทำขึ้นมาเอง

“..สังคมคือตัวเราเอง โลกคือตัวเรา โลกไม่ได้ต่างจากเรา เราเป็นอย่างไร เราก็สร้างโลกอย่างนั้น..” (หน้า๔๔)

ปัญหาต่าง ๆ เช่นความก้าวร้าว ความโหดร้าย การแก่งแย่งแข่งขัน สิ่งเหล่านี้เราสามารถมองเห็นได้ภายในตัวเราเอง และเมื่อปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งแยกทางลัทธิความเชื่อ ศาสนา เชื้อชาติ การเป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างศาสนากับศาสนา หรือระหว่างลัทธิอุดมการณ์หนึ่งกับอีกลัทธิอุดมการณ์หนึ่ง ในทัศนะของกฤษฎณุมูติ ล้วนเกิดมาจากปัญหาภายในของเรา ดังนั้นทางแก้ก็คือทำอย่างไร เราจึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองได้โดยสิ้นเชิง

การเปลี่ยนแปลงในทัศนะของกฤษฎณุมูติ ไม่สามารถทำด้วยการ

วิเคราะห์ (ไม่ว่าจากผู้เชี่ยวชาญหรือวิเคราะห์ด้วยตนเอง) หรือด้วยการหาสาเหตุเช่นว่าเราว่าทำไมเราจึงโกรธ แต่ความรู้นั้นก็ไม่สามารถทำให้เราหยุดโกรธได้ การลงโทษหรือการให้รางวัลนั้นก็ยิ่งแล้วใหญ่ มันไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ตัวอย่างเช่น การเอาสวรรค์มาล่อเอานรกมาขู่ ซึ่งก็ได้ทำกันมานานแต่มนุษย์ก็ยังอิจฉา โลก และใช้ความรุนแรงอยู่เช่นเดิม

เขาเสนอว่า วิธีที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้อย่างสิ้นเชิงก็คือการเฝ้าดูตัวเอง เฝ้าดูชนิดที่ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างผู้ดูกับสิ่งที่ถูกเฝ้าดู เมื่อเราเฝ้าดูความโกรธ เราเองคือความโกรธ เราไม่ได้แยกต่างหากออกจากความโกรธ เมื่อเฝ้าดูความรุนแรง เราเองคือความรุนแรง เป็นการเฝ้าดูชนิดที่ไม่มีช่องว่างอันเกิดจากภาพพจน์ที่เราสร้างขึ้นจากความทรงจำ จากความรู้ที่เราได้สั่งสมมาในอดีต ไม่มีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เป็นการเฝ้าดูเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ไม่ใช่เพื่อหาข้อสรุป

การเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่กระบวนการสั่งสม เพราะ “ตัวเรา” เป็นบางสิ่งบางอย่างที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา มีความคิดใหม่ มีความรู้สึกใหม่ ๆ มีความผันแปร มีความค้นเคยใหม่ ๆ มีแนวโน้มใหม่ การเรียนรู้มิใช่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต จิตต้องอยู่ในกระบวนการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเองจิตใจจึงอยู่ในปัจจุบันขณะเสมอ การเรียนรู้ชนิดนี้เองที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง

การเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องอาศัยจิตที่เป็นอิสระ แห่ลมคม ชัดเจนและชัดเจน สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ

ได้อย่างชัดเจน เป็นจิตที่บริสุทธิ์อ่อนเยาว์มีสมรรถภาพในการเรียนรู้ได้อย่างทั่วพร้อม สามารถที่จะหยั่งลึกลงไปในส่วนที่ยังไม่เข้าใจได้อย่างทั่วถ้วน คุณสมบัติชนิดนี้เองที่กฤษฎณุมูติเรียกว่า *สมาธิ*

สมาธิในความหมายของกฤษฎณุมูติ ไม่ใช่การปฏิบัติตามรูปแบบอันคลุมเครือ ภาวะทั้งหลายได้พอกันคิดค้นขึ้น ไม่ใช่การสาธยายมนตร์ร้อยครั้งพันครั้งต่อวันเพื่อให้เกิดปรากฏการณ์พิเศษ ไม่ใช่การท่องบ่นคำซ้ำ ๆ กันเพื่อให้จิตอยู่หนึ่ง ๆ ไม่มีความคิดหรือการฝึกในรูปแบบอื่น ๆ อีก สิ่งเหล่านี้ เขากล่าวว่ามันทำให้จิตใจตื่นเขินว่างเปล่าและเฉื่อยชา ไม่ทำให้จิตว่างไวหรือมีคุณภาพในการรับรู้ และการฝึกฝนตามรูปแบบที่ได้กำหนดไว้แล้วเป็นขั้นเป็นตอนทุกวัน ด้วยหวังว่าจะทำให้เข้าถึงสัจจะอันใดอันหนึ่ง ซึ่งในการฝึกอาจใช้เวลาห้าปีสิบปีหรือมากกว่านั้น จิตใจก็จะกลายเป็นกลไกไป อันเนื่องมาจากการฝึก จิตขาดความละเอียดอ่อน สดใหม่ เป็นจิตที่ไม่พร้อมที่จะเข้าใจว่าสัจจะคือสิ่งใด

ที่กล่าวมาคิดว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจในหนังสือเล่มนี้ และอีกสิ่งหนึ่งที่คิดว่าน่าจะได้จากหนังสือเล่มนี้ก็คือเราอาจจะได้ตั้งคำถามกับตัวเราเองในการใช้ชีวิตของเราว่ามันมีเป้าหมายทิศทางไปทางใด กับสิ่งที่ประกอบอยู่ในชีวิตเช่นความกลัว ความรัก และความตายมันคืออะไรกันแน่ มันส่งผลต่อชีวิตอย่างไร การสมาทานลัทธิความเชื่อทางการเมือง อุดมการณ์หรือศาสนาของเรามันนำไปสู่อะไร?

ถึงแม้ว่าคุณอาจต้องใช้ความพยายามอยู่บ้างในการติดตามแต่ละประเด็น เพราะรูปแบบของหนังสือเป็นการบรรยาย บางประเด็นอาจจะ

ไม่ชัดเจนในการอ่านบทแรก ๆ แต่เมื่ออ่านต่อไป เราจะพบว่าประเด็นนั้นมิใช่แทรกอยู่ในบทอื่น ๆ

จะว่าไปแล้วหนังสือเล่มนี้ก็เป็นหนังสือที่น่าติดตามดีทีเดียวไปอ่านเล่นเวลาว่าง ๆ หรือจะทรมานอ่านจริงจัง ๆ ก็คุ้ม.

กวีวงศ์

เมื่อบริษัทครองโลก

(When Corporations Rule The World)

เดวิด ซี คอว์เตน

อภิชัย พันธเสน แปล

วิเศษ วัชวิญญู บรรณาธิการแปล

จัดพิมพ์โดย เสมสิกขาลัย,

ภาจารย์สาร, สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

หน้า ๒๖๐ หน้า ราคา ๒๐๐ บาท

เมื่อสยามและมิตรประเทศในอุษาคเนย์ประสบวิกฤตภาพด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรงทั่วถ้วนปรากฏการณ์ใหม่ด้านวิถีคิดที่เกิดขึ้นในขณะนี้ก็คือ ผู้คนหันมาตั้งคำถามกับวิถีชีวิตและระบบที่ครอบงำชีวิตกันมากขึ้น ซึ่งนับเป็นมิติที่ดีของวิกฤตภาพครั้งนี้ นอกเหนือไปจากการที่ทรัพยากรถูกทำลายน้อยลง และการเติบโตทางเศรษฐกิจที่พ่ายหน้าไปสู่ความหายนะขึ้นทุกวันได้ชะลอตัวลง

เมื่อบริษัทครองโลก เป็นหนังสือ

ที่เปิดเปลี่ยนหน้ากา และวิพากษ์รากเหง้าของโลกาภิวัตน์อย่างเป็นระบบ จนแม้กระทั่งผู้อ่านเองต้องตกใจ ว่าทำไมระบบนี้จึงยังดำรงอยู่ได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความชอบธรรมเอาเสียเลย และจะยังยึดถือมากขึ้นไปอีกเมื่อทราบว่ามีผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ กลับมิได้เป็นผู้ที่ถูกเอาเปรียบแต่อย่างใด หากเขาอยู่ในสถานภาพที่จะใช้ความได้เปรียบมาแสวงหาประโยชน์เอาด้วยซ้ำ

ความผิด(ที่ต้องให้อภัย)ของนักวิชาการที่ชื่อ เดวิด ซี คอว์เตน มีเพียงข้อเดียว คือ เป็นคนมีจริยธรรมและพยายามมองหาคุณค่าด้านจิตวิญญาณในระบบธุรกิจ ชีวิต ๕๒ ปีของเขา ตั้งแต่เป็นนักศึกษาปริญญาตรีด้านเศรษฐศาสตร์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ปริญญาเอกด้านทฤษฎีการจัดองค์กร กระทั่งมาทำงานเป็นที่ปรึกษาอาวุโสขององค์การเพื่อการพัฒนานานาชาติของสหรัฐอเมริกา (USAID) และลาออกในที่สุด(๑๙๘๘) นำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า "...การดำเนินการพัฒนาที่ปฏิบัติกันอยู่ตามปกติโดยฝ่ายอนุรักษ หรือแม้แต่ฝ่ายเสรีนิยม นั้น เป็นสาเหตุหลัก - ไม่ใช่ทางแก็ - ที่นำไปสู่ภาวะวิกฤตรวดเร็วยิ่งขึ้นทุกที เป็นวิกฤตการณ์ถึงขั้นเป็นตายของมนุษย์ในระดับโลกเลยทีเดียว"

ด้วยประสบการณ์ที่คลุกคลีกับการพัฒนาระดับนโยบายและภาคสนาม ทั้งในแวดวงมหาวิทยาลัย องค์การรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่โลกที่หนึ่งและโลกที่สาม นำมาสู่การปฏิบัติทางความคิด และคลออดเป็นหนังสือที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็น "การปลดปล่อย" ทางความคิดแก่พวกที่มกมายกับมิจฉาปฏิฐิของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะ

นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม นักประชาธิปไตย หรือพวกคนเล็กคนน้อย ที่ถูกกระแสความคิดนี้ล้างสมองเอาจนมองไม่เห็นทางเลือกอื่นใด

ใครที่อ่าน "จิวแต่แจ่ว" *Small Is Beautiful* ของ อี เอฟ ชูเมกเกอร์ นักปฏิวัติเศรษฐศาสตร์ผู้ยิ่งยงจะพบว่า นี่คือการย้ำหัวตะปู้ให้เห็นถึงความชั่วร้ายของการเอาเปรียบในสงครามล่าอาณานิคมแผนใหม่อีกครั้งหนึ่ง และยังมีวิเคราะห์ให้เห็นว่าอำนาจ/สถาบันทุกชนิดในโลก ไม่ว่าจะชอบธรรมเยี่ยงไร ถึงที่สุดแล้วก็จะตกอยู่ภายใต้อำนาจทางธุรกิจของบริษัทข้ามชาติทั้งสิ้น หากปล่อยให้บริษัทใหญ่โตเกินไปเหมือนสภาพที่เป็นอยู่

ลักษณะร่วมที่สำคัญของหนังสือสองเล่มนี้คือ เน้นการวิจารณ์และหาทางออกทางเศรษฐศาสตร์ด้วยวิถีคิดแบบองค์รวม โยงคุณค่าเศรษฐศาสตร์(ที่พอจะมีอยู่บ้าง) มาสู่ชีวิตสังคม และธรรมชาติ และชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของมันต้องนำมนุษย์ไปสู่อิสรภาพทั้งทางร่างกายและจิตวิญญาณเสมอไป

เนื้อหาในภาคแรก ดีแผ่และพิสดารให้เห็นว่า วิกฤตภาพทั้งหลายในโลกไม่ว่าจะเป็น ความยากจน ล้มล้างสังคม ล้มล้าง และการทำลายล้างสิ่งแวดล้อม ล้วนมีรากเหง้ามาจากวาทกรรมแห่งการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น และยังชี้ให้เห็นว่าการเติบโตของรายได้ที่ระดับปัจเจกชนและระดับชาติ มิใช่ตัวบ่งชี้ว่าคุณภาพชีวิตจะดีขึ้นไปด้วย ส่วนภาคที่สอง แสดงให้เห็นวิวัฒนาการของบริษัทในแง่บริบททางประวัติศาสตร์และการการเมือง กระทั่งผงาดขึ้นมาเป็นผู้ครอบครองอำนาจเพียงหนึ่งเดียวในโลกภาคสาม อันเป็นจุดสุดยอดของ

อาจารย์กรุณา กุศลาสัย

ปูชนียบุคคลล้นคุณค่า
คือหยาดเพชรเงือก่องม่อพิไล
ผู้สร้างคำภาษาศาสตร์เป็รื่องปราชญ์ยิ่ง
กราบยกย่องเชิดชูคุณูปการ
ท่านหยั่งรู้ลุ่มลึกด้วยศึกษา
จรุงเกียรติเกริกไกรไม่มีอาจ
ขออำนาจนำหนุนบุญกุศล
แต่อาจารย์กรุณา-เรื่องอุไร
ด้วยอำนาจบารมีที่ได้สร้าง
ขอท่านผู้พร่างเพชรเงือกูรจี

แห่งอาจารย์กรุณา กุศลาสัย
คือชายไทยสมค่าปรมาจารย์
สร้างสรรค์สิ่งสูงค่ามหาศาล
ผู้สร้างงานวรรณกรรมนำแนวทาง
จารึกงานศาสนามาเสริมสร้าง
ผู้ก่อร่างงานแปลเผยแพร์ไกล
อำนวยผลความดีที่ยิ่งใหญ่
สุขอยู่ในครรลองของคนดี
กำหนดทางรึ نرمย์สมศักดิ์ศรี
ได้ทวีความสุขในทุกยาม

นางบังเอิญ เผ่าสวัสดิ์

นางบังเอิญ เผ่าสวัสดิ์
ประพันธ์ในนามคณะครู-อาจารย์โรงเรียนนครสวรรค์
๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒

ในโอกาสที่โรงเรียนนครสวรรค์ ซึ่งเป็นสถานศึกษาเก่าของอาจารย์กรุณาในวัยเยาว์ ได้มอบโล่เกียรติยศในฐานะศิษย์เก่าที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียนและสังคม แม้เชื่อว่าท่านอาจารย์คงไม่หลงใหลไปกับคำสรรเสริญทางโลกเช่นนี้ ซึ่งท่านได้รับมาเสียหนักต่อนักแล้ว แต่ **เสขิยธรรม** ก็ขอถือโอกาสนี้ ร่วมแสดงมุทิตาจิตแก่ทั้งอาจารย์กรุณาและอาจารย์เรื่องอุไร กุศลาสัย ขอให้ทั้ง ๒ ท่านมีสุขภาพที่แข็งแรง เพื่อเป็นแบบอย่างในทางจริยธรรมแก่ชนรุ่นหลังต่อไป.

เนื้อหาในเล่ม กล่าวถึงการทำสงคราม ช่วงชิงผลประโยชน์และความสำเร็จของบรรษัทข้ามชาติที่สามารถปลุกฝังอุดมคติและวัฒนธรรมใหม่ให้มนุษย์ทั่วทั้งโลก และชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ของมนุษยชาติทุกชนชั้น ได้กลายเป็นเพียงหุ่นเชิดของบรรษัทในนามสถาบันพิทักษ์โลกทั้งหลายเช่นไร จุดผิดพลาดของงานวิชาการส่วนใหญ่ คือการจงใจคัดเลือกและละเลยข้อมูล เพื่อนำไปสูบทพิสูจน์ของทฤษฎีหรือสมมติฐานที่ผู้เขียนเชื่อหรือวางไว้แต่เดิม กล่าวในแง่นี้ **เมื่อบรรษัทครองโลก** ก็คงไม่สามารถปฏิเสธความเป็นอัตวิสัยที่มีอยู่ในงานเขียนไปได้ แต่หากพิจารณาดูให้ดีแล้วจะเห็นว่า **เมื่อบรรษัทครองโลก** เป็นงานวิชาการในจำนวนไม่มากเล่มที่รวบรวมข้อมูลอย่างกว้างขวางครอบคลุม ในหลายจุดได้ดีแม้แต่ดี

และแยกแยะประโยชน์ของเป้าที่วิพากษ์อย่างยุติธรรม เฉพาะท่วงทำนองในการนำเสนอยังไปพันคราบโคลงทางภาษาแบบวิชาการ คงไม่เกินเลยไปหากจะกล่าวว่า **เมื่อบรรษัทครองโลก** คือวรรณกรรมปลุกจิตสำนึก ที่อาศัยรูปแบบโศกนาฏนิยาย โดยมีข้อมูลทางสถิติ แผนภูมิ บทความ และงานวิจัย เป็นบทสนทนากับผู้อ่านตลอดเวลา หากคุณเป็นอีกคนหนึ่งที่ไม่คุ้นเคยกับวิชาเศรษฐศาสตร์ หนังสือเล่มนี้จะเป็นแผนที่ให้คุณได้ โดยมีพิกัดต้องไปหาดารามากมาย ที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสนักทั้งหลายพยายามชี้ให้คุณกลัวด้วยศัพท์แสงที่แปลกหู พูดยได้เลยว่า **เมื่อบรรษัทครองโลก** เหมาะกับนักอ่านทั่วไป จะยกเว้นก็เพียงเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบธุรกิจ ที่ คอร์ทเทน มีคำเตือน

ไว้ว่า “ขณะที่อ่านเรื่อง **เมื่อบรรษัทครองโลก** ขอให้ถอยออกมาจากบทบาททางธุรกิจ แล้วอ่านหนังสือเล่มนี้ในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งหรือเป็นพ่อแม่ที่มีความห่วงใยต่ออนาคตของลูก ถ้าเป็นเช่นนั้นจะช่วยให้ง่ายขึ้นและมีความเจ็บปวดน้อยลง” บอกกันไว้เลยว่า นี่เป็นหนังสือที่ค่อนข้างอ่านยาก เนื่องจากการแปลที่รักษารูปประโยคของเจ้าของงานเขียนมากเกินไป แต่ถ้าคุณต้องการคำตอบให้กับปัญหาว่าร่วมสมัย **เมื่อบรรษัทครองโลก** กำลังทำลายคุณแน่นอน! ย่อมไม่ใช่การหยิบยื่นคำตอบสำเร็จรูปใด ๆ หากจะเป็นเพื่อนร่วมไขปัญหาไปกับคุณ เพื่อก้าวเดินสู่สหัสวรรษใหม่อย่างเข้าใจอดีต. **ศักดิ์ทวี รุ่งเรือง**

ปิดประเด็น

ภายหลังจากความยืดเยื้อยาวนานและมีแนวโน้มว่าจะสิ้นหวัง ต่อการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับกรณีธรรมกาย ให้เกิดความถูกต้องขึ้นในสิ่งสมณชลา กระจ่าง การฟื้นฟูพระศาสนาปฏิรูปคณะสงฆ์ที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันขึ้นในวงกว้าง ทั้งจากนักวิชาการ นักกิจกรรมทางสังคม นักการเมือง ผู้ที่ทำงานเกี่ยวเนื่องกับพระศาสนา หรือกระทั่งในแวดวงคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ตระหนักถึงผลสืบเนื่องจากกรณีธรรมกายที่กำลังขยายออกไปในวงกว้าง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนผลกระทบด้านแนวคิดและวิถีชีวิต อันเป็นมิติในทางวัฒนธรรม ซึ่งแต่เดิมสังคมไทยเคยผูกโยงอยู่กับแบบแผนและเป้าหมายชีวิตของพุทธศาสนาแบบเถรวาท.

ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนอย่างไม่เป็นทางการ นอกกรอบที่รัฐกำหนด ก็ยังเป็นตัวหนุนช่วยในทางภูมิปัญญา, ความเชื่อ และระบบคุณค่าหรือเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของผู้คนดังเช่นในอดีต โดยที่ประชาชนในชนบทและในเมือง หรือเมืองใหญ่ ก็มีได้วิถีชีวิตที่ต่างหากกันมากนัก ขณะนี้วิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ ยังอยู่ในระบบคุณค่าแบบพุทธ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกรอบหรือเค้าโครงอันแข็งแกร่งที่คอยค้ำจุนสังคมสยามเอาไว้ได้ อีกทั้งยังแผ่อานิสร์มาพรั่งสถานภาพของคณะสงฆ์ไทยเอาไว้ให้ล่มสลายลงรวดเร็วเกินไปนักอีกด้วย.

!! ต่จะว่าไปแล้ว ไม่ว่าจะเกิดกรณีธรรมกายขึ้นหรือไม่ สภาพิภพฤตของคณะสงฆ์ไทยก็แสดงออกให้สังเกตได้มาโดยตลอด นับแต่มีการรวบรวมคณะสงฆ์ให้ขึ้นตรงต่อรัฐในส่วนกลาง(โดยให้อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับของรัฐด้วยนโยบายชาตินิยม) และการปฏิรูประบบความเชื่อของคณะสงฆ์ ตลอดจนการจัตรระบบความศรัทธาของชาวพุทธ ได้ประสพผลสำเร็จอย่างราบรื่นเมื่อหลายสิบปีก่อน.

พูดให้ตรงและชัดก็คือ โดยความเป็นจริงแล้ว สังคมแบบดั้งเดิมอันเข้มแข็งต่างหาก ที่เป็นผู้โอบอุ้มคณะสงฆ์ในระบบ ซึ่งถูกกระทำจนอ่อนแออยู่บ่อยครั้ง ให้ยังคงรักษารูปแบบเอาไว้ได้ในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงอันเชี่ยวกราก หากใช้คณะสงฆ์พุทธภาพของรัฐเป็นผู้ค้ำจุนสังคมชาวพุทธดังที่มักอวดโอ่กันเสมอมาไม่.

นับแต่ต้นความอ่อนแอและเสื่อมโทรมของคณะสงฆ์ก็เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ด้วยภาพของความล้มเหลวในการเผยแผ่และสั่งสอนธรรมะแก่พุทธศาสนิกชน การจัดการศึกษาภายในคณะสงฆ์เอง และการบริหารจัดการในองค์กรสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งไม่สามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยได้ หากมุ่งอนุวัตน์ตามฝ่ายอาณาจักรอย่างไม่ลืมหูลืมตาขึ้นทุกขณะ ความซื่อสัตย์นับวันจะรับรู้กันอย่างไร้หลาย มิใช่จำกัดอยู่ในแวดวงที่เกี่ยวข้องดังที่พระผู้ใหญ่ในคณะสงฆ์หรือกรรมการมหาเถรสมาคมบางท่านคิด และพยายามหลอกตัวเองอยู่ว่าเป็นเช่นนั้น.

!! ต่ปัจจุบัน การถกกลับมิได้เป็นเช่นนั้นอีกต่อไปแล้ว สังคมไทยนับวันจะก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมและระบบการค้าเสรีมากยิ่งขึ้น พร้อม ๆ กับสภาพไร้พรมแดนทางข้อมูลข่าวสาร และการติดต่อสื่อสารที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้เช่นเดิม.

คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ หากมีความเป็นไปได้กล่าว เหตุใดคณะสงฆ์ไทยจึงยังเหลือรอดมาได้ถึงบัดนี้?

สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ, สังคม และวัฒนธรรม เพราะระบบคุณค่าและเป้าหมายในการมีชีวิตแบบทุนนิยมบริโภคนิยม ถูกแลกเปลี่ยนและเรียนรู้สันทันกันกลมกลืนไปทั่วโลก ความเป็นเหนือ-ใต้ หรือ ตะวันออก-ตะวันตก ที่เคยแบ่งส่วนตามภูมิภาคของโลก ถูกเชื่อมโยงจนแทบไม่มีความแตกต่างใด ๆ อีกต่อไป.

คำตอบน่าจะอยู่ที่ว่า... ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในช่วงรอยเชื่อมต่อระหว่างสังคมเกษตร ที่มีระบบการผลิตแบบดั้งเดิมกับวิถีผลิตแบบเกษตรอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ซึ่งรัฐเริ่มจัตรระบบคณะสงฆ์ตั้งที่กล่าวข้างต้น ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมซึ่งมีรากเหง้ายาวนานของชาวยุโรป และกลไกของชุมชน ยังสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นได้ไม่มากนัก แม้ว่าพระสงฆ์ของรัฐจะเริ่มทำหน้าที่เป็นกรอบอกเสียงของการพัฒนาขึ้นมาบ้างแล้วก็ตามที่.

ด้วยเหตุดังกล่าว คณะสงฆ์ภายใต้อำนาจรัฐจึงได้รับผลกระทบและเกิดความเปลี่ยนแปลงแทบไม่แตกต่างจากฆราวาส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพระสงฆ์ทั้งหลายยังคงคอกอยู่ภายใต้การปกครอง และโครงสร้างแบบเก่าแก่อังเดิมเมื่อหลายสิบปีก่อน ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถอนุเคราะห์ต่อคณะสงฆ์เองและมหาชนในปัจจุบันได้แล้ว ยังจะก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาไปถึงหลักพุทธธรรมอีกด้วย ในฐานะที่ภิกษุผู้สืบทอดพระธรรมวินัยเองก็ยังพากันละเลย หรือไม่สามรถปฏิบัติตาม

เสขิยธรรม

ได้สมบูรณ์ครบถ้วน กระทั่งบางกลุ่มบางนิกายความเชื่อถึงกับ
เริ่มสั่งสอน หรือเผยแพร่พระสัทธรรมที่ถูกปฏิรูปขึ้นมาใหม่
จนเป็นข่าวโด่งดังให้วิพากษ์วิจารณ์กันอยู่เรื่อยมา กล่าวได้ว่า
สายใยที่เคยร้อยรัดคณะสงฆ์กับสังคมเอาไว้ด้วยกัน ถูกทั้ง
รัฐและผลกระทบระดับสากล ตลอดจนความอ่อนแอจากโครงสร้าง
ภายใน ค่อย ๆ ทำลายจนขาดหายไปในที่สุด.

ดังนั้น โครงสร้างคณะสงฆ์อันเป็นผลผลิตของระบอบ
ศักดินาและเผด็จการชาตินิยมในอดีต ซึ่งไม่สอดคล้องกับพระ
ธรรมวินัย และการแทรกแซงจากรัฐต่างหาก ที่เป็นต้นเหตุ
ให้เกิดวิกฤตการณ์ในคณะสงฆ์อย่างไม่จบสิ้น ทั้งยังจะเป็นบ่อ
เกิดที่แท้จริงแห่งกระแสเรียกร้องให้มีการฟื้นฟูพระศาสนา
ปฏิรูปคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.

ว หนณะที่ขุนนางพระ-นักราชบัลลังก์ไทยทน ยังขีดหน้า
ซูดเป็นเจ้าพิธี มุ่งแสวงหาอามิสผลประโยชน์จาก
โครงสร้างคณะสงฆ์เก่าจนหลงลืมปฏิญญาแห่งการ
อุปสมบทอยู่นั้น เราทั้งหลายคงพอจะจินตนาการได้ว่า หาก
วันนี้ไม่มีพระภิกษุผู้อุทิศชีวิตเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม
โดยไม่มุ่งหวังลาภยศชื่อเสียง เป็นผู้สืบทอดรักษาพระธรรม
วินัยเอาไว้แล้ว โครงสร้างที่ผูกพันเชื่อมโยงของคณะสงฆ์
ไทย จะเป็นเหตุแห่งความเสียหายให้แก่พระพุทธศาสนาได้สัก
เพียงใด และนอกจากนั้น หากไม่มีพระภิกษุที่อุทิศตัวเสีย
สละกำลังกาย กำลังสติปัญญา เข้าร่วมแก้ปัญหาสังคม ทั้ง
ทางด้านการศึกษา, สาธารณสุข, สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญา
ดั้งเดิมในท้องถิ่น ฯลฯ ภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยและ
หลักพุทธธรรมอยู่ในชุมชนหลาย ๆ ระดับเสียแล้ว สังคมไทย
ภายใต้โลกสันนิบาตจักรวรรดิมากขึ้นไปอีกสักเพียงไหน.

ดังนั้น หากการฟื้นฟูพระศาสนา-ปฏิรูปคณะสงฆ์จะมี
โอกาสเกิดขึ้นได้ในที่สุด ทำอย่างไรที่เราจะอนุเคราะห์แก่ผู้สืบทอด
พระพุทธานุภาพที่แท้จริงเหล่านั้น ให้ได้รับอานิสผลได้อย่าง
เหมาะสม ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม
ตลอดจนการทำงานเพื่อสังคม ตามรอยพระพุทธรูปและพุทธ
ปณิธานของพระบรมศาสดา ได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปบ้าง? ความข้อนี้
นับว่าน่าสงสัยนัก.

นี่กระมังที่จะเป็นคุณูปการของการฟื้นฟูพระศาสนาและ
ปฏิรูปคณะสงฆ์ไทย?

ทั้งนี้ เพื่อที่จะมีให้เป็นแค่การสร้าง "นั่งร้าน" แบบใหม่
ให้ลูกชาวบ้านได้อาศัยใช้แก่งแย่งแข่งรวย ช่วยกันชิงตำแหน่ง
ขุนนางพระ ดังที่เคยเป็นมา!

ข้าพเจ้า พระ แม่ชี นาย นาง น.ส. ....

ฉายา/นามสกุล ..... อายุ ..... ปี พรรษา .....

การศึกษา นักธรรม ..... มัธยมศึกษา, ปวช., ปวส.
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
 บาลี เปรียญ .....

อาชีพ รับราชการ, รัฐวิสาหกิจ ทำงานเอกชน
 ธุรกิจส่วนตัว นักศึกษา
 อื่น ๆ (ระบุ) .....

รายได้/เดือน ..... งานอดิเรก .....

หนังสือที่ชอบอ่าน ๑. ....
๒. ....

สมัครเป็นสมาชิก หนังสือ "เสขิยธรรม"
 สมาชิกใหม่ ต่ออายุสมาชิก (เลขสมาชิกเดิม.....

เป็นเวลา ..... ปี (ปีละ ๒๐๐ บาท ๓ ฉบับ) เป็นเงิน ..... บาท
เริ่มรับตั้งแต่ฉบับ .....

๑.สถานที่ส่งหนังสือ (สำหรับตัวท่านเอง) .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

๒.สถานที่ส่งหนังสือ (สำหรับผู้ที่ท่านแนะนำ) .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

โดยได้แนบ ธนาถิติ ตัวแลกเงินไปรษณีย์ เช็คของขวัญ

ส่งจ่ายในนาม **คุณวรพงษ์ เวชมาลินนท์ (ปณ. คลองสาน)**

ส่งมาที่ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)
๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จเจ้าพระยา
คลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

สิทธิพิเศษสำหรับสมาชิก

- ท่านสามารถระบุชื่อสมาชิกสมทบจำนวน ๑ ท่าน เพื่อมอบโอกาสในการอ่านเสขิยธรรม ในจำนวนและระยะเวลาเท่ากับอายุสมาชิกของท่าน
- เสขิยธรรมจะประกาศรายชื่อนักบริจาคเป็นพิเศษสำหรับสมาชิกฯ ในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกจะสามารถสั่งซื้อได้ทางไปรษณีย์

นาย อังภากรณ์

เกิด ๙ มี.ค. ๒๔๕๙

ถึง ๒๘ ก.ค. ๒๕๔๒

พระธรรมโกศาจารย์ อัครสังฆนายก

สมเด็จพระสังฆราช
สกลนคร

ខ្ញុំបាទ ក្រែងខ្លួនក៏គិតបានតែនោះ ពុំសូវមានការបំភ្លឺខ្លះ ឬមានអ្វី
ល្អក្តី ខ្ញុំគិតតែពេលនៃសម័យសម័យ ដ៏មិនមែនសម័យសម័យ ខ្ញុំខិតខំ ។

ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួនឱ្យបានល្អ តែម្តង ប្រសិនបើខ្លួនខ្ញុំ មិនមែនមែនសម័យ
តែម្តង ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ។

ខ្ញុំតែងតែមិនមែនមែន ក្រែងខ្លួនខ្ញុំ មិនមែនមែន ក្រែងខ្លួនខ្ញុំ
តែម្តង ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ។

ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ក្រែងខ្លួនខ្ញុំ មិនមែនមែន
តែម្តង ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ។

ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ក្រែងខ្លួនខ្ញុំ មិនមែនមែន
តែម្តង ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ។

ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ក្រែងខ្លួនខ្ញុំ មិនមែនមែន
តែម្តង ខ្ញុំខិតខំបំប្លែងខ្លួន ឱ្យបានល្អ តែម្តង ។

ខ្ញុំសូមប្រគល់ឲ្យអ្នកប្រាជ្ញ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍
ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ។

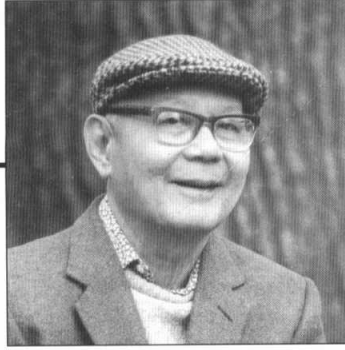
ខ្ញុំសូមប្រគល់ឲ្យអ្នកប្រាជ្ញ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍
ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ប្រយោជន៍ ។

ខ្ញុំសូម
ប្រយោជន៍ ។

ស្រីសុខា ២០២០

เจตนาธรรมแห่งปู่ชฌีย์บุคคล

คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน*

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกที่หนัก

พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่กันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง

ในระหว่าง ๒-๓ ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองผมกำลังเติบโตในวัยที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์

ผมต้องการไปโรงเรียน ที่สาวผมหรือน้องสาวผมก็ต้องไปโรงเรียน จะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าจะพ่อแม่ผมจะรวยหรือจน จะอยู่ในเมืองหรือชนบทแรงแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจว่าตนได้ทำงานที่เป็นประโยชน์แก่สังคม

บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่ จะต้องไม่มีแม่มีแป่ ไม่มีการข่มขู่ กดขี่ หรือประทุษร้ายกัน

ประเทศของผมควรจะมีควมสัมพันธ์อันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก ผมจะได้มีโอกาสเรียน

รู้ถึงความคิดและวิชาของมนุษย์ทั้งโลก และประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขยายผลิตผลแก่ต่างประเทศด้วยราคาค่าอันเป็นธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาไร่ ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควร สำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กู้ยืมเงินมาขายยางนา มีโอกาสวิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขายสินค้าในราคาถูกดี

ในฐานะที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วน มีส่วนในโรงงานบริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมก็ต้องอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ก็ได้โดยไม่ต้องทนรบกวนจากการโฆษณามากนัก

ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการป้องกันโรคแก่ผมอย่างฟรี กับบริการการแพทย์รักษาพยาบาลอย่างถูกอย่างดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอหาพยาบาลได้สะดวก

ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่างสำหรับเพลิดเพลินกับครอบครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม สามารถมีบทบาทและชมศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เที่ยวงานวัด งานลอย-

กระทง งานนักษัตรฤกษ์ งานกุศโละไรได้พอสมควร

ผมต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ น้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม

เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดี ผมก็จะขอร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปสหกรณ์ หรือสโมสร หรือสหภาพ จะได้ช่วยซึ่งกันและกัน

เรื่องที่ผมเรียกร้องข้างต้นนั้น ผมไม่เรียกร้องเปล่า ผมยินดีเสียภาษีอากรให้ส่วนรวมตามอัตรา

ผมต้องการโอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัวผม ต้องการมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยโชคชะตาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชาติ

เมื่อผมก็ต้องโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับผม และเราสองคนควรจะได้รับความรู้และวิธีการวางแผนครอบครัว

เมื่อแก่ ผมและเมียก็ควรได้ประโยชน์ตอบแทนจากการประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างโง่ ๆ อย่างบ้า ๆ คือ ตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ

เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่ เก็บไว้ให้เมียผมพอใช้ในชีวิิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้ประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่น ๆ บ้าง

ตายแล้ว เผาผมเกิด อย่างฝิง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีรีตองในนาศพให้วุ่นวายไป

นี่แหละคือความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาที่จะควรให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน.

* ข้อเขียนที่ได้รับการเผยแพร่มากที่สุดของ อ.ปวย อึ้งภากรณ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในชื่อ "การอยู่ดีกินดีของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน)"

ผู้ทำศาสนาเสื่อม

ภิกษุ ท.! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสังฆกรรม
เลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป. สืออย่างอะไรกันเล่า? สืออย่างคือ :-

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุเล่าเรียนสูตร อันถือกันมาผิด ด้วยบท
พัญจนะที่ใช้กันผิด; เมื่อบทและพัญจนะใช้กันผิดแล้ว แม้
ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน. ภิกษุ ท.! นี้ มูลกรณีทีหนึ่ง
ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเป็นคนว่ายาก ประกอบ
ด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือน
โดยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท.! นี้ มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้
พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูตร
คล่องแคล่วในหลักพระพุททวาทะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา
(แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตร
ทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ; เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลาย
ก็เลขาตผู้เป็นมูลราก(อาจารย์) ไม่มีที่อาศัยสืบไป. ภิกษุ ท.!
นี้ มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสม
บริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทรม
ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึง
สิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่
ยังไม่ทำให้แจ้ง. ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกเถระเหล่านั้น
ทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้
ทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็น
ผู้นำในทางทรม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภ
ความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป. ภิกษุ ท.! นี้
มูลกรณีทีสี่ ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสังฆกรรม
เลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย

พระไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ เล่ม ๒๑ ข้อ ๑๖๐ หน้า ๑๙๗

ISSN 0125-880X

0 100000 258804

๕๐-